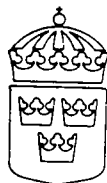

Riksdagens protokoll

1988/89:104

Protokoll
1988/89:104

26 april 1989

Debatter m. m.

Onsdagen den 26 april

Debatt vid remiss av proposition 1988/89:150	3
Grundläggande högskoleutbildning, m.m.	21
Välkomsthälsning till finska gäster	18
Anslag till vuxenutbildning	64
Anslag till skolväsendet, m.m.	88
Anslag till forskning och forskarutbildning, m.m.	108
Skadeståndsansvaret vid kärnkraftsolyckor	110
Inteckning av bostadsrätt	119
Fotografers rättigheter	122
Vissa sekretessfrågor rörande skyddet för enskilda personliga förhållanden m.m.	125
Arvoden i vissa riksdagsorgan, m.m.	135
Datafrågor	136
Trafiksäkerhet	148
Meddelande om interpellationer	
1988/89:219 av Per Gahrton (mp) om utländska örlogsbesök, m.m.	165
1988/89:220 av Håkan Holmberg (fp) om Syriens närvaro i Libanon	167

Avgjorda ärenden

Onsdagen den 26 april

Kulturutskottets betänkanden

1988/89:KrU19 Anslag till kulturmiljö samt till museer och utställ- ningar	15
1988/89:KrU22 Anslag på massmedieområdet	15

Justitiekommitténs betänkanden

1988/89:JuU15 Anslag till polisväsendet	15
---	----

Prot.	1988/89:JuU14 Anslag till åklagarväsendet och domstolsväsendet	15
1988/89:104	1988/89:JuU17 Anslag till kriminalvården och brottsförebyggande rådet	15
	1988/89:JuU18 Anslag till rättshjälp m.m.	15
	<i>Finansutskottets betänkande</i>	
	1988/89:FiU25 Anslag till riksgäldskontoret	20
	<i>Arbetsmarknadsutskottets betänkande</i>	
	1988/89:AU17 Tilläggsprotokollet till den europeiska sociala stadgan	20
	<i>Utbildningsutskottets betänkanden</i>	
	1988/89:UbU10 Anslag till utbildningsdepartementet, m.m.	20
	1988/89:UbU18 Vissa för den grundläggande högskoleutbildningen gemensamma frågor och anslag	20
	1988/89:UbU20 Anslag till utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken	20
	1988/89:UbU21 Anslag till utbildning för vårdyrken, m.m.	20
	1988/89:UbU22 Anslag till utbildning för undervisningsyrken	20
	1988/89:UbU23 Anslag till kultur- och informationsyrken	20
	1988/89:UbU24 Anslag till lokala och individuella linjer samt fristående kurser	21
	1988/89:UbU26 Anslag till forskningsrådsnämnden, m.m.	21
	1988/89:UbU27 Anslag till investeringar m.m.	21
	1988/89:UbU17 Anslag till vuxenutbildning	64
	1988/89:UbU11 Anslag till centrala och regionala myndigheter m.m. på skolområdet	88
	1988/89:UbU12 Anslag till forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet, m.m.	88
	1988/89:UbU14 Anslag till fristående utlandsskolor, m.m.	88
	1988/89:UbU16 Anslag till fristående skolor på gymnasial nivå, m.m.	88
	1988/89:UbU25 Anslag till forskning och forskarutbildning, m.m.	108

Onsdagen den 26 april

Kl. 09.00

*Debatt vid remiss
av proposition
1988/89:150*

1 § Justerades protokollet för den 18 april.

2 § Debatt vid remiss av proposition 1988/89:150

Föredrogs proposition 1988/89:150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1989/90, m.m. (kompletteringsproposition).

Anf. 1 BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Vi har en riksdagsordning som riksdagen och regeringen skall arbeta efter. I riksdagsordningen står det att regeringen skall lämna sina propositioner på sådana tider att anhopningen av arbete hos riksdagen förebyggs. Budgeten skall lämnas den 10 januari, och anslagspropositioner skulle i år ha lämnats senast den 25 februari. Före april månads utgång skall regeringen lämna ett förslag till slutligt reglering av budgeten. Det vi nu skall göra är att remittera den slutliga regleringen, dvs. kompletteringspropositionen, till finansutskottet.

Regeringens hantering av denna fråga motiverar egentligen ett avslagsyrkande på remitteringen och att kompletteringspropositionen därmed skickas tillbaka till regeringen.

Förra våren behandlade riksdagen ett betänkande om riksdagens arbetsformer. Då sades det att budgetarbetet i riksdagen i allt väsentligt skall vara avslutat i månadskiftet april/maj, dvs. om några dagar. I kompletteringspropositionen skall redovisas de korrigeringar som den tidigare budgetprocessen i riksdagen har givit anledning till eller de förändringar som det ekonomiska läget kan ge anledning till. Vidare gavs ett tillkännagivande till regeringen om att budgetpropositionen måste vara mer fullständig än vad som har varit fallet under senare år. För att understryka att kompletteringspropositionen bara skulle behandla övergripande ekonomisk-politiska frågor – och inte vara ett nytt budgetdokument – beslutade riksdagen att kompletteringspropositionen inte skulle få delas till andra utskott än finansutskottet.

Ärade riksdagskollegor! Vad är det vi nu har fått i våra händer? Ja, inte är det vad riksdagen har avsett med en kompletteringsproposition. Det är nästan en helt ny budget.

Kompletteringspropositionen 1980/81 innehöll några förslag från två departement. Förra årets proposition, som kritiserades så hårt redan då, innehöll en rad förslag från åtta departement. Nu har vi framför oss ett

dokument som innehåller ännu fler förslag från tolv departement. Som om detta inte skulle räcka avser regeringen att återkomma senare med en komplettering av kompletteringspropositionen. Regeringen struntar fullständigt i riksdagsordningens bestämmelser och i vad riksdagen uttalar.

Bakgrunden till uppstramningen av budgetprocessen i riksdagen var inte bara att skapa rimliga arbetsformer. Det var också behovet av att riksdagens ledamöter under den allmänna motionstiden skulle kunna ta en samlad ställning till den ekonomiska politik som regeringen avser att föra under det kommande budgetåret. De olika partiernas budgetförslag och ekonomiska politik skulle därmed kunna jämföras.

Herr talman! Det finns ingenting som motiverar en kompletteringsproposition av den omfattning som nu har lagts på riksdagens bord. För det första är flera av förslagen helt normala budgetfrågor, som kunde och skulle ha presenterats i anslagspropositioner senast för två månader sedan. För det andra har flera av de förslag som regeringen nu lägger fram redan behandlats i kammaren tidigare i vår. För det tredje har vad gäller de rent ekonomisk-politiska frågorna inget väsentligt nytt hänt som inte var känt när budgeten lades på riksdagens bord i januari.

Överhettning på arbetsmarknaden och den galopperande inflationen fanns redan i januari. Vi i folkpartiet har varnat för denna situation, och vi har också presenterat förslag för att förebygga den situation som man nu har hamnat i. Men så sent som i januari motsatte sig Feldt ånyo en åtstramning, och han tillade att höjningar av skattetrycket inte bör användas som ett finanspolitiskt instrument.

Nu har hoppjerkan vänt. Det som för tre månader sedan skulle skapa arbetslöshet kallas nu för att eliminera övrefterfrågan. Det som var högsta visdom om skattehöjningar för tre månader sedan är nu fel. Att regeringen föreslår fel åtgärder vid fel tidpunkt beror på dess inkompetens och oförmåga att ta itu med Sveriges grundläggande strukturella problem, dvs. skatterna, den offentliga sektorn, transfereringarna och socialförsäkringssystemet. Inga kortsiktiga åtgärder av det slag som regeringen nu har presenterat kan lösa de problem som Sverige brottas med.

Herr talman! Det finns både formella och ekonomisk-politiska skäl att inte behandla kompletteringspropositionen. Jag avstår dock i år från att yrka avslag på remissen till finansutskottet. Men jag kommer att göra det nästa år om hanteringen då blir lika oförsämnd och inkompetent. Allt naturligtvis under förutsättning att regeringen dessförinnan inte har tvingats att avgå.

Anf. 2 CLAES ROXBERGH (mp):

Herr talman! Miljöpartiet de gröna delar regeringens bedömning att det behövs en åtstramning av den svenska ekonomin. Men vi menar att det här är fel väg att vandra. Regeringen har anvisat en felaktig väg. Människorna är i dag inte beredda att lägga pengar i statens kista. Men enligt SIFO är nio av tio människor beredda att sänka sin standard för miljön. Åtstramningen måste ha en miljöprofil.

I 1988 års val gjorde socialdemokraterna ett stort nummer av att man skulle bli ett miljöparti. Socialdemokraterna har nu en gyllene chans att bevisa allvaret i sina föresatser.

Miljöpartiet de gröna är beredda att stödja en åtstramning, som framför allt riktar sig mot olika slag av miljöförstöring. Men åtstramningen måste kombineras med miljöåtgärder, dvs. satsningar på SJ, förverkligandet av dubbelspåret på västkustbanan och miljöhjälpen till Polen.

Förslaget om en generell höjning av arbetsgivaravgifterna avvisas av miljöpartiet. Vår allmänna inriktning är att sänka skatterna på arbete och i stället höja dem på energi, knappa råvaror och miljöutsläpp. Detta skapar på sikt ett samhälle i bättre balans med naturen.

Miljöpartiet de gröna säger också nej till en generell momshöjning på 2 %. Om en åtstramning skall göras av konsumtionen, skall den i första hand inriktas mot sådan konsumtion som tär på knappa naturresurser och förorenar miljön. Vi är också beredda att diskutera en differentierad moms och lägre moms på basmat.

Vi avvisar förslaget om att avskaffa livsmedelssubventionerna. Förslaget innebär orimliga prishöjningar på ett av våra viktigaste baslivsmedel och får också negativa återverkningar på jordbruket.

En stor del av dagens energianvändning orsakar svåra miljöproblem. Det gäller bl.a. utsläpp av svavel och kväve från eldning av fossila bränslen. Utsläppen av koldioxid från dessa bränslen orsakar växthuseffekten, som allvarligt hotar klimatet på jorden. Användandet av kärnkraft orsakar stora avfallsproblem och spridning av radioaktivitet.

För att klara de uppställda energipolitiska målen krävs en sträng hushållning med energi i alla former. En sådan hushållning befrämjas bäst av ett högt energipris. Miljöpartiet de gröna har i riksdagen motionerat om en omläggning och höjning av energibeskattningen. Vårt förslag skulle innebära minst samma åtstramningseffekt som regeringen föreslår. Förslaget innebär bl.a. en övergång till beskattning av energiråvara, införande av skatt på flygbränsle, höjda skattesatser på bensin och höjd kilometerskatt.

Konsumtionen av alkohol och tobak innebär ett allvarligt hot mot folkhälsan och leder också, vad gäller alkohol, till svåra sociala problem. Enligt vissa beräkningar borde egentligen en liter sprit kosta 400 kr. för att täcka samhällets sjukvårdskostnader och andra sociala kostnader. Vi vill därför ha en större höjning än den regeringen föreslår.

Ett område som verkligen är överhettat i dagens läge är reklambranschen. Över 20 miljarder kr. slösas på reklam. Tidningarna är fulla av helsidesannonser och brevlådorna bågner av all direktreklam. Bara direktreklamen drar energi motsvarande ett halvt kärnkraftverk. Miljöpartiet de gröna har i riksdagen föreslagit att som en första åtgärd den nuvarande reklamskatten skall fördubblas.

Överhettingsproblemen är särskilt stora i storstäderna, framför allt i Stockholmsområdet. Särskilt bekymmersam är utvecklingen på byggmarknaden där kostnaderna exploderar. Det byggs mer och mer kontor, medan bostadsbyggandet får stå tillbaka. Miljöpartiet de gröna föreslår därför att en särskild tidsbegränsad investeringsavgift på 25 % skall införas på oprioriterat byggande i Stockholmsområdet, eventuellt också på annat håll.

Om en åtstramning av konsumtionen genomförs bör barnbidragen höjas enligt regeringens förslag. På detta sätt kan svaga grupper kompenseras. Vi i miljöpartiet de gröna är beredda att diskutera en åtstramning.

Anf. 3 TALMANNEN:

Får jag be om större tystnad i kammaren. Detta är en helt författningsenlig debatt vid remiss av proposition.

Anf. 4 GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! Som har sagts tidigare är den proposition som nu har kommit rätt omfattande. Det kommer att bli ganska arbetssamt att hantera den under den månad som är kvar av sessionen. Det är naturligtvis anmärkningsvärt att regeringen utnyttjar sin möjlighet att lägga fram en sådan här tung proposition den sista tänkbara dagen. Det är också anmärkningsvärt att regeringen inte kan tillmötesgå riksdagens önskemål om att få propositionen i god tid.

Det är möjligt att det finns delar i propositionen som utskotten kan skjuta till hösten. Man får se om det är nödvändigt att alla delar tas upp under vårsessionen.

När det gäller propositionens innehåll menar jag att om regeringen bedömer att vissa åtgärder är nödvändiga måste den kunna framlägga sådana förslag för riksdagen. Jag anser därför, herr talman, att man bör remittera propositionen till finansutskottet.

Anf. 5 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Jag skall inte kommentera den reviderade finansplanen i sak, även om det vore frestande, utan upphålla mig vid behandlingsgången.

När regeringen lade fram sin budgetproposition i januari kallade vi moderater den för Feldts ofullbordade. Trots att det i grundlagen är föreskrivet att förslag beträffande utgifter och inkomster för nästkommande budgetår skall presenteras i budgetförslaget i januari, sade regeringen på punkt efter punkt att man skulle återkomma med närmare besked och direkta anslagsförslag resp. skatteföreskrifter i kompletteringspropositionen.

När vi nu får detta dokument kan vi konstatera att det inte är någon kompletteringsproposition i gängse mening. Det är en budget, minibudget, som betydligt mer förtjänar den beteckningen än det förslag som fanns i januari.

Detta skapar problem för oppositionen. Vi är enligt grundlagen tillhållna att lägga fram våra förslag i januari. Det är den enda tidpunkt vi har, om inte regeringen kommer med en proposition som vi kan anknyta motioner till. Det betyder således att man kräver av oppositionen att vi skall presentera våra budgetalternativ i januari, medan regeringen skall kunna tjuvhålla på sitt fram till slutet av april.

Vad det här kan betyda skall jag illustrera med skattefrågan. Det råder inget tvivel om att grundlagen föreskriver att regeringen skall lägga fram förslag till inkomstskatt för 1990 i budgetförslaget i januari 1989, eftersom det rör inkomsterna för det kommande budgetåret. Denna fråga nämnde regeringen emellertid inte. Vi moderater lade fram ett förslag till skatteskala. Folkpartiet valde att, som man sade, avvakta till kompletteringspropositionen eftersom det då borde komma förslag från regeringen. Men det kom inget sådant förslag. Därmed är man såvitt jag förstår förhindrad att lägga

fram ett eget alternativ. Man får vänta och se om regeringen någon gång i höst kommer med ett sådant förslag. Detta är absolut inte i enlighet med de föreskrifter som finns.

Vi får nu problem i riksdagen med att behandla den här minibudgeten. Kompletteringspropositionen skall ju vara en liten korrigerings och en summering av det arbete som har bedrivits under våren med anslagsfrågor och skattefrågor. Nu får vi således en ny budget där man t.o.m. återkommer med anslagsförslag beträffande sådana saker som redan har behandlats i riksdagen, t.ex. mjölkprissubventionerna.

Vi har inte ens fått se allt. En stor del av de skattehöjningar som kommer härrör från löneskatten. Det förslaget måste ta vägen över lagrådet. Därmed kommer den propositionen inte förrän fram i maj. Effekten av denna skatt finns inte ens inräknad i de ekonomiska beräkningarna i kompletteringspropositionen, som trots allt utger sig för att vara det slutliga förslaget till budget för nästa budgetår.

Det finns nu ett förslag om att denna proposition skall remitteras till finansutskottet. Jag talade med talmannen om detta i går och sade att så som kompletteringspropositionen ser ut är det orimligt att de många inblandade utskotten inte själva får behandla den, bereda den och lägga fram betänkan- den för kammaren. Det hänvisas till att vi förra året på förslag av konstitutionsutskottet fattade beslut om en sammanhållen behandling, och då skall allting remitteras till finansutskottet. Detta kan inte ha varit avsikten. Det är helt omöjligt att man faktiskt skulle vilja röra till behandlingen så att man remitterar allt som finns i årets kompletteringspro- position till finansutskottet. Finansutskottet får sedan skicka ut propositi- onen för yttranden till snart sagt alla riksdagens utskott. De avger sina yttranden med avvikande meningar. Under stor tidspress får vi sedan in dem till finansutskottet, som bara rent formellt skall byta namn på de avvikande meningarna och vidarebefodra dessa, som får anses vara kompetenta bedömningar från specialutskotten till kammaren.

Vi kommer dessutom att få en mycket konstig bild den sista arbetsdagen på sessionen. Då kan vi se fram emot en debatt som kan bli hur lång som helst. Först har vi finansutskottet, sedan partiledarna och sedan kanske tolv utskottsrundor kring mycket väsentliga frågor. Ingen har väl egentligen tänkt sig att det skall se ut på det viset.

Herr talman! Jag menar att denna ordning dessutom strider mot en annan föreskrift i grundlagen, som säger att vissa ärenden skall behandlas av vissa utskott. Det kan där klart utläsas att frågor om partistöd skall behandlas av konstitutionsutskottet, frågor som rör arbetsmarknadspolitik av arbetsmark- nadsutskottet, frågor om skolan av utbildningsutskottet osv. Då är det fel att gå på denna linje, som vi nu tvingas till genom kompletteringspropositionens konstruktion.

Nu kan man lösa detta genom att finansutskottet överlämnar förslag till de utskott där de egentligen hör hemma för beredning och förslag till kamma- ren. Det kan då sägas strida mot den bestämmelse som antogs för ett år sedan. Jag menar ändå att det är den rimliga vägen att gå fram. Som ledamot av finansutskottet kommer jag, sedan propositionen av formella skäl har remitterats dit, att föreslå att olika delar överlämnas för ställningstagande i

berörda utskott. Då kan också dessa ärenden behandlas tidigare än den sista arbetsdagen, den 7 juni, då vi skall ha vår slutdebatt. Det kommer dock att bli mycket besvärligt ändå. Den brådska som normalt bara brukar prägla finansutskottets arbete, kommer då att gälla för samtliga. Jag kan alltså godta denna remiss till finansutskottet, men jag förutskickar att jag där kommer att arbeta för att dela upp kompletteringspropositionen på här nämnt sätt.

Anf. 6 HANS PETERSSON (vpk):

Herr talman! Ärade ledamöter! Den politiska taktiken att inte lägga fram alla sina förslag i januari kritiserade vi redan förra året, när regeringen höll inne sitt skatteförslag ända fram till valrörelsen, och delvis även till efter valrörelsen, medan samtliga andra partier var tvingade att bekänna färg redan i januari och därmed finansiera sina skatteförslag. Regeringen kunde sedan ha dessa förslag ofinansierade, som en komplettering.

Jag måste hålla med Lars Tobisson när han kritiserar också mängden av förslag, eftersom vi som oppositionsparti ofta får uppleva att det sker en mycket hård gallring bland de yrkanden som vi ställer i samband med kompletteringspropositionen. Vissa yrkanden anses som bekant inte höra dit. Det är svårt att hålla igen på förslagen när regeringen kommer med så vittomfattande förslag på så många områden.

Vi från vpk har redan för något år sedan insett problemen med finansutskottet och dess ställning som överutskott, som det brukar kallas i folkmun. Vi tänker försöka underlätta arbetet på så sätt att vi skriver en motion på varje utskottsområde, så att det skall bli lätt att remittera och behandla förslagen. Då får vi något slags ordning i papperen, så att vi kommer hem den 7 juni.

Annars måste jag nog göra reflexionen att denna våldsamma procedurdebatt som har uppstått är litet förvånande. De borgerliga tvekade ju inte att kalla in en urtima riksdag för att hålla förhandlingar om momshöjningar. De som minns det vet att vi satt här mitt i sommaren och diskuterade momshöjningar. Det, om något, var väl panikåtgärder. Jag tolkar situationen som att det politiska utrymmet till höger nu har ätits upp av socialdemokratin, att det börjar bli trångt med de egna borgerliga politiska förslagen och att det därför är tacksamt att attackera procedurer och andra frågor än själva politiken.

Vpk:s upprördhet över förslagen i kompletteringspropositionen rör inte så mycket själva proceduren som innehållet, dvs. fördelningspolitiken. När det gäller frågan om behovet av en åtstramning måste vi för vår del säga att förslagen helt saknar trovärdighet. Man är beredd att å ena sidan släppa fram en ökad konsumtion hos höginkomsttagare med omfattande marginalskattesänkningar och å andra sidan slå till med åtstramningar genom en höjd moms, som drabbar den breda massan, dem med de små inkomsterna. Det borde ge varje tänkande politiker insikt om att detta till stora delar är en luftproposition.

Anf. 7 JAN BERGQVIST (s):

Herr talman! Det var både överraskande och spännande att vi nu är mitt uppe i en stor debatt om den ekonomiska politiken, om författningsfrågorna

och om riksdagens arbetsformer. Jag har numera sällan tillfälle att äntra riksdagens talarstol och tycker att det var trivsamt att få denna oväntade chans att tala. Lika oväntat som angenämt, som prästen sade när han kom till himlen.

Birgit Friggebo sade: Ingenting motiverar en kompletteringsproposition av ett sådant här slag. Men den diskussion vi nu har haft visar att en majoritet av riksdagens ledamöter anser att det *nu* behövs en åtstramning. Vid närmare eftertanke, Birgit Friggebo, kan man väl inte säga att *ingenting* motiverar en sådan här kompletteringsproposition. Birgit Friggebo har en partivän som vid ett tillfälle blev hårt trängd i en debatt. Han förstod det och sade då: Det är klart att jag överdriver, men inte så mycket att jag menar motsatsen till vad jag säger. Jag förmodar att det är samma med Birgit Friggebo.

Vi är mitt uppe i en försöksverksamhet för att få en bättre hantering av budgeten. Det är en stor och viktig fråga. Den socialdemokratiska riksdagsgruppen engagerade sig för att vi skulle komma fram till nya former för att få en mer sammanhållen, bättre och snabbare behandling av budgeten. Vi kom inte så långt genom riksdagens beslut förra året, men vi fick i alla fall till stånd den försöksverksamhet som vi nu prövar. Personligen tycker jag att om normmännen kan klara av sin budget på hösten på två månader, borde väl vi i Sverige i stort sett kunna klara av regeringens januaribudget på tre fyra månader. Därefter skulle man kunna ta itu med en kompletteringsproposition. Fördelen med detta skulle vara att när regeringen skriver kompletteringspropositionen, vet den i stort sett vad som har hänt med januaribudgeten.

Den försöksverksamhet vi nu är inne i har naturligtvis haft sina problem. Jag vet att utbildningsutskottet, som är ett arbetstyngt utskott, inte har haft möjlighet att klara de tidsgränser vi har försökt pröva nu under våren. Det finns också andra problem och bekymmer. Men bara för att vi i en försöksverksamhet kan råka ut för olika problem skall vi inte ge upp målsättningen att försöka få en mer sammanhållen och bättre behandling av budgeten. Mot den bakgrunden har den socialdemokratiska riksdagsgruppen nyligen till talmannen lämnat ett förslag som innebär att vi med öppna ögon skall kunna låta vårriksdagen fortsätta fram till den 15 juni. Vi vill med andra ord ta bort gränsen den 31 maj, som ändå är så svår att hålla och som alltid leder till att kompletteringspropositionen behandlas med stor forceering. Vi har en hektisk slutdebatt, och det känns många gånger som att vi forcerar i slutet, medan vi tar ganska god tid på oss i början av vårsessionen.

Jag tror att vi kan arbeta oss fram till en ordning där vi resolut börjar ta itu med januaribudgeten i februari månad och i stort sett kan klara av den processen i april. Sedan kommer kompletteringspropositionen, och man arbetar med den fram till den 15 juni. Det är kanske, ur riksdagens egen synpunkt, den viktigaste enskilda effektivitetsreformen som skulle kunna förbättra våra arbetsförhållanden och ytterligare höja kvaliteten i det arbete vi utför. Jag tycker dock, inom parentes sagt, att vi internationellt sett har hygglig kvalitet redan nu. Men, herr talman, nu har vi fått ett förslag som ger oss mycket att brottas med. Sverige har problem, och Sverige har möjligheter. Låt oss nu i god anda och med gott humör ta itu med detta.

Anf. 8 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Jan Bergqvist tyckte att det var så trevligt här i talarstolen att jag inte kunde neka honom möjligheten att återkomma.

Han sade att det nu behövs en åtstramning, vilket skulle vara motiveringen till denna omfattande kompletteringsproposition. Men i kompletteringspropositionen finns det många förslag som inte har det bittersta med ekonomi att göra, och i den mån de har det leder förslagen verkligen inte direkt till åtstramning. Det läggs bl.a. fram ett förslag om en kraftig uppräknings av partistödet. På vilket sätt bidrar det till åtstramning? Det läggs fram förslag om hanteringen av Tele-X. Vad har det med åtstramning att göra? Det läggs fram förslag om forskningsprogram inom EG. Vad har det med åtstramning att göra? Nej, det är verkligen ett missbruk av instrumentet kompletteringsproposition när regeringen kommer dragande med dessa förslag nu. Dessa förslag har faktiskt enligt riksdagsordningen inte ett dugg i finansutskottet att göra. Det var den poängen jag försökte framhålla.

Jan Bergqvist försökte göra gällande att detta är ett inslag i en försöksverksamhet. Vilken försöksverksamhet? Jag trodde att vi bedrev en viss försöksverksamhet med arbetsformerna i riksdagen. Men det här är tydligen regeringens försöksverksamhet. Regeringen försöker introducera en ny ordning som innebär att regeringen inte lägger fram sitt budgetförslag när den enligt grundlagen skall göra det utan väntar tills efter det att oppositionspartierna har visat sina kort och fått sina förslag avslagna i kammaren, och även till efter det att andra anslagsfrågor har behandlats. Sedan kommer regeringen, i slutet av april, och föreslår att riksdagen i maj skall ta upp vissa anslagsfrågor till behandling igen och ändra på det hela. Det kan inte vara någon särskilt vettig uppläggningsprocess som Jan Bergqvist skildrade kan inte vara något att eftersträva. Är det på det sättet han tänker sig en försöksverksamhet kan jag direkt säga att det inte är något som moderaterna vill gå in på.

Sedan tar Jan Bergqvist upp tanken att riksmötet skall fortsätta till den 15 juni. Med denna tidsutdräkt kunde Jan Bergqvist kanske få fler tillfällen att stå i talarstolen. Men anledningen till att det föreskrivs att riksdagens behandling skall vara avklarad vid maj månads utgång om inte synnerliga skäl talar däremot är faktiskt att de allra flesta förslag som riksdagen fattar beslut om, bl.a. hela budgeten, träder i kraft den 1 juli. Detta är rimligt, eftersom skrivelser skall gå till departementen, departementen skall utfärda regleringsbrev, tillämpningsföreskrifter skall utfärdas, osv. Därför är det rimligt med denna månad innan olika bestämmelser, lagar och anslagsfrågor som vi har reglerat i riksdagen träder i kraft. Men om denna tid krymper försämras demokratin ytterligare. Omställningstiden från det att beslut fattas tills de skall verkställas är ändå kort. Jag kan därför lova Jan Bergqvist att vi moderater inte kommer att medverka till en försöksverksamhet som innebär att riksmötet förlängs till den 15 juni.

Anf. 9 BIRGIT FRIGGEBÖ (fp):

Herr talman! Av protokollet kommer att framgå att jag sade att det inte finns något som motiverar en kompletteringsproposition av den omfattning som den som nu har lagts fram. Om Jan Bergqvist verkligen tänker efter och

tittar på de förslag som nu läggs fram tror jag inte att han kan komma fram till någon annan slutsats än den som jag har kommit fram till. Vad är det som motiverar att regeringen nu och inte i februari eller i januari föreslår att 400 000 kr. skall utgå till forskningssamarbete mellan Sverige och Spanien? Vad är det som motiverar att förslag om trygghetsåtgärder för de statsanställda nu läggs fram? Vad är det som motiverar att forskningsprojekt på alla möjliga områden, bl.a. om livskvalitet, läggs fram just nu?

Jan Bergqvist säger också att det finns behov av åtstramning. Tanken är bl.a. att man skall dra in på livsmedelssubventionerna och ge pengar till barnfamiljerna. Men det har ingenting med åtstramning att göra. Denna fråga behandlade vi tidigare i våras i riksdagen. Alla, utom socialdemokraterna, var förberedda att fatta beslut om detta då.

Jan Bergqvist talade om motsägelser och att jag har motsagt mig själv. Finns det någon som motsäger sig själv? I januari sade Kjell-Olof Feldt att man inte får använda skattehöjningar i finanspolitiken. Nu är skattepolitiken nästan det enda instrument som regeringen använder. I januari skulle liknande åtgärder enligt regeringen leda till arbetslöshet. Nu skall liknande åtgärder motverka överefterfrågan.

Beträffande resonemanget om arbetsformerna här i riksdagen skulle jag vilja be Olle Svensson att gå upp i talarstolen och kommentera om syftet med de förändringar som har gjorts har varit att vi skall hålla på med budgetarbetet i fem månader. Först skall vi hålla på med detta fram till mars eller april. Sedan skall finansutskottet hålla att leka ytterligare några månader. Tanken var ju att allt skulle vara avslutat i så god tid att vi skulle kunna ägna oss åt även lagstiftningsfrågor och inte minst granskningsarbetet när det gäller vart alla de pengar som anslås av riksdagen till olika ändamål tar vägen. Vi håller på med input, input och input, tjänster och pengar till alla möjliga verksamheter, och få i denna kammare bryr sig om vad det blir av allt detta och vart pengarna tar vägen. Vi har ju väljarnas uppdrag att se till att pengarna används effektivt. Nu vill Jan Bergqvist att vi skall hålla på med budgetarbetet i fem månader. Han frågar varför Sverige skall vara sämre än Norge, där man håller på i två månader. Just precis det. Nu får vi ägna oss nästan enbart åt budgetpolitik i denna kammare under hela denna vår. Jag tycker att detta är en skymf mot talmannen som verkligen har försökt anstränga sig för att hitta vettigare arbetsformer för denna kammare.

Anf. 10 GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! Jag tycker att det är bra att det arbete som påbörjats för att riksdagen skall få nya arbetsformer fortsätter. Men när det gäller arbetet under den närmaste månaden skulle sakfrågorna tjäna på om riksdagen fick propositionerna i så god tid att en ordentlig behandling av ärendena kunde göras i utskotten. Så blir inte fallet på grund av den stora arbetsmängd som utskotten har fått. Det räcker emellertid inte med att riksdagen får nya arbetsformer om vi har en regering som fortsätter att arbeta som för hundra år sedan. Exempelvis fick riksdagsledamöterna i går kompletteringspropositionen två tre timmar efter det att finansministern hade presenterat den. Fortfarande går regeringen direkt till massmedia utan att först ha informerat riksdagen. Det är oanständigt att riksdagsledamöterna inte får samma

material som regeringen skickar till pressen. Jag menar alltså att även regeringen måste lära sig att tänka om.

Behandlingen av ärenden har under våren varit något märklig. Finansutskottet har under februari gått igenom finansplanen och har under stor brådska fått fram materialet till finansdebatten den 3 mars. Nu lägger regeringen fram en proposition som innebär att vi får göra praktiskt taget samma arbete en gång till. Vi får motionera om ungefär samma saker som i januari. Vi får arbeta med dessa frågor i utskottet men på ett mer komprimerat sätt. Jag instämmer i frågan till konstitutionsutskottets ordförande: Är avsikten att vi skall behöva behandla samma sak två gånger samma vår? Det vore intressant att få ett svar på den frågan av konstitutionsutskottets ordförande.

Det är ett hälsotecken att vi har denna debatt nu. Det visar att vi törs ta i dessa frågor. Hur skall vi t.ex. kunna få en skattereform som fungerar? Att socialdemokraterna teg under valrörelsen är en sak, men regeringen sade inte heller något när finansplanen lades fram i januari, och regeringen har fortfarande inte klargjort vilka arbetsbetingelser som skall gälla för en kommande skattereform. Hur skall det kunna bli någon stabilitet i skattepolitiken om regeringen för en finanspolitik som ändras var tredje månad?

Anf. 11 CLAES ROXBERGH (mp):

Herr talman! Trots det jag sade förut vill jag poängtera att vi deltar i och instämmer i mycket av kritiken angående den formella handläggningen av kompletteringspropositionen. Vi menar också, som flera andra, att många av förslagen skulle ha kunnat framläggas i separata propositioner som vi kunde ha fått tidigare och inte behövt slita med dem under maj månad.

Anf. 12 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag vill kommentera den del som berör den försöksverksamhet som är på gång på förslag av konstitutionsutskottet och enligt riksdagens beslut. Jag menar att det har stora fördelar om den kan fullföljas, nämligen att vi kan få en snabbare behandling av budgetärendena. I det här fallet har vi naturligtvis svårigheter i Sverige på grund av den fria motionsrätten. Det finns inte samma möjligheter för enskilda ledamöter att lägga fram förslag exempelvis i Norge som här i Sverige. Jag tror ändå att vi bör pröva oss fram på området för att nå fram till en snabbare behandling.

Beträffande motionerna har jag den uppfattningen att man skall kunna skilja ut dem från budgetpropositionen vid behandlingen i utskotten och på så sätt nå fram till ett bättre resultat.

När det gäller utvärderingen av försöksverksamheten vill jag gärna säga att jag betraktar det förslag som nu har kommit i kompletteringspropositionen som en undantagsföreteelse, som vi inte i längden kan bygga några erfarenheter på. När vi sade att finansutskottet skall vara ett beredande utskott i de här frågorna, utgick vi från att kompletteringspropositionen skulle innehålla förslag som berör ekonomisk-politiska åtgärder i allmänhet och inte förslag som berör rena sakärenden. Det är en självklarhet här att vi skall låta de olika sakutskotten ha hand om behandlingen av sakärenden.

Anf. 13 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Det finns anledning att understryka, eftersom konstitutionsutskottets ordförande nu tar upp försöksverksamheten, därtill uppmuntrad av flera, att när konstitutionsutskottet föreslog riksdagen denna försöksverksamhet utgick vi från att det skulle handla om en kompletteringsproposition i traditionell mening. Detta var utgångspunkten. Det var därför beslutet fattades. Nu visar det sig att vi har fått en kompletteringsproposition som icke är en kompletteringsproposition. Då har naturligtvis förutsättningarna förändrats. Då uppkommer, herr talman, en intressant konstitutionell fråga – den har berörts tidigare här i dag av Lars Tobisson. Riksdagsordningen talar om vilka utskott som skall bereda olika ärenden. Där står t.ex. att ärenden rörande partistöd bereds av konstitutionsutskottet. Nu remitteras hela kompletteringspropositionen till finansutskottet, som då om icke överlämnande sker till andra utskott kommer att behandla frågor som det enligt riksdagsordningen inte har med att göra. Här har herr talmannen ett klart ansvar. I yttersta fall anvisar ju grundlagarna propositionsvägran som ett medel från talmannens sida att se till att riksdagsordningen faktiskt följs. Skulle det vara så att finansutskottet nu bereder dessa ärenden, som det enligt riksdagsordningen ankommer på andra utskott att göra, har enligt min uppfattning ett allvarligt brott mot riksdagsordningen begåtts. I fråga om att ställa beslutet om försöksverksamhet mot riksdagsordningen gäller faktiskt riksdagsordningen, icke ett beslut om försöksverksamhet, om dessa två strider mot varandra.

Anf. 14 BIRGIT FRIGGEBE (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja säga till Olle Svensson att problemet den här gången faktiskt inte är den fria motionsrätten utan den frihet som regeringen har tagit sig, ett slags fri propositionsrätt.

Jag tycker att Olle Svensson är en tapper man och gör ett mycket gott arbete för att reformera arbetet här i riksdagen. Men tyvärr, och det är beklagligt, kommer han gång på gång i kläm med en regering som inte är samarbetsvillig.

Anf. 15 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Liksom Birgit Friggebo tycker jag att det är magstarkt av konstitutionsutskottets ordförande att skylla de problem som vi nu hamnat i på den fria motionsrätten. Det har faktiskt inte ett dugg med saken att göra. Det är inte heller så, som Olle Svensson sade, att vi inte skall döma efter det här fallet. Den senaste händelsen är bara en i en kedja som visar att vi kontinuerligt har gått mot allt svårare förhållanden. Vi hade problem med kompletteringspropositionen redan förra våren. I höstas fick vi något som hette proposition 47 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, som enligt bestämmelserna skulle behandlas sammanhållet av finansutskottet. Det var få förslag där som egentligen riktade sig till finansutskottet. De allra flesta var detaljförslag på bostadsområdet som vi remitterade till bostadsutskottet. Där utfördes en massa trollerikonster med kompromisser hit och dit och ändringar i förhållande till propositionen. Det hela överlämnades som ett yttrande till finansutskottet, som sedan naturligtvis i avsaknad av särskild

kompetens på området fick vidarebefordra ärendet till kammaren med utbytande av de namn som stod bakom förslaget. Detta är en fullkomligt meningslös ordning.

Jag upprepar: När konstitutionsutskottet lade fram sitt förslag om en sammanhållen behandling av kompletteringspropositionen kan det aldrig ha varit meningen att vi skulle hamna i den här situationen. Då föreställde man sig att behandlingen i finansutskottet skulle vara den sista finkorrigeringen och summeringen av den ekonomiska politiken, något som naturligen hör hemma hos finansutskottet.

Anf. 16 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag fick direkta frågor som berör konstitutionsutskottets behandling av frågan om riksdagens arbetsformer. När jag yttrade mig om den fria motionsrätten kontra vår vilja att få en snabbare budgetbehandling utgick jag naturligtvis från det budgetförslag som kommer i januari. Jag har inte sagt att vi skall beskära den fria motionsrätten. Vad jag har sagt är att en snabbare behandling, en forcering av behandlingen av januaripropositionen försvåras av det förhållande som råder i Sverige jämfört med exempelvis Norge, där ledamöterna inte har samma frihet att motionera i anslutning till en proposition. Men detta bör inte blandas ihop med diskussionen om denna kompletteringsproposition.

Jag vill understryka att vi skall fullfölja försöket att få så bra arbetsformer som möjligt i riksdagen. Jag tror att vi har goda förutsättningar för detta, även om vi just i dag kanske är oeniga. Det hänger samman med ett förslag som har lagts fram på grund av ett extraordinärt läge, där behovet av insatser på den ekonomiska politikens område bedöms som särskilt stort. Det är självklart att regeringen också måste ta hänsyn till medborgarnas krav på att det upprätthålls en stram ekonomi i ett svårt läge och då komma med förslag på vidare områden än normalt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Propositionen hänvisades till finansutskottet.

3 § Föredrogs och hänvisades

Skrivelse

1988/89:144 till näringsutskottet

4 § Föredrogs och hänvisades

Förslag

1988/89:27 till konstitutionsutskottet

5 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1988/89:Fi54–Fi58 till finansutskottet

6 § Föredrogs men bordlades åter

Socialutskottets betänkanden 1988/89:SoU12, SoU14–SoU16 och SoU19–SoU22

7 § Företogs till avgörande kulturutskottets betänkanden 1988/89:KrU19 och KrU22 samt justitieutskottets betänkanden 1988/89:JuU15, JuU14, JuU17 och JuU18 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 103).

Kulturutskottets betänkande 19

Mom. 2 (anslag till Vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse)

Utskottets hemställan bifölls med 180 röster mot 131 för reservation 1 av Åke Gustavsson m.fl.

(Jerry Martinger (m) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.)

Mom. 3 (budgetberedningen för budgetåret 1990/91 i vad avser anslagsposten vid mom. 2)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 182 röster mot 136 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 2 av Åke Gustavsson m.fl. anförda motiveringen.

Mom. 5 (anslag till Vård m.m. av kulturlandskap och fornlämningar)

Först biträdades reservation 3 av Ingrid Sundberg m.fl. med 100 röster mot 20 för reservation 4 av Kaj Nilsson. 199 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 203 röster mot 117 för reservation 3 av Ingrid Sundberg m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (anslag till Information och utvecklingsverksamhet m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 37 för reservation 5 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson.

Mom. 7 (anslag till Insatser mot luftförorenings- och försurningsskador)

Utskottets hemställan bifölls med 204 röster mot 115 för reservation 6 av Ingrid Sundberg m.fl.

Mom. 13 (konstruktionen av anslaget Centrala museer: Förvaltningskostnader)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (beräkning av medel till ansvarsmuseerna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls genom uppresning.

Mom. 18 (anslag till Statens konstmuseer)

Utskottets hemställan bifölls med 196 röster mot 117 för reservation 14 av Ingrid Sundberg m.fl.

Mom. 21 (anslag till Bidrag till vissa museer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (beräkning av medel för ytterligare grundbelopp till mindre regionala museer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson. – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (beräkning av medel för ytterligare grundbelopp till Göteborgs museer)

Utskottets hemställan bifölls med 251 röster mot 65 för reservation 18 av Jan-Erik Wikström m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 25 (beräkning av medel för grundbelopp till Helsingborgs museum)

Utskottets hemställan bifölls med 219 röster mot 102 för reservation 19 av Ingrid Sundberg m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 27 (beräkning av medel för ytterligare grundbelopp för ekologiska tjänster)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 39 för reservation 20 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 30 (nytt anslag för investeringar i icke-statliga museilokaler)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson – bifölls med acklamation.

Mom. 31 (anslag till Riksutställningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande 22

Mom. 6 (anslag till Stöd till biografer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (anslag till Stöd till fonogram och musikalier)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (anslag till Stöd till kulturtidskrifter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot dels reservation 4 av Jan-Erik Wikström m.fl., dels reservation 5 av Alexander Chrisopoulos – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (beräkning av medel för utgivningsstöd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Kaj Nilsson – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (Stiftelsen Litteraturfrämjandet för utgivning av En bok för alla samt läsfrämjande åtgärder för barn och ungdom)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (utgivning av nordisk litteratur på originalspråk i En bok för alla)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 41 för reservation 9 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 21 (anslag till Talboks- och punktskriftsbiblioteket: Förvaltningskostnader)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (beräkning av medel för produktionskostnader för punktskriftsböcker för försäljning)

Utskottets hemställan bifölls med 230 röster mot 83 för reservation 11 av Ingrid Sundberg m.fl.

Mom. 23 (beräkning av medel för produktionskostnader för talböcker, punktskriftsböcker, informationsmaterial m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (kultur- och informationsinsatser för handikappade)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (anslag till Kabelnämnden: Stöd till lokal programverksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 30 (anslag till Närradionämnden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 31 (reklam i närradio)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Ingrid Sundberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 32 (stöd till vissa närradioföreningar)

Utskottets hemställan bifölls med 283 röster mot 37 för reservation 20 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson.

Mom. 33 (närradioverksamheten)

Utskottets hemställan bifölls med 216 röster mot 104 för reservation 21 av Ingrid Sundberg m.fl.

Mom. 34 (frågan om lagstiftningen skall vara permanent)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson – bifölls med acklamation.

Mom. 36 (utbyggnad av sändningarna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Jan Hyttring och Stina Gustavsson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande 15

Mom. 8 (anslag till Rikspolisstyrelsen)

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 37 för reservation 1 av Ingbritt Irhammar och Anders Svärd.

Mom. 9 (antagningen av polisaspiranter)

Först biträdde reservation 2 av Karin Ahrland m.fl. – som ställdes mot reservation 3 av Ingbritt Irhammar och Anders Svärd – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 182 röster mot 125 för reservation 2 av Karin Ahrland m.fl. 10 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 10 (anslag till Statens kriminaltekniska laboratorium)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Karin Ahrland och Lars Sundin – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (anslag till Lokala polisorganisationen)

Först biträdde reservation 5 av Jerry Martinger m.fl. – som ställdes mot reservation 6 av Ingbritt Irhammar och Anders Svärd – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 222 röster mot 71 för reservation 5 av Jerry Martinger m.fl. 27 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 16 (anslag till Utrustning m.m. för poliväsendet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Karin Ahrland och Lars Sundin – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande 14

Mom. 4 (en särskild statsåklagare för miljömål)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Ingbritt Irhammar och Anders Svärd – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (miljöutbildning för bl.a. åklagare)

Utskottets hemställan bifölls med 247 röster mot 74 för reservation 2 av Ingbritt Irhammar m.fl.

Mom. 8 (anslag till Allmänna domstolarna)

Utskottets hemställan bifölls med 182 röster mot 140 för reservation 3 av Karin Ahrland m.fl.

Mom. 10 (full ersättning för inkomstbortfall för nämndemän)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Berith Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (lika ersättning för nämndemannauppdrag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Ingbritt Irhammar och Anders Svärd – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (anslag till Allmänna förvaltningsdomstolarna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Karin Ahrland och Lars Sundin – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (handläggningstiden i skattemål)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 7 av Jerry Martinger m.fl., *dels* reservation 8 av Ingbritt Irhammar och Anders Svärd – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande 17

Mom. 9 (anslag till Kriminalvårdsanstalterna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 1 av Jerry Martinger m.fl., *dels* reservation 2 av Karin Ahrland m.fl., *dels* reservation 3 av Berith Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (narkotikafria anstalter m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 164 röster mot 158 för reservation 4 av Karin Ahrland m.fl.

Mom. 11 (kvinnor på lokalanstalt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Karin Ahrland m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (rehabilitering av våldsmän m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 240 röster mot 78 för reservation 6 av Ingbritt Irhammar m.fl.

Mom. 22 (könsrollernas betydelse för brottsligheten)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Karin Ahrland m.fl. – bifölls med acklamation.

Prot. 1988/89:104 *Mom. 23* (ekonomisk brottslighet m.m.)
26 april 1989

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 8 av Karin Ahrland m.fl. anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitiekammarens betänkande 18

Mom. 7 (vittnesersättning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Berith Eriksson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Föredrogs

finansutskottets betänkande

1988/89:FiU25 Anslag till riksgäldskontoret (prop. 1988/89:97 och 1988/89:100 delvis).

arbetsmarknadsutskottets betänkande

1988/89:AU17 Tilläggsprotokollet till den europeiska sociala stadgan (prop. 1988/89:106) samt

utbildningsutskottets betänkande

1988/89:UbU10 Anslag till utbildningsdepartementet, m.m. (prop. 1988/89:100 delvis).

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

9 § Föredrogs

utbildningsutskottets betänkanden

1988/89:UbU18 Vissa för den grundläggande högskoleutbildningen gemensamma frågor och anslag (prop. 1988/89:100 delvis),

1988/89:UbU20 Anslag till utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken (prop. 1988/89:100 delvis),

1988/89:UbU21 Anslag till utbildning för vårdyrken, m.m. (prop. 1988/89:100 delvis),

1988/89:UbU22 Anslag till utbildning för undervisningsyrken (prop. 1988/89:100 delvis),

1988/89:UbU23 Anslag till kultur- och informationsyrken (prop. 1988/89:100 delvis),

1988/89:UbU24 Anslag till lokala och individuella linjer samt fristående kurser (prop. 1988/89:100 delvis).

1988/89:UbU26 Anslag till forskningsrådsnämnden, m.m. (prop. 1988/89:100 delvis) samt
1988/89:UbU27 Anslag till investeringar m.m. (prop. 1988/89:100 delvis).

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

Grundläggande högskoleutbildning, m.m.

Talmannen meddelade att utbildningsutskottets betänkanden 18, 20, 21, 22, 23, 24, 26 och 27 skulle debatteras i ett sammanhang samt att debatten även skulle omfatta utbildningsutskottets betänkande 25.

Grundläggande högskoleutbildning, m.m.

Anf. 17 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Vi kan när det gäller den högre utbildningen och forskningen konstatera att vi har två stora målkonflikter; som kommer tillbaka gång efter annan i debatten.

För det första gäller det kravet på koncentration av de knappa resurser som vi har här i landet contra en utspridning av resurserna till olika delar av landet.

För det andra gäller det frågan om höga antagningskrav vid våra högskolor contra en bred rekrytering till högskolorna.

Den sistnämnda frågan hade jag nöjet att debattera med utbildningsministern i förra veckan. Den första frågan, kravet på koncentration contra utspridning, är något som i hög grad kommer att sysselsätta oss i dag.

För drygt en vecka sedan talade Staffan Helmfrid, tidigare rektor vid Stockholms universitet, vid en konferens som ordnats av Wennergrenstiftelsen. Några av oss riksdagsmän deltog i konferensen. Staffan Helmfrid kunde konstatera vad så många har gjort före honom, nämligen att den grundläggande strukturen i det svenska universitetsväsendet har utvecklats i en riktning som väsentligt avviker från utvecklingen i de viktigaste västeuropeiska länderna. Vi har fått ett oklart högskolebegrepp. I högskolan inkluderas nu en rad olika utbildningar som har föga eller ingenting alls gemensamt med akademiska studier. Det har även lett därhän att t.o.m. examensgiltigheten för svenska examina har kommit att ifrågasättas. Det finns inte några större möjligheter till vetenskaplig fördjupning för våra studerande. Vi har fått ett rätt ytligt, yrkesinriktat system med färdiga kunskapspaket.

De här frågorna har vi diskuterat förut, och vi kommer också att få diskutera dem vid många tillfällen längre fram. Men för någon tid sedan blev jag litet betänksam. Vi har med stor möda och med gemensamma ansträngningar ändå lyckats att få bort den byråkratiska överbyggnad som regionstyrelserna utgjorde, och nu ser vi till vår förvåning hur den regionalpolitiska utredningen vill återvända till ett byråkratiskt system, men nu är det fråga om fyra grupper av småhögskolor. Vi skulle få högskolekonglomerat, enligt vad som har sipprat ut. Då får vi kantänka också högskolekonglomeratsstyrelser. Jag skulle vilja fråga utbildningsministern – om han nu vill svara – eller ordföranden i utbildningsutskottet: Vad är det som pågår? Är det någonting som man över huvud taget är beredd att ta upp till diskussion, eller är det här bara ett utslag av regionalpolitiska strävanden som inte tar tillräckliga utbildningspolitiska hänsyn? Vad vi har fått se är ju hur man i andra länder,

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

Grundläggande högskoleutbildning, m.m.

där man också har slagit in på samma väg med alltför stor utspridning, nu tvingas att tänka om. I Nordrhein-Westfalen är det nu fråga om att minska antalet högskolor. Forskningen ställer krav på samlade resurser. Regionalpolitiken ställer krav på en utspridning av den statligt finansierade sysselsättningen. Men givetvis måste vi när det gäller utbildningspolitiken syfta till att få den bästa tänkbara vetenskapliga basen. Om man bedriver regionalpolitik i stället för utbildningspolitik blir det som Staffan Helmfrid uttrycker det: "Driven till sin spets gäller frågan när opinionen skall driva fram en högskola i Drevdagen – och hur den skall hjälpa Sverige att hävda sig mot Stanford, Paris, München och Tokyo."

Det gäller självfallet att åstadkomma någon form av balans. Vi har nu fått ett antal mindre och medelstora högskolor. Det är en skyldighet för staten och riksdagen att se till att dessa högskolor får verka under bästa möjliga betingelser. Vi har sett till att tillgängligheten till högskolestudier har blivit praktiskt taget allmän. Nu är ju detta i och för sig inte särskilt nytt. Faktum är att på den tiden vi hade universitetscirklar, då de inte var förbjudna att verka, var det fler människor i glesbygd och landsbygd som deltog i högskolestudier än som i dag totalt studerar vid de mindre och medelstora högskolorna.

Vi har nu fått 14 nya högskolor, men när det gäller den vetenskapliga grunden är det åtskilligt som brister. Det går inte att grunda nya högskolor genom att skaka fram något ur en rockärm. Jag har själv god erfarenhet av hur det var att bygga upp universitetet i Linköping. Jag vågar påstå att Linköpings universitet än i dag – det är över 20 år sedan universitetsfilialen började sin verksamhet – är långt ifrån färdigbyggt. Det är inte bara forskningsorganisationen, den så kallade Tema-forskningen, som släpar efter, utan detta gäller också i övrigt. Det är fråga om otillräckliga resurser och brister i såväl det ena som det andra hänseendet.

Mot den här bakgrunden var det naturligtvis tacknämligt att i budgetpropositionen kunna läsa att vi nu får ta en paus; nu skall det inte bli fråga om några nya högskoleenheter. I propositionen föreslår man att högskoleutbildningen i Fyrstadsområdet skall anordnas på ett annat sätt än genom inrättande av en ny högskoleenhet. Man föreslår att UHÄ skall träda in i sammanhanget och att riksdag och regering i övrigt skall besluta vilka allmänna utbildningslinjer som skall finnas där. Vi moderater hälsade detta förslag med tillfredsställelse, vilket vi också angav i vår partimotion, och vi trodde att saken därmed var klar.

En dryg månad efter det att budgetpropositionen avlämnats kommer till riksdagen en proposition om en ny ingenjörsutbildning, dagtecknad den 16 februari, i vilken man än en gång upprepar ställningstagandet. Trots att en ny ingenjörsutbildning nu skulle inrättas stod man ändå fast vid att några nya högskoleenheter inte skulle byggas upp. Men vad händer en månad senare? Då ramlar de stolta proklamationerna samman. Den socialdemokratiska majoriteten i utskottet säger: Visst skall vi bygga upp högskolan i Trollhättan–Uddevalla, men sedan skall det vara stopp. När skall vi kunna lita på ett löfte från regeringen? När skall vi kunna lita på att socialdemokraterna över huvud taget står fast vid det man sagt? Den stolta proklamationen i januari och februari försvann när vi kom in i mars. Då var det dags att föreslå något nytt.

Det är alldeles givet, som utbildningsministern också säger i budgetpropositionen, att det vi behöver är största möjliga flexibilitet. Detta gäller inte minst inför 90-talet, eftersom vi har kunnat konstatera att vi får minskade ungdomskullar och dessutom av allt att döma en svårartad brist på universitetslärare. Lars Gustafsson har på ett förtjänstfullt sätt gjort en utredning om forskningen vid de mindre och medelstora högskolorna. I utredningen belyser han klart och tydligt de brister som finns. Det är inte minst fråga om behöriga universitetslärare. Endast 58 % av universitetslektorerna är behöriga vid de mindre och medelstora högskolorna. Här finns stora variationer. De gamla universitetsfilialerna i Örebro, Karlstad och Växjö klarar sig bra. De har en relativt hög andel behöriga universitetslärare, medan det finns högskolor som inte har en enda lärare med forskarutbildning. Det är över huvud taget ett fåtal universitetsadjunkter som har forskarutbildning. Totalt sett har inte ens en tredjedel av lärarna forskarutbildning vid de mindre och medelstora högskolorna, och i den bråkdelen ingår ändå inte ämneslärarna i metodik. Detta är naturligtvis, vilket utredningsmannen Lars Gustafsson framhåller, ett mycket stort problem som vi måste försöka lösa.

Hur kan man lösa detta problem? Det finns olika möjligheter. Det finns naturligtvis den möjlighet som Lars Gustafsson antyder, dvs. att låta forskningsrådsnämnden ha hand om ett anslag för just forskningsändamål som skall komma lärarna vid de mindre och medelstora högskolorna till godo. Man kan naturligtvis också tänka sig andra lösningar. Vi har från moderat sida fört fram tanken på forskning i tjänsten för alla behöriga universitetslärare, något som sedan också stötts av folkpartiet. Det är egentligen något av en skandal att vi inte redan har det på detta sätt i Sverige. Vi avviker från allt som gäller internationellt. De svenska högskolelärarna kommer i en helt annan situation än deras utländska kolleger. Det är naturligtvis ett oerhört slöseri med forskarutbildade. Vi kostar på människor en dyrbar utbildning. De ägnar kanske ett decennium av sitt liv åt att skaffa sig en forskarutbildning och går sedan vidare inom högskolan och blir lärare. Då säger vi: Du får inte ägna dig åt det du är utbildad för, nämligen forskning; du skall bara ägna dig åt undervisning.

Detta är naturligtvis alldeles galet. Vi bör därför snarast rätta till detta och se till att alla behöriga universitetslärare ålägges forskning i tjänsten under ungefär en tredjedel av deras tjänstgöringstid. Detta är en reform som dessutom skulle gynna de mindre och medelstora högskolorna på så sätt, att de helt plötsligt får en forskningspotential. Varje behörig universitetslärare som anställs i Skövde, Borås, Gävle-Sandviken eller var det nu är fråga om, kommer att i bagaget ha med sig att han skall ägna en tredjedel av sin tjänstgöringstid åt just forskning.

Det här kostar naturligtvis en del pengar. Det har talats om totalt 300 milj. kr. Förslaget kanske inte behöver totalfinansieras, men jag tror att vi måste ta dessa kostnader. Man skall kanske ta det hela etappvis och börja med de docentkompetenta universitetslektorerna. Men man kommer inte ifrån att någonting måste ske här – ju förr riksdagen inser detta, desto bättre. Vi har hoppats på, och kan fortfarande hoppas på, att regeringen nästa år i sin

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

Grundläggande högskoleutbildning, m.m.

Välkomsthälsning till finska gäster

forskningspolitiska proposition lägger fram ett förslag i den här riktningen.

Det finns, herr talman, en rad olika reservationer i de behandlade betänkandena. Jag kan inte gå in på dem alla. Jag skall endast beröra några frågor. Vi har exempelvis krävt att man skall öka resurserna så att man snabbare skall kunna värdera utländska examina. Vi moderater vänder oss mot att fördjupningsdelen av ekonomlinjen läggs ut på de mindre högskolorna, vilket vi också tidigare har gjort. Av hänsyn till kvaliteéen måste detta skötas av de stora universiteten samt högskolorna i Örebro, Karlstad och Växjö. Om man sedan vill utlokalisera utbildningen är det en helt annan sak, men kvaliteetsansvaret måste ligga hos dem som har kompetens.

Vi moderater har motsatt oss att journalistutbildningen utlokaliseras till Sundsvall–Härnösand. Det har vi gjort av det enkla skälet att det i Norrland endast är Umeå universitet som har den kompetens som erfordras för att man skall kunna ge en fullgod högskoleutbildning.

Vi har betonat nödvändigheten av att prefektuppdraget bättre uppskattas.

Vi har, tillsammans med centerpartiet, betonat att man måste slå fast ett krav på doktorexamen för vissa statliga tjänster.

Vi har tillsammans med majoriteten i utskottet också sagt att ett bra sätt att åstadkomma en balans mellan de svåra problem som jag var inne på förut, mellan regionalpolitiken och utbildningspolitiken, är att i framtiden göra en ordentlig satsning på Umeå, det kanske bästa exemplet på en lyckad satsning på högskolesidan. Därför har vi, mot socialdemokraterna, tillstyrkt att man planerar in en förstärkning av ungefär 30 milj. kr. i framtiden.

Vi har yrkat på att den kommunala högskoleutbildningen skall förstärkas.

Herr talman! Det finns också en rad andra reservationer, men jag behandlar dem i klump och vill med detta yrka bifall till samtliga reservationer som har moderata företrädare.

Anf. 18 TALMANNEN:

Vår riksdag gästas i dag av en delegation från Finlands riksdag, och jag vill hälsa de finska kollegerna hjärtligt välkomna till Sverige och till Sveriges riksdag.

Anf. 19 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Vi skall nu avgöra drygt 150 hemställanspunkter i 9 betänkanden, med drygt 80 reservationer. Det finns risk för att en sådan debatt blir föga njutbar. Jag har inte någon ambition att beröra alla reservationer. Jag tänker snarare försöka se om det finns några mönster i de här betänkandena och var skiljelinjerna i högskolepolitiken egentligen går.

Allra först skulle jag dock vilja uttrycka den förhoppningen att vi kan komma dithän när det gäller arbetsformerna, att riksdagen i högre grad kan koncentrera sig på de övergripande frågorna. I framtiden skulle vi inte behöva ha så många beslutsförslag i våra betänkanden. En del av det utskottet nu föreslår kammaren borde i framtiden kunna beslutas på lägre nivåer i systemet.

Ett grundläggande mönster är att vi från oppositionen hävdar att det svenska högskoleväsendet, och framför allt grundutbildningen i högskolan, behöver större resurser. Högskolan är inne i något av en stagnationsfas. De reala resurserna har inte ökat på flera år. Somliga hävdar att de t.o.m. har minskat, och på vissa sektorer är det uppenbarligen så. Systemet dras med betydande problem i form av en stor byråkrati. Vi ser en öppen konflikt mellan utbildningsdepartementet och det centrala ämbetsverket på området.

När det väl har bestämts hur stora resurser högskoleområdet skall få finns det, som Birger Hagård sade, en målkonflikt exempelvis mellan hur mycket man koncentrerar och hur mycket man sprider ut dem.

Den grundläggande målkonflikten är faktiskt hur stora resurser över huvud taget vi är beredda att tillföra högskoleområdet jämfört med andra områden som är skattefinansierade. Från folkpartiets sida har vi den uppfattningen att det är en investering inför framtiden att satsa på högre kvalitet och i vissa fall också en högre dimensionering av den svenska högskolan. Trenden här förefaller vara annorlunda än i flera andra europeiska länder, där det för närvarande satsas ganska hårt på en kvantitativ och framför allt kvalitativ utbyggnad av universiteten. I ett europeiskt perspektiv – som ju bör präglade svensk debatt nu inför 90-talet – är detta minst sagt oroande.

Ett annat mönster man finner när man läser betänkandena är att socialdemokratierna, regeringspartiet, står svaga i utbildningsdebatten och utbildningsfrågorna. Det här är första gången jag deltar i en debatt sedan Bengt Göransson har blivit högskoleminister, och jag passar på att hälsa honom välkommen och önskar honom lycka till i sitt viktiga arbete. Men det är bara att konstatera att under hans företrädares tid inte alls skedde de satsningar på högskolan som Sverige skulle ha behövt. I brist på initiativ från regeringens sida har utbildningsutskottet fått överta den uppgiften. Jag tror att man får leta ett bra tag i riksdagstrycket för att hitta en riksdagsvär då ett utskott har ändrat så mycket och har tagit så många initiativ som utbildningsutskottet har gjort i vår. Det gör ju i och för sig utskottsarbetet roligare för oss i oppositionen, och vi känner att vi också är med och påverkar. Men om detta kommer att vara bilden är efter år, som jag faktiskt tycker det har varit under de snart fyra år jag har tillhört utskottet, väcker det så småningom frågor om vilken arbetsfördelning vi skall ha.

Jag funderar ibland på vad våra socialdemokratiska vänner i utskottet egentligen tycker om den här situationen. Förändringarna innebär ju oftast att utbildningsområdet tillförs ökade resurser, och om de sätter revirbevakningen i främsta rummet kanske de i sitt stilla sinne tycker att detta är ganska bra. I Högskolesverige finns det ju t.o.m. de som misstänker – själv skulle jag naturligtvis aldrig drömma om något sådant – att man på utbildningsdepartementet ler i mjugg när utbildningsutskottet hjälper till att köra över det som finansdepartementet bestämt.

Som sagt: det här en egendomlig arbetsordning, som i längden inte kan vara särskilt bra för långsiktigheten och konsekvensen i utbildningspolitiken.

Om man ser på det som har skett i vår – en hel del behandlas ju i dagens betänkanden, men något kommer vid ett senare tillfälle – har med olika

majoriteter ett antal förändringar föreslagits i utskottet.

Folkpartiet, moderaterna och socialdemokraterna har gjort en uppgörelse som innebär att 28 milj. kr. tillförs tre sektorer på högskolan: 19 milj. kr. till teknisk sektor, 3 milj. kr. till AES-sektorn, och 6 milj. kr. till vårdsektorn. Därutöver är utskottet enigt om att göra en satsning på marinbiologisk forskning med 5 milj. kr. samt satsa på bättre lokaler för detta synnerligen angelägna område.

Vi har enats om att utöver regeringens förslag tillföra 225 nya platser på hälso- och sjukvårdslinjen.

Ett enigt utskott säger nej till regeringens förslag om neddragning med 30 platser på vårdlärarlinjen. Därmed tillstyrks ett yrkande i folkpartiets partimotion om omvårdnadsfrågor.

Ett enigt utskott säger nej till att dra ned antalet platser på läkarlinjen i Lund.

Ett enigt utskott vill upprätta en ny idrotthögskola i Stockholm.

Utskottets majoritet säger, till skillnad från regeringen, ja till en ny högskola i Trollhättan–Uddevalla.

Utskottet satsar – enligt min mening otillräckligt, men trots allt mer än regeringen vill – på internationellt studerandeutbyte.

Ett enigt utskott gör ett tillkännagivande om att utbildningsbidrag skall omvandlas till forskartjänster.

Vi har tidigare gjort ett tillkännagivande om att vi vill se en uppluckring av linjesystemet inom samhällsvetenskaplig och humanistisk sektor. Vi tillför 5 milj. kr. till individuella linjer och fristående kurser. Vi föreslår en anslagsökning på 1,2 milj. kr. till informationsteknologi i Umeå. Vi gör också en liten satsning på Danshögskolan för folkdans. Vi rekommenderar också riksdagen att göra en rejäl satsning på Umeå universitet, en fråga som också Birger Hagård berörde.

Denna uppräknings hade kunnat göras ännu längre, men vad jag sagt räcker mer än väl för att visa att det har blivit ett nytt mönster i utbildningspolitiken: initiativen kommer från utbildningsutskottet.

Jag känner mig dock en aning kliven. Å ena sidan vill jag gärna framhålla att utskottet är initiativkraftigt och åstadkommer en hel del. Å andra sidan är jag ändå inte nöjd. Jag är besviken över att det på några viktiga punkter inte har blivit en riksdagsmajoritet. Låt mig först nämna inrednings- och utrustningsanslaget för högskolan. Efter att ha besökt våra högskolor har jag funnit att förhållandena på många håll är mycket oroande, på vissa håll närmast skandalartade. Det är för mig svårförståeligt att riksdagsmajoriteten år efter år gör så litet för att åstadkomma en förbättring av inrednings- och utrustningssituationen.

Denna morgon fördes en något animerad debatt i kammaren om de arbetsformer som regeringen tillämpar i kompletteringspropositionen, vilken lades i går. Detta berör delvis utbildningsutskottet. Där har vi diskuterat dimensioneringen av förskollärarytbildningen. Det föreligger ett förslag på den punkten som vi i folkpartiet är mycket missnöjda med. Även vpk tycker att det är en diskrepans mellan riksdagens beslut om att alla som vill skall kunna få dagisplats 1991 och riksdagens beslut om dimensioneringen av förskollärarytbildningen. Det är uppenbart att det kommer att bli stor brist

på förskollärare på 1990-talet. På många håll är bristen redan stor. När vi påpekar det sägs att det inte finns tillräckligt många sökande. Svaret på det måste i sin tur bli att det måste vidtas åtgärder så att antalet sökande blir fler. Det är fel väg att gå att bara passivt konstatera att antalet platser måste dras ned.

Regeringen har uppenbarligen förstått att situationen inte är bra, varför man i kompletteringspropositionen framlägger förslag med samma syfte som vi har, nämligen att öka tillgången på förskolepersonal. Man riktar då in sig på de människor som har varit anställda på daghem och tagit andra arbeten. Dem vill man nu locka tillbaka. Det är väl i och för sig ett bra initiativ, men efter att ha gjort en hastig genomläsning av kompletteringspropositionen i detta avsnitt gör jag ändå bedömningen att behovet av att utbilda fler unga förskollärare på förskollärlinjen kvarstår. Det vore enligt min mening ett olyckligt beslut om riksdagen avslög folkpartiets reservation på denna punkt.

Fru talman! Tidtagningklockan i talarstolen är inte påsatt, så jag vet inte hur länge jag har pratat. Men under alla förhållanden skall jag nu beröra en sista punkt, och den handlar om hur vi skall ha det med våra, som det numera heter, små och mindre högskolor. Det är de högskolor som ibland kallas de regionala högskolorna.

Jag tror att den satsning som sedan 1970-talet har gjorts på många orter i landet har inneburit en mycket klok högskolepolitik. Men många av oss upplever att det finns kvalitetsbrister. Dessa måste vi med mycket större kraft än hittills gripa oss an. Jag tror att jag har sagt det tidigare men vill upprepa att Lars Gustafssons utredning har lämnat ett utmärkt faktaunderlag för fortsatt diskussion kring dessa frågor. Jag påstår inte att vi har den slutliga lösningen, men jag tror att en del av lösningarna finns i våra motioner. Jag konstaterar att de högskolor som förr kallades universitetsfili-aler, dvs. i Växjö, Örebro och Karlstad, har en sådan styrka, har funnits så länge och har en sådan kvalitet i verksamheten att det finns anledning att låta dem utveckla en forskningsverksamhet, som mycket påminner om den som förekommer på universiteten.

I likhet med moderaterna har vi i vår partimotion i januari fört fram att det som brukar kallas för forskning i tjänsten är något av nyckeln till lösningen av detta problem. Om det slås fast att de högskolelärare som verkar på de mindre och medelstora högskolorna måste forska, då tror jag att det med viss automatik blir en kvalitetshöjning på den verksamhet som bedrivs där.

Fru talman! Det finns som sagt ett stort antal punkter att diskutera, men jag skall nöja mig med det sagda och yrka bifall till de reservationer som folkpartiet har biträtt i föreliggande betänkanden.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 20 LARZ JOHANSSON (c):

Fru talman! Vi behandlar nu, som det redan har sagts här, ett stort antal betänkanden och många reservationer. De gäller viktiga frågor, såväl stora som små. Men vad vi i centern uttrycker i våra reservationer kan läsas i

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

Grundläggande högskoleutbildning, m.m.

betänkandena, varför jag här inte skall gå in på dem. I stället skall jag beröra några av de mer övergripande och principiella frågeställningar som aktualiseras i betänkandena. Det kommer bl.a. att handla om den högre utbildningens och forskningens roll i ett regionalpolitiskt sammanhang, om högskolans ekonomiska resurser och om lärarekryteringen inför framtiden.

Vi hävdar att det behövs en decentraliserad högskola, inte minst i nuvarande situation där vi framför oss kan se de minskande ungdomskullarna. Samtidigt vet vi att landet har ett minst lika stort behov som tidigare av högskoleutbildad personal. Därför måste vi ur de vikande ungdomskullarna kunna rekrytera en större andel till vidare studier. Detta behövs av många skäl och bäst kan det ske i en decentraliserad organisation. Därmed kan vi samtidigt komma till rätta med snedrekryteringen till – både den sociala och den regionala – högskolan. Det är inte svårt att se att närheten till högskoleutbildning bidrar till att öka rekryteringen. Det är därför som vi i centern hävdar att det är rimligt med fler högskoleenheter. Vi tycker också att det är bra att vi har fått gehör för vårt krav på en egen högskola i Fyrstadsområdet.

Jag blir dock något betänksam när jag hör Birger Hagårds resonemang om vad moderaterna egentligen vill. Det är ju inte så många år sedan som vi i denna kammare kunde höra propåer från moderaterna om att lägga ned små högskoleenheter. Litet grand åt det hållet syftade nog Birger Hagård när han förde fram exempel på hur man kan banta antalet högskolor.

Talet om flexibilitet innebär egentligen koncentration. När moderaterna å ena sidan talar om kvalitet och å andra sidan – i nästa ögonblick – säger att de människor som bor i de aktuella regionerna kan klara sin högskoleutbildning med hjälp av studiecirklar, då tycker jag att resonemanget inte riktigt går ihop.

Centern är alltså beredd att gå vidare och har föreslagit särskilda högskoleenheter också i Kiruna och Skellefteå. Vi tycker det är rimligt att dela högskolan Eskilstuna/Västerås, eftersom den nuvarande konstruktionen är olycklig då den skär tvärs över en länsgräns med de problem som detta innebär. Vi är också beredda att omlokalisera en betydande del av högskoleutbildningen i Stockholm till den södra länsdelen.

När man följer debatten, inte minst i media, kan man ibland få uppfattningen att somliga tror att när det gäller att lokalisera ut utbildningen är det just själva utlokaliseringen i sig som är den regionalpolitiska insatsen, att det är speciellt intressant att man får ytterligare ett antal studerande och några lärare vid en högskola. Detta skulle alltså vara den regionalpolitiska effekten av lokaliseringen. Så är det naturligtvis inte, utan det är effekten av den utbildningspolitiska satsningen som är regionalpolitik. När vi nu t.ex. ökar läkarutbildningen i Umeå utan att minska den någon annanstans är det ju för att bidra till läkarförsörjningen i Norrland, inte för att förstärka utbildningen som sådan. Det här är också bakgrunden till den satsning på universitetet i Umeå som utskottsmajoriteten nu är beredd att göra, nämligen att bibehålla och förstärka den utbildningskapacitet som finns och skapa möjlighet till ett än mer decentraliserat utbildningsutbud som också sträcker sig in i Norrlands inland. Från Umeå bygger man upp lokala studiecentra i Övertorneå, Arvidsjaur, Storuman, Vilhelmina och Lycksele,

för att nämna några exempel. Då är det litet svårt att förstå den upprördhet som reservationen i utskottet ger uttryck för, men det får vi kanske höra mer om under den här debatten.

Jag tycker att det är viktigt att slå fast att den satsning som vi nu talar om inte är en engångssatsning av något slag utan handlar om en nivåhöjning för att säkerställa den fortsatta decentraliseringsmöjligheten i Norrland och dess inland. Det är väsentligt att detta slås fast i utbildningsdebatten för att ge universitetet i Umeå rimliga planeringsförutsättningar inför fortsättningen.

När det gäller forskningen är det i princip samma sak. Av de ökande resurser som vi framöver kommer att satsa på forskningen – jag är alldeles övertygad om att det är på det sättet det kommer att gå till – är vi beredda att lägga ut fasta forskningsresurser till andra delar av landet än vad vi har gjort hitintills. Det handlar alltså inte om att splittra de tillgängliga resurserna, det handlar inte om att ta bort resurser från befintlig verksamhet utan om att ta till vara den kreativitet, de forskningsmiljöer och de nya synsätt och tänkesätt som växer upp vid de mindre och medelstora regionala högskolorna. Det är mot den bakgrunden man skall se vårt förslag om att satsa på ytterligare några sådana orter, och det framgår också av våra reservationer i utskottsbetänkandet.

Jag tänker också säga några ord om högskolans ekonomi. Litet grand hajade jag faktiskt till när Lars Leijonborg talade om att tillföra högskolan resurser, 30 milj. kr. eller vad han nu nämnde för siffra. Det är faktiskt så, att högskolan tillsammans förlorar resurser men att en del av dessa resurser nu läggs tillbaka. Det kan man inte precis betrakta som någon resursförstärkning, utan det innebär att besparingen tillåts bli litet mindre. Högskoleväsendet drabbas nämligen av den enprocentiga lönekostnadsram som alla andra utbildningar i Sverige har drabbats av. De pengarna försvinner. Dessutom föreslogs i budgetpropositionen att man skulle ta 2 % av resurserna från några av sektorerna – vård, undervisning och teknisk sektor – för att med de resurserna förstärka AES-sektorn. Det senare har skett. AES-sektorn har fått en förstärkning, t.o.m. litet större än den som regeringen föreslog, och i ett senare betänkande kommer vi att få besked om att den tekniska sektorn också kommer att få tillbaka en del av sina resurser.

Däremot är det betydligt sämre ställt både för vårdsektorn och för undervisningssektorn. Vårdsektorn t.ex. förlorar drygt 3,7 milj. kr. på lönekostnadsramen och dessutom 8,5 milj. kr. på den tvåprocentiga besparingen. Det blir drygt 12 milj. kr., och det man nu får tillbaka är 6 milj. kr. Utbildningssektorn förlorar ungefär 6 milj. kr. på lönekostnadsramen och dessutom 16,5 milj. kr. på den tvåprocentiga besparingen, eller tillsammans 22,5 milj. kr., och av detta får man inte tillbaka en enda krona. Talet om att tillföra högskolan ekonomiska resurser är således i allra högsta grad en sanning med modifikation. Det här är naturligtvis inte bra ur högskolans synpunkt, särskilt inte när man talar om kvalitet i högskolan.

Jag vill sedan säga några ord om lärarutbildningen och dess dimensionering. Liksom Lars Leijonborg konstaterar jag med tillfredsställelse att vi i utskottet har kunnat bli överens om att dra i gång de utbildningar i Kalmar, Gävle-Sandviken och Uppsala som vi faktiskt bestämde oss för redan förra året. Regeringen ansåg i årets budgetproposition av någon anledning att de

inte skulle komma till stånd. Jag tycker att det är viktigt att i det här sammanhanget konstatera att inte ens detta kommer att räcka. Det kommer att bli alldeles nödvändigt under de närmaste åren att ytterligare dimensionera upp lärarutbildningen för att kunna möta de stora behov som föreligger på grund av pensionsavgångar och de växande barnkullarna. Vi har faktiskt kraftigt växande barnkullar just nu.

Då får man alltid invändningen: Vi har ju svårigheter att rekrytera redan till den lärarutbildning som vi har. Det är naturligtvis inget skäl till att ge upp inför situationen, men det har alltså regeringen gjort.

Under de senaste dagarna har vi dessutom kunnat konstatera, när vi har sett siffrorna på antalet sökande till högskolan, att vi har fått en glädjande ökning av rekryteringen till lärarutbildningen. Det skall vi naturligtvis vara glada över, men det räcker inte, och ökningen är dessutom ojämnt fördelad på olika utbildningslinjer. Det krävs alltså ytterligare insatser.

Det krävs betydligt bättre informationsinsatser som riktar sig till ungdomarna redan i gymnasieskolan för att få dem att söka till lärarutbildningarna. När man har klart för sig att man har behov av arbetskraft kan man ju inte, av det skälet att man inte har tillräckligt många sökande, göra sig av med utbildningsresurser. Tvärtom måste man se till, att man på olika sätt får fler sökande till lärarutbildningen.

Det här med informationsinsatser är viktigt, men det handlar naturligtvis också om att höja läraryrkets status för att få fler människor att inse att det här med att vara lärare faktiskt är en mycket viktig arbetsuppgift i samhället. Det kan man inte göra med mindre än att man också är beredd att på olika sätt uppvärdera läraryrket. Man måste säga i klartext att det också innebär att man måste vara beredd att betala för att få bättre lärare.

Skolan måste vara konkurrenskraftig som arbetsgivare, om vi skall kunna vara med och konkurrera om de bästa. Vi kan inte ha en lägre målsättning för skolans räkning än att försöka att rekrytera de allra bästa studenterna till lärarutbildningen. Vi behöver ha bra lärare, och att ha en lägre ambitionsnivå än att försöka få de bästa skulle vara att svika framtiden.

Jag yrkar bifall till samtliga reservationer där centern finns med i olika sammanhang, men jag kommer däremot att bli mycket restriktiv när det gäller att begära voteringar om dessa reservationer.

Anf. 21 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Larz Johansson konstaterar att resurserna inte räcker till, att kvaliteten på våra högskolor inte vad den borde vara. Men i nästa andetag säger han att han vill utvidga verksamheten med inte mindre än sex nya högskoleenheter. Jag kan inte få den ekvationen att gå ihop.

Vad jag ville framhålla, Larz Johansson, var att det faktiskt är vår skyldighet att se till att de högskoleenheter som nu finns också fungerar. Vidare måste vi få bort den kvalitativa eftersläpning som vi nu kan konstatera.

Om sex nya högskoleenheter inrättas, varifrån skall vi då få forskarutbildade lärare? Hur skall vi på 90-talet, då ungdomskullarna minskar med 75 %, kunna få tillräckligt med studenter till högskoleenheterna? Om vi till äventyrs hade de pengar som behövs – det har vi alltså inte, för de pengar som

finns kommer att behövas för investeringar och för att tillgodose en mängd olika behov – skulle det ändå saknas såväl kompetenta lärare som studenter vid de här högskolorna.

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

Grundläggande högskoleutbildning, m.m.

Anf. 22 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! I stort har jag inget att invända mot Larz Johanssons analys av högskolans ekonomi. Om jag sade att vi har varit med om att "tillföra resurser" borde jag ha sagt att vi har varit med om att "tillföra resurser" utöver vad regeringen föreslagit.

Ett förverkligande av folkpartiets högskolepolitik skulle medföra att stagnationen när det gäller reala resurser bröts. Vi har prioriterat två områden. Men vi har inte fått gehör för våra synpunkter. Jag avser då våra förslag om dels en kraftfull satsning på inredning och utrustning, dels en betydligt större satsning än som nu sker fallet på en internationalisering av högskolan. Om dessa yrkanden och även några andra, vilka vi inte heller har fått gehör för, hade stötts av en majoritet, skulle det ha resulterat i en real ökning av högskolans resurser.

Anf. 23 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Till att börja med vill jag ge Birger Hagård rätt på en punkt. Då och då kan det nämligen måhända brista i fråga om kvaliteten på högskoleutbildningen. I varje fall verkar det vara så beträffande matematiken. Vad jag talade om var nya högskolor i Kiruna och Skellefteå – det blir två högskolor. Vidare talade jag om en delning av den befintliga högskolan i Eskilstuna-Västerås – något som möjligen kan uppfattas som ett tillskott. Dessutom talade jag om en omfördelning av utbildningen i Stockholmsområdet. Utbildning skulle alltså kunna flyttas från det nuvarande universitetet till den södra delen av regionen. Jag kan dock inte se att det här blir fråga om sex nya högskolor, men det kan Birger Hagård. Det är möjligt att det är förklaringen till uttalandena om att det ekonomiska resonemanget inte riktigt går ihop. Vad jag konstaterade var att regeringen hade föreslagit ganska kraftiga nedskärningar vad gäller högskolans resurser och att en del av de pengarna har återförts genom de överenskommelser som träffats i utbildningsutskottet. Netto blir det dock ändå en besparing på högskolan, och det är inte bra för kvaliteten.

När det gäller de regionala satsningar som vi har föreslagit – både en utbyggnad av de små högskolorna och en förstärkning av forskningen vid några av högskolorna – har vi också visat hur detta kan finansieras. Vi har föreslagit att ytterligare 50 milj. kr. anslås för regionaliseringen och samma summa för att forskningsutbyggnaden skall kunna påbörjas.

Dessutom, Birger Hagård, pågår det faktiskt högskoleutbildning på de orter som jag här har nämnt. Vid många av de mindre högskolor som är aktuella i diskussionen om forskningsresurser pågår det faktiskt forskning. Det handlar alltså om att i detta sammanhang få litet mera stabila och reguljära former för verksamheten. Jag tror nog att det finns resurser för att åstadkomma detta.

Anf. 24 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Jag medger gärna, Larz Johansson, att det är fyra enheter som omnämns i materialet och inte sex, som jag sade. Men ibland förekommer det ju diskussioner från centerhåll om att det kunde inrättas högskolor på ytterligare några orter. Hur som helst, det skulle ändå kosta en hel del pengar med högskolor på fyra orter. Jag kan inte förstå varför man skall läsa sig vid byråkratiska organisationer. Det är en sak att utlokalisera såväl forskning som utbildning. Men det är en annan sak att bygga upp fasta enheter. Jag tror inte att vi är betjänta av sådana, utan jag tror att vi helt enkelt har nått taket i det sammanhanget. Nu får vi alltså ta det väldigt försiktigt framöver.

Om det skulle bli aktuellt att bygga ett sjunde universitet, är jag gärna med på det – men under förutsättning att det finns resurser. Men då skall det vara en ordentlig satsning. Då måste vi vara beredda att betala de 150 eller 200 miljoner som krävs för en sådan satsning. Det är i varje fall mycket bättre än de halvmesyror som vi har dragits med alltför länge i den svenska utbildningspolitiken. Det talas ju om forskningsanknytning etc. Men i stället behövs det en ordentlig satsning på forskningen. Vidare har vi en utbildning som inte uppfyller de krav på kvalitet som ställs. Det är sådant här vi behöver satsa pengar på. Vartenda öre som vi kan skrapa ihop. Larz Johansson, kommer att behövas – åtminstone för investeringar. Det rör sig här faktiskt om miljardbelopp inom en mycket snar framtid.

Anf. 25 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag tar fasta på det som Birger Hagård nyss sade, dvs. att moderaterna också är beredda att satsa på forskning och utbildning vid våra högskolor. Jag uppfattar inte detta så, att man vill ha en byråkratisering av organisationen. I stället finner jag att detta resonemang ganska mycket skiljer sig från Birger Hagårds inledningsanförande, där han – i varje fall i förtäckta ordalag – talade om en bantning av organisationen. Det var det som fick mig att tänka på gamla moderatkrav från mitten av 80-talet, då man ville lägga ned regionala högskolor. Men nu har vi alltså fått bekräftat att så inte är fallet. Moderaterna är således beredda att stödja satsningar och att bevilja befintliga högskolor fasta forskningsresurser om bara tillräckligt med pengar anslås. Det tycker jag att vi skall arbeta vidare på.

Anf. 26 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Fru talman! Efter replikrundan här mellan företrädarna för de borgerliga partierna vill jag deklarerera att vi i vpk önskar bidra till att högskolan får stora möjligheter framöver, så att en redan god kvalitet kan utvecklas ytterligare. Med detta vill jag säga att den svenska högskolan inte är så dålig som man ibland gör gällande i debatten.

Den svenska högskolan står inför många nya och spännande uppgifter. Bl.a. måste högskolan kunna möta nya grupper av studerande. Det är t.ex. en nödvändighet att den regionala snedrekryteringen kan brytas – på det sättet kan samhällliga behov tillgodoses – med högskolan som verktyg. Jag tänker på lärarutbildningen, forskolläraryrket och viss värdutbildning.

Den svenska högskolan måste utveckla sin verksamhet i en mera interna-

tionell miljö. Den svenska högskolan måste också verka i en ny nationell, mångkulturell miljö. Den måste ta till vara de erfarenheter som har gjorts när det gäller kulturlivet samt de sociala och politiska erfarenheter som våra nya medmänniskor har gjort. Jag tänker då på dem som har kommit från andra länder och bosatt sig här i Sverige.

Dessutom måste den svenska högskolan medverka till att det nordiska sambandet stärks vad gäller utbildning och forskning. Det här är inga små arbetsuppgifter. Det ankommer på oss här i riksdagen att se till att högskolan har förutsättningar att uppfylla de krav som ställs på de aktuella och delvis nya områdena. Det handlar bl.a. om hur de nya högskolorna skall kunna utvecklas. Jag delar inte moderaternas uppfattning i denna fråga, att det på något sätt skulle läggas ett naturligt hinder för att bedriva forskning vid sådana mindre enheter som de nya högskolorna utgör. Runt om i världen bedrivs det internationellt erkänd forskning inom mycket små organisationsstrukturer. Vi behöver inte ens gå utanför vårt land för att kunna ta del av sådan forskning. Det räcker med att åka till Frykstalaboratoriet i Värmland.

För att ge de nya högskolorna bästa möjliga utvecklingsmöjligheter bör man bl.a. stärka grundutbildningen och se till att dessa institutioner får forskningsmöjligheter inom de områden, där de har kompetens att forska. Det förutsätter att utrustningsstandarden kraftigt förbättras. Jag avser då inte bara utrustningsstandarden vid de nya högskolorna, som inte har fasta forskningsresurser. Det är lika viktigt för de nya högskolorna, som inte har fasta forskningsresurser, att utrustningsstandarden förbättras och grundutbildningen förstärks också vid våra universitet, eftersom jag ser universiteten som en resurs för högskolorna att utveckla sin möjliga forskningspotential.

Vi från vpk anser därför att riksdagen borde av regeringen ha begärt en form av strukturplan för forskningsutbyggnaden vid de nya högskolorna i samband med forskningspropositionen 1990. Nu vill inte majoriteten i utskottet gå med på vårt förslag, men efter Lars Gustafssons utredning hyser vi ändå förhoppningar om att det kommer att framläggas ett förslag i denna riktning i samband med forskningspropositionen. Vi tror att detta är väldigt viktigt för att höja kvaliteten nationellt sett inom forskning, utvecklingsarbete och utbildning. Det innebär en förstärkning av grundutbildningen vid de nya högskolorna.

Men det handlar också om att vi måste bryta de nya högskolornas beroende, som tenderar att bli nästan ensidigt, av finansieringen av deras forskningsprojekt, dvs. de externa medlen. Vi måste bryta detta beroende om vi skall kunna hävda rätten till kritiskt tänkande, forskarnas oväld och att forskningen skall ha en korrektiv funktion osv. Om detta inte genomförs redan i början av 1990-talet, finns det – enligt vår mening – risk för att det kan uppstå två parallella forskningsvärldar inom högskoleväsendet.

I den ena världen – som har resurser om vilka det beslutats i demokratisk ordning – finns det en insyn i verksamheten som bidrar till att man kan hävda att det kritiska tänkandet kan utvecklas.

I den andra världen, där det skapas ett beroende mellan bidragsgivare och forskare, innebär denna beroendeställning att forskare kanske inte kan göra halt och säga att man är inne på fel spår, utan resultatet kan rent av vara beställt. Detta måste vara en konfliktfylld situation. Eftersom basen för

verksamheten – också vid högskolor som skulle hamna i en ensidig externfinansierad situation – utgörs av skattemedel, kan skattebetalare med rätta opponera sig mot sådan verksamhet.

Att förstärka grundutbildningens kvalitet och att bygga ut forskningsorganisationen vid vårt svenska högskoleväsende handlar också om att öka tillgängligheten till högre studier, att försöka arbeta bort onödiga återvändsgränder eller fysiska hinder för att kunna ta del av utbildning och forskning på högskolenivå.

Således handlar det om att dels demokratisera högskolan och dess forskningsverksamhet, dels att söka ge potentialer för utveckling av forskningens oväld och kontinuerliga kritik. Till detta hör också frågan om huvudmannaskapet.

Vi anser att det är mycket viktigt för forskningsmöjligheter inom områden som vård och omsorg, att man får ett enhetligt huvudmannaskap för den svenska högskolan. Ett statligt huvudmannaskap över den kommunala högskolan ökar tillgängligheten till högskolevärlden, framför allt för traditionella kvinnoyrken. Vi ser en poäng och en utvecklingsmöjlighet i att man med hjälp av en sådan organisationsstruktur kan verka för en förnyelse av den offentliga sektorns roll som motor i en välfärdsstat.

Jag sade tidigare att vi inte får skapa onödiga hinder för de nya grupper som måste rekryteras till högre studier. Därför tror vi att en viss uppluckring av linjesystemet är nödvändig. Vi menar inte att linjesystemet skall slås sönder, eftersom det är nödvändigt att ha en viss struktur för att riksdag och regeringen skall kunna använda högskolan och forskningen som en form av planeringsinstrument för samhället, att man med hjälp av detta verktyg kan formulera vilken typ av samhälle man vill ha i framtiden.

Däremot anser vi att man borde införa större block av fritt val inom linjesystemet. Därför hälsar vi med glädje att utvecklingen också pekar mot den väg som vi vill gå. Här spelar anslaget till enstaka kurser en viktig roll. Vi tror att det går att utveckla linjeanslaget för att möjliggöra en större valfrihet för de nya grupper som måste in i högskolestudier. Det är också bra att använda linjeanslaget som viss kompletteringsutbildning för t.ex. lärare som vill vidga och fördjupa sin kompetens.

Fru talman! Det är även glädjande att utskottet tillstyrker vpk:s förslag om ökade medel till internationalisering av högskolan. Vi har fått majoriteten med oss på att anslå ytterligare 5 milj. kr. till sådant arbete, vilket är mycket bra för den fria forskningens fromma och också för landets oberoende. Det är viktigt att högskolan ges möjlighet att knyta kontakter över hela världen. På sikt är vi från vpk beredda att diskutera att medel anslås direkt till högskolorna för att öka deras vilja att ta initiativ till internationella kontakter.

När vi talar om internationalisering av högskolan, handlar det inte bara om EG. Vi vill främja och uppmuntra kontakter också med länder, där de akademiska kontakterna i dag ligger på en låg nivå. Jag är mycket väl medveten om att vetenskapligt sett är det i dag mest intressant att ha kontakter med Västeuropa och USA.

Men forskning och utbildning är en motor för många länder som det för

Sverige finns ett politiskt och på sikt även ett vetenskapligt intresse att knyta fastare förbindelser med.

För att man skall kunna klara de satsningar och det utvecklingsbehov som finns i högskolan måste, som jag sade tidigare, kvaliteten på utrustningen höjas. Utrustningens standard tror vi till viss del avgör undervisningens nivå och har en direkt inverkan på hur högskolan tillgängliggörs för de nya sociala grupper som måste rekryteras till högskolan. I det sammanhanget tror vi också att det är viktigt att satsa på de nya högskolorna och att det är viktigt att investeringen när det gäller Umeå universitet fullföljs.

I ett av de betänkanden som vi nu behandlar föreslår en majoritet i utskottet ytterligare resursförstärkning till Umeå universitet. Där vill jag från vpk:s sida deklarerat att i det fall Umeå universitet lägger dessa satsningar på förstärkning av grundutbildningen, dvs. på kontinuerlig drift, måste detta följas upp senare av ytterligare beslut om medelstäckning för sådan förstärkning vid universitetet i Umeå.

Fru talman! Jag tror att jag har yrkat bifall till alla vpk-reservationerna. Om jag inte gjort det, passar jag på att göra det nu.

Anf. 27 EVA GOËS (mp):

Fru talman! I dag är det den stora utbildningsdagen, så man får försöka vara litet pedagogisk. Först vill jag säga att jag kommer att hålla ett längre anförande än vad som från början var meningen. Claes Roxbergh, som är suppleant i utskottet, har nämligen hamnat så långt ner på talarlistan att han inte kommer att kunna delta i replikskiftena, och därför kommer jag att också ta upp några av de frågor som han skulle ha talat om. Det här känns som att springa maraton – det är ju knappast tjejmilen.

Jag kommer att följa ett mönster. Jag skall titta på hur utskottet har reagerat under det senaste halvåret. Vi har – och det tycker jag är oerhört positivt – skrivit oss samman i många frågor, t.ex. när det gäller förläggningen av journalistutbildningen till Sundsvall. Det är bara moderaterna som har opponerat sig och menat att Umeå är världsbäst. Jag härstammar från Umeå och vet att Umeå är bra, men någon gång måste man också decentralisera till andra orter. Om vi inte gör det, kommer vi aldrig att förstärka de mindre och medelstora högskolorna.

Jag är mycket glad över att vi också har decentraliserat grundskollärautbildningen, så att man kan rekrytera från närområdena. Det betyder oerhört mycket. Vi stödjer också förslaget som gäller fyrstadskretsen, så att man där får en bra högskola.

Att utbilda 20 läkare i Umeå är nödvändigt, men man var ett tag beredd att i samband därmed slopa läkarutbildningen i Malmö. Det motsatte vi oss i utskottet. Utskottet går alltså här mot regeringens förslag – vi vill även fortsättningsvis satsa på utbildning av 20 läkare i Malmö och ha kvar forskarresurser där.

Lars Leijonborg nämnde vårdläroverutbildningen och platserna där. Jag vet att det var mycket rabalder runt detta. Jag började att reservera mig till förmån för Umeå. Till slut blev det så att alla fem orterna fick vårdläroverutbildning. Det blev alltså 30 nya vårdläroverutbildningsplatser.

När det gäller 5 milj. kr. till internationell forskning, Björn Samuelson,

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

Grundläggande högskoleutbildning, m.m.

hade vi föreslagit 10 miljoner. Det var alltså mycket enkelt att hänga på ert förslag. Vi tyckte att det var jättebra att jobba globalt för internationellt samarbete.

När det gäller marinbiologisk forskning hade vi föreslagit 15 milj. kr., men tyvärr stannade anslaget på 5 milj. kr. Jag är emellertid glad över att utskottet har kunnat enas om så pass mycket liksom över att man har ökat antagningen till hälso- och sjukvårdslinjen med 225 elevplatser. Allt detta är positivt.

Under mom. 2 hittar man de saker där oppositionen har skrivit sig samman och skapat en utskottstext. Det gäller t.ex. förstärkning av universitetet i Umeå. Det verkar kanske litet väl lokalpatriotiskt eller regionalpolitiskt att bara tänka på Umeå, men vad det handlar om är att universitetet i Umeå i sin tur skall försöka decentralisera ut till övre Norrland. Det är ju så att när man kommit till Sundsvall, så har man kommit till mitten av Sverige – söder om Sundsvall har vi bara halva Sverige. Vi måste försöka att fördela litet mer norrut. Vi har då ställt oss bakom att Umeå universitet budgetåret 1990/91 skall få 30 miljoner, varav 2 miljoner går in under budgetåret 1989/90. Det gäller att rekrytera studerande från hela Sverige – inte bara från Norrland.

Sedan har vi i oppositionen i utskottet ställt oss bakom förslagen att anslå 1,2 miljoner till informationsteknologiska forskningen i Umeå samt 5 miljoner till förstärkning av lokala, individuella och fristående kurser. Detta ligger helt i linje med miljöpartiets politik. Vi anser att det är mycket viktigt att man börjar lösa upp dessa linjer och att man kan komponera egna kurser. Vi står också bakom förslaget att danshögskolan skall få en förstärkning.

Givetvis har vi inte fått med oss alla oppositionspartier på våra reservationer, utan en del andra reservationer kvarstår, och jag tänker inte gå in på dem. Jag tror att det finns fyra olika reservationer om forskning vid mindre och medelstora högskolor. Centern och miljöpartiet anser att det skall vara fasta resurser på de mindre högskolorna, medan moderaterna och folkpartisterna har nästan identiskt lika reservationer. De har ändå skrivit reservationer på två olika platser – jag förstår inte vitsen. Reservationerna gäller forskning i tjänsten. Miljöpartiet stödjer också forskning i tjänsten, men det finns en del skrivningar där som vi opponerar oss mot. Jag kan återkomma till det senare.

Elisabet Franzén kommer att ta upp frågan om Chalmers utbyggnad i centrala Göteborg. Här har riksdagen tänkt att köra över en lokal opinion. Miljöpartiet har några egna motioner, t.ex. om påbyggnadsutbildning i ortopedisk medicin. Jag tror att ytterst få har hört talas om vad ortopedisk medicin är för något. Ortopedisk medicin handlar om att man inte tar till kirurgiska ingrepp utan använder sig av ortopedisk medicin, manipulering. Detta tror jag att fler behöver få insikt om för att de skall veta vad de röstar på. Det finns få internationellt kända ortopediska medicinare, men jag hoppas att dessa behandlingsmetoder skall sprida sig även till Sverige.

Vad jag sedan reagerar mot är att så få tar upp frågan om hälso- och sjukvården. Vi i miljöpartiet har flera reservationer som går ut på att vi vill permanenta försöksverksamheten inom hälso- och sjukvårdslinjen, att vi anser att man skall kunna komma till hälso- och sjukvården på alternativa vägar, dvs. att man skall kunna rekrytera från andra yrkesområden än

vårdsektorn, att livserfarenhet och individuell studiegång skall räknas. Vi vill förlänga laboratoricassistentutbildningen.

Vi ser som ett mönster att man som vanligt missgynnar de traditionella kvinnoyrkena, som har en central roll inom vården. Vi vill förstärka den här delen.

Sedan vill jag slå ett slag för att permanenta bibliotekarietutbildningen i Umeå liksom den religionsvetenskapliga utbildningen där, som man har "lånat" från Uppsala universitet. Den betyder oerhört mycket för rekryteringen av präster i övre Norrland.

Vi har också ställt oss bakom några jämställdhetsmotioner, en under detta moment och ytterligare någon. Dessa motioner handlar bl.a. om forskning angående pojkar och flickor i skolan. Som lärare vet jag att det är stor skillnad på hur man behandlar flickor och pojkar.

En viktig sak som vi vänder oss emot är det europeiska forskningssamverkansområdet fusion. Om man skall kunna ta beslutet om avveckling av kärnkraften på allvar, då måste man börja satsa på alternativ energi och på andra typer av lösningar. Därför vill vi dra in anslaget till forskningssamverkan om fusion inom EG.

Varför vill vi då satsa på regionala högskolor? 93 % av högskoleanslagen går till de 11 största högskolorna med fasta forskningsresurser. De övriga regionala högskolorna får därför sina profiler dominerade av det lokala näringslivet, eftersom uppdragsfinansieringen är så stor. Uppdragsutbildningen skraddarsys då för arbetsgivaren. Vi tar principiellt avstånd från den typen av uppdragsutbildning. I den mån näringslivet vill hjälpa till att finansiera högskolan, skall det ske så att det utesluter styrning av innehållet i kurserna. Vi vill att det ekonomiska stödet till regionala högskolor ökar genom att de fasta forskningsresurserna byggs ut. Regionala högskolor saknar lång tradition, och det kan göra det lättare att pröva nya idéer som t.ex. tvärvetenskapliga projekt och småskalig ekologisk teknik.

Fru talman! Med hänvisning till det jag har anfört yrkar jag bifall till samtliga reservationer som miljöpartiet står bakom eller är delaktigt i tillsammans med andra partier.

Anf. 28 LARS GUSTAFSSON (s):

Fru talman! När vi nu från utbildningsutskottets sida tillmötesgår strävandena som funnits att sammanföra ett mycket stort antal betänkanden till ett fåtal debatter, får det naturligtvis konsekvenser för meningsutbytet. Jag hade egentligen lust att anknyta till den del av debatten som gällde remitteringen av kompletteringspropositionen till finansutskottet, och där man tog upp arbetsformerna. För utbildningsutskottets del, som är ett av de mest arbetstyngda utskotten, kommer koncentrationen och målsättningen att vid ett enda tillfälle behandla i stort sett hela utskottets kaka att betyda ganska mycket för den förändrade inriktningen av debatterna.

Den här våren fick vi ändå ändå inte med allt. Det beror på att det finns en särproposition om ingenjörsutbildning. Den skall vi behandla tillsammans med andra tekniska yrken vid högskolorna i ett annat särskilt sammanhang. Annars skulle denna debatt ha omfattat ytterligare ett antal punkter. Det finns redan nu mycket att behandla. Dessa nio betänkanden innehåller 161

moment, och jag har sett att det finns 73 reservationer. Ett tiotal av dessa är följdreservationer, men det är ändå ganska många.

Reservationsbilderna är ganska splittrade. Det finns 55 stycken enpartireservationer, 11 stycken tvåpartireservationer och 7 stycken trepartireservationer. När man tittar på denna bild klingar Lars Leijonborgs ord litet konstigt. Lars Leijonborg talade om att han skulle försöka se var mönstren i debatten om utbildningspolitiken fanns. Ett mönster som Lars Leijonborg såg var att oppositionen vill häva en stagnation. Det fanns problem med byråkrati, och det fanns en öppen konflikt mellan departement och skolöverstyrelse. Det var ett mönster som Lars Leijonborg såg. Jag vet inte hur man kan utpeka detta mönster i de handlingar som vi har för debatt i dag. Det enda som Lars Leijonborg sade som verkligen kan relateras till debatten i dag gäller problemet med koncentration och utspridning. Jag skall återkomma till det senare.

Det andra mönstret som Lars Leijonborg såg var att socialdemokraterna skulle stå svaga i utbildningsdebatten. Jag vet inte riktigt vad han menar med det. Det verkar dessutom som om Lars Leijonborg var förvånad, eller kanske litet ledsen, över att utbildningsutskottet har tagit initiativ. Han ställer frågan hur det skall gå på lång sikt och vad det skall bli av arbetsfördelningen. Jag tycker att det är bra om utskottet tar initiativ. Det har ju från alla partier efterlysts att riksdagen i större utsträckning skall vara aktiv. Jag tycker inte att man skall vara orolig, Lars Leijonborg, om detta realiserar i ett utskott vid en viss tidpunkt. Man skall snarare vara tacksam, inte minst från Lars Leijonborgs egna utgångspunkter.

Frågan om vad vi socialdemokrater i utbildningsutskottet tycker kan jag gärna svara på. Vi tycker naturligtvis att det är en intressant situation när utskottet kan spela en roll i sammanhanget. Jag tror att det skulle vara intressant för alla som sitter i ett utskott. Jag har haft förmånen att få vara med länge, och jag har verkat i utbildningsutskottet sedan det tillkom 1971. Jag har alltså kunnat uppleva olika parlamentariska situationer. Jag kan väl säga utan att snegla åt något håll att det mest intressanta naturligtvis är när utskotten har en större självständighet. Sådan skapas givetvis när det finns minoritetsregeringar. Men jag vet inte om Lars Leijonborg blir orolig och hellre vill gå tillbaka till ett system med majoritetsregeringar och få mindre att säga till om i utskotten. Det verkade nästan så ett tag. Men den ståndpunkten får väl Lars Leijonborg utveckla mer. Om situationen är sådan, tycker jag att det är litet underligt.

Jag tror att det är litet svårt att finna ett mönster i alla dessa handlingar med en så splittrad reservationsbild. Möjligen finns det några undantag, och jag skall beröra några av dem.

Ett problemområde, som bl.a. Lars Leijonborg har tangerat, är frågan om de mindre och medelstora högskolorna. Nu föreslår vi att det skall bli en ny högskoleenhet i Trollhättan–Uddevalla från den 1 juli 1990. Motivet är helt enkelt att vi tycker att verksamheten har ett betydande omfång och har en viss tidsmässig permanens. Omfånget kommer att förstärkas ytterligare när den tvååriga ingenjörshögskoleutbildningen införs. Vi tycker faktiskt att det är bra om ansvaret för denna rätt stora och permanenta verksamhet kan

koncentreras, i stället för att, som det är, nu ett stort antal högskolor var för sig delar på ansvaret.

När man har inrättat högskolan Trollhättan–Udevalla kommer det att finnas 16 mindre och medelstora högskolor som är väl spridda över landet. Med hänsyn till de begränsade resurser som antagligen alltid står till förfogande tycker vi i utskottet att det är dags att sätta en gräns för att hindra tillkomsten av ytterligare högskoleenheter av detta slag. Därför föreslår vi ett tillkännagivande till regeringen att inga ytterligare högskoleenheter av detta slag skall inrättas. Regeringen föreslår ju att man skall sätta strecket ovanför Trollhättan–Udevalla. Men där har vi gjort en annan bedömning, och vi menar att man skall sätta strecket under Trollhättan–Udevalla.

Man kan naturligtvis som Birger Hagård och Lars Leijonborg diskutera hur många högskoleenheter det skall finnas. Om jag minns rätt, även om meningarna om de mindre och medelstora högskolorna har varit delade vid olika tidpunkter, fick den senaste högskolan Karlskrona–Ronneby knappast någon reservation. Jag har för mig att det till slut blev enighet till slut i ärendet. Nu markerar moderaterna sin ovilja mot att inrätta den här högskolan. Jag har svårt att se att man kan göra detta till en stor principiell fråga. Det är naturligtvis en bedömningsfråga där man kan handla olika. Vi socialdemokrater, tillsammans med andra partier menar att detta var en riktig avvägning. Men vi menar också, och där tror jag att moderaterna stöder oss, att det nu kanske är dags att sätta ett streck för fler enheter av detta slag.

Jag kanske skall passa på att säga några ord om vad utskottet anför i det här sammanhanget om högskolans roll rent allmänt. Det gäller alla högskolorna, universiteten, de stora fackhögskolorna, de små fackhögskolorna och de mindre och medelstora högskolorna. Alla ingår i ett nätverk i landet, och de skall samverka och komplettera varandra. De har ju alla ett ansvar för utbildningens kvalitet. Det ansvaret begränsas inte till län eller andra administrativa enheter. Man skall här inte se några läns- eller landskapsgränser.

I en passus i Larz Johanssons anförande tyckte jag mig märka en reminiscens av detta länstänkande som har frodats på många håll. Han sade nämligen att det finns ett förslag om att klyva högskolan i Eskilstuna–Västerås, bl.a. därför att det går en länsgräns däremellan och att det ställer till problem och besvär. Det är möjligt, men jag vill hävda att läns- och landskapsgränser liksom andra administrativa gränser och enheter inte skall vara några hinder för högskolorna. Det tycker jag är viktigt att understryka.

Utskottet har alltså en skrivning på den punkten. Vi har det inte minst därför att det i olika dokument tidigare, även i regeringens propositioner, har stått talat om att man skall ha som målsättning att ha en högskola för varje län. Jag tycker att man skall ha högskolor spridda över hela landet och att man inte skall snegla för mycket på administrativa indelningar och enheter. Detta understryks också av att det inte finns några upptagningsområden för högskolorna till skillnad från andra skolformer.

De mindre och medelstora högskolorna berördes också i ett annat avseende i ett av de betänkanden som vi nu diskuterar. Det gäller forskningen. Det finns ett flertal helt olika uppläggningar av hur man skall

ordna forskningen vid de mindre och medelstora högskolorna. Centern går längst enligt min mening och vill ha fasta forskningsresurser vid ett stort antal högskolor. Folkpartiet väljer något slags medellinje. Vpk vill att man skall analysera hur forskningen skall se ut i framtiden vid dessa högskolor och beställer en strukturplanering till 1993 års forskningspolitiska proposition. Utskottet anser att man inte skall göra några uttalanden i den frågan nu eller ändra på riktlinjerna. Jag tycker att det här är en fråga som i eminent mening hör samman med den forskningspolitiska propositionen nästa år. Då får man väl föra denna diskussion.

Jag vill emellertid gärna säga ett par ord till om problemet. Jag skall börja med ett par konstateranden, och då talar jag om de mindre och medelstora högskolorna som helhet, som totalt begrepp. Jag vet att det finns variationer. Några talare har tidigare varit inne på det. Det är klart att jag är medveten om det. Om man tar dessa skolor som en helhet är det för det första så att de har en stor andel icke forskningskompetenta lärare. För det andra får de en mycket ringa del av sina forskningsmedel ifrån sektorsorgan och forskningsråd. Därför har jag kommit fram till att det allra viktigaste för de mindre och medelstora högskolorna nu faktiskt är att de ges resurser ått sända fler lärare på forskarutbildning. De på detta sätt forskarutbildade lärarna skall i framtiden ges möjlighet att oftare och mera kontinuerligt länkas in i forskarlag som arbetar med kvalitativt goda projekt.

Ifrån moderaterna och folkpartiet har man tagit upp tanken på att lektorerna skulle få forska i tjänsten. Man har fört fram tanken på att en tredjedel av tjänstens tid skulle användas för forskning. Man anser att det är ett medel som skulle göra de mindre högskolorna bättre ställda i det avseendet. Jag skall inte neka till att det kan vara en väg att gå. I Norge, som ligger oss nära, vet vi att man har system med ungefär samma inriktning. Jag vill dock minnas att tjänsterna där består till hälften av forskning och till hälften av undervisning. Vilka medel man än använder tror jag att det för framtiden är nödvändigt att lärarna, framför allt lektorerna, får möjlighet att forska på ett annat sätt än tidigare.

Sedan är jag väl inte lika övertygad som Birger Hagård om att detta kan ersätta att man skulle få fasta forskningsresurser. Det är möjligt att man måste välja flera medel och olika linjer att gå fram på i framtiden. Det här är dock frågor som är speciellt viktiga för att tas upp i den forskningspolitiska propositionen. Vi får vänta med denna diskussion.

Jag har behov av att återigen säga i det här sammanhanget när man talar om forskning vid de mindre och medelstora högskolorna att det, även om en eller annan högskola skulle få den eftertraktade beteckningen universitet och även om fasta forskningsresurser skulle tillordnas ytterligare någon högskola framöver, ju aldrig kan komma att gälla alla de 16 skolorna. De allra flesta av dessa skolor kommer alltfört under all överblickbar tid att få ta sig fram på annat sätt.

Den viktiga frågan tycker jag är hur man skall lösa forskningsanknytningen, forskningen och inlänkningen i det aktiva arbetet i forskarsamhället. Jag tror att man skall beakta att det, även om man löser frågan enligt de linjer som t.ex. centern förordar, bara kan bli fråga om att man löser den för några högskolor. De allra flesta högskolor måste vi ändå ha kvar i deras nuvarande

status. Vi har helt enkelt inte resurser totalt i Sverige för att ha fasta forskningsresurser på ett mycket stort antal ställen i landet.

När det gäller nya högskoleenheter har det nämnts tidigare här att vi nu är eniga om att man skall få en ny självständig högskoleenhet för fysisk fostran och idrott. Den skall ligga i Stockholm. Det får naturligtvis till följd att det centrum för idrottsforskning som inrättades i Stockholm den 1 juli 1988 – en ganska ung företeelse – måste samordnas med den nya högskolan. Sannolikt kommer det också att få till följd att den nya högskolans relationer till Stockholms universitet, Karolinska institutet och lärarhögskolan i Stockholm måste begrundas och övervägas. Nu har regeringen föreslagits få i uppdrag att förelägga riksdagen ett förslag så att denna högskola kan starta senast den 1 juli 1992. Vi tycker att det är en ganska bra lösning i det här läget.

Flera talare har tidigare varit inne på journalistutbildningen. Det har varit stor enighet kring journalistutbildningens längd, uppläggning, dimensionering och en rad andra ting. Det är egentligen bara frågan om lokaliseringen som det har blivit mycket ståhej kring. Inte mindre än sex orter har föreslagits i olika sammanhang. Utskottet har nu förordat Sundsvall–Härnösand. Det finns det två motiv till. Det ena är att en förläggning dit skulle stärka högskolan och bredda utbudet, och det andra är att den befintliga informationslinjen som finns där avses bli allmän linje 1990/91.

Den socialdemokratiska gruppen i utskottet står för fyra reservationer i de nio betänkanden som vi nu debatterar. En av dessa reservationer är en följdreservation. Jag skall enbart kommentera den av reservationerna som gäller beställning av en förstärkning till Umeå universitet på 30 milj. kr. 1990/91, vilket flera talare har varit inne på. Vår invändning gäller egentligen det orimliga i att i förväg binda sig för en så stor förstärkning till en enda högskola, därtill utan att behovet har vägts emot andra högskolor i en mera samlad beredningsprocess.

Utskottsmajoriteten är ytterligt preciserad när det gäller destinationen av satsningarna. Samtidigt talar man om satsningar som skulle ha betydelse för Norrland. I så fall tycker jag att det kanske hade varit klokare att fördela satsningarna på flera högskolor i Norrland. Vi har åtminstone en högskola i Luleå som har fasta forskningsresurser.

Det betänkliga ligger egentligen inte i ett enstaka fall som det här. Det blir betänkligt och oroväckande om det skulle bli en vana eller upphöjas till regel att man ur sitt sammanhang plockar ut en enda högskola, det må vara vilken som helst. Det kan då bli en stor karusell av detta, och man föregriper den samlade beredning som är vanlig i sådana här sammanhang. Det kanske då inte längre blir så roligt med sådana enstaka påslag.

Flera talare har också tagit upp värderingen av utländsk högre utbildning. Moderaterna och folkpartiet har en reservation där man talar om att UHÄ:s arbete skall förstärkas och omprövas. En del påstår att det skulle bli mera aktivt. Jag tycker att reservationerna i dessa stycken andas en ganska ogrundad pessimism om möjligheterna att hantera verksamheten. Vid kontakter med UHÄ har jag erfarit att en ökning av den balans som uppstod kring 1986/87 nu har kunnat hejdas. Genom extra åtgärder har man satt in en del resurser för att beta av balansen.

När det gäller att värdera utländsk högre utbildning måste man successivt bygga upp kompetensen. Först därefter kan man kanske schablonisera en del åtgärder. Antalet avgjorda ärenden har faktiskt också ökat. Det finns exempel på att arbetet uppskattas, både i Sverige och på andra håll. De farhågor reservanterna har för att Sveriges trovärdighet i internationella sammanhang skulle bli lidande av detta tror jag, uppriktigt sagt, inte att det finns något fog för.

Björn Samuelson talade om att han hade fått bifall till ytterligare fem miljoner till UHÄ:s disposition för att öka studentutbytet. Det äger sin riktighet. Vi tycker att det är bra att man utökade den summan. I några inlägg tidigare har det framskyttat att Sveriges ställning skulle vara ganska usel med internationella mått mätt. Birger Hagård tar alltid chansen att dra till i sådana här sammanhang. Han sade att han var på en konferens för någon vecka sedan och lyssnade till ett anförande av en avsuttun universitetsrektor. Jag råkade också vara där och lyssnade på detta anförande. Jag lyssnade dock även på andra anföranden, Birger Hagård. Om jag skall vara frank, tror jag nog att den tidigare rektor som Birger Hagård åberopar står ganska ensam i sin uttrerade kritik mot svenskt högskoleväsen. Det fanns faktiskt personer både från andra högskolor i landet och från utlandet som gav en annan bild. Rektorn från Halmstad avlöste den tidigare rektorn, som Birger Hagård refererade till, i talarstolen. Han gav en helt annan bild av läget. Vi hade gäster från utlandet, som också gav en helt annan bild av situationen i Sverige. Jag tror att man skall vara försiktig och inte bara lyssna på en person när man är på en konferens. Birger Hagård. Man skall nog lyssna på allihop, så får man ett bättre underlag för att göra bedömningar.

Ute i Europa, inom EG, betraktas nog inte Sverige längre som någon dålig partner i dessa sammanhang. Jag tror att man på EG-håll, i Bryssel, anser att mångfald är ett värde i sig. Då kan det nog vara bra att se på det svenska utbildningssystemet. Det har jag fått klart för mig. Det är nog på samma sätt inom Nordplus, som är ett nordiskt samarbetsprogram. Däri ingår studentutbytesverksamhet. Det finns inga tecken på att de andra nordiska länderna skulle tycka att Sverige är mycket dåligt i detta sammanhang, och ha någon negativ värdering av svensk högre utbildning.

Det brukar ibland sägas att vi har korta utbildningar i Sverige jämfört med utlandet. Man kanske då skall fundera över hur långa läsåren är i Sverige. När man sedan skall ekvivalera, kanske man kommer fram till att en utbildning som är tre år i Sverige kan vara väl så lång som en utbildning som är fyra år på andra håll, beroende på hur undervisningstiden läggs ut.

Inom EG:s studentutbytesprogram, ERASMUS, som vi arbetar aktivt för att komma med i, räknar man med att ungefär 5 % av de studerande någon gång under sin studietid skall tillbringa en termin i ett annat land. Gör man en uppskattning i högskolan i Sverige visar den att ungefär 4-5 % av de svenska studenterna redan nu studerar en kortare eller längre tid utomlands. Den siffran kan börja stiga nu, när man har fått reformen av studiemedelssystemet, som innebär att man får ta med sig studiemedel när man studerar utomlands. Även genom Nordplusprojektet kan denna andel stiga. Det visar sig nog att avtal som ingås om studentutbyte ökar verksamheten en hel del. Det finns heller inga uppgifter om att det vid slutandet av avtal mellan

högskolorna finns något motstånd mot att ingå nya avtal med svenska högskolor. Om den svenska utbildningen hade varit konsekvent och hårt nedvärderad utomlands, skulle man ha kunnat tänka sig att det var svårt att sluta avtal om utbyte.

Birger Hagård citerar gärna dem som nedvärderar svenskt utbildningsväsen och svensk högre utbildning. Jag tog del av uppgifter i några tidningar häromsistens att både den avgående och den tillträdande rektorn för Uppsala universitet tyckte att den svenska utbildningsnivån står sig väl internationellt sett. Man får, när debatten om EG och högre utbildning förs i Sverige, intrycket att Sverige skulle riskera att hamna utanför, därför att den högre utbildningen i Sverige skulle vara så dålig. Det tillbakavisar både den avgående och den tillträdande rektorn vid Uppsala universitet. Det finns alltså personer som borde vara väl skickade att bedöma detta, som tycker annorlunda än den person Birger Hagård citerade. Det måste man tänka på när man försöker göra en bedömning av den svenska högre utbildningen.

Det finns mer att säga i denna fråga, men jag känner på mig att jag redan har använt ungefär den tid jag har fått mig tillmätt här. Låt mig emellertid som slutvinjett säga, på tal om Sverige och omvärlden, att Sverige satsar ganska mycket – 3 % av BNP – på forskning och utveckling. Vi ligger högt, för att inte säga högst i världen. Det kan vara en punkt att tala om. Forskningsanslagen har också ökat i och med de forskningspolitiska propositionerna, vilket kan vara värt att notera. Den senaste propositionen innebar 360 miljoner till utbildningsdepartementet. OECD:s utvärderingar visar också att Sverige har mer att lära ut, kvalitativt, än att lära av andra. Forskningsrådets utvärderingar är också ganska bra, framförallt NFR:s utvärderingar. De ger höga betyg åt Sverige på alla områden. Ibland brukar man också nämna hur mycket som citeras av svenska forskare i skrifter. En undersökning som har gjorts visar att Sverige ligger mycket bra till när det gäller genomsnittet av citat ur forskningsrapporter från Sverige.

Det finns alltså ett stort antal punkter som visar att vi ligger hyggligt till och att vi inte behöver skämmas för våra högre utbildningar. Det kan vara värt att påpeka någon gång när man debatterar högre utbildning.

Med detta, fru talman, ber jag att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationer som är fogade till utskottets betänkande och på övriga punkter till utskottets hemställan.

Anf. 29 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Lars Gustafsson tog upp den diskussion jag initierade om mönstret i utbildningspolitiken, att utbildningsutskottet tar så många initiativ och ändrar så mycket. Jag tycker det är en intressant diskussion. När man skall bedöma hur mycket sådant det förekommer räcker det förstås inte att se på hur många reservationer socialdemokraterna avlämnat. Vi vet ju alla att socialdemokraterna i utskottet i flera fall naturligtvis hade föredragit en annan utgång men ändå inte reserverat sig. Så lojal är man ju mot regeringen, särskilt i anslagsfrågor, att man som alltid utgår från att utskottet skall göra som regeringen vill. Sedan lyckas man inte alltid uppnå det. Man kan sedan föra en diskussion om huruvida detta är bra eller dåligt. Jag tycker naturligtvis att folkpartiets utbildningspolitik är bättre än socialdemokrater-

nas. Om den får större genomslag än den annars skulle ha fått, är det naturligtvis positivt.

Å andra sidan har vi ju ett slags arbetsfördelning. Låt mig ta ett exempel ur högen. Utskottet föreslår att en ny idrottshögskola skall inrättas i Stockholm. Detta sker med bifall till en enskild moderatmotion och med anledning av en partimotion från folkpartiet. Även förslaget att inrätta en ny högskola i Uddevalla/Trollhättan utgår från motionsförslag. Bakom regeringens propositioner står, även om man ibland inte kan tro det, flera tiotal tjänstemän i departementet och flera tiotal tjänstemän på UHÄ. Bakom de motioner som väcks i riksdagen står däremot en enskild ledamot eller i bästa fall en utredningssekreterare på något partikansli. Om det i längden blir på det sättet att riksdagen fattar beslut på grundval av motioner i stället för på propositioner är risken att beslutsunderlaget blir något sämre.

Nu kan vi ju också tala mer öppet om den avgångne utbildningsministern, men jag skall inte falla in i några "bildtska" ordval. Låt oss säga att Lennart Bodström har befordrats till ambassadör i Oslo. Jag tycker att Lennart Bodströms tid som utbildningsminister var en svag period i utbildningspolitiken. Kanske beror det också på att vi har en ovanligt stark utskottsordförande, vad vet jag.

På kort sikt tror jag i och för sig att det som nu sker är ganska bra, och jag är mycket nöjd med de resultat som vi har uppnått. Men om t.ex. den konflikt mellan departementet och universitets- och högskoleämbetet som det har stått om i tidningarna och som jag tror bidrar till försvagningen av regeringspolitiken fortsätter, tror jag att det kan få olyckliga konsekvenser.

Anf. 30 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Nej, ingalunda vill jag svartmåla förhållandena inom det svenska högskoleväsendet. Jag tycker inte heller att det finns någon anledning att inta en försvarsattityd som Lars Gustafsson gör. Visst finns det fortfarande sådant som är bra i svenskt utbildningsväsende när det gäller den högre utbildningen och även när det gäller forskningen, inte minst på den medicinska och på den naturvetenskapliga sidan. Men det finns också sådant som förvisso inte är bra, vilket vi inte skall sticka under stol med. Dit hör t.ex. språkkunskaperna i andra språk än engelska. Språkkunskaperna blir allt sämre hos den yngre generationen. Och forskningen och utbildningen på det samhällsvetenskapliga och humanistiska området är inte tillfredsställande. Där behövs stora insatser. Institutionerna är nästan genomgående små och svaga, och det är ont om kvalificerat folk. Staffan Helmfrid är nog inte ensam om de kritiska synpunkter som han för fram. Det kan ju inte undgå Lars Gustafsson att det förs intensiva debatter i våra dagstidningar. Gunnar Bäckström i Umeå har haft diverse synpunkter på detta, för att nämna en av dem som deltar i den debatten.

Positivt var det emellertid att Lars Gustafsson sade att forskning i tjänsten är en utväg som han mycket väl kan tänka sig. Vi har ju inte föreslagit att detta skall ske omedelbart, utan vi ville att regeringen skulle komma igen i den forskningspolitiska propositionen med förslag i denna riktning. Uppenbarligen kan vi hoppas att en tredjedel av tiden skall ägnas åt forskning, vilket

vi inte heller har bundit oss för, utan det är bara en exemplifiering i sammanhanget.

Givetvis kan vi tänka oss olika modeller för att förstärka forskningen i de mindre och medelstora högskolorna, ungefär på det sätt som Lars Gustafsson själv har föreslagit.

Till sist vill jag göra en reflexion när det gäller Trollhättan–Uddevalla. Kan vi nu lita på att denna punkt är satt? Det som var högsta sanning i januari och fortfarande i februari underkänns nu totalt några månader senare. Vad vi moderater har gjort är att vi har dristat oss till att säga att det var en viktig analys som de båda utbildningsministrarna Bodström och Göransson hade gjort i detta sammanhang. Vi instämde i deras synpunkter. Vi ville ha största möjliga flexibilitet. Vi tror inte att det är bra att man låser fast sig vid en organisation när det på 90-talet kommer att ställas många och nya krav på den högre utbildningen. Kan vi lita på detta, eller kommer regeringen att inta en annan ståndpunkt om det händer något nytt i morgon?

Anf. 31 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag vill anknyta något till frågan om stoppunkten för nya högskolor. Icke förty vad utskottet har sagt har vi beställt en ny högskola, en idrottshögskola i enlighet med en moderatmotion.

För att det inte skall bli någon missuppfattning om länsgränserna vill jag till Lars Gustafsson säga att länsgränserna självfallet inte skall vara någon gräns när det gäller elevernas upptagningsområde eller utifrån några andra administrativa utgångspunkter. Men det är en styrka för ett län att ha en egen högskola. Att vi har haft som ett mått att man skall ha en högskola i varje län kan vara ett mått på spridningen. Faktum är att engagemanget både från myndigheterna i ett län och från näringslivet i ett län är mycket viktiga för en regional högskolas utveckling. Sådant märks naturligtvis inte i Storstockholmsområdet, men när man kommer ut i landet framgår detta klart och tydligt.

Landets länsstyrelser i gemen använder faktiskt ganska stora resurser av sina regionalpolitiska anslag till satsningar på sina högskolor för att få en bättre bredd i utbildningsutbudet osv. De finansierar inte själva grundutbildningen, men de finansierar åtgärder som syftar till att stärka utbildningen. Utbildning är ett mycket viktigt regionalpolitiskt instrument ute i landet. Det är därför det är ganska viktigt att det finns en högskola i det egna länet.

Jag vill sedan ta upp satsningen i Umeå. Argumenten klingar litet svagt. Lars Gustafsson. Förra året, under löpande budgetår och av någon händelse i lagom tid före valet, företogs en kraftfull satsning på den tekniska sektorn i Luleå, utan att några långsiktiga bedömningar gjordes. Nu, samtidigt som vi diskuterar satsningen på Umeå universitet, kan vi på s. 7 i kompletteringspropositionens bil. 7, som handlar om utbildning, läsa att 20 milj. kr. nu skall satsas på högskolan i Sundsvall–Härnösand. Det preciseras vilka utbildningar detta skall gälla och vart pengarna skall gå. Då handlar det inte om någon långsiktig bedömning, där det hela skall sättas in i något sammanhang och vägas mot andra högskolor. Förlåt mig, men Lars Gustafssons argument här inte riktigt ända fram. Det är klart att det är skillnad på kompletteringspropositionen, eftersom de 20 milj. kr. som satsas i Sundsvall–Härnösand ju är ett led i regeringens åtstramningspolitik.

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

Grundläggande högskoleutbildning, m.m.

Anf. 32 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag tycker inte att de beslut om ändringar som vi fattar i riksdagens utbildningsutskott är dåligt förberedda eller dåligt genomgångna. Ibland skulle man dock behöva litet mer tid för att diskutera igenom olika satsningar. Man hade t.ex kunnat väga behovet av en satsning på Umeå mot en satsning på utbildning av förskollärare. Nu gavs tyvärr inte den möjligheten. Det är en viktig framtidsfråga. Det som vi i dag skall fatta beslut om kan folk läsa om i betänkandet och till viss del i protokollet. Det är viktigt att vi tar sats och talar om vad vi vill göra i fråga om högskolepolitiken framöver.

En viktig fråga är forskningen i de mindre och medelstora högskolorna. Lars Gustafsson säger att det näst intill är en princip att denna fråga hör ihop med det beslut som skall fattas i samband med forskningspropositionen 1990. Det kan jag hålla med om. Vpk har försökt hålla så rent som möjligt runt olika forskningspolitiska beslut, som skulle träda i kraft under pågående forskningsperiod. Därför begär vpk att det skall finnas strukturplaner för de nya medelstora högskolorna i forskningspropositionen 1990 beträffande forskningsverksamheten. Jag måste konstatera att den här principen är full av håligheter, Lars Gustafsson. Varför föreslår t.ex. utskottsmajoriteten, i enlighet med regeringens förslag, att en Saab-professur skall inrättas vid universitetet i Linköping under pågående forskningsperiod? Varför kommer regeringen med alla dessa förslag om forskning i kompletteringspropositionen, som vi kunde ta del av i går? Jag vill gärna få en förklaring till varför en del kan bryta mot principer och andra inte.

Anf. 33 EVA GOËS (mp) replik:

Fru talman! Jag skall först ta upp det här med utbildningen i Umeå. Vi har stött satsningen på Umeå för att man skall rekrytera studerande från hela Sverige, alltså en regionalpolitisk förstärkning, men även för att förstärka miljö- och hälsoskyddslinjen, som ingår i naturvetenskapliga fakultetens område. Vi anser att det blir en mycket starkare satsning på miljö- och hälsoskydd.

Sedan har jag en fråga angående journalistutbildningen. I höstas reserverade sig miljöpartiet för att journalistutbildningen skulle läggas i Sundsvall. Ärendet var bordlagt i utskottet i nästan en och en halv månad nu under våren. Vi hade där två alternativ, antingen Umeå eller Sundsvall. Helt plötsligt hörde jag då, innan vi hade justerat betänkandet, statsministern i Sundsvall tala om att journalistutbildningen skall ligga i Sundsvall. Jag skulle gärna vilja veta hur det har gått till.

Anf. 34 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Får jag först till Lars Leijonborg säga att han är onödigt oroad. Det verkar nästan som om han tycker att det skulle komma ett bättre beslutsunderlag från regeringen, och att vi har litet dåligt på fötterna i utskottet när vi har tagit annan ställning än i propositionen. Jag måste då fråga Lars Leijonborg varför han är med om att skapa en sådan situation. Det är bara att se till att propositionerna går igenom. Man kan avstå från att yrka bifall i så stor utsträckning till sina motioner och se till att det alltid blir

nederlag för motionsförslagen. Jag förstår inte vart Lars Leijonborg vill komma med sådan nervositet.

Det jag sade, Birger Hagård, var att om man skall förmedla intryck så skall man försöka förmedla ett intryck som någorlunda är balanserat. Saklighet och balans är någonting som jag tycker att vi skall hålla på i varje fall när det gäller utbildning och forskning. Birger Hagård har inte lämnat en balanserad redovisning. Därför ville jag komplettera Birger Hagårds synpunkter med litet andra så att det i alla fall blir en balans totalt sett.

Sedan vet jag inte om svensk samhällsvetenskap och humaniora är så dåliga som här görs gällande. Humaniora kan jag sämre, men samhällsvetenskap har jag viss möjlighet att bedöma. Det har gjorts en del utvärderingar på området, och det är inte så dåligt för Sveriges vidkommande. Så även där får man akta sig för att generalisera.

Jag intog inte någon försvarsattityd, Birger Hagård. Tvärtom har jag visat att jag tycker att det är bra att man utreder hur verkligheten är för de mindre och medelstora högskolorna. Jag tror inte att någon är betjänt av att ha skygglappar. Det är först när man ser hur verkligheten är som man kan börja förändra den. Jag har skisserat hur jag tycker att man måste göra med de mindre och medelstora högskolorna för att de skall kunna spela sin viktiga roll.

Sedan till Larz Johansson angående idrottshögskolan. Om man läser noga i betänkandet finner man att vi talar om att Trollhättan–Uddevalla var den sista vad gäller den typen av högskolor. Man är på det klara med – det tror jag att Larz Johansson också är – att specialhögskolor ju kan komma till.

Larz Johansson sade att det var en styrka för ett län att ha en egen högskola – ungefär så uttryckte han sig. Det kan jag hålla med om. Men jag tror att en egen högskola för ett län sett ur ett riksperspektiv inte är särskilt bra. Jag kan förstå att det kan underlätta vissa kontakter, men jag tror vi måste komma ihåg att de mindre högskolorna är riksrekryterande på samma vis som universiteten.

Anf. 35 LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Min ståndpunkt är helt enkelt att jag skulle vilja ha bättre propositioner. Jag tycker att väldigt mycket av det som vi får från utbildningsdepartementet är illa förberett och slarvigt utrett. Med tanke på idrottshögskolan vill jag bara nämna att det häromåret gjordes en ganska hafsigt utredning om forskningen på idrottsområdet. Det var ett av skälen till att vi fann det nödvändigt att väcka en motion. Sedan har vi löpt loppet ut och varit med om att driva fram ett riksdagsbeslut. Man skulle naturligtvis vara tryggare, om man på den punkten och på ett antal andra punkter hade hela utredningsapparaten och ämbetsverket bakom beslutet. Det förekommer en del undantag i och för sig. En del propositioner är någorlunda hyggliga. Jag vill dock säga att de flesta har väldigt stora brister. Därför har vi hamnat i denna situation.

Får jag sedan säga att det var ganska signifikativt att när Lars Gustafsson i sitt anförande skulle försvara tesen att det ändå inte var så dåligt på det område som vi nu diskuterar, så tog han exempel på det som är bra helt från forskningsområdet. Jag tror att vi kan vara överens om att svensk forskning

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

Grundläggande högskoleutbildning, m.m.

hävdar sig relativt väl internationellt. Lars Gustafsson nämnde de reala satsningar som görs och citatfrekvensen. Men vi har år efter år påpekat att det råder ett balansproblem, nämligen att de satsningar som görs på forskningsområdet inte motsvaras av en satsning på grundutbildning. Den klyftan blir mer och mer markant för varje år som går. Detta är ett av skälen till att folkpartiet via motioner har velat tillföra resurser till grundutbildningen.

Anf. 36 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Jag fick en känsla av att Lars Gustafsson tyckte att vi skulle ha en ordentlig rolluppdatering: Jag kritiserar och han försvarar, så får vi balans.

Sedan säger han att han minsann inte hade några skygglappar. När han har gjort sina utredningar har han försökt se på verkligheten sådan den är. Det tror jag också han har gjort. Jag sade det förut, och jag vill säga det en gång till att jag tycker att det är en bra utredning som Lars Gustafsson har åstadkommit. Jag tycker att hans förslag till lösningar är väl värda att diskutera.

Jag tror nog att vi kan konstatera att somligt är bra och att somligt är mindre bra när det gäller forskningen, och detsamma gäller den högre utbildningen. Vad vi samtidigt måste vara på det klara med är att vårt välstånd och våra möjligheter att göra oss gällande inte hänger på om vi är näst bäst eller ligger nummer tre, utan vi måste vara bäst på de flesta områden. Det är sådana förutsättningar som vi skall skapa på utbildningssidan.

Anf. 37 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag vill understryka det Lars Gustafsson sade om kvaliteten på svensk forskning. Jag har ungefär under ett års tid försökt att på ett djupare sätt följa presentationen av olika svenska forskningsresultat. Den slutsats jag drar är att det fördes en falsk debatt för ett år sedan om att kvaliteten på svensk forskning hotades om vi inte med stormsteg gick in i EG-samarbetet om forskning och utbildning. Jag drog också den slutsatsen att kvaliteten inte uttunnas om vi framöver ger forskningsmöjligheter till de mindre och medelstora högskolorna. I det sammanhanget vill jag passa på och säga att jag hälsar med glädje regeringens beslut om utbyggnad av lokalerna vid bl.a. högskolan i Karlstad.

Till sist noterar jag att Lars Gustafsson inte svarar på min fråga om när principen om vilka forskningsbeslut som skall tas under pågående forskningsbeslutsperiod eller i samband med forskningspropositionen kan brytas.

Anf. 38 EVA GOËS (mp) replik:

Fru talman! Med risk för att bli anklagad för att så att säga svära i kyrkan vill jag upprepa frågan varför statsministern, enligt vad som rapporterats i nyhetssändningarna, uttalat att journalistutbildningen skall överföras till Sundsvall. Jag vill i och för sig säga att jag är mycket tacksam för det, eftersom det gynnar Sundsvallsregionen och bidrar till att kvinnor och ungdomar kan stanna där, men jag skulle vilja veta vad som är bakgrunden till uttalandet.

Anf. 39 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Jag hann inte svara på Björn Samuelsons fråga om man inte skall göra satsningar på forskning nu när de forskningspolitiska propositionerna har framlagts, och vilka principer som i annat fall skall gälla. Jag håller med Björn Samuelson, och jag har i olika sammanhang framfört kritik mot alla dem som bryter mot detta mönster. Jag har inte fått gehör för detta, men jag ser det hela som en uppfostringsfråga. Om det skall bli någon mening med de treåriga perioderna framöver måste både regering och oppositionspartier här i riksdagen avhålla sig från att under innevarande treårsperiod lägga fram större förslag. I annat fall kommer man aldrig in i treårscykeln, trots att vi alla är överens om att den är bra. Dess tillämpning skall sedan vidgas till att gälla även grundläggande utbildning och annan utbildning, t.ex. grundskolan och gymnasieskolan.

Mitt personliga svar på frågan är alltså att man skall försöka att leva upp till denna princip. Jag har i de sammanhang där jag verkar kritiserat såväl propositionsskrivare som motionärer för det som här skett.

Lars Leijonborg säger nu att det kanske står ganska bra till med forskningen men att det inte är så väl ställt med den grundläggande utbildningen i Sverige och att det kan finnas anledning att kritisera den. Självfallet finns det när det gäller forskning och grundläggande utbildning i Sverige sådant som kan bli bättre. Det vore dumt att förneka detta. När man varit med några år i sammanhanget finner man att kritiken under vissa perioder kan växa sig stark mot att forskningen är underförsörjd och dålig och mot att allt satsas på den grundläggande utbildningen. För ett antal år sedan fick vi höra det mycket ofta här i riksdagen. Då började man lägga om inriktningen och satsade mer på forskningen. Men när så sker möter man kritik i motsatt riktning: Nu är det fara å färde för den grundläggande utbildningen, och nu måste vi försöka satsa på den igen.

Jag har kanske kunnat instämma i kritiken i båda fallen. Svårigheten är att se till att det blir en balans. Det blir gärna så att man klipper till med satsningar när någon av dessa två delar har gått ned litet grand. Den andra delen hamnar då under en viss period i skuggan. Det är möjligt att man kan förbättra tillståndet och få en mera balanserad satsning på både forskning och grundläggande utbildning – det är ju riktigt att de båda utbildningstyperna hör ihop. Den ena kan inte tänkas bort från den andra, utan de utgör en helhet.

Birger Hagård frågade om vi i morgon kommer att ha en annan ståndpunkt beträffande behovet av ett streck för nya regionala högskolor. Jag kan bara för min del svara att jag i varje fall hoppas att vi inte skall ha någon annan ståndpunkt i denna fråga framöver. För den tid som man kan överblicka – man måste göra den reservationen – måste man anse att utbyggnaden är klar. Nu gäller det att se till att högskolorna i fråga får goda resurser framöver.

Anf. 40 HANS DAU (m):

Fru talman! I utbildningsutskottets betänkande 18 behandlas en fempartimotion, Ub762, som har vunnit majoritet i utskottet. Jag är en av motionärerna bakom den motionen. I motionen konstaterar vi inledningsvis att uppbyggnaden av universitetet i Umeå är en av den svenska regionalpoli-

tikens mest grundläggande satsningar. Personligen skulle jag vilja säga att det kanske är en av de få regionalpolitiska satsningar som över huvud taget har gett något resultat. Det är slående att satsningen på denna högskola liksom på andra högskolor gett så goda resultat. Det är också motivet till att vi har väckt vår motion. Vi vill att de regionalpolitiska medlen skall användas på rätt sätt.

Det förtjänar också att nämnas att grundutbildningen rekryterar ca 75 % av sina studenter från landets fyra nordligaste län. De flesta av dem som kan studera i Norrland stannar sedan kvar i arbetslivet i Norrland. Effekterna på näringslivet i regionen har varit mycket kraftiga, speciellt omkring högskolorna men även ute i länen. Detta minskar självfallet behovet av regionalpolitiska medel och skulle vara ett motiv för en omfördelning inom detta område.

Lars Gustafsson sade i sitt anförande att pengarna borde fördelas mer till högskolorna i Norrland. Man kan dock konstatera att Umeå universitet sedan sin tillkomst har varit den högskola som haft den största andelen av grundutbildningen i form av distansundervisning. Det om något är en fördelning av resurserna till Norrland.

Umeå universitet bedriver verksamhet vid lokala studiecentra i en rad inlandskommuner, som ofta är de som är mest drabbade av avfolkning och ungdomsflykt. Dessa centra är placerade i Övertorneå, Arvidsjaur, Storuman, Vilhelmina, Lycksele, Strömsund och Sveg, och dessa orter har dragit stor nytta av universitetets satsning. Universitetet medverkar även i andra former av utbildning i malmfälten, Skellefteå, Örnsköldsvik och Östersund.

Vi har i motioner föreslagit åtgärder för att garantera en fortsatt positiv utveckling. Den grundläggande utbildningen är högskolans regionalpolitiskt viktigaste instrument. Tillgången på utbildning, såväl grundläggande yrkesinriktad utbildning som fortbildning och vidareutbildning, är en viktig lokaliseringsfaktor för både enskilda och företag. Ett decentraliserat kursutbud är det snabbaste och effektivaste sättet för universitetet att bidra till den regionala utvecklingen.

De i motionen framförda förslagen, som vunnit majoritet i utskottet, förtjänar att upprepas och betonas, framför allt för undvikande av att regeringen manipulerar riksdagens beslut i sin behandling av dessa inför nästa års budget.

Vi föreslår i vår motion följande:

- att universitetets anslag för grundutbildning inom teknisk sektor skall räknas upp med ytterligare 8 milj. kr., varav 5 milj. kr. avser förstärkning av naturvetarlinjen
- att universitetets anslag för grundutbildning inom administrativ, ekonomisk och social sektor räknas upp med ytterligare 4 miljoner, vilka skall användas för att förstärka ekonomlinjen och systemvetenskaplig linje,
- universitetens decentraliserade utbildning bör förstärkas kraftigare, eftersom denna, som jag sagt, har haft en mycket stor regional betydelse. LIF-anlaget bör räknas upp med 18 milj. kr.
- universitetets distansundervisning kan härigenom generellt utökas,
- distansundervisning vid lokala studiecentra och i form av lokala studiegrupper kan utvidgas,

- universitetets kursutbud i bl.a. malmfälten, Skellefteå och Örnsköldsvik kan stabiliseras på en högre nivå än för närvarande.
- modern kommunikationsteknik kan tas i anspråk för att underlätta en decentraliserad utbildning.

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

Grundläggande högskoleutbildning, m.m.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

I utbildningsutskottets betänkande nr 24 behandlas ett annat av förslagen i samma motion. Utskottet föreslår inte bara en beställning till nästa års budget utan en direkt anslagsökning om 2 milj. kr. utöver regeringens förslag, också i detta fall av regionalpolitiska skäl. Härigenom skall universitetet ges möjlighet att besluta om användningen av dessa pengar ute i regionen. Jag är övertygad om att om universitetet får denna möjlighet, kommer det att satsa på t.ex. på Umeå, vars arbete är inriktat på företag i hela Norrland. Det är också det bästa sättet att uppnå regionalpolitiska effekter.

Slutligen, fru talman, vill jag beröra utbildningsutskottets betänkande 23, där lokaliseringen av journalistutbildningen behandlas. Majoritetens ställningstagande är ett hot mot kvaliteten på journalistutbildningen. Vi moderater anser att det enda rimliga stället att förlägga en journalistutbildning till är Umeå, eftersom det klart har sagts att den skall lokaliseras till en högskoleort i norra Sverige. Det är endast Umeå som har förutsättningarna att uppnå det utbildningsresultat som är behövligt i journalistutbildningen. Det behövs en forskningsanknytning, och den finns vid universitetet. Jag tycker personligen att det är förvånande att alla andra partier har en annan uppfattning.

Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

Anf. 41 ELVER JONSSON (fp):

Fru talman! Folkpartiets talesman i utbildningsfrågor, Lars Leijonborg, kunde i sitt huvudanföreläsningsföreläsning konstatera att ett nytt mönster växer fram beträffande riksdagens behandling av regeringens förslag. Allt oftare måste riksdagen gå in och korrigera i de otillräckliga och felaktiga bedömningar som har gjorts från kanslihusets sida. Bara detta sista dygn har tiotals förändringar och förbättringar gjorts i förhållande till regeringsförslagen. Det gäller kulturpolitiken men också i hög grad högskoleutbildningens område.

För oss riksdagsmän från Västsverige är detta något av en historisk dag. Ett stort antal motioner av riksdagsmän från praktiskt taget alla partier har av alla partiföreträdare i utbildningsutskottet – utom moderaterna – tagits till intäkt för att föreslå att riksdagen bifaller våra önskemål om en ny högskola i det västsvenska Fyrstadsområdet.

Vad vi i dag bevittnar är att ett ihärdigt lokalt opinionsarbete kan leda till seger över stelbenta och centralistiska principer. En riksdagsmajoritet är beredd att ta det ansvar som den nyss avgångne utbildningsministern Bodström och regeringen inte var beredda att ta. Nu kommer riksdagen att ge kommunerna Vänersborg, Lysekil, Uddevalla och Trollhättan klartecken för en högskola inom det som har kallats Fyrstads högskola, numera benämnd högskolan i Trollhättan–Uddevalla.

Enligt framstående forskare kan utvecklingen på sikt gå mot ett antal

starka tillväxtregioner i landet. Dessa regioner kännetecknas främst av goda möjligheter till kommunikation och utbildning, dvs. infrastruktur i vid bemärkelse. I takt med att andelen förvärvsarbete inom den renodlade, tunga industrisektorn minskar till förmån för expansion inom högteknologisk utveckling, servicesektor, småföretag och avknoppningar, ökar betydelsen av strukturanpassning till denna utveckling.

Som vi har framhållit i bl.a. folkpartimotionen utgör utbildning på högskolenivå en möjlighet att hålla jämna steg med behovet av kompetent arbetskraft, och unga människors intresse för utveckling, nytänkande och arbete främjas.

I omlanden Dalsland och Nordbohuslän stämmer detta väl in på beskrivningarna. Där finns ett näringsliv i stark förvandling, med många människors engagemang för en levande och expanderande region med framtidstro. Kommunerna har tillsammans tagit ansvar för högskoleutbildning under många år. I samarbete över läns- och kommungränser och med etablerade högskolor har utbildning erbjudits. Flexibilitet och öppenhet har varit kännetecknen.

Att sätta upp en högskola skulle dock snarast vara ett hot mot flexibilitet och rationellt resursutnyttjande, ansåg regeringen i budgetpropositionen. Att regeringen sade nej till en egen högskola i Fyrstad var så mycket mer förvånande som riksdagen våren 1987 beslöt att regeringen skulle låta utreda organisationen av en högskola i just detta område. Och utredningen var mycket klar i sin slutsats: en högskola borde inrättas för Fyrstadsområdet senast den 1 juli 1992.

Det var alltså ett tålmodigt, seriöst opinionsbildningsarbete och ett politiskt arbete över parti- och sektorsgränser som såg ut att gå om intet genom att regeringen var oförstående.

När utskottet därför nu har funnit att den totala högskoleutbildningen inom Fyrstadsområdet kommer att få en sådan omfattning och varaktighet när den nya ingenjörsutbildningen införs att inrättandet av en högskola är motiverat, har bandet mellan väljare och parlament visat sig vara starkare än regeringens strikta byråkratiska hänsyn. Genom utskottets ställningstagande kan det splittrade ansvaret för utbildningen samlas och verksamheten få en fastare organisation.

Det är därför, fru talman, som jag med glädje och stor tillfredsställelse konstaterar att folkpartimotionen av ledamöter från Älvsborgsbänken liksom andra partiets likartade motioner föreslås få riksdagens stöd.

Med det anförda vill jag under utbildningsutskottets betänkande 18, punkt 4 i hemställan, yrka att riksdagen avslår den moderata reservationen nr 5 och bifaller utskottets förslag, vilket innebär att en ny högskola inrättas inom Fyrstadsområdet.

Anf. 42 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Fru talman! I den riksdagsbrådska som nu har börjat för våren finns det inte stort utrymme för enskilda motionärer. Jag vill ändå som motionär, tillsammans med Hans Dau, Maggi Mikaelsson, Ulla Orring och Eva Goës från Västernorrland, uttrycka min tillfredsställelse över det sätt på vilket utskottsmajoriteten har behandlat vår motion, genom att anslå 2 milj. kr. för

nästa budgetår, vilket är inledningen till att nästkommande budgetår tilldela Umeå universitet 30 milj. kr. för att utveckla universitetet och dess roll som en regionalpolitisk motor för flera Norrlandslän. Det är inte ofta enskilda motionärer får stöd från en riksdagsmajoritet, och jag tackar alltså för det stödet. Jag beklagar att socialdemokraterna har gått emot förslaget.

Jag vill också uttrycka min tillfredsställelse över att läkarutbildningen i Umeå äntligen föreslås utökas med 20 platser. Denna ökning har försenats i över tre år av regeringen, och det är att beklaga. Vi kommer att få uppleva ett 1990-tal med mycket stor läkarbrist – det borde de ansvariga ha insett långt tidigare.

Avslutningsvis vill jag säga att det i dag i riksdagen är en bra dag för Umeå universitet. Det är en bra dag för utvecklingen i hela övre Norrland. Det är en bra dag för den framtida läkartillgången i utsatta områden.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 43 KARIN FALKMER (m):

Herr talman! Jag är oerhört glad över att utbildningsutskottet har hörsammat en moderat motion om en självständig högskola för utbildning och forskning på idrottens område. förlagd till Stockholm.

Behovet av en idrottshögskola är väl känt. Bl.a. har idrottsrörelsen starkt påvisat detta behov.

Att förlägga idrottshögskolan till Stockholm anser jag vara självklart. Med den forskningsanknytning och de forskningsresurser som redan i dag finns samlade kring GIH i Stockholm, tillsammans med det traditionellt breda internationella kontaktnät som GIH har, kommer vi att få en idrottshögskola med mycket hög kvalitet.

Detta kommer att gagna fysisk fostran och idrott på alla nivåer och områden.

Idrottsvänner har all anledning att vara glada i dag.

Anf. 44 LARS SUNDIN (fp):

Herr talman! Så sent som för fem år sedan, våren 1984, beslöt en majoritet av socialdemokrater och moderater att lägga ned förskollärlinjen i Borås därför att det utbildades för många förskollärare i landet. Arbetslöshet hotade bland dem. Några linjer måste läggas ned, däribland den i Borås. Sällan har en sämre prognos ställts.

I flera år har det varit mycket svårt att få utbildad personal till barnomsorgen. Det är kris inom barnomsorgen. Den beslutade utbyggnaden till det som kallas full behovstäckning kommer att skapa ännu större problem, inte minst i Sjuhäradsbygden, där kommunernas nya institutioner på barnomsorgens område av allt att döma inte kan tas i bruk därför att det inte finns utbildade behöriga förskollärare. Bristen på förskollärare i Borås och Sjuhäradsbygden är alltså stor och väl dokumenterad, bl.a. av socialcheferna i kommunerna i flera skrivelser. Just därför att vi vet att de studerande är så bundna till hembygden, måste denna utbildning finnas i Borås. Man kan tycka vad man vill om bundenheten, men den är en realitet både när

ungdomarna söker sin utbildning och när de sedan träder ut på arbetsmarknaden.

Mot denna bakgrund yrkar jag bifall till reservation 5 till betänkande 22 om att förskolläraryt utbildning på nytt skall lokaliseras till Borås och att utbildningen bör omfatta 60 intagningsplatser. Jag noterar, herr talman, att det av allt att döma blir samma majoritet av socialdemokrater och moderater i år som förra gången, vilken lägger krokben för en förskollärlinje i egen regi i Borås.

Anf. 45 MAJ-INGER KLINGVALL (s):

Herr talman! Först vill jag tacka utbildningsutskottet för den behandling som kraven på en utökning av hälso- och sjukvårdslinjen har fått samt för stödet till en utökning av försöksverksamheten med en förlängning av utbildningen. I övrigt skall jag tala om utbildningen av förskollärare och fritidspedagoger.

Riksdagen har satt upp målet "en förskola för alla barn" 1991. Tankarna fastnar lätt vid kvantitativa mått. Så mycket av diskussionen handlar om antal: antal barn, antal platser, antal barn i kö osv. Men "en förskola för alla" står för en bärande vision av en levande barnomsorg i den bemärkelsen att den skall ge upplevelser, vara kreativ, öppen för nya intryck och arbetsformer, fylld av nyfikenhet och arbetsglädje hos både barn och vuxna, och den skall grundlägga en demokratisk, mänsklig livssyn.

Till de faktorer som avgör kvaliteten på dagis hör själva förhållningssättet mellan vuxna och barn samt mellan barnen. Samspelet mellan barn och vuxna måste fungera, inte bara i planerade verksamheter utan också i den fria lek som förblir en viktig del i all förskoleverksamhet. Detta innebär att personalens roll är central i barnomsorgen. Tillräckligt många välutbildade förskollärare, fritidspedagoger och barnskötare är förutsättningen för en hög kvalitet i förskolan. Jag och mina medmotionärer har i vår motion angående utbildningen av förskollärare och fritidspedagoger pekat på just detta.

För det första handlar det om behovet av en ny barnpedagogisk utbildning, förlängd med en termin från fem till sex terminer. Barnomsorgsutbildningen saknar traditionell forskningsanknytning. Förlängningen skulle bl.a. ge sådana möjligheter samt fördjupade kunskaper. Praktikens omfattning och plats i grundutbildningen är av stort värde för att ge de studerande en verklighetsförankrad syn på sitt blivande yrke. Barnomsorgsyrkena behöver uppbackning och positiva signaler från olika håll, både från kommunerna i en satsning på kvalitet i verksamheten och på fortbildning och från riksdag och regering i form av ny grundutbildning. När det gäller barnskötarna kommer beslutet om *treårig gymnasieutbildning* att innebära att barnskötaryrket får en längre och en fördjupad utbildning.

Utskottet hänvisar i betänkandet till att det är angeläget att universitets- och högskoleämbetet reviderar utbildningsplanerna i den riktning som UHÄ har föreslagit, men inom oförändrad utbildningstid. Vi ser det som ett steg på väg, men inte tillräckligt stort. En förlängning skulle innebära många fördelar.

För det andra gäller det dimensioneringen av antalet utbildningsplatser. Vi har med oro tagit del av socialstyrelsens prognoser över behovet av personal,

men också av rapporter från verkligheten om att nytillskottet av personal är för litet även i kommuner med låg personalomsättning.

Vi har i motionsyrkandet inte tagit ställning till något bestämt antal nya utbildningsplatser, utan har framför allt velat peka på behovet av fler platser. Detta är kopplat till dagens situation, då intresset för utbildningen blivit påtagligt större, vilket märks av att antalet sökande ökat till de flesta utbildningsorter. Stockholm är ett undantag, såvitt jag förstår. Vi tolkar det som en positiv effekt av riksdagsbeslutet om en "förskola för alla barn" och de senaste årens rekryteringskampanjer. Den tidigare minskningen av antalet utbildningsplatser har många utbildningsinstitutioner klarat genom att öka och utveckla sin uppdragsutbildning. Det innebär att det i dag på flera håll finns resurser i form av lokaler och personal att använda till ett utökat antal nybörjarplatser.

En viktig detalj när vi rör oss med siffran 3 216 nybörjarplatser, vilken framgår av budgetpropositionen, är att minst 550 av dessa är 50-poängsutbildning. Det är barnskötare med vissa år i yrket som på två och en halv terminer blir förskollärare. Detta är bra för kvaliteten, men det innebär inget tillskott av ny personal i barnomsorgen.

Utskottet hänvisar till att ytterligare 120 nybörjarplatser finns i reserv och skall fördelas av UHÄ beroende på en senare bedömning av utbildningsbehoven. Vi ser gärna att den bedömningen överensstämmer med vår.

Kopplingen en bra barnomsorg – välutbildad personal tycker vi i det socialdemokratiska kvinnoförbundet är utomordentligt viktig. Vi har fått visst, men ej tillräckligt gehör för våra två motionsyrkanden och avser att återkomma i denna fråga.

Anf. 46 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag kan i allt väsentligt instämma i det Maj-Inger Klingvall säger om vikten av en förbättrad kvalitet inom barnomsorgsutbildningarna. Det är därför som vi från vpk:s sida har föreslagit att man skulle inrätta en ny barn- och ungdomspedagogisk utbildning.

Till de argument som Maj-Inger Klingvall har angivit för en sådan utbildning och för en förstärkning och en ökad dimensionering av utbildningen över huvud taget vill jag lägga att denna utbildning skulle gagna den politiska viljeinriktning som även vi från vpk står för nu, om ökade kontakter och samverkan mellan förskola och skola, barnomsorg och skola. Det skulle också gagna en samordning av vissa utbildningsmoment mellan lärarutbildningen för grundskolan och den barn- och ungdomspedagogiska utbildningen. Dessutom skulle, vilket Maj-Inger Klingvall tog upp, en ökad möjlighet att gå vidare till forskarutbildning uppnås med en förlängd utbildning. I det sammanhanget är det nödvändigt att konstatera att den uppfattning som både vpk och Maj-Inger Klingvall står för varken delas av regeringen eller av socialdemokraterna i riksdagens utbildningsutskott.

Anf. 47 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Riksdagen beslutade våren 1984 om nedläggning av förskolläro- och fritidsledarutbildningen vid högskolan i Borås. Redan vid detta tillfälle fanns det starka skäl för att påstå att beslutet var felaktigt.

Efterfrågan på utbildad arbetskraft inom upptagningsområdet var stor, och antalet sökande till de båda utbildningslinjerna var högre än på flertalet övriga utbildningsorter. Det fanns anledning att varna för negativa konsekvenser av ett dåligt underbyggt beslut. Tyvärr togs ingen hänsyn till varningarna, och resultatet har blivit därefter. Bristen på utbildad arbetskraft är stor i regionen, vilket verkligen inte är till gagn för verksamheten på barnomsorgsområdet.

Varje år efter det enligt min mening felaktiga riksdagsbeslutet har alla vi, som i våra hemkommuner har upplevt följderna av beslutet, begärt att en ändring skall komma till stånd, så att framför allt förskollärarytbildningen återinförs vid högskolan i Borås. Behovet av förskollärare i västra Sverige har kraftigt påtalats av länsarbetsnämnder och kommuner. Varje år har dess värre vår begäran klingat ohörd, och den negativa utvecklingen har ytterligare förstärkts.

Under de senaste åren har en utlokalisering av förskollärarytbildning ägt rum från Göteborgs universitet till Borås. Detta har givetvis varit värdefullt, men det är lika fullt en klart otillräcklig utbildning med hänsyn till behovet. Därtill kommer att det är fråga om ett provisorium, om vars beständighet stor osäkerhet råder.

Utskottsmajoriteten hänvisar i årets utskottsbetänkande till att regeringen och riksdagen tidigare uttalat, att förskollärarytbildningen bör ske på en utbildningsort där också utbildning av grundskollärare äger rum, med hänsyn till samverkan mellan de båda utbildningarna. Detta sker ju inte i Borås, och därmed finns motivet för avslag på våra motionsyrkanden. Rimligen borde då detta förhållande också lägga hinder i vägen för utlokaliseringen av undervisningen från Göteborg till Borås, men så är det ju inte. Och vilken grundskollärarytbildning bedrivs i Halmstad? kan man undra. Var finns det konsekventa i utskottsmajoritetens ställningstagande? måste man ju också undra.

Herr talman! Vid högskolan i Borås har tidigare bedrivits utbildning av förskollärare i egen regi. Förutsättningarna för att återinföra denna utbildning är goda. Behovet av utbildad arbetskraft för barnomsorgen är stort i regionen. Elevunderlaget är gott. Det finns således starka skäl för att utbildningen snarast kommer till stånd i enlighet med och i den omfattning som föreslagits i motioner – bl.a. av mig själv – till årets riksdag. Mitt förslag innebär en omfördelning av utbildningsplatser till förmån för Borås och således ingen utökning av det totala antalet platser.

Med det anförda yrkar jag bifall till motion 1988/89:Ub505.

Anf. 48 ELISABET FRANZÉN (mp):

Herr talman! Jag skall prata om en reservation i utbildningsutskottets betänkande 27, nämligen reservation 1. Den är föranledd av en motion av miljöpartiets ledamöter från Göteborg och handlar om matematiskt centrum vid Chalmers tekniska högskola i Göteborg. Det kan tyckas att det är ett alltför litet och lokalt ärende för att ta upp tid i kammaren med så här i slutet av sessionen, när det är mycket ont om tid, men det är – som jag kommer till på slutet – långt mer än ett litet lokalt ärende.

Vi vill i motionen att riksdagen hjälper den lokala opinionen att få till stånd

en vettig placering av byggnaderna som matematiskt centrum vill uppföra. Situationen är den att Chalmers länge har planerat för ett matematiskt centrum, och högskolan behöver det, men platsen som man nu har valt är olämplig på flera sätt.

Man måste riva 22 småhus från 1920- och 1930-talen, vilka har kulturhistoriskt värde. Det var till största delen de dåvarande arbetarna som byggde dessa hus med sina egna händer. De flesta var, efter vad jag har hört, aktiva i arbetarrörelsen. Husen utgör monument över deras språng uppåt i materiellt hänseende. Människor som bor där nu blir av med sina bostäder. Man naggar ett grönområde i kanten som kommunen har lovat att bevara. Biltrafiken i området kommer att öka. Man bygger 250 nya parkeringsplatser – det finns gott om parkeringsplatser förut i området.

Det finns flera andra platser, närmare den övriga högskolan, som man kan bygga på. Där finns t.ex. en stor parkeringsplats som det är lätt att bygga på – man bygger på hälleberget – men där tänker högskolan anlägga restaurang och gräsmattor. Det kan också nämnas att det för närvarande finns en aktuell översiktsplan för Chalmers framtida utbyggnad. Kommunen håller på att arbeta med en, men den är inte klar.

Det finns en mycket stark opinion emot det här bygget, att villaområdet skall rivras för att ge plats för ett matematiskt centrum. Medan kommunen arbetade med nya detaljplaner kom det in mer än 500 samrådsyttranden – jag tror att det var 522 – från enskilda sakägare och organisationer. Samtliga lokala partiorganisationer, sju stycken, var emot det här bygget, när de hade satt sig in i ärendet. Det står i motionen att moderaterna inte var emot, men de läste in handlingarna sedan och vände sig också mot det.

De socialdemokratiska föreningarna gick t.o.m. till val på att bygget inte skulle bli av. Två dagar efter valet svek deras kamrater i byggnadsnämnden och förordade bygget. Socialdemokraterna, folkpartiet och moderaterna röstade sedan igenom matematiskt centrum i kommunfullmäktige den 2 mars i år. Det beslutet är överklagat till både länsstyrelse och kammarrätt.

De partier som var emot i fullmäktige var miljöpartiet, vpk, centern och kds. Jag ser till min ledsnad att varken centern eller vpk ställer upp på reservationen här i riksdagen. Jag hoppas att de ändrar sig.

Nu säger utskottsmajoriteten att den inte vill medverka till flera års försening i lokalplaneringen för Chalmers och matematiskt centrum. Det är inte sant att en annan placering behöver medföra förseningar. I budgetpropositionens sjunde huvudtitel föreslås riksdagen att ta med matematiskt centrum i en investeringsram på totalt 1,1 miljarder med byggstart senast juni 1992. Matematiskt centrum ligger på sjunde plats i utbildningsdepartementets prioriteringslista. På andra eller tredje plats ligger musikhögskolan i Göteborg, och där beräknar man börja bygga först i mitten av nästa år.

Det behöver inte ta mer än ett till ett och ett halvt år att projektera om matematiskt centrum till att byggas t.ex. på parkeringsplatsen som jag nämnde förut. Det finns alltså utrymme inom budgetpropositionens tidsram.

Från kommunens sida har politiker och tjänstemän lagt skulden på att byggnadsstyrelsen är omedgörlig. Man måste hålla fast vid gamla planer för att inte byggnadsstyrelsen skall sätta sig på tvären och fördröja det

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

*Grundläggande hög-
skoleutbildning, m.m.*

matematiska centret. Det var därför vi skrev motionen – vi ville att riksdagen skulle be regeringen hjälpa till att tala förstånd med byggnadsstyrelsen och Chalmers tekniska högskola.

Men nu har det kommit fram nya intressanta uppgifter. I dag har jag fått reda på ett regeringsbeslut från den 26 januari i år, alltså före kommunfullmäktiges beslut om detaljplan, där regeringen ger byggnadsstyrelsen i uppdrag att projektera lokaler för ett matematiskt centrum och säger att detta får kosta 117 miljoner. Man hänvisar till ett byggnadsprogram som byggnadsstyrelsen redovisat den 5 juli 1986, långt innan planarbetet i Göteborgs kommun påbörjats.

Återigen har regeringen styrt skeendet utanför de demokratiska reglerna. Här handlar det inte om ett geografiskt begränsat byggnadsärende och om de människor som nu måste flytta. Byggnadsstyrelsen har sagt till dem att man inte bryr sig om att ärendet är överklagat till länsstyrelse och kammarrätt, för regeringen har sagt att centret skall byggas.

Det handlar om rättsstaten och demokratin. Får jag tid, herr talman, att läsa ur regeringsformen? Det står i 1 kap. 2§:

”Den offentliga makten skall utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet.

Den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd skall vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten. – – –

Det allmänna skall verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden. Det allmänna skall tillförsäkra män och kvinnor lika rättigheter samt värna den enskildes privatliv och familjeliv.”

Med det citatet stöder jag Eva Goës yrkande om bifall till reservation 1.

Anf. 49 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Elisabet Franzén tillförde en del nya uppgifter och ny information om det ärende som behandlas i reservation nr 1 till utbildningsutskottets betänkande nr 27. Efter att ha hört hennes inlägg är jag beredd att vid en votering stödja reservationen av Eva Goës.

Anf. 50 LOLA BJÖRKQUIST (fp):

Herr talman! Det är ett stort område som har debatterats nu under några timmar. Bl.a. har debatten handlat om utbildningar inom sjukvården. Där finns det många brister.

Jag har full förståelse för att man måste prioritera och att man nu kanske i första hand har satsat på att få fler människor att söka sig till utbildningarna inom vården. Men eftersom jag själv är laboratorieassistent och hör till dem som är mellanutbildade och eftersom jag under många år levt tillsammans med andra mellanutbildade vet jag att det i denna grupp – de flesta är kvinnor – finns mycket lojala och kompetenta personer, som hittills inte ställt några höga krav för sin egen del. Men den senaste tiden har visat att tålamodet börjar tryta hos mellangrupperna.

Jag anser att det är ett slöseri för samhället om fler av dessa tröttnar på att arbeta i vården. De har en svår mellanställning och har stort behov av bra både grund- och vidareutbildning. Därför vädjar jag till kammarens ledamöter att inför nästa budgetår mer beakta de här gruppernas behov. Det är

framför allt tankegångarna i två motioner som behandlas i betänkande 21 som jag då tänker på.

I en motion där jag står som första namn tar vi upp en 40 poängs påbyggnadslinje för sjuksköterskor och laboratorieassistenter. Jag tänker också på en förbättring och förlängning av laboratorieassistentutbildningen. Eftersom jag själv är laboratorieassistent vet jag att laboratorieassistenterna i högsta grad behövs i framtiden, inte bara inom läkemedelsindustrin utan även inom vården. Vårt arbetsfält har haft en explosionsartad utveckling sedan jag blev färdig som laboratoriesjuksköterska. Det ställs numera mycket stora krav på dem, och de behöver en bred utbildning.

Jag vädjar som sagt till kammaren att inför nästa budgetberedning tänka litet mer på dessa grupper. Jag yrkar för egen del bifall till reservation nr 11 i utbildningsutskottets betänkande nr 21.

Anf. 51 INGVAR JOHNSON (s):

Herr talman! Låt mig bara som en kommentar till vad Elver Jonsson sade om högskolan i fyrstadsområdet, och även som en förklaring till människor i området, säga att vi riksdagsmän som lever och verkar i fyrstadskommunerna har kommit överens om att inte gå upp i denna debatt. Det har vi gjort av två skäl – dels med hänsyn till kammarens tid, dels därför att vår glädje över det kommande beskedet är så självklar för oss alla. Självfallet tycker alla riksdagsmän i området att det är en stor dag i dag när vi skall fatta beslut om en högskola i området. Vi tycker också att det är viktigt att alla goda krafter i området hjälps åt, så att högskolan blir den drivkraft för utvecklingen som vi alla önskar.

Anf. 52 ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! I proposition 19887/88:166 om inrättande av högskola i Blekinge skrev utbildningsministern bl.a.: "Spridning av högskoleutbildningen var ett viktigt inslag i 1977 års högskolereform – – –." Vidare skrev han: "Varje högskoleenhet förutsätts härvid svara för utbildningsutbudet i det egna länet – – –." Ministern skrev också: "Därmed kommer samtliga län att ha en egen organisation för högskoleutbildning."

I Västmanlands och Södermanlands län har vi inte upplevt att vi fått tillräckliga förstärkningar för att göra den gemensamma högskolan till en stark resurs i bägge länen. Fortfarande är högskolan i Eskilstuna–Västerås en av de små, och många gånger har den fått stå tillbaka för satsningar eller förstärkningar på annat håll.

UHÄ har i förslag till femårig utbyggnadsplan för de nya högskolorna förespråkat en, som UHÄ kallar det, relativt kraftig utbyggnad av högskolan i Eskilstuna–Västerås. Vi instämmer i att det krävs en kraftig utbyggnad men anser inte att den föreslagna nivån räcker till för att täcka de stora behov som finns i dessa två län! Däremot kan vi helt instämma i de tre syften som UHÄ angivit med utbyggnaden, nämligen:

- att bredda högskolans relativt smala kompetens,
- att förstärka högskolans tekniska profil ytterligare, och
- att balansera den relativt omfattande uppdragsutbildningen.

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

Grundläggande högskoleutbildning, m.m.

Jag nämnde inledningsvis inrättandet av en högskola i Blekinge. Som Ingvar Johnsson sade får det s.k. fyrstadsområdet i år sin egen högskola. Det är självklart för oss att stödja denna utveckling, men vi saknar ett stöd från utskottet för en utveckling av utbildningen i Mälardalen.

Västmanlands och Södermanlands län har ställt stora förhoppningar till den gemensamma högskolan. Dessa förhoppningar skulle kanske infrias bättre med två enheter dvs. om även våra län hade var sin egen högskola.

Vi ser det som mycket angeläget att regeringen överväger den framtida utvecklingen vid högskolan i Eskilstuna–Västerås. Utskottet har inte nu velat tillstyrka denna vår önskan, men vi hoppas ändå att frågan blir föremål för framtida överväganden.

Nu har vår motion UbU813, yrkande 7, placerats i mom. 3 i hemställan i utbildningsutskottets betänkande nr 18. och frågan om en eventuell delning av högskolan i Eskilstuna–Västerås placerats i mom. 5. Vid en eventuell omröstning kommer vi, mina medmotionärer och jag, därför att avstå från att rösta under momenten 3 och 5.

Överläggningen var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i ärendena.

Utbildningsutskottets betänkande 18

Mom. 1 (högskolans betydelse för den regionala utvecklingen m.m.)

Först biträdades reservation 1 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson med 45 röster mot 38 för reservation 2 av Larz Johansson och Marianne Jönsson. 237 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 239 röster mot 43 för reservation 1 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson. 38 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (förstärkningar av universitetet i Umeå budgetåret 1990/91)

Utskottets hemställan bifölls med 184 röster mot 135 för reservation 3 av Lars Gustafsson m.fl.

(Elver Jonsson (fp) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.)

Mom. 3 (uttalande om förstärkningar av enskilda högskoleenheter m.m. i övrigt)

Utskottets hemställan bifölls med 253 röster mot 59 för reservation 4 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (inrättande av en ny högskoleenhet, högskolan i Trollhättan–Uddevalla)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (inrättande av ytterligare högskoleenheter av viss karaktär)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot *dels* utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 5 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. i motsvarande del anförda motiveringen. *dels* reservation 6 av Larz Johansson och Marianne Jönsson – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (tillgången på tvåspråkig personal)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (UHÄ:s arbete med värdering av utländska examina)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (anslag till Vissa särskilda utgifter inom högskolan m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 9 av Ann-Cathrine Haglund m.fl., *dels* reservation 10 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 20

Mom. 2 (planeringsramar för ekonomlinjen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 1 av Göran Allmér m.fl., *dels* reservation 2 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (förlängning av systemvetenskapliga linjen m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Göran Allmér m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 21

Mom. 3 (planeringsramar för tandläkarlinjen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Larz Johansson och Marianne Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (planeringsramar för apotekarlinjen och receptarielinjen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 2 av Göran Allmér m.fl., *dels* reservation 3 av Lars Leijonborg och Isa Halvarsson – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (planeringsramar för rehabiliteringslinjen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Larz Johansson och Marianne Andersson – bifölls med acklamation.

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

Grundläggande högskoleutbildning, m.m.

Mom. 8 (planeringsramar för övriga påbyggnadslinjer i anslutning till rehabiliteringslinjen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Lars Leijonborg och Isa Halvarsson – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (påbyggnadsutbildning i ortopedisk medicin)

Utskottets hemställan bifölls med 299 röster mot 19 för reservation 6 av Eva Goës. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 12 (psykoterapiutbildning vid S:t Lukasstiftelsen)

Utskottets hemställan bifölls med 236 röster mot 81 för reservation 7 av Lars Leijonborg m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 13 (påbyggnadslinje för logopedier)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (permanentning av viss försöksverksamhet inom hälso- och sjukvårdslinjen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Lars Leijonborg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (alternativa vägar till hälso- och sjukvårdslinjen m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Lars Leijonborg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (förlängning av laboratorieassistentlinjen, m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Göran Allmér m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (anslag till Utbildning för vårdyrken)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Larz Johansson och Marianne Andersson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 22

Mom. 1 (barn- och ungdomspedagogisk utbildning om 120 poäng)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (planeringsramar för förskollärlinjen)

Först biträdades reservation 3 av Larz Johansson och Marianne Andersson med 41 röster mot 20 för reservation 4 av Björn Samuelson. 256 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 2 av Lars Leijonborg och Isa Halvarsson med 62 röster mot 36 för reservation 3 av Larz Johansson och Marianne

Andersson. 220 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 219 röster mot 64 för reservation 2 av Lars Leijonborg och Isa Halvarsson. 36 ledamöter avstod från att rösta.

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

Grundläggande högskoleutbildning, m.m.

Mom. 5 (lokalisering till Borås av förskollärautbildning som allmän utbildningslinje)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Ub505 av Hans Nyhage – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (åtgärder för att förbättra rekryteringen till lärarutbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Lars Leijonborg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (lektorsutbildning för gymnasieskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Lars Leijonborg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (betyg i lärarutbildningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Lars Leijonborg m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 23

Mom. 3 (lokalisering av journalistutbildning till en högskoleort i norra Sverige)

Utskottets hemställan bifölls med 253 röster mot 63 för reservation 1 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 6 (bibliotekaric utbildning vid universitetet i Umeå)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Eva Goës – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (religionsvetenskaplig utbildning)

Utskottets hemställan bifölls med 246 röster mot 71 för reservation 3 av Lars Leijonborg m.fl.

Mom. 9 (teknisk-antikvarisk forskning och utbildning i byggnadsvård m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Prot. 1988/89:104 **Utbildningsutskottets betänkande 24**

26 april 1989

Mom. 1 och 2

Anslag till vuxenutbildning

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (fördelningen av årsstudieplatser samt anslag till Lokala och individuella linjer samt fristående kurser)

Utskottets hemställan bifölls med 183 röster mot 139 för reservationen av Lars Gustafsson m.fl.

Utbildningsutskottets betänkande 26

Mom. 2 (anslag till Europeisk forskningsamverkan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Larz Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 27

Mom. 1 (lokalförsörjning m.m. för högskola och forskning)

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 36 för reservation 1 av Eva Goës.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 och 4 (kostnadsramar för och anslag till Inredning och utrustning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 2 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson, *dels* reservation 3 av Marianne Andersson och Marianne Jönsson, *dels* reservation 4 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (plan för uppbyggnad av bl.a. datorkraft)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

10 § Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande

1988/89:UbU17 Anslag till vuxenutbildning (prop. 1988/89:100 delvis).

Anslag till vuxenutbildning

Anf. 53 ULF MELIN (m):

Herr talman! En huvuduppgift för vuxenutbildningen är att minska bildnings- och utbildningsskillnader mellan olika medborgare. Vuxenutbildningen skall höja kunskapsnivån och stärka människors möjligheter i arbetsliv och i samhälle. Det kommer att ske stora förändringar på arbetsmarknaden under 90-talet. Vi övergår alltmer från ett varuproduce-

rande till ett tjänstproducerande samhälle. Inom industrin ändras arbetsprocesserna till följd av ökad användning av elektronik och datorer. Ju mer komplicerat arbetslivet och samhället blir, desto större krav ställs på medborgarna att de har grundläggande basfärdigheter. För att klara förändringarna i arbetslivet krävs det med andra ord att de anställda har en relativt god grundutbildning. Här kommer vuxenutbildningen att spela en alltmer framträdande roll när det gäller att tillgodose de utbildningsbehov som uppstår genom förändringarna i arbetslivet.

Vi vet att ca 40 % av dagens arbetskraft har en kortare utbildning än den som nästan alla ungdomar får i dag, dvs. kortare än tvåårig gymnasial utbildning. Arbetsmarknaden på 90-talet kommer att efterfråga folk med god och aktuell utbildning. Eftersom antalet ungdomar minskar på 90-talet kommer detta behov inte att kunna tillgodoses av de ungdomar som lämnar utbildningsväsendet. Ökad kompetens i arbetslivet måste därför i hög grad åstadkommas genom utbildning av arbetskraften. Detta utbildningsbehov kommer säkerligen till stor del att tillgodoses genom internutbildning eller i form av uppdragsutbildning.

Arbetslivets nya villkor kräver inte bara bättre basfärdigheter utan också bredare kunskaper av kulturell, teknisk, språklig och naturvetenskaplig karaktär hos de anställda. Därför måste det finnas möjligheter att efter eget intresse och egna planer välja utbildning för att öka sina kunskaper och möjligheter i arbetslivet. Detta gäller framför allt för den som saknar möjligheter till utbildning i arbetet. Det är viktigt att utbildningen motsvarar de krav på kvalitet som man har rätt att ställa med tanke på de uppoffringar som görs av den enskilde.

Herr talman! De förändringar som sker i produktionen inom företag och förvaltningar medför också att utbildningssystemets organisation, arbetsätt och innehåll måste ändras. I framtiden behövs en vuxenutbildning av både allmän och kompetensgivande karaktär. Det måste finnas utbildning som kan ge såväl bredd som fördjupning och kvalitet.

Vuxenutbildning förekommer i dag i många olika former: i kommunal vuxenutbildning, studieförbund, folkhögskola, personalutbildning eller arbetsmarknadsutbildning. Oklarheter råder inom och mellan det allmänna utbildningsväsendet och det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Det är inte självklart att nuvarande organisation och rollfördelning är den bästa för framtiden. Som jag tidigare har sagt kommer 90-talets samhälle att skilja sig från dagens. Det krävs därför en mera ingående analys av kunskapssyn, bildningsideal, vilka ämnen som bör komma i centrum och vilka krav vi skall ställa på den framtida vuxenutbildningen. Därför anser vi moderater att det är viktigt att man klarar ut gränsdragningen, rollfördelningen och möjligheterna till samordning mellan högskola, komvux, studieförbund, folkbildning och personalutbildning. Vi har tidigare krävt en ökad samordning mellan de olika utbildningsanordnarna, och i framtiden kommer denna att bli nödvändig.

Och nu till en del av våra reservationer: Enligt vår uppfattning finns det fortfarande behov av besparingar inom den offentliga sektorn, bl.a. för att det är nödvändigt att sänka det totala skattetrycket. Vi anser det självklart att grundutbildning för vuxna och möjligheter för alla att skaffa sig grundskole-

kompetens bör prioriteras inom den kommunala vuxenutbildningen. Förändringarna inom arbetslivet innebär ökade krav på utbildning. Komvux måste organiseras så flexibelt att organisationen kan möta dessa nya krav. Undervisningen i ungdomsskolan bör så långt som möjligt undgå besparingar. En omDisposition av resurserna för vuxenutbildningen blir av statsfinansiella skäl oundviklig. Vi föreslår i vår reservation nr 1 att anslaget till komvux ligger kvar på samma nivå som innevarande budgetår och gör en besparing på anslaget med 95,7 milj. kr. Samtidigt vill jag beklaga att utskottet inte tillstyrkte vårt yrkande i reservation 3 angående omfördelning mellan kommunramarna inom komvux för att man därigenom skall få ett effektivare resursutnyttjande. Och jag vill fråga socialdemokraternas talesman Ingvar Johnsson: Varför är ni socialdemokrater så rädda för att lägga ut detta ansvar till kommuner och länskolnämnder?

Studieförbundens verksamhet ingår i vuxenutbildningen. Vi gör omprioriteringar även på detta område. Samtidigt vill jag erinra om att de besparingar som vi föreslår beträffande statens budget skall användas till skattesänkningar. Om det blir mer pengar i plånboken, kan den enskilde själv bestämma vad han eller hon vill lägga sina pengar på. Vi vill ha besparingar när det gäller anslaget till studieförbunden. Men samtidigt vill jag understryka vikten av att bidragsgivningen är sådan att studieförbunden får största möjliga frihet att själva utforma sin verksamhet. Dessutom skall det vara jämförbara arbetsvillkor vad gäller studieförbunden.

Riksdagen styr studieförbundens inriktning genom att tilläggsbidrag utgår inte bara till studiecirklar i glesbygd samt cirklar med handikappade deltagare utan även till studier i samhällsinriktade ämnen, svenska och matematik. Vi anser inte att denna styrning av folkbildningen är rimlig. Vi föreslår därför att samtliga tilläggsbidrag dras in utom de som gäller cirklar med handikappade deltagare och de som bedrivs i glesbygd. Detta har vi tagit upp i reservation 9.

Studieförbunden har i dag möjlighet att arrangera studiecirklar där varje sammankomst omfattar fyra studietimmar. Men här finns det en begränsning genom att inte alla sammankomster i en enskild studiecirkel får ha denna längd. En sådan begränsning fyller enligt vårt förmenande ingen funktion. I stället förhindras en ur pedagogisk synvinkel ändamålsenlig organisation av vissa verksamheter. Vi föreslår att studieförbunden får rätt att organisera studiecirkelsammankomster om fyra timmar så länge som verksamheten ryms inom den ekonomiska totalram som riksdagen beslutar. Detta har vi berört i reservation 26.

Beträffande anslaget till bidrag till studiecirklar föreslås en ökning med 54,4 milj. kr. genom att antalet bidragstimmar samt schablonbidragen blir större. Vi föreslår att anslaget förblir oförändrat. Vi föreslår också att tilläggsbidrag till den s.k. fria resursen inte beviljas. Därmed blir den sammanlagda besparingen 82,4 milj. kr.

Bidraget till kulturverksamheten minskas med 45 milj. kr. – dvs. en minskning från regeringens föreslagna 125 milj. kr. till 80 milj. kr. Med det förbättrade bidragssystem som vi moderater har yrkat – ett yrkande som vi dess värre har fått avslag på – skulle studieförbunden kunna använda medlen på ett effektivare sätt, som framgår av reservation 13.

Statsbidraget till kursplanebundna universitetscirklar är avskaffat sedan den 1 juli 1983. Dessa studiecirklar fungerade som en utmärkt spridare av akademisk bildning och utbildning. Vi föreslår att kursplanebundna universitetscirklar återigen blir bidragsberättigade och att studieförbunden erhåller ett i förhållande till övrig cirkelverksamhet förhöjt bidrag för denna verksamhet – se reservation 25. Varför säger ni nej till denna verksamhet, Ingvar Johnsson?

När det sedan gäller anslaget till viss central kursverksamhet anser vi att de organisationer som får bidrag själva bör svara för sina kostnader. Vi kan inte finna något skäl till att staten skall finansiera denna verksamhet. Kanske Ingvar Johnsson kan hjälpa mig. Vi menar att anslaget skall avvecklas och föreslår en överföring av 39,8 milj. kr. till anslaget C 4. Detta har vi tagit upp i reservation 32.

Slutligen, herr talman! Regeringen tillsatte våren 1988 en utredning med uppgift att bl.a. överväga folkhögskolans roll i förhållande till andra utbildningar. Vi anser att det skall tillsättas ytterligare en utredning med uppdrag att analysera hur samtliga anordnare av vuxenutbildning bättre kan samordna och anpassa sin verksamhet till framtida behov. Detta yrkande har man också yrkat avslag på. Därför frågar jag: Varför säger man nej? Om detta kan man läsa i reservation 22.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till de reservationer som moderata företrädare står bakom.

Anf. 54 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Värderade talman! Två viktiga uppgifter för vuxenutbildningen är enligt folkpartiet att ge människor möjlighet att i vuxen ålder kompensera brister i tidigare utbildning och att erbjuda människor en kompetensökning inom sina yrken. Utvecklingen går så snabbt på nästan alla områden att de flesta människor har behov av fortbildning och vidareutbildning – behov som återkommer under en ganska stor del av livet.

Vuxenutbildningen har också fått stor betydelse för vår demokratiska fostran. Åtskilliga av oss som åtagit oss politiska uppdrag har i vuxen ålder fått nya kunskaper i t.ex. studiecirklar.

Jag skall här helt kort aktualisera några av de frågor som vi i utbildningsutskottet inte är överens om utan där det finns reservationer mot majoritetens beslut.

När det gäller kommunal utbildning för vuxna, komvux, nöjer jag mig här med att nämna något om den försöksverksamhet som vi i folkpartiet har föreslagit flera gånger under de senaste åren. Vi tycker att några kommuner relativt fritt kan få pröva nya vägar för uppsökande verksamhet med särskilda ekonomiska och pedagogiska insatser för att stimulera korttidsutbildade till studier som motsvarar "normal genomgång" av högstadium/gymnasieskola.

Vi anser att en sådan försöksverksamhet nu är mer angelägen än någonsin. Högkonjunkturen har gjort att de som behöver extra stimulans för att studera vid komvux lätt glöms bort, eftersom de nu relativt lätt kan få arbete. Jag är besviken över att utbildningsutskottet inte vill acceptera att sådan försöksverksamhet ordnas.

Beträffande studieförbunden har man då och då diskuterat om folkbildningens huvudsatsningar skall vara till för allmänheten eller för den snävare krets som organisationernas medlemmar utgör. Det är klart att bildningsorganisationernas medlemmar utgör en mycket viktig målgrupp för verksamheten. Det är dock viktigt att det fria och frivilliga folkbildningsarbetet inte begränsas till innehåll och inriktning. Många människor har inte anknytning till någon folkrörelse. Men även för dessa människor skall studiecirklens studieform vara tillgänglig. Därför måste studieförbunden också slå vakt om den verksamhet som erbjuder allmänheten cirkelstudier och tillgång till andra kulturaktiviteter. Många av de verkligt korttidsutbildade hör just till den grupp som inte har någon kontakt med folkrörelser.

De på skolöverstyrelsen som arbetar med folkbildningsärenden kan verkligen det här området. På skolöverstyrelsen räknar man med att studieförbunden skall genomföra 10 546 000 studietimmar nästa budgetår. Vi i folkpartiet tycker att riksdagen bör göra sina beräkningar efter skolöverstyrelsens prognos. Men utbildningsutskottets majoritet nöjer sig med regeringens utgångspunkt – ca 500 000 timmar mindre.

Folkpartiets förslag skulle ge studieförbunden mer än 50 milj. kr. utöver vad regeringen har föreslagit – fördelat på alla studieförbunden. Vi vill också öka stödet för studieverksamhet i glesbygd.

För att finansiera vårt förslag skulle det behövas bl.a. en kraftig omDispositionering av stödet för uppsökande verksamhet. Regeringen vill satsa hela 60 miljoner på planering och genomförande av uppsökande verksamhet på arbetsplatser. Vi tycker att den verksamheten kan finansieras med studieförbundens normala bidrag.

Vidare anser vi att det finns större anledning att utöka den uppsökande verksamheten i de bostadsområden där de verkligt korttidsutbildade finns, t.ex. invandrarkvinnor, arbetslösa och sjukpensionärer. Vi föreslår att ett relativt blygsamt belopp – nämligen 10 milj. kr. – anslås till extra insatser för uppsökande verksamhet.

Vi förordar också att statens stöd till studieförbunden skall gå till den allmänna studieverksamheten och socialdemokraterna vill gärna styra stödet till viss speciell verksamhet eller fördela efter speciella principer. Skälet till detta är ofta att pengarna går till olika studieförbund beroende på fördelningsprinciperna.

Jag tycker att alltför många av fördelningsprinciperna verkar vara konstruerade för att gynna det studieförbund som står närmast det socialdemokratiska partiet, ABF. Det är nästan det enda som är irriterande i studieförbundens samarbete.

Eftersom samarbetet mellan de olika studieförbunden oftast fungerar väldigt bra, är det litet känsligt att ta upp sådana här frågor. Jag tycker ändå att socialdemokraterna bör ha förståelse för att vi reagerar.

Ett exempel på sådan specialstyrning av pengar är stödet till uppsökande verksamhet på arbetsplatserna. Ett annat exempel är fördelningen av pengar till studieförbundens verksamhet bland handikappade. Där har ett studieförbund, nämligen Studieförbundet Vuxenskolan, närmare 60 % av verksamheten. De övriga tio studieförbunden delar på de återstående 40 %. När särskilda statsbidrag till studieförbundens verksamhet bland handikappade

skall fördelas går ändå ca 50 % till ABF. Man säger att ABF har så många medlemsorganisationer bland handikapporganisationerna att man måste ha mer pengar. Varje objektiv betraktare ställer sig frågande inför detta. Endast socialdemokrater tycker att det är rättvist – med deras mått mätt. Nog borde ni socialdemokrater förstå att vi åtminstone vill markera vårt missnöje.

För några år sedan beslutade riksdagen att s.k. universitetscirkclar, som följer av högskolemyndighet fastställda kursplaner, inte skulle vara statsbidragsberättigade. För människor i mindre orter och i glesbygd var universitetscirkclar en utmärkt möjlighet att följa vissa högskolekursers kursplaner. Vi anser att kursplanebundna universitetscirkclar åter bör berättiga till statsbidrag.

I de åtgärder som vidtas för att förbereda invandrare för ett normalt liv i det svenska samhället ingår undervisning i svenska språket under minst 500 timmar. Denna undervisning förläggs till i regel 3 timmar per dag under ett års tid. Maximalt får undervisning bedrivas med 20 timmar per vecka. För vissa invandrare kan ett sådant schema säkert vara lämpligt, men många finner denna studiecapp alltför långdragen och påfrestande.

Folkpartiet anser att större flexibilitet bör finnas när invandrades studier i svenska språket organiseras. Många flyktingar är välutbildade och har stor träning i att snabbt absorbera nya kunskaper. Därför bör möjlighet till koncentrerad Sfi-undervisning finnas så att t.ex. de invandrare som så önskar kan undervisas upp till 30 timmar per vecka.

Folkpartiet anser att de nytillkomna folkhögskolornas verksamhet inte skall belasta övriga folkhögskolors verksamhet genom minskning av deras resurser. Därför är vi negativa till regeringens förslag att omfördela bidragsresurserna mellan folkhögskolorna genom att varje folkhögskolas garanterade bidragsveckor minskas. Folkpartiet föreslår att stödet till folkhögskolorna ökas med ca 10 000 bidragsveckor för 1989/90. Det motsvarar en ökning av statsbidraget med 7 milj. kr. i förhållande till regeringens förslag.

Värderade talman! Jag yrkar bifall till samtliga folkpartireservationer i utbildningsutskottets betänkande nr 17.

Anf. 55 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! En för mig okänd folkbildare har sagt:

”De som inte kan, kan styras. De som kan, kan också styras. De enda som inte kan styras är de som kan skaffa sig kunskap på egen hand.”

Detta anser jag vara en del av folkbildningen som idé, dvs. att ge människor faktiska kunskaper, att ge förmåga till kritiskt tänkande, att inte reservationslöst anamma vad experterna säger utan att själv skaffa sig kunskaper för att kunna bilda sig en egen uppfattning. Den förmågan har kanske större betydelse i dagens informationssamhälle än någonsin tidigare. Folkbildningen i form av studieförbund och folkhögskolor utgör en betydande del av vuxenutbildningen, som vi i dag behandlar. En annan del är den kommunala vuxenutbildningen.

Enligt centerns uppfattning kommer betydelsen av vuxenutbildning och folkbildning att öka i framtiden. I dag, när i princip alla ungdomar går i gymnasieskolan, finns det stora utbildningsbehov även för vuxna. Nya

kunskapsklyftor uppstår ständigt. Samhällsutvecklingen, liksom utvecklingen inom arbetslivet, ställer ständigt nya krav. Det gäller människors förutsättningar för att delta i den demokratiska utvecklingen och för att möta de krav som ny teknik och ny arbetsorganisation ställer på de redan yrkesverksamma. Det gäller också att ge dem som av olika anledningar står utanför arbetslivet en chans att komma in.

Den kraftigt ökade uppdragsutbildningen och personalutbildningen inom företagen räcker inte till för att fylla behoven. Undersökningar visar att denna typ av utbildning till största delen når de redan välutbildade som därmed redan har höga befattningar. Halvgamla damer som jobbar deltid har liten chans att få personalutbildning, medan män mellan 25–45 år är de som får den största andelen. Detta är i högsta grad en jämställdhetsfråga.

Jag skall här anföra några rader ur protokollet från förra årets debatt om vuxenutbildningen:

”Nu som då behövs vuxenutbildningen för att minska utbildningsklyftorna och därmed öka både den sociala och ekonomiska jämlikheten. Nu som då behövs vuxenutbildningen för individernas personlighetsutveckling och för att bidra till demokratiseringssträvandena i samhället. Nu som då behövs vuxenutbildningen för att kompensera brister i ungdomsutbildningen och därmed bl.a. stärka individers och grupper ställning i arbetslivet. – – När det gäller dessa anslag till vuxenutbildningen handlar det ju inte om, som det ibland låter, att ge pengar till komvux, studieförbunden eller folkhögskolorna som sådana. Det handlar i stället om att ge människor möjligheter att få den utbildning som de inte fick i sin ungdoms skola. Det handlar om att ge människor som kommer till vårt land möjligheter att lära sig svenska.”

Vem var det som sade dessa vackra ord? Jo, det var socialdemokraternas företrädare i debatten, Ingvar Johnsson. Ändå har det skett en hel del nedskärningar på vuxenutbildningens område. Den enprocentiga nedskärningen av komvuxanslaget, som är aktuell under innevarande år genom tillämpningen av utgiftsramen, står kvar.

Det finns fortfarande många som saknar grundskolekompetens. Vi anser att det är en grundläggande skyldighet att erbjuda möjlighet att erhålla grundskolekompetens till alla som vill ha sådan. Vi i centern anser att det ur fördelningssynpunkt är fel att dra ner på den kommunala vuxenutbildningen på det sätt som nu sker. Det gäller fördelningen mellan män och kvinnor, mellan tätort och glesbygd och naturligtvis mellan hög- och lågutbildade. Vi motsätter oss därför denna neddragning och vill anvisa 9 milj. kr. för att den kommunala vuxenutbildningen skall nå upp till samma nivå som före neddragningen – alltså en höjning med 40 200 timmar.

Visslerligen höjs anslaget till högschablontimmar inom studieförbunden, men inte så att urholkningen som skett under de senaste åren kompenseras – långt mindre blir det en real ökning. Vi föreslår en ytterligare höjning av anslaget till högschablontimmar med 2 kr. per timme.

Också anslaget till kulturverksamhet inom studieförbunden höjs något, men inte i den utsträckning som behövs för att kompensera den urholkning som har skett under senare år. Vi föreslår därför en höjning med 8 milj. kr.

Bidraget till glesbygdscirklar har sedan 1984 legat fast på 15 kr. Vi i centern anser att detta inte är en offensiv satsning på folkbildning och följaktligen

absolut inte på glesbygden, trots allt vad socialdemokraterna sagt i kampanjen Hela Sverige ska leva!. Vi kräver en höjning med 5 kr. till 20 kr. per studietimme.

Regeringen har ett märkligt system för folkhögskolorna. För att ge de folkhögskolor som tillkommit efter 1981 en rimlig nivå på 4 000 elevveckor – vilket anses vara en rimlig nivå – måste alla gamla folkhögskolor dela med sig av sina elevveckor, eftersom det inte anslås några nya medel. Vi i centern anser att detta är ett orimligt system. När nu regering och riksdag beslutar om att inrätta nya skolor – vilket vi absolut inte har något emot – måste också resurser anvisas till dessa. Den mest orimliga konsekvensen av detta är att det femtontal av de gamla folkhögskolorna som ligger under denna rimliga nivå också får vara med och dela med sig för att de nya skall få sin del. Detta gäller t.ex. Dalslands folkhögskola som Ingvar Johnsson säkert väl känner till.

Förra veckan frågade jag statsrådet Göran Persson om han ansåg att detta var rimligt, om han ansåg att de gamla på något sätt var sämre eller kanske bedrev en sämre verksamhet än de nya. Det kan ju vara en tillfällig svacka som gör att man har hamnat i den här situationen. Och sedan är man låst. Statsrådets svar var defensivt. Kanske Ingvar Johnsson kan tala om vilka värderingar som ligger bakom just den delen av nedskärningen. När det gäller nedskärningar enligt den här principen i övrigt har vi olika uppfattningar, och den här delen tycker jag är orimlig.

När det gäller statsbidragen till studieförbunden skall en översyn ske. Försöksverksamhet skall också förekomma. Vi har sagt att det är viktigt att beslut fattas så tidigt som möjligt. Studieförbunden måste få veta om försöksverksamheten i god tid, så att de hinner förbereda försöksverksamheten. Jag har ännu inte sett något förslag. Vi hade önskat att riksdagen skulle fatta beslut om detta före sommaruppehållet, så att studieförbunden fick veta vad som gäller och vad de har att rätta sig efter. Annars tar det längre tid innan försöken kan komma i gång – man måste ju förbereda sig.

När det gäller stödet till studieförbundens handikappverksamhet och fördelningen av stödet mellan studieförbunden vill jag bara instämma i det som Carl-Johan Wilson sade om just den delen.

I övrigt, herr talman, vill jag yrka bifall till samtliga reservationer som centern står bakom i detta betänkande.

Anf. 56 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Som tonåring brukade jag jobba extra som hjälpare åt grovarbetare på bostadsbyggen. Jag minns alldeles bestämt att vi började med att först lägga grunden. Ungefär så är det också i politiken och naturligtvis särskilt i fråga om vuxenutbildningen.

Varför säger jag detta? Jo, därför att jag hoppas att moderaternas Ulf Melin inte har någonting med byggbranschen att göra. Han talade ju vackert här – det lät nästan som lyrik – om vilka mål och uppgifter utbildningen har och vilka spännande problem som vuxenutbildningen skall lösa framöver. Sedan drog han bort det ena efter det andra. Han tar inte hänsyn till och gör inte några prioriteringar utifrån kända förhållanden eller behov. Vad moderaterna gör är att de själva skapar behov och ger egna villkor. De skapar själva egna förhållanden i framtiden. Det kan naturligtvis inte riksdagen vara särskilt intresserad av att utreda.

Vuxenutbildningen är av strategisk betydelse för samhällets utveckling framöver. Vi hävdar sedan några år tillbaka att det är viktigt att så många ungdomar som möjligt går vidare till gymnasiestudier. Vi säger att den som inte går vidare till gymnasiestudier kommer att få svårt att hävda sig på arbetsmarknaden och i samhället.

Vänd på resonemanget! Om vi inte får ungdomar att gå vidare till gymnasiestudier, om vi inte rekryterar fler människor ur socialgrupp 3 till vuxenutbildning och högre studier framöver, då kommer med nödvändighet samhället att förändras. Det är naturligtvis möjligt att fatta politiska beslut om detta också. Från vpk:s sida tror vi att vuxenutbildningen kan vara ett mycket verksamt instrument för att bl. a. bryta den sociala snedrekryteringen till högre studier.

Eftersom vi vill ha en viss kvalitet på både fysisk och psykisk vård anser vi att det är nödvändigt att utbilda ett antal människor på högskolenivå för olika typer av vård. Vi vet att ungdomskullarna kommer att minska kraftigt framöver.

Vi vet att under en tioårsperiod framöver kommer ett ökande antal människor att gå ut med högskolekompetens. Men sedan, efter 10–15 år, kommer antalet högskoleutbildade att minska mycket kraftigt. Det är nu vi har möjligheten att lägga grunden för den försörjning vi kommer att ha om 10 till 15 år på detta område. Den grunden lägger man inte med de kraftiga nedskärningar som moderaterna förespråkar.

Vi anser att folkhögskolan är en mycket bra vuxenutbildningsinstitution. Vi tycker att den borde få en chans att utvecklas och hitta den storlek som är naturlig för folkhögskolan.

I sammanhanget bör man ställa sig frågan: Vad beror det på att medelåldern är så pass låg som den är inom folkhögskolan? Svaret måste naturligtvis bli att folkhögskolan spelar en roll också för yngre studerande. Gymnasieskolan och komvux passar inte alla yngre studerande. Därför behövs också folkhögskolan. Den behövs också för de alltför många människor som har läs- och skrivsvårigheter. Antalet elever borde då få öka till den volym som folkhögskolan i dag har behov av. Om man ser till behoven i framtiden, om man ser till de olika sociala behoven, om man ser folkhögskolan som en komplettering till gymnasieskolan, så som den i verkligheten fungerar i vissa fall, då är det felaktigt att skära ner på folkhögskolans område.

Det är viktigt att vi får i gång en politisk debatt om vuxenutbildningen i framtiden. Vart tog vuxenutbildningsreformen vägen? När vi de människor som vi ville nå med reformen på 70-talet? Om vi inte gör det, varför när vi dem inte? Vad blev det av den gigantiska jämställdhetsreform som förnyelsefonderna skulle möjliggöra? Är det inte dags, Ingvar Johnsson, att vi dammar av förnyelsefonderna och ser till att de grupper som faktiskt skulle kunna ha nytta av dem kan få det? Eller skall pengarna gå tillbaka till företagens stinna kassakistor? Vilka åtgärder kan socialdemokraterna tänka sig att föreslå framöver för att utbildningsklyftan skall minska?

Varför vill moderaterna ta bort de specialdestinerade bidragen, när vi genom olika undersökningar vet att utbildningsnivån i flera skogslän ligger under riksgenomsnittet? Varför skära ner utifrån kända förhållanden, som

egentligen borde mana till åtgärder tvärt emot nedskärningar?

Hur skall samhällets samlade resurser för vuxenutbildningen se ut framöver? Vi i vpk är beredda att ställa upp och göra en kartläggning av de samlade resurserna och föreslå hur vi skall använda dem. Men vi är inte beredda att göra det från den obefintliga grund som moderaterna bygger. Det är fullständigt ointressant, herr talman, mot bakgrund av de behov som vi vet finns.

Är det vettigt, Ingvar Johnsson, att AMU bedriver samma utbildning som man bedriver inom vuxenutbildningen? Är det vettigt att lägga ner stora pengar på utrustning för denna AMU-utbildning? Jag vet inte om det är industridepartementet eller arbetsmarknadsdepartementet som här betalat ut dessa pengar – jag blir inte klok på det. Är det vettigt att göra detta, samtidigt som utbildningsdepartementet bestrider kostnader för samma slags dyra utrustning inom t.ex. skoglig verksamhet? Inom AMU har ju vuxenutbildningen en smal profil. Nu vet jag att utbildningsutskottet inte behandlar frågor beträffande AMU. Det är bäst att jag säger detta, för annars bjuder jag på repliker. Men jag vill se Utbildningssverige i ett sammanhang. När det har smalnat av inom AMU, kan man fråga sig om det inte vore lika bra att göra sig av med AMU. Jag ställer frågan, trots att jag förstår att Ingvar Johnsson hoppar till i bänken. Men skall vi sälja AMU till SAF eller Industriförbundet?

Herr talman! 1984/85 fattade vi här i riksdagen ett beslut som gick ut på att vi måste komma till rätta med utrustningen och användningen av resurserna inom både vuxenutbildning och ungdomsutbildning. Tyvärr finns det alltför många exempel på, att resursanvändningen inte är vettig i dag, riksrevisionsverket kan visa på dem.

Så några ord om studieförbundens kulturverksamhet. Vpk tycker att studieförbunden skall få de här pengarna. Det är riktigt att studieförbunden fullgör sin kulturförmedlande uppgift. Därför har vi föreslagit att studieförbunden skall få några miljoner kronor extra. Vi menar också att det här gäller en del av grunden till en folkligt förankrad vuxenutbildning. Jag kan inte förstå hur man skall kunna effektivisera kulturverksamheten inom studieförbunden. Det är klart att en och annan poet kan tänka sig att läsa dikterna fortare.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk:s reservationer.

Anf. 57 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! När jag lyssnade till Björn Samuelsons inlägg blev jag riktigt glad. Jag tänkte att vi har något gemensamt. Precis som Björn Samuelson har jag arbetat i byggbranschen och vet mycket väl att det är nödvändigt att lägga en grund. Därför prioriterar ju moderata samlingspartiet ungdomsutbildningen. Detta är alltså skälet.

I mitt inlägg tog jag också upp framtidsfrågorna. Jag tycker att det är viktigt att diskutera framtidsfrågor även i riksdagen. Men då måste vi prioritera, så att vi vet vad vi skall satsa på. Moderata samlingspartiet vågar föreslå medel liksom också besparingar. Till skillnad från vpk, som bara spär på pengar hela tiden, vågar vi tala om vad vi anser vara viktigt att satsa på. Vi vågar överlåta besluten på de enskilda människorna, på kommunerna och

lägre befattningshavare i samhällshierarkin. Det vågar tyvärr inte ni, och det är detta som är skillnaden mellan oss och er. Jag tror att med vår ekonomiska politik skulle den verksamhet som ni talar om faktiskt kunna klaras av på ett alldeles utmärkt sätt.

Sedan framhålls det att studieförbundens verksamhet är viktig och att det är nödvändigt att man klarar av bl.a. fortbildning av personal. Det kan jag hålla med om, men om man ser på studieförbundens verksamhet finner man kurser som kan vara viktiga, t.ex. bokföringskurser. Vidare finns det t.ex. kurser för erhållande av förarintyg för fritidsbåtar. Det kan ju vara intressant i dessa båtregistreringsdagar. Låt mig fråga: Är det sådant som samhället skall subventionera, är det sådant som fortbildar folk? Det har jag mycket svårt att inse. Björn Samuelson kritiserade moderaterna, därför att moderaterna kräver en översyn. Vi vill ha en utvärdering av utbildningsanordnarnas framtida utbildningspolitik. Björn Samuelson gör sig skyldig till en kullerbyta, eftersom han samtidigt kritiserar just resursanvändningen inom AMU och komvux, för att nu ta ett exempel. Björn Samuelson talade också om den granskning som gjorts av AMU:s verksamhet. Det gällde då utrustning. Detta är ju ett skäl till varför man bör se över verksamheten på samma sätt som vi ser över verksamheten när det gäller t.ex. högskola och studieförbund. Då kan man göra en samordning av den verksamhet som finns och som skall finnas när det gäller vuxenutbildning, så att resurserna utnyttjas effektivt och så att människor får en bra utbildning och fortbildning.

Anf. 58 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Ulf Melin säger att han har varit verksam inom byggbranschen. Ja, det är möjligt. Det är kanske därför som vi har så många sjuka hus. Ulf Melin vill inte se sambanden, hur man bygger med hjälp av utbildningspolitiken och täcker de behov och försöker komma till rätta med de brister som finns. Han börjar med kraftiga nedskärningar.

Ser inte Ulf Melin de framtida behoven när det t.ex. rör sig om tillgången på personal med högskolekompetens? Har inte Ulf Melin studerat befolkningsutvecklingen med avseende på ungdomskullarna? Inser inte Ulf Melin att den sociala snedrekryteringen måste brytas, och spelar inte vuxenutbildningen någon roll i dessa sammanhang i moderat utbildningspolitik?

Jag respekterar i och för sig moderat politik. Jag förstår era ståndpunkter och inser att ni vill stå för dem. Men när resan är så att säga påbörjad, måste man lägga fram förslag om förbättringar, även om man inte tycker om den station där resan började. Så gör ju inte ni moderater. Ni har inte dragit ett strå till stacken för att förbättra användningen av t.ex. förnyelsefonderna. Ni har inte sagt ett jöta om detta.

Anf. 59 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Med den moderata skolpolitiken skulle vi nog inte få några sjuka hus. Vi värnar ju om kvaliteten. Jag tycker att vi har visat detta på ett alldeles utmärkt sätt i de motioner som har lagts fram.

I mitt anförande talade jag om de framtida behoven, och jag sade att jag tyckte att det var viktigt att diskutera framtidsfrågorna. Men som politiker måste vi våga prioritera. Skillnaden mellan moderaterna och vpk är – om jag

nu skall använda begreppet sjuka hus – att vi ser till att det byggs friska hus, medan ni försöker bygga båda friska hus och bevara de sjuka husen. Ni vill satsa pengar även på de senare. Men detta går inte ihop.

Beträffande den sociala snedrekryteringen vill jag säga att det är ganska intressant att läsa de undersökningar som åtminstone jag har kunnat ta del av, t.ex. när det gäller verksamheten inom komvux, framför allt kvällskurserna. Vad har hänt på det området? Jo, man har inte lyckats att klara av rekryteringen av just korttidsutbildade. Det är faktiskt så, att välutbildade människor mycket ofta går på kurserna.

Den framtida vuxenutbildningen – och det är därför som vi har krävt en översyn – är ju inte bara samhällets sak utan också arbetsgivarnas.

Anf. 60 BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill be Ulf Melin att försöka se hela människan. Försök att se att även människor som befinner sig i utbildning har olika behov. Människor som vänder sig till bildningsförbunden har olika intressen. Man rekryterar väl inte fler korttidsutbildade, om det nu är den kategorin som vi skall diskutera, genom att skära ned folkhögskoleverksamheten och minska anslagen till bildningsförbunden. Man minskar väl sina kontaktytor om man säger att bildningsförbunden skall effektivisera sin kulturverksamhet. Jag vet inte hur det skall gå till. Det kan hända att det är en gåta som är förborgad i det moderata partihögkvarteret.

Andre vice talmannen anmälde att Ulf Melin anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 61 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Efter denna fajt mellan bildningsförbunden och folkhögskolan skulle jag vilja säga att i Härnösand arbetar verkligen bildningsförbunden tillsammans med folkhögskolan i samverkanskurser. Det kanske vore något för vpk och moderaterna att tänka igenom.

Bättre börda bär ingen med sig än visdom mycken. Citatet är hämtat ur Havamal. Marianne Andersson sade så många kloka ord, bl.a. att det inte är riktigt att man skall behöva ta av de gamla folkhögskolorna för att kunna utvidga elevveckor och anordna kortkurser och långkurser osv.

Jag instämmer med alla föregående talare som har sagt att vuxenutbildningen är oerhört viktig. Den öppnar ju nya vägar och möjligheter i livet. Den som vill satsa på något nytt skall kunna göra det, och den som av någon anledning har avbrutit sina studier skall ha rätt att återuppta dem när han eller hon så önskar. Det kan ske inom ramen för den vanliga gymnasieskolan, grundvux, komvux och statens skola för vuxna, som jag också har mycket god erfarenhet av. Folkhögskolan tycker jag dock är en av de främsta skolformererna. Även arbetsmarknadsutbildningen är bra.

Vad är det som är så bra med folkhögskolan? Jo, den skiljer sig från den "vanliga" skolan. Den har en särart. Folkhögskolan vänder sig till alla från 18 år och uppåt, ibland t.o.m. till 16–17-åringar. Den ger såväl allmänbildning som specialutbildning. Den har kurser och projekt som ofta utgör ett alternativ till tillväxtekonomin. Den anordnar kortkurser i samverkan med

andra studieförbund, som jag nämnde. Den utvecklar personligheten och förmågan att ta samhällsansvar. Den bedrivs i demokratiska former. Man ger inte betyg i enskilda ämnen. Den är inte centralt styrd av läroplanen. Tala om valfrihet, moderaterna. Det här är väl ändå fantastiskt? Listan kan göras mycket längre.

Hur många är berörda av folkhögskolornas verksamhet? Ca 18 000 personer studerar vid folkhögskolornas långa kurser och ca 230 000 vid de 10 000 korta kurserna. Det är således helt klart att folkhögskolan står för den breda allmänbildningen i vårt samhälle.

Folkhögskolan, vars kurser formellt motsvarar grundskolans och gymnasieskolans kurser, skall behålla sin breda samhällsfilosofiska bas och sin flexibilitet och även i fortsättningen erbjuda studier i ämnen som annars endast kan studeras inom högskolan. Svårtillgänglig kunskap blir var mans egendom. Individens och kollektivets självkänsla stärks. Då ökar också förmågan till kritisk analys såväl av vanligt mänskligt handlande som av den etablerade forskningen. Detta är enligt vår mening en förutsättning för överlevnad i vår passiviserande och tekniskt ekonomiskt inriktade tid.

Jag vill ta musikhandledarutbildningen i Härnösand som exempel. Den tar verkligen till vara människors inneboende kraft och livserfarenhet. Man måste helt enkelt ha varit ute och arbetat innan man får börja på den linjen. Det är den enda som finns i Sverige. Den tar till vara människans kreativitet och kunskaper. Det är sådana kreativa människor vi behöver för att kunna lösa de problem som mänskligheten står inför.

Jag vill också beröra läs- och skrivsvårigheterna som vi var inne på tidigare. Även detta problem tas upp inom folkhögskoleutbildningen. Folkhögskolorna utför ett enormt fint arbete i det avscendet.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservation 31, där vi vill anslå 7 milj. kr. utöver vad regeringen har föreslagit för att öka undervisningsvolymen med 10 000 elevveckor. Jag förstår inte varför moderaterna inte ställer upp på den här skolformen. Jag yrkar även bifall till reservation 21, som handlar om ett uttalande om SISU:s expansionsmöjligheter.

Anf. 62 INGVAR JOHNSON (s):

Herr talman! Jag vill börja med att säga att de flesta i dag väl är överens om den stora betydelse som vuxenutbildningen har haft i arbetet med att skapa dagens fria välfärdssamhälle. I studiecirklar och på folkhögskolor fick många den bildning som gav den självkänsla och de kunskaper som behövdes för att klara arbetsuppgifter i organisationer och i samhället.

Genom vuxenutbildning har många fått de kunskaper som har varit nödvändiga för att klara av alla de nya arbetsuppgifterna i vårt moderna samhälle. Inte minst i arbetet med att skapa jämställdhet har kvinnornas höga deltagande i vuxenstudier varit av helt avgörande betydelse.

Jag tror också att de flesta är överens om att behovet av vuxenutbildning ökar i framtidens alltmer komplicerade samhälle. I den diskussion som förs om vuxenutbildningen tycker jag emellertid att det är viktigt att slå fast att det inte bara handlar om utbildning av arbetskraften.

Jag menar att vi i framtiden har behov av en allmän vuxenutbildning som har höga bildningsideal, som står fri och som i huvudsak erbjuder sina

tjänster direkt till den enskilde individen. Vi behöver en vuxenutbildning som kan ta vara på den studieintresserades personliga behov och önskemål.

När det i övrigt gäller de ideologiska motiveringarna får jag tacka Marianne Andersson för reklamen för vad jag sade här vid förra årets debatt. När jag hörde det uppläsa tyckte jag själv faktiskt att det lät både klokt och välformulerat. Det är naturligtvis sanningar som gäller i år också.

I budgetpropositionen anges en rad skäl till varför den allmänna vuxenutbildningen behövs även när personalutbildningen nu ökar kraftigt. Det handlar om att vi inte helt kan överlåta frågor om kunskapssyn och fördelning av utbildningsmöjligheter på arbetslivets företrädare. Det handlar om den allmänna vuxenutbildningens ambition att åstadkomma utjämning av utbildningsklyftorna.

Jag tycker att det är mycket bra att den allmänna vuxenutbildningens roll så klart markeras i budgetpropositionen, liksom att det föreslås resurser för en fortsatt omfattande verksamhet. Det är bra att det i budgetpropositionen föreslås flera förbättringar.

Sammanlagt föreslår regeringen en satsning på ca 3,3 miljarder kronor under de anslag som vi nu behandlar. Därtill kan läggas vuxenstudiestöden på ca 1,4 miljarder. Regeringen har i år prioriterat vuxenutbildningen liksom tidigare år. Anslagen har under de sju socialdemokratiska åren ökat mer än prisutvecklingen.

Till detta betänkande har fogats inte mindre än 32 reservationer. Av dessa reservationer framgår att moderaterna och till en del folkpartiet vill anslå mindre och de övriga partierna något mera än regeringen till vuxenutbildningen. Jag tyckte ändå att moderaterna och folkpartiet hade de vackraste formuleringarna i sina inledningar. Det är naturligtvis lätt att uttrycka sig positivt.

Ulf Melin gjorde sitt bästa för att få de moderata nedskärningarna att framstå som obetydliga. I verkligheten föreslår dock moderaterna kraftiga nedskärningar. Anslagen till komvux, studieförbunden och den centrala kursverksamheten vill ni skära ner med ungefär 260 milj. kr. Dessutom vill ni moderater skära ner vuxenutbildningsstöden med samma belopp.

Sanningen är alltså att de vuxenstuderande berövas långt över en halv miljard kronor, om riksdagen skulle följa moderaternas förslag. Vet förresten Ulf Melin att han vill dra ned stödet till de vuxenstuderande i sitt eget hemlän, Jönköpings län, med nära 20 milj. kr., om vi skulle räkna med att stödet till de vuxenstuderande fördelas någorlunda jämnt över landet? Det är också någonting för Carl-Johan Wilson att tänka på, som inte hade så mycket kritiskt att säga om moderaternas förslag.

Jag vill också fråga Ulf Melin varför moderaterna vill rikta sina nedskärningar mot dem som har den kortaste utbildningen. Varför skall just de som behöver läsa svenska, matematik och samhällskunskap på grundskolenivå drabbas särskilt? Varför skall just glesbygdskörsnarnas möjligheter till rika kulturupplevelser drabbas?

Största möjliga frihet, sade Ulf Melin. Frihet för vem? Tydligt räknar inte moderaterna in de kortutbildade med låga inkomster i sin frihetssyn. Vad som förs fram i övriga moderata motioner och reservationer syftar faktiskt också i grunden till att styra vuxenutbildningens resurser från dem som har den kortaste utbildningen.

Det kanske var litet rått uttryckt av Björn Samuelson när han frågade om Ulf Melins kontakter med byggbranschen handlade om att bygga sjuka hus. Jag tänkte snarare på att han hade byggt luftslott, när jag hörde denna koppling.

Till Carl-Johan Wilson vill jag säga att folkpartiet visserligen föreslår något mindre nedskärningar än tidigare, men effekterna skulle ändå bli negativa. Ni vill ta bort anslagen till central kursverksamhet och uppsökande verksamhet på arbetsplatserna. Jag får det till att ni vill skära ned anslaget till vuxenutbildning med totalt 90 miljoner. Jag vill också fråga: Varför vill folkpartiet inte följa regeringens förslag om att höja bidraget till studiecirkelar inom den fria resursanvändningen? Det är pengar som är till för att nå kortutbildade och andra som har särskilda utbildningsbehov.

Låt mig när det gäller omfördelningen inom komvuxramen säga att det minsann inte är lätt att tillfredsställa folkpartister. Carl-Johan Wilson kommer väl ihåg att ni förra året ville att kommunerna skulle få omfördela minst 200 timmar? Det stod i er reservation. I år föreslår regeringen att minst 300 timmar skall få omfördelas. Då motionerar Carl-Johan Wilson om att kommunerna skall få omfördela hur mycket som helst. Jag undrar vad folkpartiet skulle ha föreslagit om regeringen föreslagit just detta.

Till Marianne Andersson vill jag säga att det naturligtvis finns skäl för de i och för sig ganska begränsade höjningar som ni föreslår. Men i en budget måste alla kostnader vägas mot varandra. Överdriv dock inte för mycket när ni talar om exempelvis skillnaden på 2 kr. per studietimme till studiecirkelarna.

Marianne Andersson tog själv upp ett regionalt exempel från Älvsborgs län. Glöm inte att vuxenstudier bekostas också av kommuner och landsting! Där centern finns i ledningen är det ofta inte så helt med dessa satsningar. Jag såg litet statistik från Marianne Anderssons och mitt hemlän. I Vårgårda, där Marianne Andersson och centern har stort inflytande, betalade man endast 39:50 kr. per timme förra året till studiecirkelar. Där har heller inte komvuxeleverna fria läromedel. I Trollhättan, där socialdemokraterna har majoritet, betalas 93:50 kr. per timme till studiecirkelarna. Eleverna på grundskolekursen inom komvux har fria läromedel.

Ni borgerliga finns ju med på sammantaget 29 reservationer. Det är dock endast en reservation som är gemensam. Ni vill, som vi hörde, ändra på fördelningen av stödet till studieförbundens handikappverksamhet. Ni vill ändra det så, att ingen hänsyn skall tas till antalet olika handikappgrupper och därmed arbetets omfattning i olika studieförbund. Utskottsmajoriteten anser det däremot inte vara lämpligt att fördela dessa medel enbart efter volymen anordnade studiecirkelar för handikappade.

Vi kan alltså konstatera att de borgerliga är mer splittrade än någonsin när det gäller vuxenutbildningen. Hur skulle det ha blivit egentligen, om det hade blivit en borgerlig regering? Skulle det ha blivit över en halv miljard i nedskärningar, som moderaterna vill? Eller skulle det ha blivit 90 miljoner i nedskärningar, som folkpartiet vill? Ett är säkert, Marianne Andersson, att det inte skulle ha blivit något tiotal miljoner i ökning, som centern vill. Jag måste fråga: Varför skäller inte Marianne Andersson på moderaterna, utan bara på socialdemokraterna? Vi ligger ju ändå varandra ganska nära när det

gäller de totala satsningarna på vuxenutbildningen, medan centern och moderaterna ligger långt över en halv miljard från varandra.

Vad gäller Björn Samuelsons och Eva Goës förslag vill jag slutligen säga att det handlar om att en budget har sina begränsningar. Vad gäller vpk:s reservation om ytterligare 37 miljoner till sfi vill utskottsmajoriteten avvakta SÖ:s utredning.

Herr talman! I övrigt ber jag att få hänvisa till utskottets motiveringar beträffande de frågor som här tidigare har framställts. Slutligen vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 63 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag skall kommentera något av det som Ingvar Johnsson anförde i sitt inlägg. Han sade att vuxenutbildningen är viktig och behöver öka i framtiden. Han tackade också för att jag citerade hans inlägg från förra året. Visst var det bra. Han tolkade det som beröm. Min mening med citatet var dock att peka på att ord och handling inte alltid hänger ihop för Ingvar Johnsson.

Här skär ni ned 1 % på komvux, trots att ni säger att vuxenutbildningen behöver öka. Ni minskar antalet timmar. Det har vi gått emot.

Folkhögskolorna drabbas av nedskärningar. Jag fick inget svar på den direkta fråga jag ställde, varför just de små folkhögskolorna skall lämna ifrån sig elevveckor för att de nya skall komma upp till 4 000 elevveckor. Deras betydelse som flexibel skolform är ovärderlig, en skolform som kan nå människor med särskilda behov, människor som kanske bor i områden med arbetslöshetsproblem, människor med läs- och skrivsvårigheter, invandrare osv. Att de skall behöva lämna ifrån sig medel tycker vi är helt fel.

Ingvar Johnsson kom också in på detta med kommuner och landsting. Det är naturligtvis intressant att hänvisa till olika kommuner med olika betalningsförmåga. Vi i centern anser att det övergripande ansvaret för utbildningen ändå ligger på staten. Den taktik som nu följs från regeringens håll går ut på att i decentraliseringens namn vältra över så mycket som möjligt av kostnaderna på kommunerna, vilket gör att det är svårt att hantera dessa frågor.

Ingvar Johnsson gled litet lättvindigt över våra förslag och sade att de är bra, men de måste finansieras. Vi har prioriterat utbildningsfrågorna i centern. Vi anser att detta är en investering för framtiden. Därför satsar vi på detta. Det gäller både utbildningen för ungdomar och vuxenutbildningen. Vi tycker att båda är viktiga.

Jag vill kommentera det som sades om borgerlig splittring, vilket vi alltid får höra från socialdemokraterna när de själva inte har några bra förslag. Jag skulle vilja be Ingvar Johnsson att tänka på hur det är i dag i stället för hur det skulle ha varit – spekulera kan man ju alltid göra. Det vore nog bättre om socialdemokraterna såg över den egna politiken. Om ni socialdemokrater låter bli att skära ned på vuxenutbildningens område är det inga problem att

få en majoritet för ett sådant förslag, eftersom centern inte vill skära ned där. Jag skulle vilja ha svar just på frågan om folkhögskolorna:

Anslag till vuxenutbildning

Anf. 64 ULF MELIN (m):

Herr talman! Ingvar Johnsson sade att jag använde vackra ord, och jag tackar för det. Jag tyckte att den första minuten i Ingvar Johnssons anförande var ganska lik mitt anförande. Han var i fas i början av sitt anförande, men sedan kom han ur fas. Då trodde jag nästan att vi var förpassade till Trollhättans torg den 1 maj, eftersom Ingvar Johnssons anförande då började likna ett brandtal. Han talade om vilka oerhört stora nedskärningar som skulle ske och vilken plåga som landet skulle drabbas av om de moderata förslagen när det gäller vuxenutbildningen skulle gå igenom. Det är ju ett ganska bra betyg för den egna regeringen om man jämför med anslagen för några år sedan, då det måste ha sett mycket illa ut i vårt land. Nu är det ju inte så. Vi föreslår, som jag har redovisat, oförändrade anslag till studieförbunden och den kommunala vuxenutbildningen. När det gäller folkhögskolorna ser vår budget ut på samma sätt som socialdemokraternas.

Jag har suttit ordförande i en intagningsnämnd för kommunal vuxenutbildning och har därför viss erfarenhet. Jag kan därför säga att om det moderata förslaget, där det sägs att det skall finnas ett större spelrum när det gäller timramarna, skulle genomföras, kommer verksamheten att bli effektivare. Oavsett om man befinner sig i Trollhättan eller i Värnamo ser man till att man fyller kvoten inom de egna timramarna, Ingvar Johnsson. Jag tycker att Ingvar Johnsson skall tala med ordföranden i skolstyrelsen i Trollhättan. Han kan säkert berätta hur det går till.

Det är inte så, som Ingvar Johnsson påstår, att moderaterna vill skära ned på undervisningen för de korttidsutbildade. I vår motion sägs, vilket jag mycket klart uttryckte i mitt huvudanförande, att vi skall satsa på grundvux och grundskolekurserna etapp 1. Dessa utbildningar är till för de korttidsutbildade och inga andra.

Sedan sägs det att kvinnor kommer att slås ut för att vi moderater föreslår att man skall skära ned studieförbundens anslag. Jag kanske är litet cynisk, herr talman, men jag har tagit med mig studieprogram som visar utbudet både på ABF och på Medborgarskolan, så att vi får litet balans i debatten. Om kurser anordnas i ämnen som lär dig mer om kött till vardags och fest, orientaliska mattor, Budapest, förarintyg för fritidsbåtar, jakt, fotografering, osv., på vilket sätt slås kvinnorna ut på grund av att dessa kurser kostar litet mer? Jag får icke denna ekvation att gå ihop. Vi moderater anser att den kommunala vuxenutbildningen lika väl som studieförbunden måste prioritera i sin verksamhet, så att cirklar av mer hobbykaraktär får kosta litet mer. Men det går inte att föreslå något sådant i det socialdemokratiska samhället, utan politiker, tjänstemän och andra människor skall styra och tala om exakt vad folket skall göra, eftersom folket, enligt socialdemokraterna, inte klarar av det själva.

Det sades också att moderaternas förslag till besparingar på vuxenutbildningens område skulle röra sig om 262 milj. kr., vilket skulle vara mycket allvarligt. Ja, visst föreslår vi detta, men vi ser till att människor får 262 milj. kr. i sina plånböcker. Det kanske de behöver ha, speciellt med tanke på den

kompletteringsproposition som lades fram i går. Där handlar det nämligen inte om besparingar på hundratals miljoner. Ingvar Johnsson, utan i den handlar det om miljarder som kommer att tas från människorna då socialdemokraterna kommer att öka skattetrycket. Då kanske människorna behöver åtminstone de brödsmlor som vårt förslag innebär jämfört med socialdemokraternas för att klara av sin ekonomi.

Jag vill nämna ytterligare ett exempel. I går blev jag uppringd av en person som hade deltagit i en studiecirkel på ett studieförbund i Göteborg. Jag skall inte nämna vilket studieförbund det var. Den studiecirkeln handlade om kvinnor och ekonomi. Det tycker jag är ett bra ämne för en cirkel. När studiecirkeln hade avslutats hade deltagarna haft så trevligt att de skulle vilja fortsätta. Men ämnet var färdigbehandlat. Deltagarna undrade då vad de kunde göra i stället. Jo, de bildade en kamratcirkel. Då fick cirkeln pengar, 40 kr. per lektion, dvs. 120 kr. per cirkeltillfälle, vilket tas från den s.k. fria resursen. Deltagarna har ingen cirkelledare och pengarna skall användas till en resa till Göteborg. Är det på detta sätt, Ingvar Johnsson, som skattemedlen skall användas? Tycker Ingvar Johnsson att det är rimligt? Används pengarna då på rätt sätt? Nej, vi moderater vågar prioritera. Det vore bra om även socialdemokraterna vågade göra det.

Jag ställde ett antal frågor till Ingvar Johnsson. Jag har full förståelse för att han inte hann besvara alla. Men jag skulle vilja ha svar på varför socialdemokraterna inte vågar låta kommuner och länskolnämnder ha en friare disposition när det gäller kommunramarna. Detsamma gäller statsbidragen till de kursplanebundna universitetscirkelarna. Varför skall socialdemokraterna satsa pengar på viss central kursverksamhet?

Anf. 65 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Värderade talman! Ingvar Johnsson undrade hur det kan komma sig att vi i folkpartiet vill minska anslagen på vissa ställen samtidigt som vi talar så väl om vuxenutbildningen. Jag tycker att det är viktigt att man visar regeringen respekt för dess arbete när man granskar en proposition. Då skall man inte föreslå en mängd godbitar som folk skall gilla utan att tala om var pengarna skall tas. Därför måste vi i folkpartiet, om vi vill öka anslagen på något ställe, minska dem på något annat ställe för att vi med hedern i behåll skall kunna säga att vi har finansierat våra förslag. Vi anser att det viktigaste då är att stödja den vanliga studiecirkelverksamheten. Därför har vi föreslagit så många höjningar i denna verksamhet att om vårt förslag hade gått igenom, skulle studieförbunden ha fått ungefär 60 milj. kr. mer till denna verksamhet. För att finansiera detta har vi t.ex., som Ingvar Johnsson korrekt redovisade, föreslagit att stödet till den centrala kursverksamheten skall tas bort, eftersom vi anser att organisationerna kan finansiera denna verksamhet på annat sätt. Och som jag ganska utförligt redovisade tidigare har vi föreslagit att man skall minska på de anslag som regeringen föreslår till uppsökande verksamhet på arbetsplatserna. Så enkelt är det; vi har velat prioritera den vanliga cirkelverksamheten högre än den verksamhet där vi har föreslagit minskningar.

Anf. 66 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Vi hörde tidigare att det var viktigt att ta till vara individen. Då vill jag fråga: Är individen inte värd att tas till vara för knappt 1 kr.? Det är nämligen vad det kostar per svensk om man lägger de nödvändiga 7 milj. kr. för att göra en utökning med 10 000 elevveckor. Mina frågor sammanfaller väldigt mycket med Marianne Anderssons, bl.a. när det gäller övervärtningen av kostnadsansvaret på kommuner och landsting, och jag anser att det är fel att ta resurser från de små folkhögskolorna för att kunna starta nya eller för att starta kurser.

Anf. 67 INGVAR JOHNSSON (s):

Herr talman! Ulf Melin säger att mitt anförande var som ett förstamajtal. Det bevisar bara att Ulf Melin aldrig har varit på något förstamajmöte.

Det är helt klart att moderaternas inriktning är att man skall föra resurser från dem som är kortutbildade till andra. Moderaterna vill ta bort de speciella anslagen för svenska, matematik och samhällskunskap på grundskolenivå. Ni vill satsa de prutade resurser som finns kvar på universitetscirklar. Gynnar satsningen på den fjärde timmen de kortutbildade speciellt väl? Att man skär ned anslaget för kulturverksamhet inom studieförbunden drabbar inte de välbeställda. Målformuleringarna i moderaternas förslag till utredning går ut på att utbildning huvudsakligen skall syfta till utbildning för arbetslivet. Ni säger att statsbidragen ej skall styra, men nu styrs statsbidragen mot de kortutbildade.

Jag blir litet förvånad över de exempel på studiecirklar som Ulf Melin tar upp som inte riktigt så viktiga. Han nämnde orientalisk matlagning och andra cirklar av hobbykaraktär. Vi vill nämligen satsa mera pengar på svenska, matematik och samhällskunskap än på sådana cirklar. Det är Ulf Melin som egentligen tycker att dessa cirklar är precis lika viktiga som svenska, matematik och samhällskunskap och vill ha samma nivå på statsbidragen till dem.

Naturligtvis hinner jag inte kommentera alla förslag och frågor, men jag tar upp en del. Beträffande omfördelningen av komvuxramen går det naturligtvis att diskutera hur mycket omfördelning som skall få ske ute i kommunerna. Men skall vi över huvud taget säga någonting om huruvida vi skall ha grundvuxkurser, kurser på grundskolenivå och kurser på gymnasienivå?

När det gäller pengarna till central kursverksamhet vill jag säga att dessa pengar inte går till LRF:s eller LO:s kassa. De går till de kortutbildade, som då får utbildning genom dessa organisationer.

Till Marianne Andersson kan jag säga att det naturligtvis varit känsligt med dessa lokala exempel – att tala om kommuner utan bärkraft osv. Älvsborgs läns landsting, där centern styr och där Marianne Andersson nyligen var landstingsman, har 15 kr. per timme mindre i stöd för studieförbunden än Värmlands läns landsting. Jag vet inte om Värmlands län är bärkraftigare än Älvsborgs län. Här i riksdagen talar centern väldigt vackert om att satsa på dessa utbildningsområden, men ute i verkligheten där centern själv har makt och har möjlighet att påverka är det litet sämre med det.

De exempel från det lokala och regionala fält som jag talade om visar på stora och reella skillnader, skillnader på kanske 50 och 60 kr. per studietimme, vilket naturligtvis påverkar möjligheter för de kortutbildade att delta i studier.

Eva Goës talar om att utbilda kvinnliga ledare inom SISU. Regeringen skriver att SISU bör få fler högschablontimmar än enligt reglerna om SÖ bedömer detta nödvändigt. Det intressanta är att jämställdhetsfrågorna bör gälla alla studieförbund, oavsett om det finns speciella medel för ändamålet. I dag är det betydligt fler kvinnor än män som deltar i studieförbundens verksamhet. Så har det blivit genom studieförbundens egna engagemang utan att riksdagen har kommit med pekpinna om vad man vill att timmarna skall användas till för någonting.

Anf. 68 ULF MELIN (m):

Herr talman! Ingvar Johnsson säger att det verkar som att jag inte lyssnat på någon förstamajtalare. Det finns vissa likheter mellan Ingvar Johnsson och förstamajtalare. Socialdemokraterna brukar aldrig svara på några frågor på förstamajmöten, och det gör Ingvar Johnsson inte heller här i dag.

Vi tar inte några resurser från korttidsutbildade därför att vi vågar föreslå att man genom tilläggsbidrag inte skall styra till ämnena svenska, matematik och samhällskunskap. Jag måste fråga Ingvar Johnsson: Vad är det för skillnad mellan dessa ämnen och exempelvis fysik och engelska? Är inte dessa väl så viktiga? Vi tycker att studieförbunden själva skall kunna bestämma, det skall inte politikerna göra.

Sedan till detta att fyra timmar skulle kosta mer. Om jag har förstått det rätt är det så i dag att om en studiecirkel är på fyra timmar, måste nästa vara på två timmar. Vi säger i stället att studietiden per gång inte skall vara fyra timmar. Det betyder icke att det av detta skälet skall vara en större mängd av timmar. Vi tror fortfarande att cirkelledaren och de som deltar i cirkeln är kapabla att själva fatta beslutet. Det behöver inte Sveriges riksdag göra.

Sedan till kulturanslaget. Kulturutskottet och statens kulturråd säger i de remissvar som vi har fått att dagens statsbidrag icke är bra, att de styr verksamheten. Det är precis vad vi har påtalat i vår motion. Vi anser att man skall ha en friare användning av kulturanslaget, i och för sig kan det vara mindre. Jag tror, herr talman, att folk är kapabla till att betala för den verksamhet de verkligen är intresserade av.

När det gäller kommunramarna tycker jag visst att Sveriges riksdag skall lägga ut ramarna till både länskolnämnd och kommuner. Det är alldeles för snävt i dag. I de små och medelstora kommunerna, där det icke är lönt att ändra kommunramarna, skall man köra kortkurser inom delramen. Då använder man pengarna på ett mycket oansvarigt sätt. Därför anser vi att länskolnämnderna skall kunna fatta beslut. De är såvitt jag vet en statlig tillsynsman.

Anf. 69 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag fick inga svar på några av mina frågor till Ingvar Johnsson. Frågan om omfördelningen till folkhögskolorna och varför de små blir särskilt drabbade hörde jag inte någon kommentar till.

I mitt huvudanförande tog jag upp glesbygdscirklarna. Tilläggsbidraget till glesbygdscirklarna har legat på samma nivå sedan 1984. Med tanke på landsbygdskampanjen Hela Sverige skall leva, där hela Folkrorelsesverige har ställt upp för att hela landet skall kunna leva, tycker vi i centern det är viktigt att man ger stimulans till de människor som verkar ute i glesbygden genom att höja bidraget med 5 kr. Jag skulle vilja ha en kommentar av Ingvar Johnsson.

Ingvar Johnsson sade tidigare att vi inte skulle dra för höga växlar på att vi höjer högschablonbidraget. Nej, det är 2 kr. per studietimme. Det är helt enkelt en väg för att motverka den urholkning som inflationen har medfört. Vi återställer en större del än regeringen. Det är bara så.

Så till kulturverksamhet i studieförbundens regi. Vi tycker att det är det bästa sättet att satsa pengar på kultur. Jag tror också att det är det billigaste. Flest människor nås av kultur genom just studieförbund, dessutom människor som bor i glesbygden, människor som sällan nås av levande kultur annars. För dem är denna verksamhet mycket viktig.

Jag ställde samma fråga till Bengt Göransson i en interpellationsdebatt förra veckan och fick egentligen inte heller då något svar. Beskedet var svävande, tyckte jag, och innehöll hänvisningar till framtida förhållanden. Jag tycker faktiskt att man nu skall handla och fatta beslut, om man menar något med landsbygdskampanjen.

Jag vill fortfarande ha en kommentar till frågan om folkhögskolorna.

Anf. 70 INGVAR JOHNSON (s):

Herr talman! Jag vill när det gäller de totala satsningarna på vuxenutbildningen säga att ökningen under de sju år som vi har suttit vid regeringsmakten har varit från 2 miljarder till 3,3 miljarder, och det är 7-8 % mer än vad som motsvarar den allmänna prisutvecklingen under den tiden.

Jag har svarat på de frågor som gällt punkter där några partier föreslagit mer på en rad områden. Det är naturligtvis en bedömningsfråga om man kan öka anslagen ännu mer än vad som har gjorts i ett budgetförslag.

Jag har för min del inte fått några svar på de frågor som jag har ställt till Marianne Andersson. Låt mig ge ytterligare ett regionalt exempel. Om nu glesbygdsfrågorna är så oerhört viktiga, varför tyckte då Marianne Andersson i Älvsborgs läns landsting att man i Dalsland skall ha 15 kr. mindre per timme för studiecirkelarna än vad man har i Värmland? Vi får se till det totala engagemanget för de verksamheter som man tycker är viktiga.

Till Ulf Melin vill jag säga att några hundra miljoner kronor i nedskärningar i en budget ger ett mycket anonymt intryck. Ulf Melin har inte räknat in att han vill skära ned anslaget till vuxenutbildning i Jönköpings län med 20 milj. kr. - då börjar det bli politiskt farligare. Vi kan också gå vidare och se på hur stora nedskärningar det blir i resp. kommun.

Det är vidare otvivelaktigt så att profilen på moderaternas nedskärningar drabbar de kortutbildade. Varför skulle man annars ensidigt föreslå neddragningar just på grundskolekurserna i svenska, matematik och samhällskunskap?

Det finns ytterligare ett skäl till att vi sagt nej till att ge bidrag också till den fjärde studietimmen och till universitetscirkel, nämligen den översyn som

skall göras av bidragsgivningen till studieförbunden. Vi får se var man hamnar i de sammanhangen.

Med detta, herr talman, vill jag än en gång yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet. Jag vill betona att det är en rejäl satsning på vuxenutbildningen som utskottet nu föreslår. Moderaterna vill göra mycket kraftiga nedskärningar, medan några andra partier vill göra en mycket blygsam uppräknig av vissa detaljanslag.

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

Anslag till vuxenutbildning

Anf. 71 ULF MELIN (m):

Herr talman! Ingvar Johnsson säger att moderata samlingspartiet föreslår kraftfulla nedskärningar på vuxenutbildningsområdet. Samtidigt slår han sig för bröstet och säger att man under de socialdemokratiska åren har netto ökat vuxenutbildningsanslaget med 8 %. Ett snabbt överslag visar att de moderata förslagen ligger ungefär 8 % under socialdemokraternas förslag. Jag kan inte förstå hur man kan få det till det blir nedskärningar. Den politik som vi för innebär ju faktiskt med detta sätt att räkna status quo.

Vi anser att studieförbunden och den kommunala vuxenutbildningen genom vår politik får större frihet att utnyttja sina resurser och även kommer att få värdefulla effektivitetsvinster, och det är därför som vi lägger fram vårt förslag.

Anf. 72 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag har fortfarande inte fått något svar från Ingvar Johnsson på mina frågor om tilläggsbidraget för glesbygds-cirklar och om nedskärningar för folkhögskolorna. Jag tolkar det så att man inte menar något med landsbygds-kampanjen Hela Sverige skall leva. Det var det som min sista fråga gällde.

Jag kan vidare inte förstå varför en avvikande behandling ute i regionerna på något sätt kan tas till intäkt för att man inte skall satsa i riksdagen.

Anf. 73 INGVAR JOHNSON (s):

Herr talman! Om Marianne Andersson inte hör vad jag svarar på hennes frågor, är det inte mycket att göra åt det.

Jag vill ge Ulf Melin ytterligare ett exempel på vad den minskning som han vill göra på vuxenutbildningen motsvarar. En minskning av satsningen på vuxenutbildningen i Jönköpings län med 20 milj. kr. är lika mycket som en indragning av halva anslaget till Jönköpings högskola.

Överläggningen var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i ärendet.

Mom. 2 (omfattningen av utbildningen samt anslag till Bidrag till kommunal utbildning för vuxna)

Först biträdades reservation 1 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. med 60 röster mot 35 för reservation 2 av Marianne Andersson och Marianne Jönsson. 221 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 222 röster mot 61 för reser-

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

Anslag till vuxenutbildning

tion 1 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. 35 ledamöter avstod från att rösta.
Mom. 4 (omfördelning mellan kommunramar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 3 av Ann-Cathrine Haglund m.fl., *dels* reservation 4 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (försöksverksamhet inom kommunal vuxenutbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (antalet studietimmar och schablonbidragens storlek inom studiecirkelverksamheten)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 6 av Ann-Cathrine Haglund m.fl., *dels* reservation 7 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson, *dels* reservation 8 av Marianne Andersson och Marianne Jönsson – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (tilläggsbidragen till studiecirkclar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 9 av Ann-Cathrine Haglund m.fl., *dels* reservation 10 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson, *dels* reservation 11 av Marianne Andersson och Marianne Jönsson – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (studieförbundens pedagogiska verksamhet och utvecklingsarbete)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Marianne Andersson och Marianne Jönsson – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (kulturverksamhet i studieförbund m.m.)

Först biträdades reservation 13 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. med 63 röster mot 56 för reservation 14 av Marianne Andersson m.fl. 197 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – genom uppresning.

Mom. 18 (användningen av medel från vuxenutbildningsavgiften till anslaget Bidrag till studieförbunden m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (uttalande om SISU:s expansionsmöjligheter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Björn Samuelson och My Gillberg – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (en utredning om vuxenutbildningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (utformningen av statsbidragen till studieförbunden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (förberedelsetid för försöksverksamhet på folkbildningsområdet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Marianne Andersson och Marianne Jönsson – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (kursplanebundna universitetscirklar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (studiecirkelsammanskomsters längd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 27 och 28 (uttalande om det statliga stödet till studieförbundens handikappverksamhet, m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 27 av Lars Leijonborg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (fördelningen av stödet till studieförbundens handikappverksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 30 (fördelningen av bidraget till kulturverksamhet i studieförbunden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 29 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 32 och 33 (timram för grund-sfi för tidigare invandrare samt anslag till Undervisning för invandrare i svenska språket m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 23 för reservation 30 av Björn Samuelson.

Mom. 35–37 (folkhögskolans undervisningsvolym, m.m. samt anslag till Bidrag till driften av folkhögskolor m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 201 röster mot 116 för reservation 31 av Lars Leijonborg m.fl.

Mom. 40 och 41 (anslag till Bidrag till viss central kursverksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 32 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

utbildningsutskottets betänkanden

1988/89:UbU11 Anslag till centrala och regionala myndigheter m.m. på skolområdet (prop. 1988/89:100 delvis),

1988/89:UbU12 Anslag till forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet, m.m. (prop. 1988/89:100 delvis),

1988/89:UbU14 Anslag till utlandsskolor, m.m. (prop. 1988/89:100 delvis) samt

1988/89:UbU16 Anslag till fristående skolor på gymnasial nivå, m.m. (prop. 1988/89:100 delvis).

Tredje vice talmannen meddelade att utbildningsutskottets betänkanden 11, 12, 14 och 16 skulle debatteras i ett sammanhang.

Anslag till skolväsendet, m.m.

Anf. 74 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Denna del av utbildningsdebatten skall avhandla viktiga ting och anslag. Det finns flera moderata reservationer. Grunden för dem är självklart vår syn på skolan och dess uppgift samt på hur skolans resurser skall fördelas.

Svensk skola förfogar över internationellt sett stora resurser. Anslagen har aldrig varit så stora som nu. Men resultaten motsvarar inte de förväntningar man har rätt att ha, trots stora och engagerade insatser från de flesta som arbetar i skolans värld. Därtill kommer att många skollokaler är svårt slitna. Eleverna har inte egna böcker. Lärarna flyr yrket, och lärarutbildningen lockar inte sökande.

Problemen, det man faktiskt kan kalla skolans kris, beror på att pengarna används fel – till kringaktiviteter, administration och byråkrati i stället för till undervisning, lärare, böcker och lokaler. Så blir det med socialdemokratisk skolpolitik och ett dåligt statsbidragssystem.

Problemen beror i grunden på att kunskaper, färdigheter och undervisning inte erkänns som skolans huvuduppgift. De beror på en skolpolitik som inte sätter varje elevs behov och förutsättningar i centrum, som inte stärker lärarnas roll och deras möjligheter att ge eleverna goda kunskaper och färdigheter.

Skolans kris beror inte på bristande resurser. Den beror på att pengarna i alltför liten utsträckning har satsats på det som är huvuduppgiften, att förmedla kunskaper och färdigheter. För att lyckas med det krävs välutbildade lärare och god tillgång på bra läromedel. Det krävs att resurserna satsas på undervisningen som sådan. Skolan måste organiseras så att man kan ta större hänsyn till elevernas olikhet, deras skilda behov och intressen.

Men den socialdemokratiska skolpolitiken tar inte hänsyn till elevernas olika behov. Centraliseringsivern och det förmenta jämlikhetstänkandet har lett till en enorm byråkrati som slukar stora resurser. Resurser har också slussats från undervisningen till diverse andra uppgifter. Dessutom har bidragen konstruerats så att även kommunerna stimuleras till att anslå pengar för dessa ändamål.

Vi moderater accepterar inte socialdemokraternas sätt att hantera anslagen för skolan. När socialdemokraterna skall spara, leder detta till att undervisningen drabbas, såsom var fallet med den föreslagna indragningen av de 167 miljonerna på lärarlönerna. Samtidigt som socialdemokraterna vägrar släppa stora delar av centralstyrningen och regleringen av de olika delanslagen, föreslog man en nedskärning som skulle ha drabbat undervisningen direkt, samtidigt som s.k. kringaktiviteter skulle ha fått fortsätta.

Vi moderater har visat på ett annat sätt att lösa skolans kris. Vi har föreslagit ett reformpaket, omfördelningar som innebär att de belopp som direkt går till undervisning ökar med 697 milj. kr. – en del av dessa omfördelningar finns i dagens betänkanden, UbU11 och 12. Vi förstärker undervisningen genom att överföra pengar till undervisningen från annat, och detta är till gagn för alla elever.

Genom att skolans resurser satsas på undervisningen, minskar behovet av andra insatser i skolan. Man får också större möjligheter ute på skolorna att ordna undervisningen som man på den egna skolan anser bäst. Att satsa på undervisning, kunskaper och färdigheter innebär ju också att satsa på elevernas allsidiga utveckling och sociala fostran. Det är viktigt att understryka detta.

Vi har – såsom framgår bl.a. av våra reservationer till dessa betänkanden – föreslagit vissa besparingar dels av administration och byråkrati, t.ex. när det gäller anslagen till skolöverstyrelsen, länskolnämnderna och statens institut för läromedelsinformation, dels av sådant som bör vara en kommunal uppgift att svara för, t.ex. utformningen av skoldagen, även om detta behandlas i ett senare betänkande. Vi har föreslagit att pengar från dessa anslag skall föras till den direkta undervisningen.

De lokala skolplanerna befarar vi kan svälla ut till omfattande dokument som ökar byråkratin och leder till att ännu mer pengar från undervisningen kan gå till planering. Därför säger vi nej till dem. Nödvändig planering finns redan i kommunerna.

När det gäller gymnasieskolan, anser vi att det är en kommunal uppgift att förse gymnasieskolan med den utrustning som krävs för att bedriva en modern undervisning av hög kvalitet. I detta avseende vill vi jämställa gymnasieskolan med grundskolan.

Av anslaget för forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet anser vi att 10 miljoner skall föras till fakultetsanslaget. Statens stöd till forskningen bör så långt möjligt stå fritt från statlig styrning.

Herr talman! Vi moderater anser att statsbidraget till skolan måste läggas om. Denna vinters debatt om skolans resurser visar hur viktigt detta är. Principen bör vara att skolan får ett visst anslag för varje elev, och det är kommun och skola som själv fattar beslut om hur detta anslag skall användas. Vi anser att man lokalt kan använda pengarna på ett mycket bättre och mycket effektivare sätt. Ett sådant anslagssystem öppnar för frihet för föräldrar och elever att själva välja skola och skolform.

Bidragssystemet skall ge skolan och lärarna stor frihet att själva välja hur resurserna skall användas. Det kräver också en radikal minskning av alla de regler som i dag styr skolans verksamhet och som ofta upplevs som stora hinder. Det erkänner också regeringen i kompletteringspropositionen. Det

är återigen en fråga där vi moderater fått rätt. Men vad kommer regeringen att göra åt detta?

Statsbidraget bör följa elevens val av skola. Lokalt skall man kunna organisera skolans arbete så att man når kunskaps- och färdighetsmålet.

Herr talman! Den moderata utbildningspolitiken är en helhet. Det reformprogram vi föreslår syftar till en utbildning där kunskapsinhämtande, färdighetsträning och respekt för den enskilda eleven är självklara utgångspunkter. De reservationer som vi har lämnat i de betänkanden som behandlas under detta avsnitt innehåller endast delar av den helheten.

Starkt sammanfattat är våra huvudförslag beträffande skolan:

Klara mål som sätter kunskaper och färdigheter i centrum.

Betyg som redovisar kunskaper och färdigheter i relation till läroplanens krav.

En tidigare skolstart.

Ökade möjligheter för eleverna att välja skola och studieinriktning efter anlag och intresse. Detta är särskilt viktigt på högstadiet.

En fristående organisation för utvärdering av skolan.

Avreglering av skolan. En stor del av regelverket måste tas bort om skolan skall kunna utvecklas. Skolans personal, elever och föräldrar måste kunna bestämma hur man vill organisera arbetet. Vill man bilda mindre klasser eller grupper, måste man lokalt kunna få avgöra detta.

Ett statsbidrag som följer eleven till den skola eleven väljer, oavsett om skolan är fristående eller offentlig. Då skulle vi få en dynamik och stimulans som skulle kunna betyda oerhört mycket för skolans utveckling. Men statsbidraget för fristående skolor måste bli likvärdigt de statsbidrag som gäller inom det kommunala skolväsendet.

En mycket liten del av eleverna i Sverige går i fristående skolor. Det beror ju på att de fristående skolorna diskrimineras, både på grundskole- och gymnasial nivå. Det är ju endast om statsbidraget blir likvärdigt som de fristående skolorna blir ett möjligt val för alla.

Jag vill därför fråga utskottets talesman: Varför vill inte ni socialdemokrater öppna för *alla* elever att välja skola, fristående eller offentlig, på grundskolenivå och på gymnasienivå? Är det inte ett rättmätigt jämlikhetskrav, en jämställdhetsfråga av gigantiska mått, att alla får välja?

I styrningspropositionen liksom nu i kompletteringspropositionen finns fina ord om decentralisering, förenkling och avreglering. Lokala initiativ, entusiasm och uppfinningsrikedom kan inte tas till vara fullt ut med nuvarande system, säger regeringen. Det är vad vi moderater länge har sagt. När går regeringen från ord till handling? Och inser inte socialdemokraterna att det blir ännu viktigare att klarare ange målen – att skolan skall sätta kunskaper och färdigheter i centrum?

När får vi ett statsbidragssystem för skolan som gör att lärarna kan prioritera det som är – eller borde vara – skolans huvuduppgift, att ge kunskaper och färdigheter? Varför säger ni nej till våra förslag om att stärka den direkta undervisningen?

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer som har moderata namn i de betänkanden som finns på detta avsnitt.

Anf. 75 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Jag skall försöka fatta mig relativt kort. På flera av de punkter som Ann-Cathrine Haglund berörde har folkpartiet intagit ståndpunkter likartade moderata samlingspartiets.

Under åtskilliga år har det pågått en debatt i frågan om skolan skall vara statlig eller kommunal. Den debatten fick nytt bränsle i går, när skolministern sade i kompletteringspropositionen att man nu återigen skall analysera den frågan. Vårt besked på den punkten har varit att vi tycker att detta har debatterats tillräckligt och inte är så mycket att diskutera längre. Skolan är både statlig och kommunal, och så bör det vara i framtiden också.

Det vi är mest intresserade av nu och det vi tror skulle ha störst betydelse för skolans vardagsarbete är att man inte nöjer sig med att decentralisera makt och inflytande från den statliga nivån till den kommunala, utan att man fortsätter och inser att den intressantaste nivån i systemet är varje skolenhet, som det heter på skolbyråkratiskt språk, alltså varje enskild skola.

Jag har velat nämna detta därför att i ett av betänkandena vi nu diskuterar berörs frågan om kommunala skolplaner. Vi fattade beslut om det för bara några månader sedan, och det kan tyckas som att det är en ganska liten sak, men det är i det perspektiv som jag nyss nämnde som man skall se de kommunala skolplanerna.

Vi känner det inte särskilt viktigt att ytterligare utveckla den kommunala skolplaneringen och den nivå som utgörs av de kommunala skolstyrelserna och de kommunala skolkontoren, utan det som nu är viktigast är att se till att man på varje skola hittar former så att man där kan diskutera verksamhetens inriktning osv.

Vi tycker inte heller att man har särskilt god erfarenhet på andra punkter av kommunala planer. Vi är rädda för att det här blir ytterligare ett litet steg i felaktig riktning, nämligen i en byråkratiserande riktning. Svenskt skolväsende behöver definitivt gå i andra riktningen.

Miljöpartiet har valt en intressant variant på den här punkten. Partiets representant i utskottet står bakom vad utbildningsutskottet skriver om kommunala skolplaner men säger i ett särskilt yttrande att med kommunala skolplaner menar miljöpartiet sådant som bör gälla varje skola. Med den definitionen blir det litet annorlunda, förstås.

Låt mig här skjuta in att jag inte tror att marknaden för regeringens tankegångar om att kommunalisera lärarna blev bättre när Kommunförbundets ordförande i helgen sade att han tycker att skolan har nog med resurser och att klasserna gott kunde vara litet större. När regeringen anför personalpolitiska argument för den förändringen tycker jag också att det är ganska svårförståeligt. Allt tyder på att personalen är mycket skeptisk till en sådan förändring som en kommunalisering skulle innebära.

När det gäller de enskilda gymnasierna är läget det att det inte finns så många sådana i Sverige. De flesta som finns har efter idogt opinionsbildningsarbete, bl.a. från folkpartiet, fått tillgång till statliga och kommunala bidrag. Problemet är dels att det fortfarande finns några som inte har bidrag, dels att de som har bidrag har ett avsevärt lägre bidrag än det som gymnasier i det allmänna skolväsendet har. Vi tycker att det är helt orimligt.

Nu säger utskottsmajoriteten att de nuvarande bidragsreglerna har gällt i

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

Anslag till skolväsendet, m.m.

bara några år och att det inte går att ändra dem redan nu. Men det är naturligtvis en klen tröst för de gymnasier som år efter år kämpar på, fyller en stor uppgift och bedriver en verksamhet som ofta är erkänt bra men ändå får ekonomiska resurser som är klart mindre än de som de allmänna gymnasierna får. Vi finner detta helt orimligt.

När det sedan gäller utlandsskolorna tror jag att ställningstagandena i den frågan kan bero, dels på litet olika erfarenheter, dels möjligen på litet olika attityder till de svenskar som har valt att bo utomlands. Jag har för min del ett antal gånger träffat på svenskar i utlandet, och jag tycker att de ofta gör en mycket bra insats, inte minst för svenska intressen. Men när man talar med dem om deras situation pekar de ofta på att det är problem med barnens skolgång.

Jag tycker att det är mycket angeläget att förbättra utlandssvenskarnas skolförhållanden. Det är därför folkpartiet i en motion har fört fram ett förslag om en viss ökning av de ekonomiska resurserna för svenska skolor i utlandet. Ett litet specialproblem på det här området är högstadiet på Costa del Sol. Flera partier anser tillsammans med oss att det i fortsättningen bör få statsbidrag.

Till sist skulle jag vilja säga några ord om ett anslag som ryms under det anslag vi beviljar till skolöverstyrelsen, och det är det som SÖ använder för att i sin tur ge vidare till löntagarorganisationerna för att de skall utbilda skolinformatorer. Vi talar här för det första om organisationer som har ganska bra ekonomi. Vi talar här för det andra om en verksamhet som de här organisationerna har ett rätt stort egenintresse av. Även när det gäller handledare på praktikplatser förekommer det ofta att arbetsmarknadens parter uttalar vilket värde det ligger i sådan här verksamhet.

I ett ekonomiskt läge där många skolor är nedslitna på det sätt som Ann-Cathrine Haglund beskrev tycker vi att det är en obegriplig resursanvändning att satsa ett antal miljoner på att ge bidrag till den här verksamheten. I likhet med vad vi har gjort flera år tidigare yrkar vi där på en besparing, dvs. på att det anslaget skall dras in.

Det finns några andra reservationer som man i och för sig skulle kunna tala om, men vi återkommer ju något senare i vår till en större skoldebatt, så jag får anledning att återkomma då.

Med detta ber jag att få yrka bifall till de reservationer som folkpartiet stöder i de här betänkandena.

Anf. 76 MARIANNE JÖNSSON (c):

Herr talman! När riksdagen den 8 februari i år diskuterade och beslutade kring skolans utveckling och styrning slogs det fast vem som skall styra vad i skolans värld och vilka roller olika myndigheter därvid skall spela – från skolöverstyrelsens nationella, övergripande målstyrande roll via länskolnämndernas regionala ansvar att granska och tillse till skolstyrelsernas vardagsverksamhet på det kommunala planet. Att ge skolsystemet en struktur som kan stimulera till positiv utveckling av en skola för alla är nu det allra viktigaste – att ge skolan innehåll.

Varje samhällsorganisation, inom både den privata och den offentliga sektorn, måste ägna en betydande del av sina resurser åt utvecklingsarbete.

Det gäller värden lika väl som försvaret, det gäller förvaltningen i allmänhet lika väl som näringslivets olika grenar. Det måste i särskilt hög grad gälla skolan, som alltid måste sträva efter tillräcklig framförhållning och en genomtänkt långsiktig målsättning.

Tyvärr har arbetet med skolans utveckling kommit att präglas av ryckighet. Jag har själv tillbringat 33 år i den svenska skolan. Läroplan har följt på läroplan, ambitiösa lärare har bevistat kurser, deltagit i studiedagar och lyssnat på tillresta experter. Reformbeslut har medfört ett hastigt påkommet intresse för utveckling. Här nämns bara projekt som Delta och Jet. Och så har resurserna minskat, det har stått stilla och allt har gått tillbaka till den vardagliga lunken.

Ett av de viktigaste instrumenten för att främja skolans utveckling är fortbildning för skolans personal. Centern har i olika sammanhang hävdad behovet av studieövergripande fortbildning och därtill erforderliga resurser. Då utskottet senare kommer att behandla frågan om planering och genomförande av den s.k. kompletteringsfortbildningen för grundskolans lärare och då det dessutom aviseras en redogörelse för det utredningsarbete som bedrivs beträffande utbildningsnämndernas ansvarsområde och framtida omfattning har vi i denna del avstått från att lägga fram förslag beträffande fortbildning.

En annan viktig förutsättning för en positiv skolutveckling är att det råder ett positivt klimat för förändringar i skolan som helhet, att skolledare och lärare är medvetna om sitt ansvar och att skolstyrelserna stimulerar och belönar den som i sitt arbete vill syssla med skolutveckling.

Skolan är allas angelägenhet. En bra skola är en framtidsinvestering – det har vi sagt otaliga gånger i centern – för vilken alla har ett ansvar. Det kommunala ansvaret för skolan måste ännu tydligare slås fast. Vi anser därför att de lokala skolplanerna, som nu diskuteras och som det tidigare har fattats beslut om, skall antas årligen. Det är naturligt när det gäller barnomsorgsplaner och bostadsförsörjningsprogram. Då tycker vi i centern att det också skall gälla skolan. Det bör finnas goda förutsättningar att anta en första skolplan under innevarande mandatperiod.

Även på länsnivå måste skolfrågorna spela en central roll i den allmänna debatten. Det är därför vi i centern med bestämdhet hävdar att det måste finnas ett kompetent lekmanforum på länsnivå där denna diskussion kan föras, nämligen en fristående länskolnämnd. Ett länsorgan på ett så betydelsefullt område som utbildningens skall ge fullgod återspeglning av hela det politiska spektret i länet. Vi hävdar därför att nämnden skall ha elva ledamöter, valda av landstinget och de kommuner som fullgör landstingsuppgifter. Därutöver skall ingå personalföreträdare som adjungeras till nämnden på samma sätt som nu sker i andra länsorgan.

Herr talman! Centern slår vakt om länskolnämndernas roll som självständiga förtroendemannastyrda organ. Forskare och utbildare av lärare måste kopplas in när det gäller skolans utvecklingsarbete, både inom ämnena och i det allmänpedagogiska arbetet. Detta kan ske inom centralt arbetande ämnesgrupper, men också på regional nivå inom en högskoleregion.

Det ämnesinriktade utvecklingsarbetet är försummat. Det förekommer i mycket liten utsträckning tillsyn av arbetet i gymnasieskolan och grundsko-

lan. De gamla inspektörerna är långt borta. Eftersom en samlad bedömning när det gäller inriktningen av forskning avseende skolväsendet skall redovisas i samband med forskningspropositionen, får densamma avvaktas. Vi från centerns sida redovisar därför inga förslag i denna del.

Skolan måste vara anpassad för handikappade elevers särskilda behov och förutsättningar för att skolan skall vara en skola för alla. De har rätt till en kvalitativt och kvantitativt god utbildning. Länskolnämnderna med sina stödinsatser för handikappade och de fem planeringsberedningarna för samordning av de regionala resurserna spelar här en mycket viktig roll för utveckling, samordning och planering av utbildning för handikappade. Länskolnämnderna fullgör sin uppgift med växlande grad av intensitet. Jag har här i min hand en skrift från länskolnämnden i Kronobergs län. Det är ett pedagogiskt temanummer, och man visar på ett föredömligt sätt hur man kan arbeta med informationsfrågorna. Man skriver i förordet: "så att alla som har behov av hjälp i dessa frågor blir informerade om var hjälpen finns, hur man når den, och vad den kan omfatta". Jag tycker att detta är ett gott föredöme. När utskottet skriver att länskolnämnderna skall ta "sin del av ansvaret för utveckling, samordning och planering av utbildningen för handikappade elever" nöjer vi oss från centerns sida med den skrivningen.

Handikappade elever skall så långt möjligt integreras i skolan, men det måste finnas undantag. Det kan exempelvis handla om hörselskadade elevers och gravt rörelsehindrade elevers behov av god gymnasieutbildning. Staten måste här ha ett övergripande ansvar. Skolan har ett ansvar för att alla elever får möjlighet att delta i olika aktiviteter. Det kan t.ex. gälla friluftsdagar, studiebesök eller mer kontinuerlig verksamhet som skolidrott och undervisning i datakunskap. Det är självklart att handikappade elever har lika stort behov som andra av att delta i skolans kontakter med arbetslivet via t.ex. prao-verksamheten.

Jag har särskilt uppehållit mig vid dessa frågor, eftersom jag tycker att de är väsentliga när vi talar om en skola för alla. Vi bör lämna över ansvaret till staten när det gäller det fåtal svårt handikappade elever som det även i fortsättningen är nödvändigt att undervisa i specialskola. Undervisningen skall organiseras i anslutning till vanliga skolor så att handikappade elever kan integreras och ingå som en naturlig del i gemenskapen.

Det finns för närvarande specialskolor för döva på fem platser i landet. Tyvärr har kvalitetsaspekterna när det gäller denna utbildning något kommit att åsidosättas, vilket innebär att de döva genom sin bristande utbildning utöver sitt fysiska handikapp också får ett utbildningshandikapp. Vi i centern anser att det är värdefullt att det finns lärare som behärskar undervisning i teckenspråk.

När det slutligen gäller de fristående skolorna har centern föreslagit att de skall omfattas av samma statsbidragsbestämmelser som gäller för de allmänna skolorna. De får då möjlighet att verka på villkor som är likvärdiga med övriga skolor. Beträffande tillämpningen av en utgiftsram vid fristående skolor på gymnasial nivå framhåller centern i ett särskilt yttrande att samma regler skall gälla för dessa skolor som för övriga skolor inom det allmänna skolväsendet. Vi föreslår att besparingen på 1 % skall återföras till gymnasieskoleanslaget.

Herr talman! Det är av avgörande betydelse för individen och för samhällsutvecklingen hur skolan är utformad och vilken inriktning utbildningen har. Utbildningens kvalitet får inte äventyras genom kortsiktiga besparingsåtgärder. Centern betraktar utbildningen som en framtidsinvestering. Skolan är allas angelägenhet. En bra skola för alla ger utdelning i form av högre välstånd och bättre livskvalitet.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till centerreservatio- nerna i de fyra betänkanden som vi nu behandlar.

Anf. 77 YLVA JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Skolan och utbildningspolitiken brukar inte återfinnas i huvudrubrikerna i massmedia. Debatten om budgetpropositionen i januari var ett undantag, men som regel tillhör vardagsvillkoren i skolan den offentliga debattens mer undanskymda delar. Tyvärr är den uppväxande generationens vardag osynliggjord på samma sätt också inom andra områden.

Trots detta har under det senaste året trasiga väggar, nedslitna klassrum, ihoptejpad läroböcker, omoderna och farliga maskiner, bullriga matsalar och t.o.m. nedfallande tak visats upp på tidningssidor och i TV:s nyhetsprogram. I Stockholm, där jag själv bor, har kontrasten mellan skolornas upprustning och de nya inglasade köpcentrum som byggts, och också Norra Latins upprustning till behagligt konferenscenter, varit slående. Av den bild som visats upp skulle man lätt kunna dra slutsatsen att den svenska skolan är totalt förfallen. Det är lyckligtvis inte på det viset. Den svenska skolan är inte en skola i totalt förfall, och jag anser inte heller att den är en skola i kris, vilket Ann-Cathrine Haglund tidigare påstod. Det finns tvärtom många skolor som fungerar mycket bra.

Men vi måste utan att överdriva konstatera att det finns stora problem med arbetsmiljön på Sveriges största arbetsplats. Yrkesinspektionen har, åtminstone i Stockholms län, gått så långt att den utdömer skolans arbetsmiljö som den uslaste av alla. Enligt yrkesinspektionen är en omedelbar upprustning av skolorna både akut och nödvändig. Det är naturligtvis en skandal att vissa skolor är i så dåligt skick att taket ramlar ned och att farliga maskiner saknar lagstadgade skydd. De ansvariga kommunerna måste givetvis åtgärda detta.

Andra, mindre påtagliga arbetsmiljöproblem finns i många skolor. Jag tänker t.ex. på problem med ventilationen. Enligt yrkesinspektionen är den dåliga ventilationen det största problemet i skolorna. När jag själv besökt skolor runt om i landet har det visat sig att det är mycket vanligt med problem med dålig ventilation. Jag är rädd för att en majoritet av Sveriges skolor har en dålig luft. Dålig luft i kombination med dålig städning och fukt, mögel och ibland även radon och asbest i skolbyggnaderna, innebär att många elever riskerar att få livslånga allergier. Den allergiutredning som arbetar har särskilt påpekat att skolornas dåliga miljö är en misstänkt orsak till att vart tredje barn i dag uppvisar någon form av överkänslighet.

Arbetsmiljöproblem är naturligtvis inte bara en fråga om ventilation, städning, maskiner osv. Det handlar i första hand om människor. För skolans del handlar det om förutsättningarna för en kreativ och skapande process, nämligen kunskapsinhämtande. Vi i vpk har uppmärksammat de akuta

arbetsmiljöproblemen, vi föreslår åtgärder, och vi vill anslå pengar till ett reinvesteringsprogram för skolan. Jag vill poängtera att en upprustning när det gäller skolans lokaler, maskiner och läromedel m.m. inte får stanna vid att man reparerar de allra värsta bristerna. Enligt vpk:s mening måste skolans fysiska miljö utformas så, att skolans resurser används på bästa sätt.

Skolans främsta resurs är givetvis lärarna och eleverna själva. Det är eleverna och lärarna som tillsammans skapar utveckling och kunskapsinhämtande. Det är eleverna och lärarna som är skolans viktiga och dyrbara resurs. Jag skulle vilja beteckna det som resursslöseri när dessa människor begränsas i sitt arbete av t.ex. huvudvärk på grund av dålig luft eller när de tvingas sjukskriva sig på grund av allergiska besvär orsakade av skolmiljön.

Det är resursslöseri när de s.k. pauserna i arbetet för elevernas del präglas av köer till den enda fungerande toaletten för 1 100 elever, stöj i smala korridorer utan sittplatser, stressigt och bullrigt inskyfflande av mat, och det skapar trötthet. Det är resursslöseri när lärarna får springa mellan olika klassrum för att leta efter en fungerande overhead-apparat och sedan släpa med den till det egna klassrummet, när de får trösta en gråtande elev samtidigt som de dricker en mugg kaffe bland uppstoppade fåglar på biologiinstitutionen och när de får ett nervöst utbrott över att skolans enda fungerande kopieringsapparat plötsligt börjat producera skrynkliga pappersbollar.

Det är resursslöseri att låta lärarna använda en stor del av sin kreativitet till att uppfinna nödlösningar på problem med olämpliga lokaler eller trasig utrustning. Samtidigt begränsas elevernas initiativ och lust att lära av att sex livliga grupparbeten pågår samtidigt i ett och samma klassrum, att det bara finns en telefon på skolan och att denna telefon dessutom visar sig vara spärrad just när man jättenervös har ringt upp ett intressant intervjuobjekt i en annan stad eller att man inte får anteckna i läroböckerna för att de skall användas också nästa år och året därefter.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservation 4 i utbildningsutskottets betänkande 16, där vpk föreslår 500 milj. kr. till ett femårigt reinvesteringsprogram för en upprustning av lokaler, utrustning och läromedel i grundskolan och gymnasieskolan.

Skolans arbetsmiljö är en stor fråga, som jag antar att vi får anledning att återkomma till flera gånger i framtiden. Vi i vpk vill anslå pengar för den akuta och nödvändiga upprustning som t.ex. yrkesinspektionen har talat om. Men jag hoppas att jag har varit tydlig i att förklara vpk:s vilja att i framtiden diskutera arbetsmiljön i skolan i ett vidare perspektiv. Det gäller t.ex. hur skolans resurser och lokaler skall användas på ett ändamålsenligt sätt, som gynnar en aktiv kunskapsprocess i en demokratisk skola, och hur elevernas rättigheter i skolornas skyddskommittéer kan stärkas.

Frågan om arbetsmiljön i skolan är även en rättvisefråga. Det är de elever som har de sämsta förutsättningarna som drabbas hårdast av att ljudet på bandspelaren endast hörs begripligt för de sex elever som sitter närmast eller av att läraren är trött och sliten.

Det gäller även rättvisa mellan elever med olika former av handikapp och andra elever.

Vi i vpk har föreslagit en allmän översyn av tillgängligheten i landets skolor

ur handikappsynpunkt. Anledningen är naturligtvis att vi har goda skäl att misstänka att det står mycket illa till med tillgängligheten vid landets skolor. Detta drabbar inte bara de handikappade eleverna utan även möjligheten för handikappade föräldrar och andra att besöka skolorna.

Även när det gäller läromedel för elever med handikapp behövs förstärkningar. Vpk har föreslagit ytterligare medel till statens institut för läromedel för att finansiera dels produktion av läromedel, dels utvecklingsarbete för framtagning av läro- och hjälpmedel för handikappade elever.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservationerna 2, 10 och 11 i utbildningsutskottets betänkande 11 samt reservationerna 4, 5 och 6 i betänkandet 16. På övriga punkter yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 78 EVA GOËS (mp):

Herr talman! I dag är det tre år sedan olyckan i Tjernobyl inträffade.

Varför tar jag upp det nu? Det sammanhänger med de reservationer som miljöpartiet står bakom, som bl.a. handlar om fortbildning- och vidareutbildning av lärare. Det handlar också om mer miljövård och humanekologi i skolan. Vi vill nämligen satsa på detta.

Men vad har det med just Tjernobyl att göra? Jo, när olyckan i Tjernobyl inträffade fanns det ingen beredskap. Jag var lärare på den tiden. Det fanns ingen kunskap hos oss lärare, utan man gjorde alla de fel som man kan tänkas göra vid en sådan händelse. Man blockerar sig och tar inte hänsyn till verkligheten utanför. Man skickade ut barnen i det första regnet, när atmosfären tvättades ur, och lät dem vara ute när de egentligen borde ha hållits inne, när radioaktiviteten var väldigt hög.

Efter tre veckor började lärarna nypa tag i bl.a. mig, eftersom jag hade engagerat mig starkt för att bl.a. mäta strålningen, och fråga mig till rädsla. Alla lärare på den skola där jag var erkände: "Vi behärskar inte det här, vi behöver mer utbildning."

Jag tog då kontakt med länskolnämnden, som svarade: "Jo visst, vi har fått order uppifrån, från SÖ, att satsa på överlevnadsfrågor och på miljö, men vi har inga resurser."

Jag vill härmed slå ett slag för att fortbildning och vidareutbildning för lärare kommer att satsa just på miljö, för att öka kompetensen hos oss lärare. Därför står jag bakom en reservation, som vill ta fram en rikstäckande fortbildningsplan inom miljö- och naturresursområdet, för det skulle kunna förbättra förutsättningarna att undervisa.

Vidare vill vi anslå 2 milj. kr. för att förstärka humanekologi och praktisk miljövård på gymnasiet och grundskolan. Vi vill även förstärka ämnen som barn- och familjekunskap och samlevnad, kost, hälsa och hushållning och de praktiskt-estetiska ämnena.

Det är ju ofta så att ju längre man går i skolan, desto mer verklighetsfrämmande blir man som elev. Alltför ofta och tydligt blir våra barn och ungdomar påmindas om att de inte behövs eller är i vägen och att man bara mäter i pengar. Ändå är det av oerhörd vikt för ett barns utveckling och självförtroende att det märks och har betydelse.

Frågan är: Vilka basfrågor är viktiga? Jo, bl.a. hur man lever i vardagen. Vad skall jag äta, vilken mat kan jag odla, hur skall jag sköta min kropp, hur

får jag tag i och sköter en bostad, hur fungerar äldreomsorgen, vilket ansvar kan jag ta för medmänniskor och kommande generationer. varför är jag fullständigt beroende av naturen? Sådana här frågor är viktiga att ta upp. De får inte bara bli projektarbeten utan måste ingå som helhet i skolundervisningen.

Vi vill också uppmärksamma vpk:s motion om att satsa 600 000 kr. till statens institut för läromedel. Vi har inte reserverat några pengar till detta. Vad vpk vill satsa på är bl.a. dem som har läs- och skrivsvårigheter. Vi har haft en ingående diskussion i utskottet om dyslektiker. Jag anser att de bör få stöd inom den ram som regeringen har lagt fast för statens institut för läromedel. Jag vill alltså betona att också de barn som har läs- och skrivsvårigheter skall få tillgång till läroböcker inspelade på kassetband, likaväl som synskadade får det.

Jag övergår nu till fristående skolor och elevrelaterade statsbidrag. Moderaterna, folkpartisterna och vi tillsammans anser ju att vi skall ha ett nytt statsbidragssystem. Genom att föra upp det från grundskolan till gymnasiet skulle man kunna ha fristående skolor, typ Waldorf, även på gymnasial nivå. Det är viktigt att ha ett elevrelaterat statsbidrag, som får disponeras fritt på skolan. Men miljöpartiet vill också ha en lokal styrelse, som ansvarar för budgeten direkt på skolan. Jag vet att folkpartiet har en liknande modell. I och med att det lokala ansvaret finns på skolan, kan man också få en större beslutanderätt över innehåll och hur och på vad pengarna skall disponeras – till kapitalvaror eller till undersökande kunskaper, som eleverna själva tar reda på.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till samtliga miljöpartireservationer och även till dem där jag ingår tillsammans med andra partier.

Anf. 79 INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Herr talman! Ge vårt yrke status. Är det någon som bryr sig om vad jag gör? Det får vi ofta höra från den svenska lärarkåren. Givetvis skall lärarnas oro tas på allvar. Det är viktigt att tryggheten runt läraren förstärks.

I ett anförande tidigare i dag på förmiddagen av en centerledamot framhölls att status uppnås via lönen. Visst är lönen en del av denna status, men oerhört väsentliga är också arbetsmiljön och tryggheten.

I propositionen om skolans utveckling och styrning betonas skolledningens betydelse för den enskilde läraren. Upprepade gånger understryks att skolledarens främsta uppgift är att leda och utveckla den pedagogiska verksamheten. Men även skolledarrollen är svår i en föränderlig skola. Därför är det principbeslut som riksdagen tidigare har fattat angående kommunala skolplaner oerhört viktigt.

I utbildningsutskottets betänkande 11 framläggs förslag till lag om ändring i skollagen vad gäller kommunfullmäktiges antagande av lokala skolplaner. Skolplanerna skall antas vart tredje år för grundskolan och gymnasiet. Senast 1992 skall de antas för första gången. Detta innebär nya arbetsuppgifter för skolstyrelseledamöterna, vilket i sin tur kräver mer kunskap, utbildning och i praktiken närmare kontakter med skolan.

I reservation 4 anför moderaterna och folkpartisterna att det finns risk för att skolplanen sväller ut och blir ett dokument, som kräver resurser till

byråkratin i stället för till undervisningen. Jag kan inte förstå deras oro. Man har i många år arbetat med barnomsorgs- och äldreomsorgsplaner i kommunerna. Dessa planer har medverkat till att kommunpolitikerna fått en bredare kunskap om områden som de kanske normalt sett inte sysslar med. Skolplanen kommer att öka kunskapen om skolan.

I reservation 5 från centern anförs att en skolplan bör upprättas varje år och att detta kan genomföras under innevarande mandatperiod. Utskottsmajoriteten konstaterar att det är möjligt för kommunerna att anta en första skolplan under något av åren 1990-1992, men det är viktigt att kommunerna får tid på sig för förberedelse. Skolplanerna kommer också att bli ett stöd för både lärare och skolledare.

I propositionen framläggs även förslag till ändring i skollagen vad gäller länskolnämndernas sammansättning. Frågan om sammansättningen av ledamöter i statliga nämnder och styrelser har behandlats i verksledningspropositionen. Enligt denna skall nomineringsförfarandet inte regleras. I likhet med vad som sker i andra centrala nämnder kommer regeringen i fortsättningen att utse samtliga ledamöter i länskolnämnderna.

I reservation 6 anför moderaterna att anslaget till länskolnämnderna bör minskas med 6 milj. kr. Utskottsmajoriteten konstaterar att en anslagsminskning till länskolnämnderna redan har skett och att ytterligare besparingar i enlighet med motionens krav ej kan genomföras. Länskolnämndens tillsyns- och utvärderingsroll är viktig och därmed ett stöd för lärare, skolledare och skolstyrelse.

Genom tillkomsten av kommunala skolplaner och distinktare verksamhetskrivningar för skolledare, skolstyrelse och länskolnämnd ökar tryggheten runt läraren och kunskapen om lärarrollen. Därmed blir det en bättre arbetsmiljö.

I utbildningsutskottets betänkande 12 om anslag till forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet skall jag beröra vissa delar. Någon har påstått att det tar 25 år innan en läroplan är genomförd. Med tanke på att vi har fått flera läroplaner de senaste 20 åren är behovet av fortbildning och vidareutbildning av lärare och skolledare stort, i synnerhet efter riksdagens beslut om ny inriktning av lärarfortbildningen i grundskolan. Den nya inriktningen skall enligt fastlagd tioårsplan få genomslag i fortbildningen redan fr.o.m. höstterminen 1989. Härtill avsätts årligen 50 milj. kr. I propositionen föreslås vidare åtgärder för att förbättra teckenspråksundervisningen. Hörande elever med döva föräldrar eller döva syskon ges möjlighet till teckenspråksundervisning.

Eftersom stora förändringar sker inom äldreomsorgen har 9 milj. kr. avsatts för fortbildning av lärare som undervisar i socialservicekunskap på gymnasiet.

Låt mig så göra några kommentarer till vissa reservationer. I reservation 2 från miljöpartiet om fortbildning för skolans personal framhålls rätten till återkommande fortbildning i form av en termins studier eller yrkespraktik minst vart sjunde år. Utskottsmajoriteten påpekar att förslaget ej är kostnadsberäknat. Inte heller anges hur en sådan reform skall finansieras.

I reservation 4 från moderaterna anförs att endast en mindre del av befintliga resurser till handikappade elever bör fördelas av länskolnämnd-

den. Man anser att kommunerna kan ta ett större ansvar. Härmed vill man överföra åtskilliga miljoner kronor till den undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen.

Enligt utskottsmajoritetens uppfattning är en regional samordning av stödinsatserna för handikappade elever nödvändig. Annars kan man ej fortsätta den verksamhet som riksdagen beslutade om 1983 angående åtgärder för elever med handikapp.

Jag skall vidare säga några ord om utbildningsutskottets betänkande 14 om Anslag till utlandsskolor m.m.

För läsåret 1989/90 beräknas SÖ att antalet skolor kommer att vara 47. Reguljärt högstadium finns vid fem utlandsskolor. Övriga får sin högstadiundervisning via korrespondensundervisning. Mot denna bakgrund har regeringen gett SÖ i uppdrag att närmare utreda i vilken form undervisningen på högstadienivå skall bedrivas samt lämna förslag till förbättringar av statsbidraget. Uppdraget skall redovisas senast den 1 september 1989.

I reservation 1 från Ann-Cathrine Haglund m.fl. yrkas på högstadiundervisning vid den svenska skolan i Costa del Sol. Med tanke på att uppdraget skall redovisas den 1 september 1989 och att det inte är många månader dit avstyrker utskottsmajoriteten förslaget.

Jag skall till sist säga några ord med anledning av utbildningsutskottets betänkande 16. Först gäller det frågan om anslag till fristående skolor på gymnasial nivå. Ur anslaget utgår bidrag till bl.a. riksinternatskolor och skolor som omfattas av privatskolförordningen. Hit hör även lanthushållsskolorna Vackstanässkolan, Apelrydsskolan samt Bergsskolan i Filipstad.

Utskottet har tillstyrkt en utökning av antalet årselevplatser från 4 090 till 4 255 inom ramen för fristående skolor. Vidare har utskottet tillstyrkt att Grännaskolan skall ha rätt att anordna undervisning på högstadiet. Tidigare har eleverna endast fått undervisning på gymnasienivå, medan högstadieeleverna fått gå i Jönköpings kommuns grundskola. Enighet i utskottet råder också om att alla fristående skolor med statligt reglerade tjänster bör omfattas av bidrag till lokal skolutveckling.

Till sist skall jag göra en kommentar till reservation 1 från Ann-Cathrine Haglund m.fl. angående bidragsregler för fristående skolor på gymnasial nivå. I reservationen konstateras att endast en mycket liten del av eleverna i Sverige, ca 0,5 %, går i fristående skolor. En av anledningarna till detta är, tror man, att statsbidraget för elever är lägre än i den kommunala skolan. Utskottsmajoriteten anser att nuvarande bestämmelser inte bör ändras eftersom de endast tillämpats i fyra år.

I reservationen påpekas också att de fristående skolorna kan utgöra ett alternativ och bidra till den pedagogiska utvecklingen. Detta vill jag inte förneka när det gäller t.ex. Waldorf- och Montessoriskolorna. Sakerligen har de bidragit till flexibla undervisningsmetoder. Men det är mycket viktigt att betona att för de lärare som haft ambitionen att utveckla sin metodik har fortbildning funnits i många år som alternativ pedagogik. Det finns många lärare i den vanliga grundskolan och i gymnasiet som använder sig av denna pedagogik.

Jag vill vidare betona att det i dag pågår en bred projektverksamhet inom både grundskola och gymnasium. Tyvärr är det nog ibland betydligt svårare

att få gehör för erfarenheterna från projektverksamheten i grundskola och gymnasium än vad det är att sprida dem från de fristående skolorna.

Herr talman! Härmed yrkar jag bifall till utbildningsutskottets hemställan i betänkandena 11, 12, 14 och 16 samt avslag på samtliga reservationer.

Anf. 80 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Detta med kommunala skolplaner är naturligtvis inte en så stor fråga att vi skulle behöva bråka så mycket om den i och för sig, om vi inte tyckte att det, som jag sade, är ett litet steg åt fel håll. Politikerinflytandet över skolan ökar litet grand. Det blir litet mer administration. Sanningen är ju att den svenska skolan borde gå i motsatt riktning.

Vi ser det här förslaget i perspektivet av att regeringspartiet i några andra frågor inte har velat medverka till att öka möjligheterna att påverka den lokala skolan. Man har t.ex. inte velat medverka till att varje skola skall kunna få ett skolråd eller en bestyrelse eller vad man nu skall kalla det; det har förekommit olika namn i debatten. Det här tror vi är ett förslag som på ett mera påtagligt sätt skulle öka konsumenternas, alltså elevernas och föräldrars och även lärares möjligheter att påverka skolans vardag.

Sedan tar Ingegerd Wärnersson upp det förnyelsearbete som pågår i den allmänna skolan och påpekar att mycket projektarbete och sådant sker där som inte uppmärksammas lika mycket som det som sker i de fristående skolorna. Jag tror att det kan ligga en del i det. Jag ansluter mig till den verklighetsbeskrivningen att det sker oerhört mycket värdefullt i den allmänna skolan, och man skall absolut inte ställa det förnyelsearbetet i något slags motsatsställning till det som sker i de fristående skolorna. Men min erfarenhet är att om vi ökar de fristående skolornas möjligheter att verka – och vi skulle för min del gärna kunna få en viss ökning av antalet fristående skolor – skulle en följd av det bli att möjligheterna att pröva nya metoder i det allmänna skolväsendet också skulle öka. I dag är det ofta så, att de som vill pröva nya metoder och nya grepp i undervisningen stöter på en hel del svårigheter. De får ofta beskedet att detta inte är möjligt med de regler som gäller.

Jag tror alltså att de här båda sakerna skall gå hand i hand: att öka beslutsmöjligheterna på den nivå vi brukar kalla den lägsta, alltså den som är närmast eleverna, och öka möjligheterna för fristående skolor. Båda förändringarna ökar möjligheterna till att förnya det svenska skolsystemet.

Anf. 81 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Jag kan instämma i det som Lars Leijonborg sade när det gäller de kommunala skolplanerna. Jag skulle vilja tillägga att det självfallet redan nu bedrivs planering. Jag tycker att det är viktigt att vi på alla sätt försöker stoppa tecken på ökad administrativ byråkrati. Ingegerd Wärnersson sade själv att det här kommer att innebära mer arbete.

När det gäller våra moderata reservationer om förändringar av anslagen är det så, att vi har en politik för skolan och dess ekonomi som är en helhet. Vi har föreslagit överföringar från olika anslag för att stärka undervisningen. Som jag sade inledningsvis föreslår vi att 697 milj. kr. mer satsas på själva undervisningen. Vi satsar på det som ger eleverna kunskaper och färdighe-

ter, det som faktiskt är skolans huvuduppgift. Men i och med det satsar vi också på elevernas allsidiga utveckling, eftersom det ena går hand i hand med det andra. Det innebär också att man ute på skolorna kan forma vardagen som man själv anser att den bäst fungerar. Lärarna vet faktiskt bäst hur man skall få undervisningen att fungera, vilka klasstorlekar man skall ha och hur man skall kunna hjälpa de elever som har svårigheter, t.ex. handikapp.

Vi gör förändringar när det gäller anslaget för särskilda åtgärder på skolområdet, men vi bibehåller pengarna för speciella, samordnade handikappåtgärder. Vi anser också att länskolnämnderna på den här punkten skall vara tuffare. Vi vill förändra anslagssystemet på sikt, men i nuläget vill vi satsa på undervisningen, avreglera, ge frihet för skolorna att forma undervisningen på bästa sätt för att ge kunskaper och färdigheter och bidra till elevernas allsidiga utveckling. Men vi syftar till ett annat statsbidragssystem.

Det är riktigt att det går för få elever i de fristående skolorna, men det beror på att vi inte har ett likvärdigt statsbidragssystem. Jag vill verkligen hålla med Lars Leijonborg i beskrivningen av den dynamik och den stimulans och den utveckling som det kan innebära för skolväsendet om vi får fler fristående skolor. Självfallet skall även lärare och andra i den vanliga, allmänna skolan utveckla både sig och undervisningen, men får man ett likvärdigt statsbidragssystem så att fristående skolor kan växa fram, blir det en växelverkan. De stimulerar varandra, och man kan få skolor av en lång rad typer som kan ta stor hänsyn till elevers behov. Jag tycker att det är ett rättmätigt jämlikhetskrav att fristående skolor skall få en likvärdig behandling.

Många lärare i den allmänna skolan är i dag intresserade av att använda Montessoripedagogik, men här rör det sig inte om någon fortbildning som man kan få hur som helst utan det är en mycket kvalificerad utbildning på ett par år. Naturligtvis är det värdefullt om lärare har den utbildningen både i det allmänna och i det fristående skolväsendet.

Ett statsbidrag som följer eleven och är likvärdigt för fristående och allmänna skolor är emellertid nödvändigt för att vi skall få den utveckling och den dynamik som vi behöver i skolan.

Anf. 82 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Jag vill än en gång betona vad folkpartiet och moderaterna har tagit upp bl.a. om lokala styrelser, som Lars Leijonborg nämnde. Vi vill ha dem på skolan och anser att skolplanerna är överflödiga.

Hur man i samma andetag kan påstå att arbetsmiljö och skolplaner hör ihop förstår inte jag. När jag har talat med lärare på fältet har de tyckt att det är en arbetsbelastning att göra de här skolplanerna. Det kan väl inte bli en lättnad när det gäller arbetsmiljön, om man skall se på den psykiska miljön.

Så till frågan om fortbildning. Det står att lärare skall ha rätt till en termin vart sjunde år för fortbildning eller yrkespraktik. Jag tycker att det är väldigt viktigt att lärare får en chans att komma ut i yrkeslivet och att man skall ha rätt att komma ut vart sjunde år, om man så vill.

Eftersom jag tidigare har varit arbetslös lärare vet jag att det är vanvett att ha stora klasser och parallellt låta utbildade lärare gå arbetslösa. Varför inte i

stället se till att de får yrkespraktik eller fortbildning för att förkovra sig? I dag är inte läget sådant beträffande arbetslösheten, men den lär återkomma så småningom, när det kommer nya stora elevkullar, s.k. pucklar.

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

*Anslag till skolväsen-
det, m.m.*

Anf. 83 YLVA JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Ingegerd Wärnersson sade att det är mycket svårare att få uppmärksamhet för projektverksamhet och utvecklingsarbete i den vanliga grundskolan än i de fristående skolorna. Där är vi helt överens. Den gråa vardagspedagogiken kan vara aldrig så bra och spännande, men det är ändå de fristående skolorna som syns och hörs.

Men, Ingegerd Wärnersson, vi i vpk har just en reservation som gäller detta, nämligen reservation 2 i betänkande 11 där vi föreslår 1 milj. kr. för att sprida information om spännande utveckling och spännande projekt i den vanliga grundskolan. Varför vill utskottsmajoriteten avstyrka vårt förslag, om vi är överens om bakgrunden och behovet?

Ingegerd Wärnersson talade om att arbetsmiljön är viktig. Det är knappast någon kontroversiell åsikt. Men vad får det för politisk effekt att socialdemokraterna tycker att arbetsmiljön i skolan är viktig? Kanske är vi inte helt överens som vilka åtgärder som skall vidtas, men jag skulle tycka att det vore roligt om debatten kunde höja sig litet grand ovanför att vi kan bli överens om att arbetsmiljön är viktig.

Anf. 84 MARIANNE JÖNSSON (c):

Herr talman! Det kan väl vara riktigt att skolplaner inte är något stor fråga, men jag ser det hela som ett bevis på centerns inställning att skolan är allas angelägenhet. Skolan måste debatteras. Den måste debatteras på det kommunala planet liksom också på det regionala. Därför framhöll vi vid diskussionen om skolans styrning och utveckling att det är värdefullt att skolplanerna upprättas och antas varje år. Då kan det tyckas att byråkratin ökar och att det hela skulle kunna lösas inom den allmänna kommunala planeringens ram. Liksom man har barnomsorgsplaner, äldreomsorgsplaner, särskilda bostadsförsörjningsprogram osv. som upprättas varje år har också skolan sin givna rätt i den allmänna diskussionen när det skall beslutas i fullmäktige. Den undersökning som lärarförbunden gjorde i fjol visar ju att det finns ett stort avstånd mellan lärarna och dem som beslutar om skolan, nämligen skolstyrelseledamöterna. Det är ju i första hand dessa grupper som skall komma till tals och delge varandra sina erfarenheter. Inom centern menar vi att lokala skolplaner är ett arbetsinstrument som inte skall jämföras med arbetsplaner för den enskilda skolenheten eller skolan. De behövs de också, men tillsammans bildar ju dessa de kommunala skolplanerna. Det är då fråga om ett instrument för att man i den egna kommunen skall kunna planera och ge resurser som stimulerar dem som arbetar inom skolan till nya djärva grepp. Man skall kunna känna att det som görs uppmärksammas och att det som föreslås lönar sig, omsätts i praktiken.

Anf. 85 INGEGERD WÄRNERSSON (s):

Herr talman! Jag skall göra både moderaterna och folkpartiet glada.

Ann-Cathrine Haglund sade att läraren vet bäst. Ja, när det gäller den

praktiska verksamheten vet nog läraren bäst. Folkpartiet hävdade att det är de lokala arbetsplanerna som skall vara givande. Det räcker ju inte att läraren vet bäst och att det finns lokala arbetsplaner vid varje skola. Det måste ju leda någon vart. Genom att de lärare som vet bäst kan skriva ned sina mål och ge riktlinjer och tala om hur de vill klara verkställigheten, får vi en lokal arbetsplan, som skolstyrelsen sedan kan ha som en av sina grundstenar när den så småningom skall författa den kommunala skolplanen.

När det gäller de fristående skolorna, som flera talare har berört, kan man fråga vad det är som skiljer statsbidragen till den fristående skolan och statsbidragen till den vanliga skolan – grundskolan och gymnasiet. Jo, när det gäller grundskolan och gymnasiet är kravet att vi skall sörja för alla elever oberoende av deras hemspråk, deras förutsättningar eller deras beteende, och detta är en oerhört inspirerande uppgift för den svenska skolan. När vi ger statsbidraget till grundskolan och gymnasiet går en ganska stor del av bidraget till hemspråksundervisning och till stödpersonal som finns runt eleverna. Men de fristående skolorna har inget bemyndigande att ta hand om invandrarelever eller elever som har stora svårigheter. Ser man på förhållandena vid Stockholms skolförvaltning, finner man att förvaltningen har ansvar för de fristående skolornas hälsovård och skolmältider.

På en konferens för en tid sedan lyssnade jag på representanter för en Waldorf-skola. Man talade mycket entusiastiskt om den verksamhet som Waldorf-skolan bedriver. Åhörare var lärare från storstäder. Till slut kom vi att tala om elever och hur man tar hand om elever som har det svårt. Representanter för Waldorf-skolan sade då att de kallar på föräldrarna och har flera samtal. Det lät mycket bra. Så gör vi i grundskolan också, sade någon av lärarna. Man sade att man kallade på föräldrarna åtskilliga gånger och att man hade ständig kontakt när undervisningen lades upp. Men så frågade en av lärarna: Vad händer om ni till slut inte klarar av eleven? Då måste han avstängas från vår skola, hette det. Vad händer sedan? frågades det. Svaret blev: Då får han återgå till grundskolan.

En fråga till er som har hävdats att de fristående skolorna skall ha samma statsbidrag: Är ni då beredda att också ta hand om alla elever, så att ingen visas tillbaka till grundskolan?

Anf. 86 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Det var bra att Ingegerd Wärnersson höll med om att lärarna vet bäst. Jag tror faktiskt att lärarna vet bäst hur man skall organisera undervisningen och hur gruppstorlekarna skall vara, osv. Men skolplanerna hjälper ju inte särskilt mycket. Det hjälper inte om vi inte har tydliga mål för skolan, om vi inte har rensat ut alla olika moment som kommer under skoldagen och i timplanen och läroplanen. Det krävs tydliga mål, och det krävs en precisering som hjälp åt lärarna. Inte minst SÖ:s attitydundersökning i höstas visar ju att lärarna tycker om att arbeta med barn och ungdom men känner sig oerhört plågade av stoffträngseln, av att inte hinna med, av bristen på tid på grund av att så mycket trycks på skolan. Det krävs alltså tydliga mål, en precisering. Vidare krävs en avreglering, ett statsbidragssystem som följer eleven till den skola som eleven väljer. Det krävs ett

statsbidragssystem som innebär att man på skolan har frihet att bestämma hur pengarna skall användas. Skolplanerna hjälper ju inte ett dugg, om man inte har detta. De tydliga målen avreglering och statsbidragssystem – när får vi något sådant att behandla här i riksdagen?

Beträffande fristående skolor kan jag berätta en annan historia, från en Waldorf-skola i Örebro. Där har man tagit hand om många barn som den allmänna skolan inte har klarat av. Man har alltså gått till Waldorf-skolan och bett skolan att ha de här barnen i undervisningen. Det har också gått mycket bra. Sådana exempel kan man ge från många fristående skolor i landet. Man tar hand om barn som den allmänna skolan inte har klarat av. Egentligen tycker jag inte att detta spelar så stor roll, för det måste ankomma på föräldrar och elever att välja skola. Det bör vara en rättighet att kunna välja skola. De statliga bidragen bör vara likvärdiga och rättvisa, och man skall få ett kommunalt stöd som motsvarar de rörliga kostnaderna för en elev i skolsystemet. Likvärdiga och rättvisa bidrag och frihet för föräldrarna att välja!

Anf. 87 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Inte heller jag känner igen beskrivningen att fristående skolor inte skulle ta emot elever med problem. Det förekommer och jag tycker att det är en självklar skyldighet också för fristående skolor att ta emot elever med olika social situation och bakgrund. Först och främst är det en moralisk skyldighet. Jag tycker också att man mycket väl kan överväga att göra det till en juridisk skyldighet, alltså ett villkor för att få statsbidrag.

Jag tror att det är viktigt att vi kommer bort från uppfattningen att de fristående skolorna är ett aktuellt alternativ bara för vissa grupper. Om det är så beror det på att vi fortfarande har kvar en ekonomisk segregation. Om vi skulle få rättvisa statsbidrag och kommunala bidrag, behöver ju de fristående skolorna inte ta ut några elevavgifter över huvud taget. Då eliminerar man föräldraekonomin som segregationsfaktor, och då tror jag också att de eventuella problem som kan ligga bakom det som Ingegerd Wärnersson talade om definitivt kommer att försvinna.

När det gäller de lokala skolplaner som kan upprättas på varje skolenhet betonar nu både Ingegerd Wärnersson och centern att dessa planer är mycket viktiga. Summan av planerna skall så att säga bli den kommunala skolplanen. Men problem uppstår ju om man på en skola vill göra någonting som inte passar in i den kommunala skolplanen. Vi är rädda för att det lätt händer att man från kommunal sida kör över den vilja som finns lokalt. Vi tror att detta skulle vara mycket olyckligt. Det är alltså viktigare för oss att stärka det lokala inflytandet i varje skola än kommunalpolitikernas inflytande.

Överläggningen var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i ärendena.

Utbildningsutskottets betänkande 11

Mom. 1 (anslag till Skolöverstyrelsen)

Först biträdades reservation 1 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. med 99 röster mot 21 för reservation 2 av Ylva Johansson. 182 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 206 röster mot 100 för reservation 1 av Ann-Cathrine Haglund m.fl.

Mom. 2 (länskolnämndernas sammansättning m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 36 för reservation 3 av Larz Johansson och Marianne Jönsson.

Mom. 3 (lokala skolplaner m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 4 av Ann-Cathrine Haglund m.fl., *dels* reservation 5 av Larz Johansson och Marianne Jönsson – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (anslag till Länskolnämnderna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (anslag till Stöd för utveckling av skolväsendet)

Först biträdades reservation 7 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. med 60 röster mot 18 för reservation 8 av My Gillberg. 227 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – genom uppresning.

Mom. 7 (anslag till Statens institut för läromedel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 9 av Ann-Cathrine Haglund m.fl., *dels* reservation 10 av Ylva Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (anslag till Utvecklingsinsatser på läromedelsområdet m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Ylva Johansson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 12

Mom. 1 (anslag till Forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (fortbildning för skolans personal)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av My Gillberg – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (rikstäckande fortbildningsplan inom miljö- och naturresursområdet)

Utskottets hemställan bifölls med 286 röster mot 20 för reservation 3 av My Gillberg.

Mom. 7 (anslag till Särskilda insatser inom skolområdet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (länskolnämndernas ansvar för utbildning av handikappade elever)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 14

Mom. 1 (högstadiundervisning vid svenska skolan i Costa del Sol)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (anslag till Bidrag till svensk undervisning i utlandet m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson – bifölls med acklamation.

Mom. 3–9

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 16

Mom. 4 (bidragsregler för fristående skolor på gymnasial nivå)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (konstskolan BASIS)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8–12 (anslag till Bidrag till utrustning för gymnasieskolan m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (särskilt reinvesteringsprogram för ungdomsskolan m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 283 röster mot 21 för reservation 4 av Ylva Johansson.

Prot. 1988/89:104 Mom. 14 (riktlinjer för skolbiblioteken)

26 april 1989

*Anslag till forskning
och forskarutbildning,
m.m.*

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Ylva Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (översyn av skolans lokaler från handikappsynpunkt)

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 21 för reservation 6 av Ylva Johansson.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

12 § Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande

1988/89:UbU25 Anslag till forskning och forskarutbildning, m.m. (prop. 1988/89:100 delvis).

Anslag till forskning och forskarutbildning, m.m.

Anf. 88 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de reservationer där moderata företrädare finns med.

Anf. 89 LARS LEJONBORG (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de reservationer som folkpartiet står bakom.

Anf. 90 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till centerreservationerna i detta betänkande.

Anf. 91 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer där vpk finns med.

Anf. 92 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer där miljöpartiet finns med.

Anf. 93 LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till de två socialdemokratiska reservationerna 17 och 18 och i övrigt till hemställan i utskottets betänkande.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Betr. debatten i övrigt om utbildningsutskottets betänkande 25, se 9 §.)

Kammaren övergick till att fatta beslut i ärendet.

Mom. 1 (tjänster som professor m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (doktorsexamen som behörighetsvillkor för vissa tjänster)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Larz Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (uppdraget som prefekt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (befordringstitlar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (forskning vid mindre och medelstora högskoleenheter m.m.)

Först biträdades reservation 5 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – som ställdes mot *dels* reservation 6 av Larz Johansson m.fl., *dels* reservation 7 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson, *dels* reservation 8 av Ylva Johansson – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 162 röster mot 57 för reservation 5 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. 85 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 11 (särskild medelsanvisning till forskning vid mindre och medelstora högskoleenheter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Larz Johansson och Marianne Jönsson – bifölls med acklamation.

Mom. 13 och 14 (forskningsanknytning av grundläggande högskoleutbildning samt konstnärligt utvecklingsarbete)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Larz Johansson och Marianne Jönsson – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (förstatligande av den kommunala högskolan)

Först biträdades reservation 12 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. med 120 röster mot 21 för reservation 13 av Ylva Johansson. 161 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – genom uppresning.

Mom. 21 (anslag till Samhällsvetenskapliga fakulteterna m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Larz Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (inriktningen av jämställdhetsforskningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Larz Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

*Skadeståndsansvaret
vid kärnkraftsolyckor*

Mom. 31 (den informationsteknologiska forskningen vid universitetet i Umeå)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Lars Gustafsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 34 (tjänster som professor inom tekniska fakulteterna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Ylva Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 39 (anslag till Vissa särskilda utgifter för forskningsändamål)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

13 § På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

14 § Föredrogs

lagutskottets betänkande

1988/89:LU23 Skadeståndsansvaret vid kärnkraftsolyckor.

Skadeståndsansvaret vid kärnkraftsolyckor

Anf. 94 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Det är en viktig princip att alla verksamheter skall bära sina kostnader, inte bara för den direkta produktionen utan även för de risker som verksamheten kan innebära. Det gäller t.ex. för industrier och transporter. Företagen inom dessa branscher måste genom försäkringar eller på annat sätt kunna svara på de kostnader som olyckor eller skador på grund av deras produktionsprocesser kan förorsaka. Deras produktionskostnader och därmed priset på deras produkter belastas med försäkringsavgifter och annat för att företaget skall kunna svara mot de ersättningsanspråk som kan komma att ställas.

Herr talman! Det finns ett viktigt och anmärkningsvärt undantag från denna regel att olika verksamheter skall kunna svara mot de ersättningskrav som kan komma att ställas. Det är kärnkraftsindustrin. Ägarna till kärnkraftverken behöver nämligen bara svara för en ringa bråkdel av de skador som verksamheten kan leda till. Härigenom skjuter kärnkraftsindustrin över kostnaderna för eventuella olyckor och därav följande skadestånd på samhället eller på de enskilda personer som drabbas. Systemet innebär att kärnkraftsindustrin inte belastas med de kostnader som den borde belastas med utan subventioneras av samhället.

Ansvar för atomolyckor regleras enligt internationella överenskommelser, som Sverige liksom flertalet övriga västeuropeiska länder har ratificerat. Det gäller Pariskonventionen och en i Bryssel 1963 avslutad konvention om supplerande statsansvar.

Ägarna till kärnkraftverken ansvarar enligt den svenska lagstiftningen sedan i fjol för upp till 800 milj. kr. vid olycka. Utöver detta belopp och upp till 3 miljarder svarar dels Sverige tillsammans med övriga konventionsstater, dels svenska staten ensam. Det är omöjligt att förutse vilka skador en atomolycka kan orsaka och vilka kostnader som kan uppstå, om de över huvud taget är mätbara i pengar. Det finns något olika uppgifter om vad Tjernobylikatastrofen egentligen kom att medföra för kostnader. Både 80 och 100 miljarder svenska kronor har nämnts. Om vi stannar för 80 miljarder, betyder detta att ägarna till svenska kärnkraftverk endast ansvarar för 1 % av vad Tjernobylikatastrofen orsakade skador för.

Motivet för att innehavarnas ansvar är så ringa har förklarats med att kapaciteten på återförsäkringsmarknaden inte medger att försäkringar för atomolyckor kan tecknas för ett belopp över 1 miljard kronor. Eftersom försäkringen skall motsvara minst 120 % av ansvarsbeloppet kunde detta, när höjningen från tidigare 500 miljoner genomfördes i fjol, enligt regeringens bedömning ej sättas högre än till 800 milj. kr.

Det är dock uppenbart att man i vissa andra länder, som har tillträtt de nämnda konventionerna, försäkrat eller garanterat högre belopp. I Västtyskland uppgår ägarnas ansvar till ca 1,8 miljarder svenska kronor och i Nederländerna till ca 1,3 miljarder svenska kronor. Detta skall jämföras med 0,8 miljarder i Sverige.

Från centrens sida har vi motionerat vid flera tillfällen om det anmärkningsvärda förhållandet att kärnkraftsindustrin inte behöver ta ansvar för de skador dess verksamhet kan förorsaka. Som jag nämnde anser vi att kärnkraftsindustrin, liksom andra verksamheter, genom försäkringar eller på annat sätt skall ta ansvar för och ersätta alla dem som kan drabbas av förluster eller skador på grund av olyckor som verksamheten medför. Kärnkraftsindustrin skall liksom andra industrier och all energiutvinning stå för sina kostnader. Kan kärnkraftsindustrin inte stå för sina kostnader, har vi ytterligare skäl för att kärnkraften skall avvecklas. Nuvarande system innebär, som jag nämnde, att det svenska samhället subventionerar kärnkraften.

Enligt centrens och övriga reservanters synpunkt bör riksdagen uttala att regeringen utan dröjsmål prövar förutsättningarna för att genomföra ett fullt ansvar för kärnkraftsindustrin, eller i vart fall radikala höjningar av ansvarsbeloppet vid atomolyckor. Sverige försöker ju i olika sammanhang vara en föregångare i världen, bl.a. när det gäller miljöfrågor. Vi är det första och enda land som har beslutat att avskaffa kärnkraften. I linje med vår övertygelse om kärnkraftens faror borde det vara naturligt att vi även går i spetsen för att kärnkraftsindustrin skall bära sina kostnader.

Jag har nämnt att ansvarsbeloppen i Västtyskland och i Nederländerna är betydligt högre än i Sverige. Det torde finnas skäl för Sverige att pröva de vägar som dessa länder har gått och med ledning härav finna vägar att höja kärnkraftsindustrins ansvarsbelopp i Sverige.

Herr talman! Kärnkraftsindustrin borde enligt vår mening stå för sina kostnader, och skadelidande skall vara garanterade full ersättning för de skador som kan uppstå. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till vår reservation.

Anf. 95 ELISABET FRANZÉN (mp):

Herr talman! Kärnkraftsindustrin bedriver en verksamhet som den inte tar ekonomiskt ansvar för, och det vet den. Försäkringsbranschen har också en rätt realistisk bedömning av kärnkraftens risker, och man är nöjd med att inte behöva försäkra för ett större belopp än 800 miljoner.

Frågan är om riksdagens majoritet har fattat riskerna. Frågan är faktiskt om de enskilda människorna och ledamöterna inom socialdemokratin, folkpartiet och moderaterna har fattat vilken ofantligt farlig verksamhet som kärnkraftsproduktionen är. Personligen tror jag inte att de verkligen har förstått och tagit det till sig, för då skulle de inte tillåta den här verksamheten när det inte ens finns ekonomisk beredskap för att lindra de skador som kan uppkomma. Det är ju ändå fråga om att lindra och minska skadeverkningsarna. Skadorna på livet vid ett kärnkraftshaveri är i många stycken ohjälpliga och slutgiltiga.

Sverige har en beredskap på högst 3 miljarder per olycka. Detta kan jämföras med den preliminärt beräknade kostnaden för olyckan i Tjernobyli – 100 miljarder bara i Sovjeunionen. Vår ekonomiska beredskap, inkl. samhällets åtaganden, för en sådan olycka är mindre än 3 %. Den gången – i Tjernobyli – var det ändå bara 3–4 % av reaktorhärden som smälte.

Miljöpartiet ser det som en självklarhet att kärnkraftsindustrin skall bära sina egna kostnader, som andra branscher inom näringslivet får göra, och att den skall ta ansvaret för riskerna med sin verksamhet. Det skall inte vältras över på samhället och på enskilda människor.

Kärnkraftsproducenterna måste åläggas att ta försäkringar och ställa andra ekonomiska garantier till ett belopp av minst 100 miljarder. Kan de inte göra det, skall de sluta att klyva atomkärnor och ägna sig åt något som är mindre farligt.

Detta krav borde gälla inte bara i Sverige utan också i andra länder.

Den svenska regeringen, som påstår sig vara mycket duktig på att sprida svenskt säkerhetstänkande inom EG, kommer säkert att med stor framgång verka enligt dessa riktlinjer för nya tillägg till Pariskonventionen, när vår reservation bifallits av riksdagens majoritet vid nästa votering.

Jag slutar med att yrka bifall till reservationen från centern, vpk och oss i miljöpartiet.

15 § Kammaren beslöt kl. 17.52 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

16 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av talmannen.

Anf. 96 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Frågan om skadeståndsansvaret vid kärnkraftsolyckor har debatterats vid upprepade tillfällen i kammaren. Senast vi debatterade var i fjol när vi behandlade regeringens förslag till ändring i atomansvarighetslagen. I det sammanhanget hade vi att behandla motsvarande motionsyrkanden som i dag föreläggs kammaren.

Lagutskottet uttalade i fjol i sitt betänkande att man delade motionärernas uppfattning när det gäller att ansvaret i första hand bör bäras av kärnkraftsindustrin. Däremot avstyrktes yrkandena om obegränsat eller radikalt förändrat och utökat ansvar. Av lättförklarliga skäl är den viktigaste uppgiften i dessa sammanhang att finna överenskommelser på det internationella planet. Det internationella grunddokumentet är Pariskonventionen från 1960 och ett tilläggsprotokoll till denna konvention från 1968. 14 västeuropeiska länder, inkl. Sverige, har ratificerat konventionen.

Enligt denna konvention har innehavare av atomanläggning ansvaret för skador som uppstår, oberoende av vållande, s.k. objektiv grund. Ansvaret är ekonomiskt begränsat till visst belopp och skall vara täckt med försäkring eller annan ekonomisk garanti. Utan att här gå in på de beräkningsformer som man har internationellt för att räkna fram de olika beloppen, kan vi konstatera att vi i Sverige i fjol fick en uppräknig av ansvarsbeloppen. Det betyder för Sveriges del att innehavaren av en anläggning är ansvarig för ett belopp motsvarande ca 800 milj. kr. för varje olycka. Det betyder i sin tur att innehavaren har då att teckna en försäkring till ett värde av 1 miljard kronor. Det är vad man i dag kan uppnå maximalt med försäkringar. Där har vi en begränsning och en förklaring till att just detta belopp finns angivet. Till detta kommer sedan det ansvar som svenska staten har iklätt sig och som sträcker sig till 3 miljarder kronor för varje olycka.

Vid en internationell jämförelse kan vi konstatera att ansvarsbeloppen i Sverige ligger högt. Visserligen sade Martin Olsson i debatten före middagsuppehållet att han kunde peka på något land som hade högre belopp än Sverige. Men trots allt kan vi konstatera att vi i vårt land ligger högt bland de länder som har motsvarande försäkringar inbyggda i systemet. Med detta vill jag inte ha sagt att vi skall slå oss till ro och låta det vara bra med det beslut vi fattade i fjol. Utskottsmajoriteten förväntar sig att regeringen kommer att på det internationella planet arbeta för att få dessa skadeståndsbelopp och garantier uppräknade efter hand som det blir möjligt att uppnå överenskommelser.

Det är säkert så att det inte blir någon större vinning om vi ensidigt i Sverige tar på oss skadeståndsbelopp som går utanför de internationella överenskommelserna. Den stora framgången uppnår vi om Sverige internationellt kan åstadkomma bättre bestämmelser i de konventioner som Sverige har att delta i och kan försöka att påverka i det internationella umgänget.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på den reservation som är fogad till betänkandet.

Anf. 97 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! På grund av att kärnkraftsindustrin inte står för sina kostnader när det gäller att svara för skador som kan uppstå, kan man säga att kärnkraftsindustrin får någon form av positiv särbehandling i vårt land. Som jag nämnde i mitt anförande före middagspausen svarar kärnkraftsindustrin bara för skador som i kronor motsvarar 1 % av vad man räknar med att Tjernobylylyckan har kostat.

Det stämmer inte med marknadsekonomin att vissa verksamheter skall slippa att svara för sina verkliga kostnader. Det är även ur energipolitisk synpunkt fel att kärnkraftsindustrin blir subventionerad. Det blir svårare för de alternativa energikällorna att hävda sig.

Under middagspausen kunde vi höra radions nyhetsändringar. Man rapporterade där att kärnkraftsolyckan i Tjernobyll alltjämt sätter sina spår i Norrland. En tredjedel av de får som slaktas av Norrlands slakteriförening har för höga cesiumhalter, och vi vet att den samiska kulturen nästan har varit hotad av olyckan i Tjernobyll.

I dag gäller diskussionen ersättningen. Vi reservanter anser att Sverige skall gå i spetsen när det gäller att försöka nå internationella överenskommelser om att kärnkraftsindustrins ansvar skall öka avsevärt, helst så att det blir ett fullt ansvar. Detta kan kanske ske genom tillägg till de konventioner som redan gäller eller genom att man kommer fram till en ny konvention. Jag tycker inte att Sverige skall hesitera inför de svårigheter som kan föreligga att nå en sådan uppgörelse. Vi har i vårt land gått i spetsen när det gäller att försöka skapa ett ökat miljömedvetande och ta större hänsyn till miljöhotens förutsättningar. Jag tycker att det här är ett område som gränsar till detta, och det överensstämmer mycket väl med svensk tradition att Sverige går i spetsen även i detta fall. Det är synd att socialdemokrater, moderater och folkpartister inte vill vara med på ett riksdagsuttalande i denna fråga.

Anf. 98 ELISABET FRANZÉN (mp) replik:

Herr talman! Allt det som Martin Olsson nyss sade kan jag skriva under på. Det var kloka ord.

Däremot vill jag något kommentera det som Rolf Dahlberg sade. I viss mån blir det en repetition av vad jag nämnde före middagsuppehållet. Men en repetition kan vara på sin plats. Rolf Dahlberg sade nämligen att ansvarsbeloppen i Sverige ligger högt internationellt sett. Men tydligen ligger de inte tillräckligt högt. Det högsta ansvarsbeloppet totalt motsvarar 3 % av den beräknade kostnaden för olyckan i Tjernobyll enbart i Sovjeunionen. Vidare sade Rolf Dahlberg att det inte är någon större vinning att vi i Sverige tar på oss ett större ekonomiskt ansvar. Men det är klart att det är en stor vinning. Kostnaderna vid en olycka kan ju faktiskt täckas. Om de svenska kärnkraftverken tar fullt ansvar i detta sammanhang, är det fullständigt solklart att det är en vinning i och med att kärnkraften blir så olönsam och omöjlig att fortsätta med att man måste upphöra med användningen av denna. Det ser vi alltså som en mycket stor vinning.

Rolf Dahlberg sade också att det är bättre att Sverige arbetar internationellt för större ansvarsbelopp än att ett större ansvar läggs på Sverige. Jag vill då påpeka att vi i miljöpartiet vill att Sverige *både* verkar för detta med större

ansvarsbelopp och arbetar internationellt för att det blir lika stora ansvarsbelopp.

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

*Skadeståndsansvaret
vid kärnkraftsolyckor*

Anf. 99 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Herr talman! Jag tror att vi trots allt är överens om att den viktigaste uppgiften för Sverige är att arbeta internationellt för att åstadkomma förbättringar av de konventioner som regleras internationellt. Men då är att märka att det här är fråga om de länder som i dag deltar i det internationella arbetet. Både Martin Olsson och Elisabet Franzén har nämnt Tjernobylyckan och följderna av denna. Men här är att beklaga att Sovjetunionen och en rad andra östländer inte deltar i något arbete över huvud taget på detta område. Där har Sverige naturligtvis en viktig uppgift. Det gäller alltså dels att utvidga kretsen av medlemsländer, dels att – om möjligt – se till att ansvarsbeloppen höjs.

Men samtidigt får vi i vårt land inte fara fram på ett sådant sätt att vi bryter med de länder som har undertecknat konventionerna. Då skulle vi bara försämra vår egen situation.

Den debatt som vi hade förra året visade att en stor majoritet här i kammaren förlitade sig på att Sverige som nation skulle fortsätta att arbeta internationellt på att åstadkomma förbättringar på detta område. Försäkringsgarantierna är oerhört viktiga i detta sammanhang, eftersom det rör sig om så enormt stora belopp. Det handlar ju om belopp i miljardklassen. Här finns det i dag begränsningar för dem som skall teckna försäkringar. Om man skall vara realistisk, måste man ta med detta i bedömningen av hur vi skall agera.

Anf. 100 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Visst fanns det i fjol en stor majoritet som inte ville göra ett tillkännagivande om att Sverige skulle arbeta internationellt för att åstadkomma förbättringar. Det ser ut att bli så även i år. Men för den skull får man inte avstå från att väcka frågor. Det finns ju många exempel på att det har dröjt länge från det man har väckt frågor till det att det funnits en majoritet. Då det gäller kärnkraften fanns det ju först en stor majoritet för en utbyggnad. Men sedan har man fått majoritet för avveckling.

Jag nämnde Tjernobylyckan därför att det är den enda större olycka som har inträffat i vår närhet. Dessutom finns det vissa beräkningar i det sammanhanget vad gäller kostnaderna. Jag har alltså satt kostnaderna för Tjernobylyckan i relation till det ansvar som kärnkraftverkens innehavare tar genom försäkringar. Jag kom fram till att det rörde sig om 1 %.

Visst finns det länder i Europa som har ett något sämre försäkringsskydd än Sverige. Den aktuella siffran för Sveriges del är nu 800 milj. kr. vad avser ansvarsgränsen. Men Västtyskland ligger, som jag tidigare nämnde, högst med 1,8 miljarder – alltså mer än dubbelt så mycket. Det borde på något sätt vara vägledande för Sverige i arbetet på detta område, i varje fall som ett första litet steg. Men framför allt gäller det att genom internationella överenskommelser komma fram till att kärnkraften liksom all annan verksamhet skall svara för sina kostnader.

Anf. 101 ELISABET FRANZÉN (mp) replik:

Herr talman! Utskottet var *inte* enigt, Rolf Dahlberg – det framgår också av vår reservation – om att det är bättre att Sverige arbetar internationellt för att åstadkomma förbättringar på detta område. I reservationen säger vi att Sverige skall både självt införa ett högre skadeståndsbelopp och arbeta internationellt. Dessa båda saker är alltså viktiga.

Det finns ingenting i utskottets skrivning som stöder påståendet att det skulle strida mot de internationella konventionerna att Sverige går i spetsen och ensidigt, åtminstone till att börja med, införa ett större skadeståndsansvar än de andra länderna har för att sedan arbeta på att de andra gör likadant.

Anf. 102 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Kanske är det en egendomlig tillfällighet att vi just i dag, på Tjernobyldagen – alltså på treårsdagen efter olyckan i Tjernobyl – har en debatt här i kammaren om vilket skydd reaktorägare och länder som har reaktorer bör ställa upp med, med tanke på allmänheten.

Det ärende som vi debatterar här i dag har sitt direkta ursprung i atombomberna över Hiroshima och Nagasaki år 1945. Från detta år och fram till 1953 försökte USA att hävda sitt monopol på kärnvapenområdet och hemlighålla allt som hade med kärnenergi att göra. 1953 insåg man att man hade misslyckats med detta. Sovjet hade då redan sprängt sin första atombomb. Den 8 december 1953 höll president Eisenhower sitt berömda tal i FN som sammanfattades med orden "atoms for peace", atomer för fred. Han framförde sitt förslag att kärnenergin från att ha varit ett dödligt hot skulle bli en utsinlig energikälla, till välsignelse för mänskligheten. Att denna energi enbart skulle användas för fredliga ändamål skulle FN övervaka genom ett nytt organ. International Atomic Energy Agency (IAEA). Naturligtvis skulle de dåvarande kärnvapenmakterna behålla sitt kärnvapenmonopol. Men samtidigt skulle de förhindra spridning av denna teknik till andra. Den civila kärnenergianvändningen däremot skulle kärnvapenmakterna på alla sätt främja.

Idéerna möttes med entusiasm, särskilt från de länder som tidigare hade varit utestängda från kunskapen om kärnenergin – bl.a. Sverige. Kunskaperna började också att flöda. Sverige hade två intressen. Det gällde då dels en egen atombomb, dels en egen s.k. civil, fredlig, kärnenergi. 1956 var Sverige färdigt med sitt program för en blågul atom. Beslut fattades om bildandet av AB Atomenergi och byggandet av den första reaktorn, Adam, som så småningom kom att placeras i Ägesta. Internationella konferenser avlöste varandra. Att spara på energi blev plötsligt inaktuellt. Oljan flödade och blev allt billigare. Kärnkraften väntade runt hörnet med så billig energi att det förmodligen skulle vara onödigt att skicka ut elräkningar.

Det var under denna euforiska yra som det första fördraget om skadeståndsansvar på atomenergins område slöts i Paris år 1960. Detta har sedan blivit normbildande för det ansvar som kärnenergiorgan resp. staterna skall ikläda sig vid kärnkraftsolyckor. Enligt den svenska atomansvarighetslagen har man gått något längre än vad konventionen kräver, vilket visar att det inte kan finnas några svårigheter att gå ännu längre. Sverige kräver sålunda att reaktorinnehavaren skall kunna betala upp till 800 milj. kr. i

skadestånd vid kärnkraftshaverier. Staten ikläder sig sedan ett ansvar så, att det totala beloppet uppgår till 3 000 milj. kr.

Av utskottets redogörelse framgår att det skadeståndsansvar som Sverige har iklätt sig är högre än det maximala belopp som krävs enligt Pariskonventionens senaste skrivning. Utskottets påstående att en enskild stat skulle vara förhindrad att i sina egna lagar fastställa högre ansvarighetsbelopp än konventionens minimibelopp ter sig därför för mig helt otroligt. Jag kommer inte att tro på detta förrän utskottet presenterat en vattentät bevisning för sitt påstående. Reservanterna har inhämtat information som tyder på att utskottsmajoriteten i detta fall här falskt vittnesbörd.

Utskottet använder sig också av det förrådiska ordet torde: "det torde inte vara förenligt med Pariskonventionen att ålägga anläggningsinnehavaren ett obegränsat ansvar". Om detta är sant, torde det vara ett av de mera uppseendeväckande fenomenen i internationell rätt. Det vore mycket egendomligt om avtalslutande parter förbjöd varandra att ålägga privata företag att fullt ut ersätta den skada som de eventuellt vållar. Om så verkligen skulle vara fallet, borde Sverige verkligen omedelbart frånträda denna egendomliga konvention. Att vara ansluten till en konvention som ålägger landet sådana orimliga förbud är en kränkning av vår nationella självbestämmanderätt. Jag vägrar att tro att utskottet har tolkat konventionen rätt.

Vad vi vet i dag är följande. Kärnkraftsbolagen ersätter genom försäkringar skador upp till ca 800 miljoner svenska kronor. Svenska staten fyller sedan på upp till 3 000 miljoner svenska kronor. Haveriet i Harrisburg kostar minst 7 000 milj. kr. att röja upp – en verksamhet som tar minst 15 år, om man lyckas med den. Verksamheten är ju ännu inte avslutad. Haveriet i Tjernobyli kommer enligt uppgift att kosta den ryska nationen ca 100 000 miljoner svenska kronor. Mot denna bakgrund är det oansvarigt att bibehålla de ersättningsbelopp som atomansvarighetslagen stipulerar.

Det kan i detta sammanhang vara värt att notera att exempelvis OKG i sitt bokslut 1987 redovisade ett eget kapital på 382 milj. kr., vilket alltså är vad detta bolag anser sig vara värt. I årets bokslut redovisar man en förlust i verksamheten. Det är uteslutet att företagen utan försäkringsskydd skulle kunna ersätta ens en liten bråkdel av möjliga skadeståndsbelopp. Det är säkert också så, att försäkringsväsendet inte är intresserat av att erbjuda försäkringar av den storleksordning som det här är fråga om. Om så inte är möjligt finns det naturligtvis en teoretisk möjlighet för staten att ta över ansvaret. Det förutsätter då, om staten skall ikläda sig ansvar upp till 100 miljarder kronor eller kanske mer, att man anser att verksamheten är oerhört samhällsnyttig.

Herr talman! Detta är en moralisk fråga. Det är oacceptabelt att i landet bedriva en verksamhet med mycket stora risker – även om sannolikheten för att risken skall materialiseras är liten – utan att medborgarna har ett fullgott skydd för dessa risker. Det är väl ändå inte utskottets mening att kärnkraftshaverier skall likställas med vad som i försäkringsrätten kallas "act of God", eller på vårt något mer sekulariserade språk: naturkatastrof?

Enligt min mening finns det tre möjliga val när det gäller denna fråga. Antingen tar reaktorinnehavaren det fulla ansvaret på minst 100 miljarder svenska kronor, eller också anser staten verksamheten så värdefull att den

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

*Skadeståndsansvaret
vid kärnkraftsolyckor*

övertar detta ansvar – ett ansvar som svarar mot en sjättedel av den svenska statsskulden, så det är ju inte helt omöjligt att staten skulle kunna ikläda sig ett sådant ansvar. Om inget av dessa två alternativ anses möjligt, finns det ett tredje moraliskt oantastligt alternativ, nämligen att omgående lägga ned verksamheten.

Det skulle intressera mig att höra om utskottsmajoriteten anser sig kunna finna något annat moraliskt acceptabelt alternativ än de tre som jag har nämnt, att reaktorinnehavaren tar fullt ansvar, att staten tar på sig hela ansvaret eller att verksamheten avvecklas. Om utskottets företrädare inte är villig att svara på detta kommer vi – åtminstone från miljöpartiets sida – att förfölja honom till dess vi får ett svar.

Miljöpartiet förväntar sig av Sveriges riksdag att den tar det fulla ansvaret för de verksamheter som den, genom de lagar den har stiftat, accepterar. Om man inte vill ta detta ansvar skall riksdagen se till att dessa verksamheter omgående stoppas, dvs. i detta fall avveckla kärnkraften.

Bortsett från det som vi just nu diskuterar finns det flera moraliska skäl som är alldeles tillräckliga för att avveckla kärnkraften, nämligen uranbrytningens mänskliga och ekologiska konsekvenser, det intima sambandet mellan kärnkraft och kärnvapen samt de oöverskådliga riskerna med det nukleära avfallet.

Även om riksdagen skulle bifalla vårt förslag om en kärnkraftsavveckling på tre år, krävs det att man fram till dess att den sista reaktorn är stoppad tar det fulla ansvaret för eventuella kärnkraftskatastrofer. Sådana kan ju faktiskt inträffa under avvecklingstiden.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationen.

Till Rolf Dahlberg vill jag säga att majoriteten föreställer sig att regeringen kommer att arbeta internationellt med denna fråga, vilket i och för sig är bra. Jag har förskräckligt svårt att förstå hur det kommer sig att om Sverige tog sitt fulla ansvar – samma ansvar som man kräver att varje bilägare skall ta, en obligatorisk försäkring som som täcker den högsta tänkbara skada som man bedömer att man kan åstadkomma – så skulle detta leda till att andra nationer sänkte sina krav.

I detta anförande instämde Eva Goës (mp).

Anf. 103 ELISABETH PERSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Först vill jag deklarerat att jag till fullo instämmer i vad Lars Norberg sade. Jag vill understryka att med de tragiska erfarenheter som mänskligheten har av vad kärnkraften kan orsaka – och som det finns skäl för att erinra just i dag – finns det all anledning för Sverige att gå i spetsen för att tvinga kärnkraftsindustrin att ta ansvar för sin verksamhet.

Tyvärr kan det här inte bli fråga om ett fullt ansvar. Avfallsproblematiken kommer att bestå i tusentals år framåt. Vi har inte ens diskuterat hur man skall garantera sig emot framtida olyckor när det gäller avfallet. Det går inte att i dag föreställa sig vad detta avfall kan förorsaka om 100 eller 200 år.

I detta perspektiv är vi många som är medvetna om att det bästa naturligtvis vore att vi aldrig hade infört kärnkraften, vare sig i Sverige eller

någon annanstans. Men nu har vi den och det minsta vi riksdagsledamöter kan göra är att se till att kärnkraftsindustrin får ta ansvar för sin verksamhet. Naturligtvis inser också jag att om den skulle göra det, skulle det leda till så höga kostnader, att man med all sannolikhet skulle anse verksamheten olönsam. En positiv effekt av detta kan ju inte bli annat än att kärnkraften avvecklas snabbare än man har tänkt sig. Det är också en anledning till att arbeta för att tvinga kärnkraftsindustrin att ta ansvar.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

*Inteckning av bostads-
rätt*

18 § Föredrogs

lagutskottets betänkande

1988/89:LU24 Inteckning av bostadsrätt.

Inteckning av bostadsrätt

Anf. 104 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! En av de viktigaste förutsättningarna för att vi alla skall kunna fungera ute i samhällslivet och i en gemenskap är tillgången på bra bostäder. Folkpartiet har därför under åtskilliga år arbetat för en bättre bostadspolitik. Vi anser att de nuvarande byråkratiska och reglerande inslagen i bostadspolitiken måste minska. Att det råder brist på bostäder hänger samman med nedtrappningen av bostadsbyggandet men också med trögheten på marknaden, som i sin tur leder till ett ineffektivt utnyttjande av bostäder, t.ex. vad gäller bostadsrätten.

Bostadsrätten är enligt många bostadskonsumenter en bra form av boende, och folkpartiet delar den uppfattningen. Bostadsrättsägaren ställer upp med ett gemensamt ansvarstagande för föreningens angelägenheter, och en konsekvens av detta är att boendekostnaderna ofta blir lägre för bostadsrättsägarna än för andra boende med hyresrätt, därför att man hjälps åt med skötsel och annat – man bjuder på sitt arbete.

Därför borde samhället uppmuntra bostadsrättsägandet i stället för att sätta käppar i hjulen. Möjligheterna att bilda bostadsrättsföreningar har tvärtom på olika sätt försämrats av regeringen, senast genom riksdagens beslut att stoppa räntebidragen när allmännyttiga fastigheter säljs till hyresgästerna. Den borgerliga regeringen försökte på sin tid att i stället underlätta möjligheten att bilda bostadsrättsförening, vilket den socialdemokratiska regeringen sedan stoppade.

Lagutskottets betänkande 24 handlar om möjligheten att inteckna bostadsrätt, och folkpartiet har tillsammans med moderaterna och centerpartiet fogat en reservation till betänkandet, där vi har anslutit oss till den moderata motionen om tillåtelse att göra en inteckning i bostadsrätten – en möjlighet som i dag saknas. Vår uppfattning är att den enskilde bostadskonsumenten därigenom bättre skulle kunna finansiera sitt boende. Möjlighet att göra inteckning gäller ju för egna- och villaboende – varför inte för

bostadsrätt? Det skulle framför allt kunna underlätta en övergång från hyresrätt till bostadsrätt – men det kanske inte är önskvärt i ett socialdemokratiskt samhälle?

Vi i folkpartiet anser att de boendes önskemål på allt sätt bör uppmuntras. Det måste vara utgångspunkten för en sund bostadspolitik. Valfriheten måste öka, och staten skall inte genom ekonomiska styrmedel eller administrativa regleringar gynna vissa och missgynna andra upplåtelseformer, vilket i dag sker. Vi skall inte tala om den orättvisa behandlingen av Svenska bostadsrättsföreningars centralorganisation, som vi hade en debatt om för en tid sedan.

Utskottsmajoriteten säger i lagutskottets betänkande att det saknas möjlighet att göra inteckning i bostadsrätt och nöjer sig tydligen med den nuvarande tingens ordning, även om man hänvisar till att bostadsrätter kan användas som pantobjekt.

Men frågan tränger ändå på: Varför kan inte de två boendeformerna egnahemsboende och bostadsrättsboende ges likvärdiga villkor, dvs. möjlighet till inteckning? Var finns logiken? Det skulle ge fler människor, framför allt unga människor, möjlighet till ett bra boende, skapa större rörlighet på fastighetsmarknaden och innebära betydligt lägre boendekostnader. Förslaget om en författningsändring med innebörd att inteckning av bostadsrätt kan införas är lika aktuellt i år som tidigare år då frågan har förts fram till avgörande i riksdagen.

Jag yrkar därför bifall till reservationen till lagutskottets betänkande 24.

Anf. 105 GUNNAR THOLLANDER (s):

Herr talman! Lagutskottets betänkande LU24 handlar om inteckning av bostadsrätt, som Ulla Orring sade. Det är inte något nytt ärende, som vi också har hört, utan det återkommer år efter år, senast våren 1988. Utskottsmajoriteten har tidigare avstyrkt motioner i ärendet, och det har vi gjort därför att utvecklingen har visat att bostadsrätt anses vara en god säkerhet.

Vi socialdemokrater är inte, som Ulla Orring sade, inne på tanken att låta vissa människor komma i en sämre situation än andra, utan vi vill självfallet att människor skall ha frihet att välja boende.

I detta sammanhang har vi tidigare inte tyckt att det har varit angeläget att tillstyrka detta motionsyrkande, och vi har samma uppfattning i år. Vi har tittat noga på detta och har funnit att utvecklingen har gått därhän att bostadsrätt numera betraktas som en mycket god och av långivarna allmänt accepterad säkerhet för lån till bostadsrättsinnehavare och bostadsrättsköpare. Det finns alltså inte någon anledning att ändra uppfattningen från tidigare år.

Därför yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan och avslag på motion L505 och reservationen till betänkandet.

Anf. 106 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Det är sant, som Gunnar Thollander säger, att denna fråga inte är ny, men den är inte sämre för det. Om man vill ha en förändring måste

man arbeta på det sättet att man tar upp ett förslag tills det slutgiltigt kan bifallas av majoriteten.

Gunnar Thollander och jag borde kunna vara överens om att det finns så många krissymptom inom bostadsmarknaden för närvarande att vi gemensamt skulle försöka arbeta bort de regleringar som hindrar en större rörlighet på bostadsmarknaden. På så sätt kan unga människor beredas möjligheter att komma över en bostadsrätt, genom att det går att göra inteckningar i bostadsrätten. Det förhållandet råder inte i dag.

I utskottsbetänkandet kan man mellan raderna läsa att den utredare som har tillsatts för att se över bostadsrättslagen inte fick i uppgift att ta upp frågan om möjligheten att göra inteckning i bostadsrätt, och det beklagar jag mycket. Denna fråga är mycket angelägen, och jag beklagar att socialdemokraterna har den rigida inställningen just till ägandet av bostadsrätt.

Anf. 107 GUNNAR THOLLANDER (s):

Herr talman! Jag tänkte just nämna den utredare som tillkallades 1986, och som presenterade ett betänkande i januari i år om översyn av bostadsrättslagen. Precis som Ulla Orring sade fanns inte frågan om inteckning i bostadsrätt med i direktiven. Det stod nämligen att frågor om bostadsrätt i vilka klara ställningstaganden nyligen gjorts av riksdagen inte skulle vara med. En av de frågor där ett klart ställningstagande gjorts gällde just inteckning i bostadsrätt. Jag tycker inte att vi behöver ta åt oss av påståendet att vi är rigida. Jag anser i alla fall att en bostadsrätt i detta sammanhang är en fullgod säkerhet.

Anf. 108 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Det finns bevis på att den socialdemokratiska regeringen inte har varit särskilt förtjust i bostadsrättsägandet. Från före bostadsministern kom ett förslag om att en form av hembud skulle råda för HSB, Riksbyggen och andra bostadsrätter.

Jag konstaterar att vi har olika uppfattningar i denna fråga. För min och de borgerliga partiernas del bör bostadsrättsägandet uppmuntras och inte förhindras.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

19 § Föredrogs

lagutskottets betänkande

1988/89:LU25 Vissa skadeståndsfrågor.

Beträffande detta betänkande konstaterade talmannen att ingen talare var anmäld.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

Fotografers rättigheter

Anf. 109 LOLA BJÖRKQUIST (fp):

Herr talman! Fotografier hör precis som konstnärer, regissörer och koreografer till dem som skapar i samhället. Det tror jag att de flesta håller med om. Tillsammans med kulturarbetare av olika slag deltar de i tillblivelsen av filmer. Men sedan 1960 skyddas alltså fotografernas rättigheter i en speciell fotolag, medan de övriga som skapar det konstnärliga verket, dvs. filmen, skyddas av upphovsrättslagen. Vi i folkpartiet tycker att det är principiellt fel att fotograferna inte redan är integrerade i upphovsrättslagen. De hör ju naturligt till bildkonstnärskollektivet.

Det är mycket som ryms inom begreppen litterära och konstnärliga verk. Inom kort föreslås att också datorprogram skall räknas dit. Upphovsman får då skydd i upphovsrättslagen. Det är synnerligen olyckligt att särbehandla fotograferna. Deras verk riskerar nu att få ett godtyckligt skydd.

Utanför Norden är fotograferna i regel integrerade. Det är de även på Island. I Danmark finns ett förslag till en fullständig integrering.

Herr talman! Flera skäl talar för att fotograferna i Sverige får sitt skydd i upphovsrättslagen. Bl.a. bör deras alster lagtekniskt behandlas precis som alla andra alster av skapande verksamhet. Likaså skulle vissa gränsdragningsproblem undvikas och samstämmigheten mellan kulturpolitik och immaterialrätt bli bättre.

En upphovsrättsutredning pågår visserligen sedan 1976. Enligt kommittéberättelsen för 1989 skall den ha slutfört sitt arbete 1990. Vi vet att utredningen överväger även fotorätten. Men vi i folkpartiet anser det vara självklart att vi skall ange vår ståndpunkt till den sittande utredningen, för att undvika oklarheter. Det är också enligt vår mening bra för utredningen att den får en klar signal från riksdagen om inställningen till integrering av just fotografers rättigheter i upphovsrättslagen. Därför yrkar jag bifall till reservationen till lagutskottets betänkande nr 26.

Anf. 110 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Som Lola Björkquist redovisade skyddar vi litterära och konstnärliga verk genom upphovsrättslagen. Den lagen gäller alltså inte fotografier, utan fotografier skyddas av en särskild lag. Rent allmänt kan man säga – jag håller med Lola Björkquist på den punkten – att den lagen ger ett svagare skydd. Fotograferna har inte samma skydd som övriga som utövar litterär eller konstnärlig verksamhet.

Ett exempel på en sådan skillnad mellan lagarna är att fotografier måste få sina verk klassade som konstnärliga eller vetenskapliga för att få den skyddstid på 50 år som gäller i upphovsrättslagen. I annat fall är skyddet ofta kortare än 25 år. De här olikheterna i lagstiftningen har länge gett upphov till ett förståeligt missnöje hos fotograferna. Därför har den sittande upphovsrättsutredningen fått direktiv och arbetar för fullt med att utreda möjlighe-

terna att stärka skyddet för fotografers verk.

Utskottet har kunskap om att utredningen precis nu arbetar med de här frågorna. Arbetet har kommit så långt att utredningen räknar med att inom bara några månader ta ställning till frågorna. Att riksdagen i det läget, som folkpartiet föreslår, skulle gå in och göra ett uttalande till utredningen, som är inne i slutskedet av sitt arbete, har utskottsmajoriteten funnit olämpligt. Jag tror rent allmänt att riksdagen skall vara försiktig och sparsam med att göra uttalanden när det inte är nödvändigt. Det är viktigare att regeringen får signaler från riksdagen när riksdagen verkligen vill ha fram ett budskap till regeringen. Skulle vi i tid och otid sända signaler till regeringen, som skulle vidarebefordra dem till olika utredningar som vi vet arbetar med frågorna, tror jag att det skulle avtrubba och minska respekten för riksdagen. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till lagutskottets hemställan och avslag på den reservation som är fogad till betänkandet.

Anf. 111 LOLA BJÖRKQUIST (fp) replik:

Herr talman! Folkpartiet brukar inte ge några direktiv, om vi inte tror oss veta vilken inriktning som kommittén lämpligast skall ha. Eftersom de allra flesta fotograferna vädjar om att få sin verksamhet införd under upphovsrättslagen, anser jag att det är viktigt att vi från samtliga partier talar om att det är den inriktningen som utredningen skall ha. Vad gör vi om det inte kommer ett förslag i den riktningen, utan fotograferna föreslås att även i fortsättningen skyddas av fotolagen?

Anf. 112 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Herr talman! Den här frågan är inte så där alldeles enkel, det vet alla som har tittat litet närmare på den. Fotografier arbetar på olika håll i samhället. Många är egna företagare, många arbetar med rent konstnärlig fotografiering, andra – och väldigt många – är anställda hos arbetsgivare som de tar fram bilder till.

Det är inte så enkelt att man omedelbart kan påstå att fotograferna tillförsäkras all rättvisa, om de bara kommer in under upphovsrättslagen. Det är ju därför man har tillsatt den utredning som arbetar med bl.a. denna fråga. Utredningen har många fler frågor att syssla med, som bekant, men just nu arbetar den intensivt med att åstadkomma en lämplig lagstiftning när det gäller fotografers rättigheter till sina verk.

Att då gå in och diktera för utredningen, skicka meddelanden från riksdagen om hur vi vill ha det, är för det första mycket ovanligt, och för det andra tycker jag att det är direkt olämpligt.

Hur skall vi då reagera, om det inte kommer ett bra förslag från utredningen? säger Lola Björkquist. Då får naturligtvis alla som tillhör den här kammaren återkomma med motioner och krav på hur de vill ordna rättsskyddet för fotografier. Det är min personliga övertygelse och lagutskottets majoritets övertygelse att den utredning som nu arbetar kommer att lösa de uppgifter som förelagts den.

Med det, herr talman, vill jag återigen yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 113 LOLA BJÖRKQUIST (fp) replik:

Herr talman! Just därför att det kan vara så komplicerade frågor att lösa är det ju bra om utredningen får veta vilken inriktning som kan vara den lämpligaste att arbeta med. På så vis får man också snabbare ett skydd för fotoграфияerna, för det är det de vill ha.

Anf. 114 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Herr talman! Det är oerhört svårt att förstå folkpartiets resonemang i den här frågan. När vi är överens om att det är en komplicerad fråga, som man har tillsatt en utredning för, vilken nu arbetar för fullt, då skulle vi helt plötsligt visa på att en viss lagstiftning är den bästa.

Det måste väl vara bättre att vi återkommer när vi har fått se vad utredningen kommer fram till. När vi har värderat utredningsresultatet, kan vi säga att vi inte tycker att utredningen har lyckats – om det nu är detta vi tycker. Då är det läge för att återkomma i frågan.

Att riksdagen så att säga i förväg tar ställning i en mycket komplicerad fråga är ytterligt ovanligt. Det hör inte till vanligheterna att någon över huvud taget kräver av riksdagens ledamöter att de skall ta ställning på ett sådant underlag som det vi har i dag. Folkpartiets agerande i den här frågan förvånar mig verkligen.

Talmannen anmälde att Lola Björkquist anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 115 ELISABETH PERSSON (vpk):

Herr talman! Nästan ingenting är enkelt här i världen, det håller jag med Rolf Dahlberg om. Det är inte heller så vanligt att riksdagen tydligt anger målet för var en utredning skall landa.

Jag tycker att det är litet olyckligt att motionärerna har formulerat sig som de har gjort, men eftersom vi i vpk i princip delar uppfattningen att det finns goda skäl för att fotografers verk, som framställs i konstnärligt syfte, skall jämföras med andra bildkonstverk med avseende på upphovsrätten, vill jag med dessa få ord yrka bifall till reservationen.

Anf. 116 ELISABET FRANZÉN (mp):

Herr talman! Frågan om fotoграфияernas rättigheter är komplicerad. När vi behandlade den i utskottet kunde jag inte ta ställning, och vid voteringen avstod jag från att rösta. Men efter att ha tänkt mera har jag kommit fram till ett ställningstagande.

Jag ville inte stödja folkpartiets reservation då, men jag tycker att det är viktigt att fotoграфияerna får ett bättre skydd för sina rättigheter. Å andra sidan pågår upphovsrättsutredningen, och man säger att ett betänkande är på väg och kommer under 1990. Jag vet dock att det har sagts att det skulle vara klart hösten 1988 och även tidigare, och fotoграфияerna väntar.

Utredningen har alltså dröjt. Jag skulle vilja skynda på den genom att säga att fotoграфияerna skall ha sina rättigheter med i upphovsrättslagen. Emellertid är det inte så enkelt längre med fotografier att de bara är framställda på silverplåt, utan det kommer fram en mängd nya tekniker som fotoграфияerna

använder, datortekniker och annat. Det finns också blandtekniker. Allt detta måste skyddas i en ny lag, och det finns inte underlag för det i dag.

För att kunna stifta en ny lag behövs det en utredning, och då går det trots allt fortare att vänta på att den sittande utredningen skall bli färdig. Därför står jag i dag bakom utskottets ställningstagande och avvaktar utredningen. Det gäller dock inte hela miljöpartigruppen, så en stor del av de övriga miljöpartisterna kommer att rösta för folkpartiets reservation.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

21 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1988/89:KU25 Vissa sekretessfrågor rörande skyddet för enskilds personliga förhållanden m.m. (prop. 1988/89:67 delvis).

Vissa sekretessfrågor rörande skyddet för enskilds personliga förhållanden m.m.

Anf. 117 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Konstitutionsutskottets betänkande 1988/89:KU25 behandlar ökat sekretesskydd för vissa särskilda fall. De särskilda fallen är en mycket liten grupp av människor. Det är en utsatt grupp, en grupp som behöver stöd och skydd, och det är en form av skydd som betänkandet handlar om.

Redan förra året hade de borgerliga ledamöterna i konstitutionsutskottet en reservation där vi sade följande: "Utskottet delar den i motionerna gemensamma grundtanken att de som utsätts för misshandel eller trakasserier bör beredas ett längre gående sekretesskydd än vad propositionsförslaget innehåller."

Vi kan konstatera att situationen sedan dess inte har blivit annorlunda, utan att det i teorin finns ett skydd men att i praktiken detta skydd inte håller. Vi har därför upprepat den här reservationen, som nu även det nya miljöpartiet ställt sig bakom.

Jag har så svårt att förstå varför socialdemokraterna och kommunisterna inte är eniga med oss i den här frågan. Hur i all världen tror de att dessa utsatta människor skall bli skyddade, hjälpta, av en lagparagraf som stämmer i teorin men inte i praktiken?

Har det gått prestige i frågan? Är det för att man tidigare inte har tagit ställning för ett starkare sekretesskydd som man inte vill göra det nu? Jag vill föra den frågan vidare till företrädaren för utskottets socialdemokrater, som i dag är Olle Svensson, och till vpk.

Anf. 118 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! I den proposition som regeringen lade fram om sekretessfrågor inom undervisningsväsendet kom det största intresset att ägnas åt frågan om sekretessbeläggning av bibliotekens låntagarregister. Det intresset

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

*Vissa sekretessfrågor
rörande skyddet för en-
skilda personliga för-
hållanden m.m.*

gjorde att den frågan inte kom med bland dem som tas upp i det här betänkandet: den återkommer så småningom på riksdagens bord.

Vi behandlar nu några andra frågor, som i och för sig inte är ointressanta, men jag kommer, herr talman, inte att utnyttja hela min taletid för det här – har betänkandet legat på kammarens bord nu i åtta plenidagar borde det vid det här laget vara inläst. Jag skall bara kortfattat beröra de reservationer där centerpartisterna finns med.

Vi menar att man bör gå vidare med en översyn av sekretessen på skolväsendets område; man skall inte stanna vid det förhållandet att regeringen nu har avslagit en skrivelse från Psykologförbundet om sekretess. Sekretesslagstiftningen är ett komplicerat område där olika s.k. myndigheter är inblandade: Lärarna har en sekretessregel, psykologer och kuratorer en annan, och skolsköterska och skolläkare en tredje. Dessa olika sekretessregler är olika stränga.

Vi har från centerpartiet godtagit att man inte gör den reglering som psykologerna kräver, men vi menar att man måste fortsätta utredningsarbetet – elever som kommit snett eller som är på väg att komma snett i samhället behöver så mycket hjälp och stöd. Föräldrarna, skolan, andra myndigheter och polis bör kunna samverka för den unges bästa.

När vi nu i reservation 2 yrkar att man skall gå vidare vill vi göra det med anledning av den utredning som riksdagen tidigare har uttalat sig för. Det gäller då sekretess mellan myndigheter på hälso- och sjukvårdens område. Eftersom reglerna när det gäller skolhälsovården anknyter till detta tycker vi att det är ett lämpligt utredningssammanhang att ta upp detta i.

Jag övergår därefter till sekretess i vissa särskilda fall. Det gäller då namnändringar, men det gäller också skyddet för kvinnor som utsätts för misshandel eller trakasserier. Här har riksdagen vid tidigare tillfällen varit beredd att vidta åtgärder såsom besöksförbud och att tillåta beslut om sekretess i namnändringen, men då inträder den mycket märkliga situationen att detta icke är heltäckande. Först fattar man ett beslut till skydd för dessa utsatta kvinnor, men sedan är man inte beredd att fullfölja det. Man låter den sekretessen verka på bara vissa områden. I detta kan vi inte se vare sig logik eller konsekvens. Jag har i princip samma fråga till Olle Svensson som Elisabeth Fleetwood hade: Hur kan man försvara det? Man ger med ena handen men tar tillbaka med den andra. Det är inte särskilt meningsfullt.

I det sammanhanget talar man om sekretessskydd i vissa register. I ett särskilt yttrande har Bertil Fiskesjö och Rosa Östh tagit upp något som vi aktualiserat i en motion, nämligen att man också i administrationen i övrigt skall kunna vidareföra den här sekretessen. Det har förekommit upprörande fall – jag kan inte relatera dem här – där ett sådant sekretessskydd hade kunnat vara till hjälp för en enskild person. Vi menar från centerns sida – vi får säkert anledning att återkomma till det – att har man fått den vidgade sekretessen för att man inte skall bli förföljd skall den slå igenom även i administrationen i övrigt, exempelvis inom arbetsmarknadsutbildning eller vad det nu kan vara för verksamhet.

Slutligen, herr talman, skall jag bara nämna varför vi har reserverat oss för sekretess inom kommundelsnämnder m.m., trots att utskottet pekar på att en kommitté redan arbetar med det här. Det är 1988 års kommunallagskom-

mitté, som jag själv råkar vara ledamot av. Vi har i det här sammanhanget knutit det till den utredning som gäller sekretess på hälso- och sjukvårdens område. Vi menar att det är mycket komplicerat, och kommunallagsutredningens uppgift är inte att gå igenom sjukvårdssekretessen i någon vidare mening. Därför har vi reserverat oss på den punkten.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservationerna 2, 4 och 5 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 119 ROLF L. NILSON (vpk):

Herr talman! Jag tänkte beröra två frågor i det här betänkandet och även ta tillfället i akt att försöka besvara de frågor som Elisabeth Fleetwood och Bengt Kindbom ställde.

Det finns en vpk- och miljöpartireservation till betänkandet, och den gäller sekretessreglerna för den skolpsykologiska verksamheten. Det är en gammal hjärtefråga för Psykologförbundet att kunna arbeta under samma sekretessbestämmelser som skolhälsovården. Jag tror inte att det här är fråga om en prestige-kamp utan att det är ett reellt yrkesmässigt behov som ligger bakom den begäran som förts fram av Psykologförbundet och som vi sedan har ställt oss bakom.

I kontakten med psykolog kommer det fram så känsliga och intima uppgifter om barns och familjers levnadsförhållanden att den som lämnar de uppgifterna måste kunna vara absolut säker på att de inte förs vidare till någon som man inte vill att de skall föras vidare till. Man skall alltså i absolut förtroende kunna vända sig till skolpsykologen, om skolpsykologens arbete i väsentliga avseenden skall kunna vara meningsfullt.

Det har anförts invändningar mot Psykologförbundets och psykologernas krav om att skärpt sekretess för den skolpsykologiska verksamheten skulle medföra samarbetssvårigheter mellan psykologerna och lärare och annan personal inom skolan. Det finns förvisso samarbetssvårigheter inom skolans område, men de beror i mycket liten grad på de sekretessbestämmelser som finns, och de kommer knappast att öka om sekretessen skärps för psykologerna. Psykologförbundet har gång på gång understrukit att man är medveten om problematiken och att det förslag man har fört fram inte innebär ökade svårigheter att samarbeta – tvärtom underlättas det kurativa, det elevsociala och det elevvårdande arbetet, om arbetsmöjligheterna för psykologerna förbättras. Med dessa få ord vill jag yrka bifall till reservation nr 1 till betänkandet.

Sedan till den andra, ytterst viktiga frågan. Det är den som berör skyddet för enskild. I propositionen finns ett förslag till ändring i sekretesslagen. Vi tycker det är bra att det kommer nya bestämmelser för sekretess om enskilds personliga förhållanden. Det sägs i utskottets majoritetsskrivning att man, trots att det finns en ny lagstiftning som är endast ett år gammal på området, redan nu kan konstatera att lagstiftningen inte har varit tillräcklig utan att det finns ett behov av ökad sekretess på området.

Utskottsmajoriteten förutsätter att frågan tas upp till förnyade överväganden, och att regeringen återkommer till riksdagen med en redovisning av sina överväganden. Jag kan inte finna annat än att om det i den här delen finns en skillnad mellan majoritetens och reservanternas uppfattning, så är den

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

*Vissa sekretessfrågor
rörande skyddet för en-
skilds personliga för-
hållanden m.m.*

skillnaden hårfin. Jag menar att det i sak inte finns någon skillnad.

Den övriga diskussionen har gällt de motsättningar som finns mellan majoriteten och minoriteten i utskottet när det gäller frågan om hur lätt det skall vara att byta personnummer. Utskottsmajoriteten konstaterar i sin skrivning – bl.a. med hänvisning till en frågedebatt i riksdagen den 4 februari 1988 i vilken Kjell-Olof Feldt var inblandad – att det finns möjlighet att byta personnummer och att finansministern var beredd att medverka till att personnummerbyte skulle kunna ske.

Reservanterna säger att detta endast har skett i några enstaka fall. Men om jag har förstått det hela rätt är det just detta som är avsikten. Personnummerbyte skall bara ske i några enstaka fall. Det kan väl inte vara reservanternas avsikt att människor i stor omfattning, kvinnor och män som är förföljda och trakasserade, skall lösa dessa problem genom att byta personnummer och identitet? Även om man byter personnummer kan man inte skapa ett absolut skydd. Om man är mycket enträgen går det ändå att leta upp ett offer. Vi i vpk menar att det krävs andra åtgärder från samhällets sida. Samhället skall givetvis garantera ett skydd för kvinnor, barn och för övriga som har behov av detta. För detta ändamål har staten tillgång till en apparat – polis och andra myndigheter – som skall genomdriva detta. Vpk:s uppfattning är att det skall vara möjligt att byta identitet, men att detta endast skall ske i undantagsfall. Vi anser därför att reservation 4 får betraktas mer som en okynnesreservation.

Anf. 120 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Herr talman! Man kan verkligen undra vad som här menas med ordet "okynne", eftersom det används i det här sammanhanget. Rolf L Nilson säger att man i vpk i det här fallet valt att liera sig med socialdemokraterna, och han säger att han förutsätter att en ändring kommer att ske om en sådan behövs. Orsaken till att vi redan förra året tog upp frågan i en reservation var, som jag och också Bengt Kindbom tidigare påpekade, att ingenting hade skett. Nu har det gått ett år till, och ändå säger Rolf L Nilson att det egentligen inte finns någon skillnad i uppfattning.

Rolf L Nilson frågar om vi anser att byte av personnummer skall användas i stor omfattning. Jag tror att han t.o.m. påstod att vi ansåg detta. Men Rolf Nilson förstår säkert själv att detta inte är avsikten. Vi reservanter vill, som Kjell-Olof Feldt också sade, att om bestämmelserna behöver skärpas, skall detta också ske.

Det har gått lång tid, och det är just de mest utsatta människorna som drabbas av att utskottsmajoriteten lider av beslutsvända. Utskottet har därför inte kunnat förenas i reservationen. Jag hade gärna sett den reservationen som ett enigt uttalande från utskottets sida.

Anf. 121 ROLF L NILSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag delar Elisabeth Fleetwoods uppfattning att det hade varit bäst med ett enigt uttalande från utskottets sida.

Jag vill vidhålla min uppfattning att det i sak är ytterst små skillnader, om det ens är några, mellan det majoriteten uttrycker i sin skrivning och det som står i reservationen. Jag tycker att vi borde ha kunnat bli eniga om majoritetsskrivningen.

Anf. 122 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Herr talman! Det sista som sades var uppmuntrande. Jag antar att Rolf L Nilson kommer att rekommendera sina partikamrater att förena sig med oss reservanter när det gäller reservation 4. I så fall kommer vi en bra bit på väg, Rolf Nilson.

Anf. 123 ROLF L NILSON (vpk) replik:

Herr talman! För att undvika misstag och missuppfattningar kommer vi i vpk att vidhålla den mening som vi hade i utskottet.

Anf. 124 CLAES ROXBERGH (mp):

Herr talman! I kväll behandlas två betänkanden som ganska ordentligt berör den enskilda människan. Det är dels fråga om det betänkande vi nu behandlar, KU25, dels betänkande KU28 om datafrågor som kommer att behandlas senare i dag.

Det är för miljöpartiets del avgörande att det skapas ett skydd för den enskilda människan. När jag hör det som Rolf L Nilson säger blir jag deprimerad. Vi har i detta land personnummer, som medför avsevärda nackdelar för den enskilda människan. De skapar möjligheter till samkörning, försäljning av uppgifter och identifiering av personer. Det som alldeles nyss diskuterades, och som tas upp i reservation 4, är en av personnumrens nackdelar. Man kan lätt söka upp personer och t.ex. trakassera kvinnor. Det borde då också vara samhällets skyldighet att erbjuda utbyte av personnummer. Det borde vara en självklarhet. Jag begriper inte hur vpk kan försvara sitt ställningstagande. Det borde vara fullkomligt naturligt att mildra konsekvenserna av personnummeranvändningen.

Alla personer som är förföljda borde få tillstånd att byta personnummer. Det borde vara rimligt att ge förföljda kvinnor och andra det skydd de kan få. Vi har ju själva skapat detta system för registrering som medför att man kan finna människor så lätt.

Så till de övriga reservationerna. Vi menar att det är rimligt att uppgifter till skolpsykolog får samma sekretesskydd som inom elevhälsovården. Det är också rimligt att det sker en översyn av den totala sekretessen på skolområdet.

Vi menar också att det är rimligt att uppgifterna som lämnas till kuratorer m.fl. inom AMU-verksamheten får ett likartat sekretesskydd.

Jag vill härmed, herr talman, yrka bifall till de reservationer där miljöpartister finns med som undertecknare.

Anf. 125 ROLF L NILSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag tycker det är tråkigt att jag skall medverka till att göra Claes Roxbergh deprimerad, men jag tycker å andra sidan att Claes Roxbergh uttrycker sig ganska slarvigt och dessutom ganska farligt. Han kan med sitt anförande bidra till att sprida en sorts övertro på hemlighetsmakeri, att man kan trola bort angelägna samhällsproblem genom att byta eller eventuellt avskaffa personnummer. I den här frågan tycker jag att Elisabeth Fleetwood argumenterar mer genomtänkt och sakligt.

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

*Vissa sekretessfrågor
rörande skyddet för en-
skilds personliga för-
hållanden m.m.*

Anf. 126 CLAES ROXBERGH (mp) replik:

Herr talman! Jag kan inte komma ifrån att vi trots allt har byggt upp ett samhälle, som är baserat på datasystem och personnummer. Det är faktiskt detta system som möjliggör att man kan finna människor så lätt. Vi måste vidta åtgärder mot detta. Ett sätt är att underlätta byte av personnummer. Ett annat sätt är att bryta ned de stora dataregistren. Ytterligare ett sätt är att inte sälja uppgifter, vilket vi kommer in på i det senare betänkandet.

Jag finner det alarmerande att vpk väljer en lättvindig linje. Man väljer inte att stödja det mest radikala alternativet, som jag anser att reservationen står för.

Anf. 127 ROLF L NILSON (vpk) replik:

Herr talman! Det låter på Claes Roxberghs argumentation som om han försvarar en annan reservation än den som finns i trycket. Det hade varit lättare att polemisera mot honom, om det hade funnits en miljöpartireservation, som uttrycker de uppfattningar som han uttrycker här, i stället för en med de borgerliga gemensam reservation, som – jag vidhåller det – enbart hårfint skiljer sig från utskottsmajoritetens skrivning.

Det finns alltså i reservationen inga krav på avskaffande av personnummer. De motioner som reservationen vill bifalla talar just om att man *i undantagsfall* skall kunna byta personnummer.

Anf. 128 CLAES ROXBERGH (mp) replik:

Herr talman! Miljöpartiets uppfattning är naturligtvis betydligt mer radikal än den här reservationen – så till vida har Rolf L Nilson rätt. Men vi har valt att stödja reservationen därför att vi uppfattar att den går längre än utskottets skrivning. Där står: "Enligt utskottet bör den förordade översynen även avse" frågan om byte av personnummer, och det uppfattar vi som en möjlighet till en stärkning av rätten att byta personnummer.

Anf. 129 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Det förhåller sig så att detta ärende har vandrat fram och tillbaka på föredragningslistan, och Ulla Pettersson som skulle ha företrätt oss är tyvärr inte här. Då får väl utskottets ordförande träda till.

Jag vill bara kommentera de reservationer som finns, men jag vill ändå också nämna att det i propositionen fanns förslag till fem olika ändringar av sekretesslagen och att det behandlades tre framställningar om ändringar. Vi återkommer alltså, som Bengt Kindbom var inne på, till det som rör uppgifter i bibliotekens låntagarregister. Där går utskottet fram med en lagrådsremiss, som redan nu är i stort sett klar, med förslag till en ny sekretessbestämmelse. Det är utskottets avsikt att slutbehandla frågan under maj månad.

Den första reservationen gäller sekretesskydd för uppgifter hos skolpsykolog. Jag har, jämte någon annan ledamot av utskottet, diskuterat den frågan med företrädare för Sveriges Psykologförbund. I och för sig tycker jag att de har stort intresse för de här frågorna, och jag förstår mycket av deras resonemang. Men ändå, efter att ha tänkt närmare på detta, tycker jag att man kan ställa sig bakom de utförliga skäl som ges i propositionen för

bedömningen att man bör vara försiktig med att skärpa lagstiftningen på det här området. Det är ju en sak som konstitutionsutskottet har all anledning att verka för. Offentlighet är huvudregeln för oss, och sekretess skall bara vara någonting man tillgriper när det anses finnas ett mycket stort behov för detta. Jag menar, gentemot vad som har sagts i den reservationen, att man med nuvarande sekretessbestämmelser har tillräckliga möjligheter att lösa de här frågorna. Det behövs inte någon ytterligare reglering på det området. Det är med hänvisning till detta förhållande som utskottet avstyrker reservationen och de motioner i ärendet som begär en utökad lagstiftning.

Jag vill också säga några ord till Bengt Kindbom om den reservation som centerpartiet har avgivit. Man vill ha en bred utredning för att göra en översyn på skolväsendets område gällande sekretessen internt inom skolan och mellan skolan och andra myndigheter. Jag menar att man från regeringens sida måste bevaka sekretessintresset men att det inte finns behov av en så här stor utredning – jag tror att det ofta är mer till skada än till gagn. Det blir en sump som man hänvisar frågor till, och det hindrar aktivt arbete under mellantiden. Däremot har vi från utskottets sida sagt att man bör vara uppmärksam på de här frågorna.

I en av motionerna och en av reservationerna – jag tror det är miljöpartiet som stödjer den – diskuteras sekretess för uppgifter inom arbetsmarknadsutbildningen. I propositionen finns olika förslag, men man vill inte gå så långt som miljöpartiet vill. Utskottet avstyrker motionen, som förordar att den socialkurativa verksamheten inom AMU-utbildningen betraktas som en självständig verksamhetsgren i sekretesslagens mening. Jag tillstyrker propositionen även i denna del, och miljöpartiet är ensamt om att ha invändningar på den punkten.

Om jag till slut skall säga någonting om den debatt som här har förts om vad man kallar ytterligare ökat sekretesskydd i vissa särskilda fall, vill jag anföra att jag redan föregående gång när jag lyssnade till debatten – jag deltog inte i den – tyckte att den hade litet känslomässiga övertoner. Vi torde vara överens om att vi alla bör skydda dessa kvinnor och att det finns ett stort intresse för att de får skydd. Men här har faktiskt skett en utveckling, som innebär att man nu har större möjligheter än tidigare att skydda dessa förföljda kvinnor. Utskottet erinrar om att fr.o.m. den 1 januari 1988 gäller en skärpning av bestämmelserna om folkbokföringssekretess. Den nya bestämmelsen innebär att uppgifter om enskilda personliga förhållanden, t.ex. namn och hemadress, i vissa fall kan skyddas av bokföringssekretess också när de förekommer i myndighetsregister som endast omfattar ett begränsat urval av befolkningen.

När vi sist diskuterade detta lagstiftningsärende, underströk utskottet vikten av att man inom regeringskansliet fortlöpande ägnar frågan största uppmärksamhet. Enligt utskottet kunde inte uteslutas ett behov av ett ytterligare utvidgat sekretesskydd. Utskottet förutsatte att regeringen i så fall skulle vidta nödvändiga åtgärder.

Här vill jag helt instämma i vad Rolf L Nilson nyss sade. Utskottet anser – inte utskottets majoritet – att man bör vidta åtgärder på detta område. Hur kan det kallas handlingsförlamning, när utskottet säger att man skall vidta åtgärder? Jag fattar det inte. Det är i stället egendomligt att man skall behöva

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

*Vissa sekretessfrågor
rörande skyddet för en-
skilda personliga för-
hållanden m.m.*

reservera sig när det finns en så klar skrivning från utskottet. Det verkar egendomligt att man mycket gräl i en fråga där man är överens. Vilka syften kan man ha med detta?

Det är ingen handlingsförlamning – det är klara skrivningar. Jag behöver inte upprepa det som Rolf L Nilson citerade.

Likaså vill jag gärna understryka vad vi säger i anslutning till ett frågesvar av finansminister Kjell-Olof Feldt. Han sade att han var beredd att medverka till att en enskild, som har utsatts för våld och förföljelse och som inte har fått tillräcklig hjälp genom att uppgift om namn och adress sekretessbelagts i olika myndighetsregister eller genom andra former av stöd, skapar sig en ny identitet genom personnummer- och namnändring. Så står det: "Utskottet instämmer i finansministerns uttalande."

Varför då misstänkliggöra oss? Vi har ju en klart uttalad uppfattning i de här frågorna!

För att undvika att förlänga debatten vill jag med detta yrka bifall till utskottets hemställan i samtliga delar.

Anf. 130 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Låt mig först yrka bifall till reservation 4, eftersom jag tror att jag glömde att göra det i mitt huvudanförande.

Med anledning av vad Olle Svensson sade om sekretess gällande låntagarregister på bibliotek vill jag nämna att det gläder mig att det blir en lagrådsremiss. Den här frågan har tagits upp till behandling av flera partier i utskottet. Redan förra året väckte moderater en motion om denna sak, och i år har flera andra partier utöver vårt eget gjort det.

Offentlighet är en huvudsak för konstitutionsutskottet, sade Olle Svensson, när vi talade om integritet och yttrandefrihet. Ja, det håller jag med om, men när det behövs sekretesskydd måste vi vara beredda att tillgripa sådant.

Olle Svensson säger vidare att vi slår in öppna dörrar, att utskottsmajoriteten inte har varit handlingsförlamad osv. Kjell-Olof Feldt gjorde sitt uttalande den 4 februari 1988. I dag hänvisar utskottsmajoriteten till vad finansministern då sade och instämmer i hans uttalande. Jag tycker inte att det är särskilt handlingskraftigt att enbart instämma i ett uttalande från den 4 februari 1988. Utskottsmajoriteten borde ha kunnat handla betydligt kraftfullare.

Debatten har känslomässiga övertoner, sade vidare Olle Svensson. Det tror inte jag. Vi försöker nog hålla debatten ganska neutral. Samtidigt vet vi att det handlar om mycket svårt utsatta människor.

Vi är nog ganska många här i riksdagen som i morgon är inbjudna till Alla kvinnors hus på Svartensgatan intill Slussen för att få ny information om dess verksamhet. Om nu arbetet i kammaren tillåter oss att gå dit, kommer vi säkerligen att få information som visar att det hade varit klokt att göra reservation 4 till huvudförslag.

Anf. 131 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Beträffande reservation 2 om fortsatt översyn av sekretessen på skolans område säger Olle Svensson att en sådan skulle förhindra ett aktivt arbete. Min fråga till konstitutionsutskottets ordförande blir då om

han hade för avsikt att förhindra ett aktivt arbete, när han klubbade ett majoritetsuttalande om att vi skulle begära den här utredningen hos regeringen. Kan det vara så? Jag tror inte det. Vi förhindrar alltså inget arbete när vi kräver att den utredning som utskottet har begärt på hälso- och sjukvårdsområdet också skall behandla den ytterst viktiga frågan om sekretess på skolans område.

Olle Svensson säger vidare att det förekommer känslomässiga övertoner i diskussionen om ett vidgat sekretesskydd för kvinnor som är trakasserade eller förföljda. Vi har att gå tillbaka till beslutet om en utvidgning av detta sekretesskydd. I den diskussion som föregick detta beslut framlades förslag om att sekretessbelägga uppgifter i samtliga personregister. Det förslaget avvisades, och man gick inte så långt. Det sågs att det skall ske en utvidgning av sekretessen i vissa register, och man inriktar sig då på register som omfattar ett förhållandevis stort urval av befolkningen. Med stöd därav har man i sekretessförordningen bl.a. sekretessbelagt rikspolisstyrelsens centrala passregister, trafiksäkerhetsverkets bil- och körkortregister samt felparkeringsregister och några andra register. Det är där skillnaden mellan oss finns. Vi säger att ett totalt sekretesskydd måste komma till stånd, om vi vill uppnå det skydd för trakasserade kvinnor som avses.

Vad beträffar frågan om personnummer torde ett instämmande i vad som sagts i en interpellationsdebatt här i kammaren ha ett begränsat konstitutivt värde.

Anf. 132 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Låt mig först säga till Bengt Kindbom att jag inte talade om den översyn som skall ske på hälso- och sjukvårdsområdet, utan jag talade om hans krav på en parallell översyn på skolväsendets område. Jag ansåg att det kravet gick för långt. Det går nog att ordna den saken på annat sätt utan att företa en så bred översyn.

Två saker vill jag vidare säga till både Bengt Kindbom och Elisabeth Fleetwood. Det finns möjligheter att skapa sig en ny identitet genom annat personnummer och namnändring. Det är så jag har tolkat finansministerns yttrande.

Om utskottsmajoriteten anklagas för handlingsförlamning, då bör väl denna majoritet ha rätt att tala om vad den har sagt, och den har sagt så här: "Den nya lagstiftningen har visserligen endast varit i kraft i drygt ett år men den fortsatta utvecklingen synes klart visa att det finns ett behov av ökad sekretess på förevarande område. Utskottet förutsätter att frågan tas upp till förnyade överväganden och att regeringen i lämpligt sammanhang återkommer till riksdagen med en redovisning av dessa överväganden."

Det hade varit bra om ett enhälligt utskott hade stått bakom detta uttalande. Det behövdes ingen reservation. På sätt och vis försvagar den riksdagens ställningstagande i frågan. Det är alltså klara verba från utskottsmajoriteten. Tala gärna om det vid den nämnda informationskonferensen för förföljda kvinnor. I fråga om deras situation har vi inga skiljaktiga uppfattningar.

Anf. 133 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! I reservation 2 säger vi att denna översyn bör ske i den utredning som Olle Svensson själv har tillstyrkt tillsättandet av. En sådan översyn kan alltså inte utgöra ett hinder för ett aktivt arbete. Skolhälsovårdens verksamhet är ju så nära förknippad med psykologers och kuratorers arbete. Jag kan således inte finna någon rimlig grund för påståendet att den nämnda översynen skulle bidra till passivitet i lagstiftningsarbetet.

Förra gången vi behandlade frågan om sekretess i namnändringen ville vi att man skulle gå längre än man gjorde. När vi på nytt tar upp frågan blir Olle Svensson irriterad, men det kan inte hjälpas. Vi fullföljer ändå diskussionen, då vi anser att det är möjligt att gå längre och att det bör ske så snabbt som möjligt.

Anf. 134 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Utskottets ordförande säger att möjligheter finns att skapa sig en ny identitet. Det är riktigt, men dessa möjligheter är inte tillräckliga. Vi har konstaterat att en grupp människor som skulle vara i behov av en identitetsändring, personnummerändring och vad som kan följa därav, kommer i kläm.

Olle Svensson läser sedan ur konstitutionsutskottets betänkande 25 och slutar med att säga att utskottet förutsätter att frågan tas upp till förnyade överväganden och att regeringen i lämpligt sammanhang återkommer till riksdagen med en redovisning av dessa överväganden. Det tycker jag närmast liknar handlingsförlamning. Man hänvisar bara till att regeringen skall ta upp frågan i lämpligt sammanhang. Är inte det mest lämpliga sammanhanget att göra det när vi behandlar frågan här? Är det inte också ett lämpligt sammanhang att göra det när människor slår larm om att de inte kan få det sekretesskydd som de upplever att de måste få? Varför är det olämpligt att ta upp frågan till behandling här i dag?

Anf. 135 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Nu tycker jag att vi strider om påvens skägg. Vi vill alltså att regeringen skall ta ad notam vad vi säger i utskottet och vid lämpligt tillfälle och i lämpligt sammanhang aktualisera frågan. Vad gör ni i reservationen? Ni vill skriva till regeringen och be den att göra något. Det är väl det som hela diskussionen handlar om. Varför skall vi strida om det, när vi egentligen är överens?

Anf. 136 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Jag tror i alla fall inte att man kan kalla detta en strid om påvens skägg. Vi har lagt fram den här reservationen två år i rad, och skillnaden är att Olle Svensson och majoriteten tillhör regeringspartiet och därför har större möjlighet – hade jag hoppats – att genomdriva den här förändringen än vad vi har. Vi fortsätter med våra reservationer, och kanske vi med en annan regering får den förstärkning av sekretesskyddet som vi vill ha.

Arvoden i vissa riksdagsorgan, m.m.

Anf. 137 ROLF L NILSON (vpk):

Herr talman! Riksdagsledamöternas löner blir ibland föremål för ganska populistiska debatter. Den nuvarande ordningen, att riksdagen inte själv avgör den frågan utan löncindex följer vissa statliga tjänstemäns löner, tycker vi i vpk är bra. Det skall väl också konstateras att riksdagslönerna i Sverige inte ligger särskilt högt internationellt. Men viktigare än lönerna är faktiskt att riksdagsledamöterna ges goda arbetsmöjligheter och får sådan service att de verkligen kan leva upp till rollen att vara folkets främsta företrädare. Där återstår en del att göra.

Sett i det här sammanhanget är naturligtvis inte förslaget om höjda arvoden för vissa uppdrag inom riksdagen någon stor fråga, men principiellt anser vi inte att vissa typer av uppdrag särskilt skall arvoderas. Riksdagsuppdraget får ses som en helhet, och det är svårt att begripa varför t.ex. uppdraget som ledamot i riksdagens förvaltningsstyrelse skall arvoderas med en tusenlapp i månaden. Vpk yrkar avslag på förslaget om höjning av dessa arvoden och föreslår en översyn av systemet med särskilda arvoden för vissa uppdrag.

Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen i betänkandet.

Anf. 138 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Att vara folkvald är ett stort förtroende – ett förtroende som man fått av dem som lagt sin röst på en enskild person eller på ett parti. För detta förtroende, som alla vi som sitter här i kammaren har fått, erhåller vi arvode – ett enligt mitt förmenande ganska högt sådant.

Av väljarna förväntas det att vi utför politiskt arbete, där vi bl.a. tar del av den verksamhet som bedrivs här i huset i form av olika uppdrag. Det stora, tunga jobbet görs ju i utskotten. Dessutom tillkommer en hel del andra uppdrag som måste skötas av oss som är förtroendevalda.

Hör och häpna, till vår förvåning finner vi att vissa uppdrag erhåller man extra arvode för enligt en särskild ordning. Exempel på detta är ledamotskap i förvaltningsstyrelsen. Vad som dock inte inträffar är att det görs något avdrag på riksdagsarvodet till motsvarande del.

Detta vänder sig miljöpartiet de gröna emot. Det kan inte vara rätt att riksdagsledamot som sitter arvoderad fullt ut skall ha ytterligare arvoden för uppdrag som man politiskt valts till. Det är inte konstigt att man skapar politikerförakt.

Vi har därför reserverat oss och vill att förslaget om höjning av arvodet skall avslås och att det skall utredas hur det ser ut på riksdagsledamotnivå i vad gäller arvoden för särskilda uppdrag. Kanske riksdagsledamöter extra knäcker på en massa dylika uppdrag.

Det skäl som angetts för att det nu är dags att höja arvodet är att regeringen höjt arvodet för sina extra uppdrag. Detta tycker vi inte alls är skäl för en

höjning. Det finns i dag många grupper i samhället som har det långt sämre än vi som sitter i riksdagen, och det är kanske på dessa grupper vi i större utsträckning bör snegla – och skapa förmåner åt – än på regeringen och dess fördelar.

Jag yrkar härmed bifall till reservationen.

Anf. 139 STURE THUN (s):

Herr talman! Som framgått av tidigare talare rör det betänkande vi nu behandlar ett förslag från riksdagens förvaltningskontor om höjning av vissa arvoden inom riksdagens verksamhetsområde. Utskottsmajoriteten ställer sig bakom detta förslag, och samtidigt yrkar vi avslag på den reservation som har lagts om en översyn av arvodessystemet. Som vi sett det är den här höjningen motiverad.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 140 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Jag tycker inte att höjningen är motiverad utan en översyn. Det finns inget motiv för att höja det här arvodet i nuläget, eftersom vi inte har något avdrag på det andra arvodet när vi sitter i de särskilda uppdragen. Systemet bör ges chans att ses över ordentligt innan man höjer.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

23 § Föredrags
konstitutionsutskottets betänkande
1988/89:KU28 Datafrågor.

Datafrågor

Anf. 141 STIG BERTILSSON (m):

Herr talman! Hur mycken insyn i sitt privata liv och sina personliga förhållanden tål egentligen det svenska folket? Och hur stort är egentligen medvetandet ute bland människor om hur insvärjda vi har blivit i ett gigantiskt spindelnät av dataregister som bokstavligen talat registrerar och kontrollerar oss alla? De här frågorna måste ställas med anledning av KU:s betänkande 28 om datafrågor.

För ett par månader sedan upplevde säkert miljoner svenskar det som en stor lättnad när de för andra gången fick tillfälle att använda den förenklade deklarationsblanketten. Och visst är det väl en vinning för många inkomsttagare att slippa svettas med den krångliga allmänna självdeklarationen, som har blivit alltmer invecklad. Men samtidigt skall man ha klart för sig att den förenklade deklarationsblanketten avskärmar den enskilde från hela skatteprocessen. Allt eller nästan allt sker ju numera över huvudet på privatpersonen-deklaranten. Datorerna har övertagit det mesta – inte en uppgift behöver man lämna själv, allt finns i register och bankuppgifter.

Sett mot den här bakgrunden är det också mycket oroande och bekläm-

mande att göra jämförelser med hur man ser på denna totala dataregistrering i vår omvärld.

I en häromåret framlagd undersökning, gjord av dataspecialisten Jan Evers i Lund, framstår skillnaderna mellan Sverige och andra jämförbara länder som skrämmande. För 15 år sedan var Sverige ett föregångsland när det gällde att upprätthålla en rimlig balans mellan personlig integritet och dataregistrering. Vi fick då en datalag och en datainspektion som skulle garantera den personliga integriteten.

Efterhand som åren har gått har bilden emellertid totalt förändrats. Inget annat land har så mycket information om enskilda individer samlade på dataregister som vi har i Sverige. Inget annat land tillåter s.k. samkörning mellan olika register i samma omfattning som i Sverige har blivit alltmer vanlig och som klär av den enskilda människan in på bara kroppen. Inget annat land har heller ett registersystem som är så lättillgängligt för vem som helst som det svenska. Från det statliga befolkningsregistret SPAR – för att ta ett konkret exempel – kan vem som helst, svensk eller utlänning, köpa information som i andra länder betraktas som ytterst personlig och i behov av integritetsskydd.

Samkörningen har dessutom den effekten att det uppstår helt nya register, som ytterligare kartlägger den enskildes förhållanden. Jämförelsevis har man i utlandet en helt annan syn på samkörning. Det är mycket sällsynt att det förekommer. Den kan t.o.m. vara direkt förbjuden, som t.ex. i Storbritannien.

Herr talman! Slutsatsen måste bli att den svenska datalagen inte längre fungerar. I stället legitimerar den en ständig utbyggnad av offentliga register. Sverige är som sagt det land i västvärlden där myndigheterna har flest uppgifter om medborgarna.

Ständigt växer antalet centrala dataregister. De senaste åren har vi sett kronofogdemyndigheternas nya centrala register växa fram och lagfästas. Fritidsbåtsregistret känner alla till, inte bara de som har båtar. Under diskussion finns socialstyrelsens centrala slutenvårdsregister för hela riket, riksförsäkringsverkets yrkesregister och centrala fastighetsnämndens lägenhetsregister för hela befolkningen. På riksdagens bord finns som ni vet förslaget om en ny utökad folk- och bostadsräkning.

Även på det kommunala planet ökar antalet register mycket snabbt. Enligt datainspektionens bedömningar uppgår det totala antalet personregister i kommunal regi till 8 000. Antalet nya ansökningar för tillståndspliktiga register motsvarar en årlig tillväxttakt på ungeför 200 integritetskänsliga register i hela landet.

Om vi inte skall gå in i det framtida informationssamhället utan ett rättsligt skydd för den enskildes privatliv måste vi ersätta datalagen med en integritetslag. Det är den grunduppfattning som vi moderater företräder. Vi menar att sådana uppgifter som den enskilde lämnar ifrån sig under vissa förutsättningar, det må vara inom ramen för ett avtal, ett förtroende eller en myndighetsutövning, skall kunna ses som hans "egendom", och han bör kunna ha en stark ställning i frågan om hur dessa uppgifter skall kunna användas.

Oavsett om uppgifter lämnats till privat eller offentlig verksamhet bör

därför det ursprungliga ändamålet vara styrande för hur uppgifterna får användas och behandlas, naturligtvis frånsett de undantag som offentlighetsprincipen kräver. Datalagens nuvarande ändamålsstyrning bör vara central och betydligt fastare än i dag angående hur insamlade uppgifter skall och får användas.

Herr talman! Det här är således grunden för det moderata resonemanget när det gäller data och integritetsfrågorna. Mot bakgrund av det anförda vill jag yrka bifall till de moderata reservationerna i konstitutionsutskottets betänkande nr 28. Jag yrkar dessutom naturligtvis även bifall till de motioner där vi moderater deltar tillsammans med andra partier.

Jag vill också nämna litet extra om ett par av reservationerna. Jag vill börja med reservation nr 8, som handlar om en instans för överklagande. I dag kan datainspektionens beslut prövas av regeringen. Vi moderater menar att regeringsrätten borde pröva dessa beslut. Vi tycker att det är olämpligt att den enskildes integritet och datalagens tillämpning skall göras till ett politiskt ställningstagande i stället för en rent rättslig prövning.

Vidare vill jag nämna reservation nr 9, som bl.a. handlar om myndigheternas försäljning av personuppgifter. Data- och offentlighetskommittén har föreslagit en lag som medför ett principiellt förbud för myndigheter att utan riksdagens bemyndigande sälja uppgifter om enskilda personer. I praktiken innebär emellertid inte det någonting stort, eftersom man också föreslår att de nio register som i dag huvudsakligen sysslar med försäljning skall få fortsätta med detta. Vi moderater tycker inte att man skall få handla med enskilda människors integritet på det här sättet. Vi tycker att man generellt sett borde ha ett förbud mot sådan försäljning, i stället för att legalisera den som nu sker.

I reservation nr 13 vill vi tillsammans med de andra borgerliga partierna och miljöpartiet ha en översyn av datalagen. Till grund för vårt resonemang ligger våra tankar om en ny integritetslag.

Till sist vill jag nämna att vi i ett särskilt yttrande konstaterar att när det gäller flera förslag från data- och offentlighetskommittén väntar vi på förslag från regeringens sida. Vi tycker att det är viktigt att det här utredningsarbetet inte drar ut på tiden.

Jag vill också betona att eftersom vi väntar på dessa förslag, har vi inte reserverat oss i några frågor. Det gäller bl.a. frågor om rättelser, information, samkörning, decentralisering och annat. Det skall inte på något sätt tolkas som att vi inte tycker att dessa frågor är väsentliga – tvärtom, de är utomordentligt viktiga. Herr talman! Vi förväntar oss att det kommer lagförslag som för dessa frågor framåt. Om så inte sker tvingas vi återkomma.

Anf. 142 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Begreppet personlig integritet kan ha olika innebörd. Inom datapolitiken omfattar det dock främst individens rätt att bli lämnad i fred, dvs. skydd gentemot intrång från offentliga myndigheter, företag, massmedia eller enskilda personer. Samtidigt har det moderna samhället behov av information om den enskilde för planering och service samt för att förhindra asocialt beteende.

Då samhällets krav kolliderar med den personliga integriteten uppstår

svåra avvägningsproblem. I sådana situationer brukar den enskildes intressen oftast komma till korta. Enligt folkpartiet måste det tas större hänsyn till den enskildes krav på en privat och skyddad sektor.

När man en gång i tiden började registrera via datorer var det ekonomiskt motiverat att välja system med stora centrala register. I dag finns knappast dessa motiv kvar. Dessutom börjar äldre stora dataregister medföra ökade underhållskostnader. Mot denna bakgrund menar vi att det är dags att mer planmässigt arbeta för en decentralisering av olika offentliga dataregister. Folkpartiet tycker att regeringen bör komma med förslag om en plan för uppdelning och decentralisering av statliga dataregister.

All statlig och kommunal förvaltning måste sträva efter så enkla och generella regelsystem som möjligt. Det är de komplicerade regelsystemen som motiverar att man måste samla in stora mängder personuppgifter och utföra de mest integritetsstörande kontrollerna.

Användningen av datorer inom den offentliga sektorn har blivit alltmer omfattande under senare år. Personnumret har t.ex. banat väg för en ökad personregistrering med hjälp av ADB. Inom många verksamheter är kravet på säker identifiering av klienter, patienter och kunder av största betydelse. Användningen av personnummer är onekligen ett mycket säkert sätt att identifiera en individ.

Lagstiftningen släpar emellertid efter när det gäller denna utveckling. Användningen av personnummer är inte lagreglerad på annat sätt än att det i en del författningar finns bestämmelser om att uppgift om personnummer skall lämnas eller att sådan uppgift får registreras för vissa angivna ändamål. Personnumret är endast undantagsvis sekretesskyddat. Det har gjort att personnumret kommit att brukas i vitt skilda sammanhang, vilket har skapat irritation hos allmänheten. Det gäller risken för intrång i den personliga integriteten men även reaktioner på onödigt användande av personnummer. Ibland förefaller det som om personnummer används slentrianmässigt och t.o.m. i sammanhang där det saknar funktion.

Personnummeranvändningen är så utbredd i samhället att det är nödvändigt med en rejäl begränsning för att förstärka skyddet av den enskildes integritet. Därför tycker vi att personnummeranvändningen bör regleras i en särskild personnummerlag.

Datatekniken öppnar möjlighet för envar att t.ex. från offentliga terminaler eller från terminal i hemmet få information om och tillgång till offentliga dokument. Detta innebär att det i och med datateknikens genombrott är möjligt att på ett effektivare sätt tillämpa och utnyttja offentlighetsprincipen. Folkpartiet anser att myndigheterna skall organisera sin datahantering och sina databaser så att dessa möjligheter kan förverkligas. Det är också önskvärt att myndigheter fullödigt informerar om hur aktuella system fungerar, vilken information som är offentlig och vilken som är sekretessbelagd osv.

Offentliga terminaler och hemterminaler kan användas både för att främja tillgängligheten till offentligt myndighetsmaterial och för att främja en aktivare yttrandefrihet. Möjligheterna för många människor att delta i debatt och offentligt meningsutbyte är i dag alltför begränsade. Vi har alla svårigheter att informera oss, inte bara om våra skyldigheter som samhälls-

medborgare utan även om våra rättigheter. Det gäller att göra kanaler tillgängliga där människor kan informera sig och där allt fler kan yttra sig och ge sin mening till känna.

I samband med den decentralisering som för närvarande pågår i många svenska kommuner är det viktigt att ta till vara de tekniska möjligheter som finns att ge medborgarinformation i människors närområden, t.ex. på biblioteken. Denna tillgång till offentligt myndighetsmaterial, vad som är aktuellt i styrelser och nämnder på både lokal och central nivå t.ex., kan vara ett sätt att fördjupa demokratin.

Folkpartiet anser att det är dags att se över hela datalagen. Enligt utskottet har vi fått uppgift om att man inom regeringskansliet förbereder den frågan. Det välkomnar vi i högsta grad. Vi anser att utgångspunkterna för en översyn av datalagen bör vara följande:

- Möjligheterna till samkörning av och sambearbetningar i dataregister måste kraftigt begränsas för att stärka integritetsskyddet.
- Det måste i framtiden bli självklart att en myndighet endast samlar in och registrerar de personuppgifter som är absolut nödvändiga för verksamhetens genomförande. I dag förekommer enligt vår uppfattning i alltför hög grad insamling av tradition och slentrian eller av uppgifter "som kan vara bra att ha".
- Uppgifter som är insamlade och registrerade för ett ändamål bör i princip inte användas för andra ändamål.
- Regler om sekretess, rättelse och gallringsfunktioner måste utformas till stöd för den enskilde.

Mot denna bakgrund yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2, 5, 9, 10, 11, 12 och 13.

Anf. 143 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Jag skall, med anledning av detta betänkande om datapolitiska frågor, beröra några av de frågor vi från centerpartiets sida tycker det är viktigt att ständigt bevaka och aktualisera.

Det har pågått och pågår mycket utredningsarbete när det gäller datafrågor. Nu ligger hos regeringen flera förslag från utredningar. Det gäller dels förslag till begränsning av personnummeranvändningen, dels DOK:s slutbetänkande. Inget av utredningsförslagen har ännu lett till lagstiftning eller förslag till åtgärder. En del av dessa ärenden har legat ganska länge. Jag skulle här vilja efterlysa litet mer aktivitet från regeringens sida när det gäller att komma fram med förslag som stärker den enskildes integritet.

Fru talman! Jag skall, som jag sade, ta upp några frågor på detta område. Låt mig börja med sårbarheten, en fråga där vi från centerns sida tycker att regeringen har varit som mest passiv. Man har misskött detta sedan tillträdet 1982. Fram till dess hade det bedrivits ett arbete som också har rönt internationell uppmärksamhet. Då var inte bara samhällsinstitutionerna engagerade, utan även företagsvärlden och organisationslivet utanför det allmänna. Det tror vi var bra, därför att datasystemen på samhällsområdet och datasystemen på det enskilda området är så integrerade med varandra. Att det inte går att hålla isär dem från varandra visar ju bl.a. den datamask

som spred sig i amerikanska datasystem förra hösten. Detta visar också att det behövs skyddsåtgärder. Sårbarhetsfrågorna måste ständigt uppmärksammas. Vi föreslår att man tar tag i detta på nytt, låter parlamentarikerna och även utomstående intressenter vara med, så att detta icke blir en enskild angelägenhet för regeringen.

Ett sätt att förbättra säkerheten och minska sårbarheten är att decentralisera de stora dataregistren. Man bör över huvud taget decentralisera dataregistren inom framför allt det statliga området. Det är det vi har ansvaret för. Om vi börjar här, kanske det finns goda förutsättningar för fler att följa efter – kommuner och landsting och även enskilda får lättare att anpassa sina, i många fall redan decentraliserade datasystem till en miljö på den statliga sidan som är likartad.

När det gäller den personliga integriteten har vi från centerns sida alltid sett detta problem utifrån den enskildes situation. Vi kräver att man vidtar åtgärder som stärker den enskildes ställning. När regeringen nu har aviserat en översyn av datalagen har vi i vår motion framställt vissa krav. De kraven återfinns också i reservationer, även om fler partier samverkar här. Jag vill gärna, fru talman, upprepa dessa krav här, för jag tycker att de är så väsentliga.

- Vi skall ha en restriktiv praxis när det gäller tillståndsgivning till register med stora informationsmängder och med känsliga uppgifter.
- Tillsynsverksamheten som bedrivs av datainspektionen i dag skall förstärkas.
- Uppgifter insamlade för ett ändamål skall inte användas för andra ändamål.
- Samkörning skall i princip inte tillåtas.
- Den enskilde skall få större möjligheter att påverka uppgifternas hantering.
- Informationen måste förbättras, och det måste bli bättre regler när det gäller sekretess, rättelser och gallringsrutiner.

Dessa krav menar vi måste ligga till grund för översynen av datalagen. Detta gäller alla dataregister. De stora samhällsliga dataregistren menar vi måste regleras i registerlagar. Så har skett på ett antal områden. I DOK:s betänkande Integritetsskydd i datasamhället 4 pekas på några stora register med mycket information som det snarast borde utarbetas registerlagar för. Det är socialstyrelsens register, landstingens register, kommunernas register inom socialtjänst och skolhälsovård, riks försäkringsverkets och försäkringskassornas register som nämns där. Från centerns sida har vi i andra sammanhang också tagit upp polisregistret. Om vi stiftar registerlagar för dessa register, får vi som riksdagsledamöter ta ansvaret fullt ut för dessa register och det sätt på vilket uppgifterna skall användas. Och det är en sak som vi måste ta på oss, fru talman, om vi menar något med ett ansvar för den enskildes integritet. Det finns, utöver centerns kommittémotion, även andra motioner från centern, varav en har lett till en reservation från centerpartiet och miljöpartiet och gäller avidentifiering av statistikregistret inom skolområdet. Vi menar att det är otillfredsställande att varje individ i registret kan identifieras. Det finns inget behov av detta, och därför föreslår vi att registret avidentifieras.

Med det anförda, fru talman, yrkar jag bifall till de reservationer där centern finns med.

Datafrågor

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 144 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! I detta betänkande står vpk i allt väsentligt bakom utskottsmajoritetens skrivningar. Jag har därför inte för avsikt att gå in på betänkangets olika delar annat än vad avser reservation 12, som är gemensam för vpk och folkpartiet. Den reservationen handlar om offentlig databasservice.

Denna fråga är inte precis ny i riksdagen, men behovet av en utökning av den allmänna tillgängligheten till datorkraften och förmågan att skaffa kunskaper och information är vitsordad. Det finns naturligtvis möjligheter att via tidningar, via böcker och i bibliotek skaffa sig kunskap, men det tar tid. Det är svårt och det fordrar en enorm kraft att den vägen skaffa sig tillräcklig information. Av det skälet skulle det vara bra med antingen kommunala databaser eller, som Statstjänstemannaförbundet i Norrbotten har föreslagit, lokalkontor. Det vore bra om man löste frågan på något sätt.

Ifjol hade vi en animerad debatt här i kammaren med utskottsmajoritetens företrädare här i kväll, Kurt Ove Johansson, om dessa frågor. Han målade naturligtvis upp en mycket vacker bild av hur mycket som var på gång, hur detta utvecklades och hur nära man var en lösning på dessa problem. Tyvärr kan man konstatera att fantasin inte stod i proportion till den faktiska verkligheten, utan denna fråga är i dag olöst. Jag hoppas att den optimism och framtidstro som präglade Kurt Ove Johanssons inlägg då skall färga honom om han driver frågan gentemot regeringen, så att man får ett förslag, som åtminstone till någon del leder till en lösning av detta problem. Tyvärr har, såvitt jag förstår, ingenting i sak hänt sedan den förra debatten, utan detta behov av en lösning av problemet kvarstår.

I grunden är detta en viktig demokratifråga. Engagemang, deltagande i debatter och deltagande i samhällliga aktiviteter kräver kunskap och möjligheter att utnyttja de tekniska hjälpmedel som finns. Det är ett fattigdomsbevis mot Sverige som land så länge denna viktiga fråga inte är löst och ger folkrörelser och engagerade människor möjligheter att söka, att finna och att använda informationen för att kunna delta i den demokratiska processen.

Med det anförda, fru talman, vill jag yrka bifall till reservation 12 som är fogad till detta betänkande.

Anf. 145 CLAES ROXBERGII (mp):

Fru talman! Problemet med datafrågorna startade egentligen när personnumren infördes. Men personnumren blev inte något svårt problem, förrän datakraften utvecklades på ett sådant sätt att det fanns möjlighet att samköra register och att registrera hela befolkningen. Det var först då detta började bli otäckt, och det var först då som detta började bli en egentlig demokratifråga. Utskottsmajoriteten är minst sagt slarvig med den personliga integriteten. Jag uppfattar detta som att vi är på väg in i någon form av

storebrorssamhälle. Jag vill inte säga att vi är där, men vi skulle kunna hamna i det.

Jag tycker att det är viktigt att man tillsätter en parlamentarisk utredning, som skulle kunna bereda säkerhets- och sårbarhetsfrågorna i datasamhället. Jag tycker att det är viktigt att en begränsning av uppgiftslämnandet och av användandet av personnumren kommer till stånd. I dag används personnumren tyvärr i alltför stor utsträckning. Man skulle kunna tillsätta en delegation, som får i uppgift att ta fram förslag på hur detta skall åtgärdas, vilket föreslås i en reservation.

I dag tas en mängd uppgifter fram för statistikändamål. Men de avidentifieras inte, vilket är djupt otillfredsställande. Ett exempel som nämns i en reservation är skolregistret. Det är vidare viktigt för den enskilda människan att få rättelse av felaktiga uppgifter som finns i datasystemet. Vi menar att detta inte är tillgodosett i tillräcklig omfattning i den nuvarande lagstiftningen.

Det är också mycket viktigt att uppgifter som har insamlats används till de ändamål som de har insamlats för och inte till något annat, inte till försäljning och inte till samkörning. Det är viktigt att man planmässigt börjar arbeta för en decentralisering av statliga register. Detta skulle ge stora fördelar både när det gäller sårbarhet och säkerhet.

Vi menar vidare att en allmän översyn av datalagen borde komma till stånd för att man skall kunna åtgärda de nämnda bristerna.

Anf. 146 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! De motioner som behandlas i konstitutionsutskottets betänkande är nästan undantagslöst sådana som vi har tagit ställning till åtskilliga gånger förut här i riksdagen. För att spara tid och inte spilla onödiga ord på föreliggande motioner och reservationer, hänvisar jag till vad riksdagen tidigare har uttalat i dessa frågor.

Till Paul Lestander vill jag säga att det som jag sade till honom i fjol står jag naturligtvis fast vid även i år.

Det faktum att vi efter valet 1988 har fått ett nytt parti här i kammaren har på de områden vi nu behandlar inte tillfört riksdagen något nytt. Miljöpartiet har gjort det ganska enkelt för sig och slentrianmässigt hängt med i andra partiets ståndpunkter. Jag kommer därför i det följande att ta upp endast några principiellt viktiga datapolitiska frågor som behandlas i föreliggande betänkande och som har ett direkt allmänintresse.

Data- och offentlighetskommittén, som avslutade sitt arbete för några månader sedan, avlämnade fem betänkanden till sin uppdragsgivare. Flera av de förslag som DOK utarbetade har lett till lagstiftning. Den registreringsansvariges skyldighet att rätta felaktiga uppgifter i ett personregister har blivit mycket långtgående, liksom skyldigheten att bistå den registrerade vid misstanke om att en personuppgift är felaktig.

På förslag av regeringen har riksdagen också beslutat om en skyldighet att betala skadestånd även för s.k. ideell skada vid dataintrång och annat brott som avses i datalagen. DOK:s förslag om en utvidgad folkbokföringssekretess har även lett fram till en lagstiftning. Riksdagen har antagit regeringens förslag om att den s.k. fri- och rättighetskatalogen i 2 kap. regeringsformen

skall innehålla en garanti för skydd av den personliga integriteten i samband med ADB-registrering.

Den nuvarande regeringens intresse och engagemang i datapolitiska frågor har varit och är påfallande stort. För närvarande bereds i regeringskansliet ett flertal datapolitiska frågor som i huvudsak härrör från DOK:s fjärde och femte betänkande. Regeringen har också utlovat en allmän översyn av datalagen. Man skall komma ihåg, herr Bertilsson, att datalagen faktiskt är en integritetslag.

Den allmänna översyn av datalagen som regeringen har aviserat skall äga rum är naturligtvis mycket välkommen. Datalagen har utan tvivel besvärande brister. Systematiken är omodern och innehållet i vissa delar svårtillgängligt. Det gäller särskilt de avsnitt som reglerar tillståndsgivningen. Det betyder inte att datalagen inte fungerar, som Bertilsson gav uttryck för här. Det gör den visst. Jag tycker att Stig Bertilsson skulle ha ett samtal med Gunnar Hökmark, som tillsammans med mig sitter i datainspektionen och som har ställt sig bakom datainspektionens skrivelse till regeringen, där man påtalat de brister som jag nyss nämnde. Datainspektionens styrelse har krävt en översyn av datalagen. Jag tror att det skulle vara främmande för Gunnar Hökmark att som Stig Bertilsson hävda att datalagen inte skulle fungera. Det gör den visst. Jag tycker att ett sådant samtal med partivännen Hökmark skulle vara angeläget.

Datoriseringen i samhället går mycket snabbt. Det har vi konstaterat åtskilliga gånger i våra riksdagsdebatter. Utvecklingen leder till en oavbruten ström av nya ansökningar om tillstånd att inrätta och föra personregister. Sedan den 1 juli 1982 har antalet tillståndsärenden enligt datalagen ökat kontinuerligt. Särskilt markant har ökningen varit under budgetåret 1987/88, då den uppgick till 20 %. En framtida ändring av datalagen måste därför ta sikte på att frigöra resurser från tillståndsverksamheten till förmån för ökade tillsynsinsatser genomförda av datainspektionen.

Inom datainspektionen pågår sedan ett par år tillbaka ett berömvärt arbete. Det går ut på att genom rationaliseringar av sin verksamhet få ökade resurser för tillsynsinsatser. Det sker genom att man inom ramen för det nuvarande tillståndssystemet skapar förenklade ansökningsförfaranden. För att ytterligare underlätta datainspektionens möjligheter att rationalisera sin verksamhet är det emellertid nödvändigt med en viss lagstiftning i avvaktan på en kommande utredning. En sådan lagstiftning diskuteras för närvarande i regeringskansliet, det har jag försäkrat mig om. Datainspektionen har, som jag antydde, för övrigt beställt en sådan.

Fru talman! Några av motionerna i detta betänkande berör sårbarheten på dataområdet. I en motion hävdas t.ex. att regeringen misskött sårbarhetsfrågorna. Jag tror att också Bengt Kindbom använde det uttrycket. Sådana påståenden är naturligtvis oriktiga och hör egentligen inte hemma i en seriös debatt om datapolitik.

Riksdagen har faktiskt genom beslut preciserat ansvarsfördelningen beträffande organisationen av säkerhetsarbetet på ADB-området för statsförvaltningen. Statskontorets samordningsansvar på ADB-området är mycket klart uttalat i riksdagsbeslutet. Det kan i detta sammanhang nämnas att regeringen i juli 1988 givit statskontoret i uppdrag att efter samråd med andra

samordnande myndigheter utforma en vägledning för myndigheterna om den praktiska tillämpningen av offentlighets- och sekretesslagstiftningen på ADB-området. I uppdraget ingår också att överväga om det vid sidan av allmänna råd även behövs föreskrifter för myndigheternas säkerhetsarbete på dataområdet. Föreligger ett sådant behov skall statskontoret föreslå regeringen de åtgärder som är påkallade.

Det finns i detta sammanhang anledning att uppmärksamma det arbete som sker i den särskilda samrådsgruppen för samhällets sårbarhet, SAMS. I SAMS ingår representanter inte bara för stat och kommun utan också för näringslivet genom Sveriges industriförbund och Riksdataförbundet. Industriförbundet har sedan länge ett erbjudande om att föreslå ytterligare en eller två representanter. Man har tacksamt tagit emot erbjudandet men inte återkommit med några förslag. Så jag skulle kunna säga till Claes Roxbergh att det visst finns delegationer som redan arbetar med just sårbarhetsfrågor.

SAMS främsta uppgift är att identifiera och konkretisera sådana säkerhetsproblem på samhällsnivå som annars riskerar att inte bli tillräckligt uppmärksammade. SAMS skall i första hand inrikta sig på sådana problem som kräver eller kan komma att kräva ställningstaganden från regeringens sida.

Den grundläggande synen på allt säkerhetsarbete är att erforderlig säkerhet måste vara inbyggd i varje enskilt system. Även när det gäller ett system som är av vital betydelse för samhället, åvilar det i första hand den förvaltningsansvariga systemägaren att sörja för att oacceptabla störningar inte skall inträffa. Ytterst faller inom detta ansvar att inte fullfölja ett systemprojekt om säkerhetskraven inte kan uppfyllas.

Ett viktigt led i strävandena mot bättre säkerhet är att ge de verksamhetsansvariga cheferna bättre hjälpmedel att bedöma sitt ADB-beroende. Det finns åtskilliga metoder, men det krävs också omfattande utbildningsinsatser för att höja säkerhetsmedvetandet. Sådana insatser pågår inom både offentlig och privat sektor.

Som jag nämnde inledningsvis har huvuddelen av de motioner som vi behandlar i dag tidigare avslagits av riksdagen. Utan någon som helst förnyelse har de väckts igen, somliga år efter år. Att så okritiskt använda sin motionsrätt har naturligtvis sina risker. Utvecklingen kan nämligen göra att motionskraven är helt inaktuella. Exempel på detta finns det gott om i detta betänkande. Jag menar att det skulle kunna belysas på följande sätt.

Katastrofplaneringen för de viktigaste statliga ADB-systemen visade sig vid en undersökning för ett par år sedan vara eftersatt. En omedelbar följd av detta blev givetvis att berörda myndigheter skärpte sig. Många förbättringar har sedan dess vidtagits, både tekniska och organisatoriska, och andra är planerade. Regeringen har dessutom anbefallt att alla myndigheter skall utföra säkerhetsanalyser, vidta erforderliga åtgärder och dessutom redovisa sina erfarenheter och planer till statskontoret. Statskontoret skall, som jag redan påpekat, i sin tur bearbeta detta material i samverkan med rikspolisstyrelsen, ÖB och ÖCB och till regeringen redovisa en helhetsbedömning av säkerhetsnivån inom statsförvaltningen.

Att på ett likvärdigt sätt få hela samhällets säkerhetsmedvetande belyst är svårare. På sikt kan man vänta sig att ÖCB kan, i samband med pågående

arbete att utveckla en nationell beredningsplan för vårt ADB-beroende vid krig eller risk för krig, skapa en viss överblick över för samhället vitala områden. En sådan plan har både SÅRB och SAMS efterlyst. Det som jag nu har sagt belyser att det faktiskt händer en hel del ute på myndigheterna. SAMS bedriver eller planerar för närvarande aktiviteter på flera olika områden, företrädesvis med inriktning på att belysa strategiska problem av vikt för både förvaltning och näringsliv.

Det har här också sagts några ord beträffande centralisering. Alla som hittills har varit uppe i talarstolen har talat om nödvändigheten av decentralisering. Det är precis det som för närvarande sker ute i samhället. Det pågår en utveckling från centralstyrning mot decentralisering och delegering av beslut och från centraliserade system mot decentraliserade system och datakraftsstrukturer. Det är hela inriktningen på datoriseringen av samhället i dag.

Jag tror att det var Claes Roxbergh som nämnde att småskalig ADB-teknik var väsentlig för framtiden. Jag kan påvisa att 50 % av investeringsvolymen de senaste två åren har gått till just småskalig ADB-teknik. Ser man på investeringsplanerna för framtiden, som kommer att vara mellan 5 och 10 miljarder kronor under de kommande 5 till 7 åren, kommer tyngdpunkten i dessa investeringar att ligga på en småskalig ADB-utrustning.

Jag kan alltså hävda att på vägverket, AMS, riksförsäkringsverket, tullen, rikspolisstyrelsen och riksskatteverket – jag skulle kunna göra denna lista mycket längre – pågår för närvarande en utveckling i decentraliserad riktning. Alla de krav som har rests här när det gäller decentralisering tillgodoses redan. Jag tror jag vågar påstå att regeringens intresse för att åstadkomma småskaliga decentraliserade datasystem numera håller på att verka med full kraft.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till hemställan i konstitutionsutskottets betänkande 28.

Anf. 147 CLAES ROXBERGH (mp):

Fru talman! Utgångspunkten för Kurt Ove Johansson verkar vara att regeringen gör alltid rätt och att det regeringen sade förra året är rätt. Det behöver faktiskt inte vara så. Jag har en känsla av att när man arbetar med dessa system låter man inte integriteten få kosta något. Allt är till för effektiviteten. Om det är effektivare att använda personnummer i större omfattning, då gör man det. Man offrar inte särskilt många kronor för att människornas integritet skall bli större.

Jag skulle vilja göra några kommentarer i samband med den småskaliga ADB-tekniken. Visst har det kommit fram en småskalig ADB-teknik. Det skulle bara fattas annat, om inte 50 % av investeringarna gick till det. Problemet är att det skall fattas politiska beslut och att stora register skall brytas ned, så att vi slipper de jättestora register som vi nu har.

Miljöpartiet för sin egen politik. Att den sedan råkar sammanfalla med andra partiers i denna fråga gör egentligen bara att det blir större enighet på den punkten.

Anf. 148 STIG BERTILSSON (m):

Fru talman! Jag vet inte om jag trampade på en öm tå i mitt tidigare anförande. Kurt Ove Johansson hävdade att min partivän Gunnar Hökmark och jag inte skulle ha samma uppfattning när det gäller datalagen.

Lyssnar man på Kurt Ove Johansson får man intrycket att det i dag inte finns några brister. Allt som socialdemokraterna gör är mycket bra. Kurt Ove Johansson tycker inte att det finns någon anledning till kritik. Jag vidhåller att den svenska datalagen har blivit en lag som legitimerar en ständig utbyggnad av offentliga register. Det har i praktiken kommit att bli så.

Jag hade tidigare tänkt citera en kanadensisk rättshistoriker som heter David Flaherty. Han medverkade i radioprogrammet Kanalen i höstas. Jag vill gärna för Kurt Ove Johansson, som uppenbarligen inte har så stor känsla för enskilda människors integritet, helt kort berätta vad han sade:

”Sverige har sannolikt fler och innehållsrikare databaser än något annat land. Och lika viktigt: Informationen flödar mellan databaserna. Utbytet av personuppgifter mellan den offentliga sektorn och den privata sektorn är större i Sverige och Norge än i några andra länder.” Vidare fortsätter han: ”Såvitt jag förstår finns det ingen som helst möjlighet för en svensk medborgare att undkomma detta registrerande och detta uppgiftsflöde. Varken inom den privata eller den offentliga sektorn. Och därför är Sverige det bästa exemplet på ett modernt kontrollsamhälle.”

Så ser man på oss utifrån. Kurt Ove Johansson tycker ändå inte att det finns några brister, utan allting är på rätt väg. Jag är rädd för att vi inte kan förvänta oss alltför mycket av den översyn av datalagen, som också Kurt Ove Johansson förutskickar.

Anf. 149 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! Givetvis hade jag aldrig förväntat mig någon grad av självkritik hos Kurt Ove Johansson så att han skulle säga att han naturligtvis hade fel i fjolårets debatt. Kurt Ove Johansson sade det som förväntades, nämligen att han står för vartenda ord. Men jag vill ändå ställa en rent konkret fråga till Kurt Ove Johansson. Vilket tålamod har egentligen Kurt Ove Johansson och andra i majoriteten i konstitutionsutskottet?

I konstitutionsutskottets bedömning skriver man:

”I betänkandet KU 1987/88:5 förklarade utskottet att förbättrad service och information utgör ett led i riktlinjerna för datapolitiken och hänvisade till studier och prov på lokal och central nivå. Enligt utskottet borde dessa och andra överväganden på området inte föregripas.”

Detta var i fjol. I år hänvisar man till det man sade i fjol när man avstyrker motionerna. Hur länge skall man vänta på studierna och det centrala arbetet? Finns det ingen tidpunkt som är den bortre gränsen för det enorma tålamodet och den enorma flatheten mot faktisk handlingsförlamning?

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

24 § Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1988/89:KU35 Överklagande av administrativa beslut av riksdagens förvaltningskontor och myndigheter (förs. 1988/89:23).

Beträffande detta betänkande konstaterade förste vice talmannen att ingen talare var anmäld.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

25 § Föredrogs
trafikutskottets betänkande
1988/89:TU13 Trafiksäkerhet (prop. 1988/89:100 delvis).

Trafiksäkerhet

Anf. 150 ANDERS CASTBERGER (fp):

Fru talman! Vi vet alla att transporter och goda kommunikationer är en förutsättning för att vårt samhälle skall fungera. Väl fungerande transporter är av stor betydelse inte minst för glesbygden. Transporter är också en viktig förutsättning för handel och dynamisk utveckling. Utan transporterna skulle vårt samhälle vara ekonomiskt och mänskligt mycket fattigare.

Men trafik och transporter på våra vägar förorsakar samtidigt stora samhällsekonomiska och enskilda överkostnader. Det gäller miljöpåverkan och trafikolyckorna.

Vi vet att det finns ett samband mellan hastigheten och miljöpåverkan. Utsläppen är då en faktor. Vi vet att det finns ett samband mellan hastigheten och olyckornas svårighetsgrad. Vi vet att vägens standard också spelar in när det gäller antalet olyckor.

Därför anser vi i folkpartiet att det är utomordentligt angeläget att man tillser att gällande bestämmelser om hastighetsbegränsningar efterlevs. Tyvärr blir det bara sämre och sämre i det avscendet, enligt alla tillgängliga data. Det här konstateras i rapporter och detta fick också vi i trafikutskottet klart för oss vid vårt besök häromveckan på trafiksäkerhetsverket. Generaldirektören där uttryckte en stark oro för den dåliga moral och den nonchalans som trafikanterna visar ute på våra vägar när det gäller att hålla hastighetsgränserna.

Nu står vi, fru talman, åter inför en sommarsäsong. Då är att märka att trafiken har ökat i omfattning under det gångna året med minst 6-7 % och att antalet hastighetsöverträdelser har ökat. Man kan också peka på den nonchalans som alltmer präglar trafiken.

Vi i folkpartiet anser att det som jag här har nämnt visar att det är nödvändigt att naturvårdsverket och trafiksäkerhetsverket får i uppdrag att tillsammans genomföra en omfattande informationskampanj om nödvändigheten av att respektera gällande hastighetsbegränsningar. Vidare har trafiksäkerhetsverket nu i dagarna föreslagit att det skall införas temporära hastighetsbegränsningar under sommaren och att särskilda åtgärder skall vidtas för att man bättre skall kunna övervaka att dessa temporära

hastighetsnedsättningar respekteras. Annars kan man befara kraftigt höjda olyckstal ute på våra vägar under sommaren.

Häromdagen redovisades dessa saker i radioprogrammet Hallå trafikant. Lyssnarna fick ringa upp och tala om vad de tyckte om det framlagda förslaget. Enligt reportern ansåg de flesta att det var fel åtgärder. Man visade mycket ringa eller ingen förståelse för dessa. En och annan lyssnare släpptes också fram. Men det var bara någon enstaka lyssnare som tyckte att det var ett bra förslag. De flesta påstods anse att förslaget var dåligt. Detta understryker ytterligare behovet av information och upplysning. Det visar också vilket viktigt och verksamt medel vi har här när vi nu närmar oss sommaren med den väntade trafikökningen och med eventuellt sänkta hastighetsgränser. Det ställs således krav på trafikanterna.

Om förståelsen för föreslagna åtgärder är ringa, måste vi se till att en ökad förståelse skapas för trafiksäkerheten.

Fru talman! Det här följer i stort sett folkpartiets linje beträffande anslagen till det frivilliga trafiksäkerhetsarbetet. I detta sammanhang föreslår vi att extra resurser avsätts. Det är viktigt att understryka att Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande, NTF, arbetar på ett sådant sätt med dessa pengar att resurser kanaliseras genom medlemsorganisationerna. Därigenom når man ett betydande antal trafikanter. Dessutom engagerar och motiverar man medlemsorganisationernas medlemmar. Vi i folkpartiet förutsätter att NTF kommer att arbeta i samma anda och att man än mer kommer att engagera de olika instanser som står till förfogande i det egna nätverket.

Detta är också viktigt därför att det här är en kanal när det gäller att skapa förståelse för de kraftfulla åtgärder som är nödvändiga för trafiksäkerheten och för miljön.

Därför upplevs det initiativ mycket positivt, fru talman, som polisen i Uddevalla har tagit. För ett tag sedan gick man nämligen ut med en redovisning om att man i sommar kommer att ge trafikanterna på E 6-an särskilda upplysningar. Polisen kommer att träda fram ur buskarna litet här och var. Med målade fordon eller polismotorcyklar kommer uniformerad personal att informera bilister och övriga trafikanter om hur viktigt det är att man respekterar hastighetsbegränsningen. Man har t.o.m. sagt att man eventuellt kan se mellan fingrarna när det gäller bötfällningen, om man därigenom kan skapa en större förståelse för själva andan bakom bestämmelserna, nämligen att det gäller att sänka hastigheten, att minska tempot och att få bort den nonchalans som har brett ut sig bland trafikanterna för att på det viset kunna skapa förutsättningar för lägre olyckstal än som annars skulle vara fallet.

Jag vill i detta sammanhang understryka att E 6-an är ett av våra absolut mest olycksbelastade vägvagnsnitt. E 6-an är alltså ett av de mest trafikerade vägvagnsnitten i Sverige. Antalet utländska trafikanter – det handlar således om trafikanter som är ovana vid svenska trafikförhållanden – återfinns i mycket stor utsträckning just på E 6-an.

Så över till det ämne som något berörs i vårt särskilda yttrande om avgasreningssystemet. Egentligen är det ganska svårt att förstå varför den nuvarande juridiska konstruktionen av avgasreglerna är så helig. Vad som

föreskrivs är vilken teknisk konstruktion som avgasreningsutrustningen skall ha och vad som är den maximala nivån för utsläppen.

Jag måste fråga: Varför skall det vara omöjligt att få installera en teknisk utrustning som ger en avgasrening som är bättre än den som redan har bestämts eller från början förutsatts?

I en interpellationsdebatt för ett antal månader sedan kom detta spörsmål att ställas på sin spets när en riksdagsledamot här i talarstolen redovisade att han skulle få körförbud på sitt fordon som han hade försett med extrautrustning. Det handlade om en särskilt verksam teknisk utrustning. På detta sätt har ledamoten kunnat nedbringa avgasutsläppen till en lägre nivå än vad som var maximalt tillåtet – och detta skall rendera körförbud efter besiktning hos Svensk bilprovning! Det här är inte bara en beklaglig ordning utan det här är också en ordning som man inte kan få fortsätta med.

Vid de överväganden som skall göras i detta sammanhang har utskottet, enligt vår uppfattning, inte haft ett tillräckligt underlag för att genast hos regeringen begära en översyn av systemet och en helt ny ordning. Det råder inget tvivel om att det behövs åtgärder som gör att människors frivilliga insatser kan tas till vara. Människor skall självfallet inte förbjudas ha ett intresse för att minska utsläppen från sina fordon. I stället skall de uppmuntras.

För ungefär ett år sedan hemställde en majoritet i jordbruksutskottet, bl.a. på grundval av en folkpartimotion, att regeringen skulle bevilja 1 000 kr. i bidrag till de bilister som önskade montera extra utrustning i form av katalytisk avgasrening också på äldre fordon, alltså på begagnade bilar. Nu har man kommit så långt i det arbetet att man förespeglar bestämmelser som gör detta möjligt. Hittills har det ju varit förbjudet att montera sådan här utrustning på begagnade bilar. Jag vill därför passa på att fråga representanten för regeringspartiet här om det kan garanteras att förslag om sådana bestämmelser kommer att föreligga i så god tid att de kan tillämpas senast från halvårsskiftet 1989.

Fru talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till de två reservationer som är fogade till detta betänkande och som folkpartiet står bakom.

Anf. 151 RUNE THORÉN (c):

Fru talman! Jag har visserligen anmält mig för tio minuters taletid, men det finns inte någon anledning för mig att uppta kammarens dyrbara tid så länge. Det beror inte på att ärendet inte är viktigt – då skulle man naturligtvis kunna fortsätta att tala i tio minuter – utan därför att vi ju är flera partier som står bakom reservationerna. Det finns inte någon anledning för mig att, t.ex. när det gäller reservation 1, vidare utveckla den argumentering som Anders Castberger så värtaligt har presenterat för kammaren. Jag ber att kort och gott få yrka bifall till reservation nr 1.

I reservation nr 4 har vi tagit upp frågan om bidrag till motorbyte i dieselmotordrivna lastbilar och bussar. Även detta är en reservation som är välkänd för kammaren. Den fanns med också förra året. Vi från centern anser att det borde vara väl använda pengar att utnyttja bidraget till att byta bara motorn i en dieselmotordriven lastbil eller buss. Jag ber att kort och gott få yrka bifall till reservation 4.

Detta är de reservationer som centerpartiet står bakom i det här betänkandet. Men vi har också tillsammans med moderaterna och folkpartiet avgett ett särskilt yttrande, som Anders Castberger här tidigare berörde.

Yttrandet avser användandet av Lemi-systemet. Även på denna punkt, fru talman, hänvisar jag till Anders Castbergers argumentering. Jag vill bara tillägga att jag anser att naturvårdsverket, och även majoritetens representant, borde fästa ett ganska stort avseende vid att utskottet – vilket är orsaken till varför vi inte reserverat oss – på s. 14 i betänkandet uttalar: "Som nämnts har statens naturvårdsverk fått i uppdrag att utarbeta föreskrifter för godkännande m.m. av installationer av sådan avgasrenande utrustning för äldre personbilar som bör berättiga till bidrag. Utskottet utgår från att verkets överväganden bl.a. omfattar den metod som motionärerna förespråkar." Detta anser vi vara en ganska stark skrivning, men vi har ändå avgivit ett särskilt yttrande, där jag vill betona det som sägs i slutet: "Vid övervägandena om villkor för det nya bidraget till reningsutrustning på äldre personbilar måste man vara öppen för att olika reningsmetoder finns. Det som bör vara utslagsgivande måste vara att en viss metod har effekt, inte att den bygger på viss teknik."

Även om det inte är många ledamöter närvarande här i kammaren, vill jag ändå fästa dess uppmärksamhet på att det rör sig alltså om reservanter plus de som står bakom detta särskilda yttrande, vilket innebär att det är en majoritet av kammarens ledamöter som delar denna åsikt. Detta kan naturvårdsverket vid sin fortsatta hantering inte bortse ifrån. Det är också viktigt att majoritetens talesman här i kväll funderar över detta.

Anf. 152 VIOLA CLAESSION (vpk):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till just den reservation som vpk och miljöpartiet står bakom och som handlar om Lemi-systemet.

Jag kan för mitt liv inte begripa de tidigare talarna här, när de säger att majoriteten faktiskt står för en och samma linje. När vi går till omröstning i denna fråga skulle vi kunna utgöra en majoritet och med en gång förändra systemet så, att det blir mer rättvist och förnuftigt, eller hur? Det är ju precis det som de tidigare talarna har argumenterat för. Det är inte alla gånger som vi har den möjligheten, och när den nu finns tycker jag att vi såväl för miljöns som för trafikanternas skull skall ta till vara den.

År 1982 fattade riksdagen beslut om samhällets mål för trafiksäkerheten. Vid ett allvarligt läge gällde det att minska antalet offer i trafiken. Nyligen var trafikutskottet i Borlänge och sammanträffade med representanter för trafiksäkerhetsverket. Den alldeles färska statistik som där presenterades bekräftar vpk:s uppfattning, att trafiksäkerhetsverket totalt har misslyckats med att fullfölja riksdagens tidigare beslut.

Enligt uppgifterna från trafiksäkerhetsverket har antalet skadade sedan 1982 ökat med 34 % och antalet dödade med 12 %. Detta från ett läge som var så alarmerande att målen för hela trafiksäkerhetsarbetet ändrades av riksdagen.

Lika oroväckande som trafiksäkerhetsverkets senaste statistik är att verkets chef, Lars Eggertz, inte vågar ta en debatt om vad som måste göras för att vi skall komma till rätta med den enorma trafikökningen. I stället

försöker chefen för trafiksäkerhetsverket att utnyttja själva grundproblemet – trafikökningen – för att skyla över det faktum att allt fler drabbas av effekterna av denna trafik. Men herr Eggertz gör som alla andra verksdirektörer. Han anpassar sig till bilindustrins och vägbyggarintressenternas politik.

Det är lika omöjligt i Sverige som det är i andra länder, vilka domieras av bilfabrikanter, att få till stånd en vettig debatt om en minskning av bilismen, dvs. själva grundproblemet. Men de argument som kan användas öppet i t.ex. Italien är ännu så länge för grova för att kunna användas här i landet.

Fru talman! Jag skall inte upprepa det som jag tidigare har nämnt om hur man på ansvarigt håll i Italien ser på vad som vågar sägas där Fiat har sitt säte och dra parallellen med Sverige där Volvo har sitt säte.

I internationella sammanhang, liksom i Sverige, talar regeringen och närstående krafter nu om en ny utvecklingsfas för bilsamhället. Jag väntar med argumenten till debatten om Prometheus, som kommer att äga rum senare här i kammaren och där Ove Karlsson är den som skall företräda trafikutskottets majoritet och regeringens politik.

Farten dödar, var häromåret en paroll och en kampanj riktad särskilt till ungdomar. Kampanjen lyckades inte bidra till att minska antalet dödade och den påverkade inte olycksstatistiken. Tvärtom, trafiksäkerhetsverket visar genom Lars Eggertz att man nu måste ta till mer drastiska tongångar för att, som det heter, hejda den brant stigande dödssiffran på vägarna. Men det är tydligen inte tal om att hejda bilismen.

Sedan tillträdandet har trafiksäkerhetsverkets chef tvingats till att ändra uppfattning om fartens betydelse och om trafiksäkerheten. Nu har han, enligt tidningsuppgifter, hämtat en idé från bilträngselns USA, där vissa stater tvingats införa körförbud nattetid för unga bilförare. Detta trots att han, så sent som när trafikutskottet var på besök, avfärdade lösningar som hade med förbud att göra.

Bakgrunden till den nya linjen är att bl.a. att de unga, som är nya som bilförare, är inblandade i nästan hälften av de olyckor med personsador som rapporteras i Stockholm. Jag är övertygad om att riksdagen måste pröva många olika förslag till insatser för att förändra det här, ganska ruskiga läget. Men huvudfrågan om skiljelinjen går mellan dem som fortfarande tror att det går att inrikta trafiksäkerhetsarbetet på orubbade villkor för privatbilismen, och mellan dem som vill bryta denna utveckling. Talet om en bättre anpassning till gällande hastighetsregler som en tillräcklig åtgärd är i dag överspelat.

Trafiksäkerhetsarbetet i statlig och privat regi utgår ifrån felaktiga utgångspunkter.

Vpk vill ha satsningar på alternativt säkerhetsarbete. Vi vill att en fond skall inrättas för ett arbete som syftar till minskad bilism, mer och bättre kollektivtrafik, överföring av godstrafik från landsväg till järnväg och båt samt sänkta hastighetsgränser.

Fru talman! Till sist yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2, 4, 5 och 6.

Anf. 153 ANDERS CASTBERGER (fp) replik:

Fru talman! Viola Claessons resonemang kring Lemisystemet låter mycket bestickande. Det är dock bara för klarhets vinnande värt att notera att det finns en saklig skillnad mellan reservationen och det särskilda yttrandet.

I reservationen talas det enbart om en reningsmetod, dvs. den som bygger på principen att ämnen tillförs bränsle-luftblandningen och så småningom utmynnar i det som kallas Lemisystemet. Vi har i det särskilda yttrandet tagit det som ett exempel, men vi understryker mycket noggrant att man måste "vara öppen för att olika reningsmetoder finns. Det som bör vara utslagsgivande måste vara att en viss metod har effekt, inte att den bygger på viss teknik."

Därför är det naturligtvis litet beklagligt att vi inte tillsammans har kunnat skapa ett ytterligare tryck på såväl myndigheterna som regeringen i slutändan. Skrivningarna i majoritetstexten är också ganska hårda. Syftet med vårt särskilda yttrande är att bredda vägen så att människor som med skilda tekniker kan åstadkomma bättre rening inte skall vara förhindrade att göra det. Vi skall i stället öppna dörren för sådana enskilda initiativ.

Anf. 154 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Fru talman! Det finns en mycket enkel och praktisk lösning på Anders Castbergers problem. Vi gör så att vi från majoriteten förenas kring reservationen från miljöpartiet och vpk, och sedan kan ni som komplement ha ett särskilt yttrande. Då tror jag att resultatet blir riktigt bra.

Anf. 155 ANDERS CASTBERGER (fp) replik:

Fru talman! Jag vet inte om det är möjligt rent formellt att i efterhand lyfta in vårt särskilda yttrande som en reservation, men om miljöpartiet och vpk sväljer vårt särskilda yttrande som reservationstext, kan ingen vara gladare än folkpartiet, centerpartiet och moderata samlingspartiet.

Anf. 156 ROY OTTOSSON (mp):

Fru talman! Jag kan börja med det som de föregående talarna tog upp. Denna reservation avser inte endast en reningsmetod, Anders Castberger. Vid den första behandlingen i utskottet utgjorde vi en majoritet, som ville ha den skrivning som nu finns i reservationen, men sedan hoppade ni av och skrev ett yttrande i stället. Det är sanningen.

Jag anser att det är direkt teknikfientligt att inte släppa fram andra reningsmetoder, när de är dokumenterat bra, användbara, billiga och lätta att använda på bilar. Det är fejt av folkpartiet att ägna sig åt denna typ av debatt, där man märker ord och smiter undan därför att man inte har vågat gå med på reservationen.

Den ökande bilismen i världen, inte minst i vårt land, skadar, lämlästar och dödar både miljö och människor. I Sverige dör årligen 800 människor som följd av trafikolyckor. 6 000 skadas svårt och får leva sina liv med bestående handikapp av olika art. 13 000 blir lindrigt skadade men kräver ofta sjukhusvistelse innan de blir återställda.

Det oerhörda bakom dessa kalla siffror är att vi låter detta fortsätta år ut och år in och vägrar att inse att drastiska och radikala åtgärder måste vidtas för att förhindra det.

Om det årligen hade skett fyra tågolyckor – konstant – där vid varje tillfälle 200 människor dödats och 1 500 blivit invalider, hade sannolikt utredningar och åtgärder för länge sedan medfört att det inte längre fanns några tåg alls.

Lyckligtvis är tågtrafiken synnerligen säker, såväl för människor som för miljöfarligt gods, speciellt om man jämför med vägtrafiken. Det märkliga är att vägtrafiken får döda och lemlästa, men knappast någon annan. Vad är det egentligen för magiskt med vägtrafiken? Varför skall vi acceptera detta? Är det inte dags att inse att biltrafiken måste minska för att samhället skall bli säkrare? Är det inte dags att inse att vi måste satsa mer pengar på att bygga ut järnvägssystemet, för att få transporter som är säkra och även miljövänliga?

I stället är utvecklingen den att pengarna satsas på byggande av vägar och motorvägar, som ökar hastigheten och ökar graden av skador vid olyckor. Det är en fullständigt vansinnig utveckling.

Det vore också bättre om pengar användes till trafikövervakning på vägarna i stället för till nya motorvägar, eftersom det inte är en lösning på problemet – problemet växer bara och blir ännu svårare att åtgärda.

Vi är alldeles för generösa med fartsyndare, och vi accepterar alldeles för höga farter på vägarna. En sänkning av hastighetsgränserna med bara 10 km/tim skulle spara många liv, förskona många från invaliditet och vara gynnsam för miljön.

Om vi skall klara centrala miljöpolitiska mål, som att få ner kväveoxidutsläppen med 30 % till 1995 och med 50 % till sekelskiftet, är det självklart att trafiken måste minska – annars finns det inga rimliga möjligheter att klara det.

Förnuftet säger att det är bra att sänka hastigheten. Trafiksäkerhetsexperterna försäkrar att det är samhällsekonomiskt mycket lönsamt att sänka fartgränserna, även om man inte räknar med de stora miljövinster. I stället lyssnar majoriteten här till locktonerna från bilindustrin.

Vi har i vår partimotion om trafiksäkerhet krävt en generell sänkning av hastigheterna på vägarna, men dess värre behandlas inte det kravet nu utan kommer upp i höst. Däremot behandlas ett motionsförslag från folkpartiet om att en omfattande informationskampanj om betydelsen av hastighetsanpassning på vägarna skall göras. Självfallet stöder vi den motionen och därmed reservation 1, som jag härmed yrkar bifall till.

Jag anser inte att vi tar vårt ansvar för de nu levande, för kommande generationer eller för miljön, just på grund av denna trafikutveckling. Bilen har stora fördelar som kommunikationsmedel, men den skall användas med sans och förnuft där den gör störst nytta. Vi måste optimera trafiksystemen med hänsyn till miljö, natur och energianvändning.

Det är därför viktigt att bl.a. ha bästa möjliga rening på alla bilar, bussar och lastbilar som drivs med bensin och dieselolja. Vi måste stimulera forskning och utveckling i denna riktning och påskynda introduktionen av avgifter och bidrag.

I detta betänkande behandlas just ett bidrag som riksdagen tidigare har beslutat om, nämligen 1 000 kr. i bidrag för att sätta katalysator på bilen. Det var det som jag inledde med: Varför kan man inte få bidrag för annan rening än just katalysator? Skälet till att man inte vill acceptera andra reningsmetoder än katalysator är egentligen bara byråkrati. Man vill inte låta dessa andra

reningssystem bli typbesiktigade, därför att det krävs att varje enskild bil som får ett sådant reningssystem skall testas för sig. Det kostar ungefär 6 000 kr. per bil, och det är orimligt. Om man i stället gjorde samma slags typtest som på katalysatorn, skulle det inte vara något problem.

Det är också viktigt att reningen av lastbilar och bussar blir bättre. Därför stöder vi även reservationerna 4 och 5, som jag alltså yrkar bifall till. Enligt de förslagen skall man också kunna få bidrag för att enbart byta motorn och inte behöva byta hela bussen. Det borde vara en självklarhet.

Jag yrkar bifall också till reservation 6.

Även till reservation 7 yrkar jag bifall. Miljöpartiet kräver i den ensamt att anslaget till bidrag för reningsutrustning för personbilar skall fördubblas. Skälet till det är att regeringen bara har föreslagit 50 miljoner till bidrag. Det finns ungefär 600 000 bilar i landet som går på blyfri bensin och på vilka man skulle kunna sätta katalysatorutrustning. Det finns ännu fler om man dessutom får sätta på t.ex. Lemisystemet, för det går att ha även på bilar med blyad bensin. 600 000 bilar finns det, och regeringen sätter bidragsramen till 50 miljoner. Man ger 1 000 kr. till varje bil. Det blir bara 50 000 bilar i bästa fall. Det försvinner väl en del pengar i byråkratin också kan jag tänka. 50 miljoner räcker bara till en bråkdel, inte ens 10 %, av bilbeståndet. En fördubbling av anslaget till 100 miljoner borde vara ett minimum av anständighet om man menar allvar med reningen. Det gäller också folkpartiet, tycker jag, som nyss skröt över att man har krävt detta bidrag. Men man går alltså inte med på att höja det till 100 milj. kr., som borde vara ett minimum om man vill ha någon effekt av pengarna.

Anf. 157 ANDERS CASTBERGER (fp) replik:

Fru talman! Först skall jag notera den enighet som trots allt föreligger mellan miljöpartiets representant, folkpartiet och de övriga som än så länge står bakom det särskilda yttrandet om Lemisystemet. Det kan som ett exempel på ett alternativt system vara användbart och borde tillåtas. Det vi hävdar är inte på något sätt någon teknikfientlighet, utan vi hävdar att det är viktigt att alternativa metoder skall få tillåtas. Då skall man akta sig för att låsa sig vid en viss metod, såsom det faktiskt står i reservation nr 6, som Roy Ottosson tidigare åberopade. Som har framgått i tidigare replikskifte är vi öppna för att låta det särskilda yttrandet vara en reservation. Men samtidigt måste vi notera att en anledning, vilken jag också framhöll i mitt inledningsanförande, till att vi valde det särskilda yttrandet dessutom är att det inför utskottet inte kunde klarläggas ordentligt hur lagstiftningen egentligen rent tekniskt är konstruerad i dag. När jag anförde detta i mitt inledningsanförande, utgick jag från de uppgifter som vi från folkpartiet har fått oss tillsända och som står till vårt förfogande. Men om detta rädde inte full klarhet under utskottsbehandlingen. Jag vill därför egentligen inte hävda att någon hoppat av den andres linje, utan Lemisystemet kan tvärtom vara en metod, men enligt vår uppfattning en bland flera.

Fru talman! När det gäller bidragen till människor som vill sätta katalytisk avgasrening på begagnade bilar skall vi komma ihåg, att det enda förslag som fanns när beslutet fattades rörde sig om mellan 1 000 och 1 500 kr. Det är i efterhand som regeringen, sedan den fick detta uppdrag, har kommit tillbaka

med en anmälan i propositionen om att man avser att se till att bestämmelserna till halvårsskiftet utformas så att en möjlighet öppnas för att sätta på denna avgasreningsutrustning. Man räknar då med och begär 50 milj. kr. för det. Vi anser för vår del att det är något för tidigt att ännu uttala sig om detta. Om man skall räkna efter den linje som regeringen anförde för ett år sedan skulle redan 50 milj. kr. vara ganska mycket.

Anf. 158 ROY OTTOSSON (mp) replik:

Fru talman! Jag noterar än en gång att den reservation som finns om det s.k. Lemisystemet går ut på att man skall öppna för tekniken att gå in på förgasarsidan och inte behöva gå in på avgasröret självt vid reningen. Det är det som är det intressanta. Det är det som naturvårdsverket krånglar till. De vill inte riktigt acceptera det sättet att rena.

Jag anser att Anders Castberger märker ord. Ordet "en" finns med på ett ställe. Han läser det som "endast detta och inget annat fabrikat" vilket inte alls är avsikten med reservationen. Jag läser det inte på det sättet. Efter diskussionerna i utskottet borde det stå klart även för Anders Castberger att det inte är det som avses. Om det var den formuleringen som Anders Castberger hakade upp sig på, borde folkpartiet i utskottet ha kunnat klara ut det. Då hade vi kunnat välja en annan formulering.

I själva verket har folkpartiet låtit sig föras bakom ljuset av de byråkratiska snår som naturvårdsverket tyvärr har lagt ut. Sedan försöker verket dölja det på detta sätt. Det är tråkigt.

Meningen med att ge bidrag för avgasrening på äldre bilar är att snabbt få ned kväveoxidutsläppet. Ju längre man väntar med detta, desto långsammare man går fram, desto mindre meningsfullt blir det. Det är uppenbart eftersom nya bilar har en bra avgasrening. Alltså: Skall man få en bra effekt på miljön, skall man ge ett bidrag som åtminstone kan klara 15 % av den aktuella bilparken. Jag tycker att det är futtigt att folkpartiet inte är med på det.

Anf. 159 ANDERS CASTBERGER (fp) replik:

Fru talman! Miljöpartiet de gröna brukar påstå att man vinnlägger sig om att föra en saklig debatt och inte komma med några slängar under bältet. Men tyvärr nödgas jag konstatera att det är precis det Roy Ottosson, helt i onödan dessutom, ägnar sig åt när han påstår att andra skulle vara förda bakom ljuset, för att han själv egentligen inte rätt lyssnar på vad debatten om Lemisystemet handlar om. Roy Ottosson slog själv i sitt senaste inlägg mycket klart fast att det man menar med reservationen, som den ser ut just nu, är att dörren öppnas för den teknik som handlar om att tillföra en bränsleluftblandning.

Jag vill inte märka ord, vare sig det gäller "en" eller "den". Det handlar om att vi vill öppna vägen för sådana tekniker som vi kanske inte ännu känner till. Bränsleluftblandningssystemet är en teknik. Det kan finnas andra. Vi har inte exemplifierat dem. Vi har tvärtom exemplifierat med samma system som Roy Ottosson. Jag kan tyvärr inte komma fram till något annat än att reservationen som den nu är utformad begränsar tillämpningen till den enda metoden.

Om Roy Ottosson i själva verket menar samma sak som vi som har skrivit det särskilda yttrandet, torde det inte längre föreligga några hinder för att såväl miljöpartiet som vpk, folkpartiet, moderaterna och centerpartiet enar sig om ett bifallsyrkande med den utformning som framgår av texten till det särskilda yttrandet.

Anf. 160 ROY OTTOSSON (mp) replik:

Fru talman! Det är inte slängar under bältet när jag kritiserar att folkpartiet inte har velat ta steget ut. Som jag redan har sagt är det OK att sätta på avgasrening på avgasröret.

Problemet är när man sätter in det på förgasarsidan, för då går man in och bryter ett enklare avgasreningssystem som gällde från 1975 och framåt tills katalysatorn kom. Det är där det konstnar sig och man ställer orimliga byråkratiska krav på mätteknik och annat. Detta vet nog Anders Castberger om vid det här laget, för det har diskuterats en del, och jag skrev själv den motion som ligger bakom både reservationen och yttrandet som bl.a. folkpartiet är med på.

Anders Castberger talar om eventuell annan framtida teknik som vi inte vet någonting om. Ja, men det finns bara två sidor på motorn – förgasarsidan och avgassidan. Det finns inte så mycket mer att säga om det egentligen.

Det vore bra om folkpartiet tänkte om här och bestämde sig för att stödja reservationen. Det finns faktiskt en natt att sova på. Tyvärr kan vi inte förvandla ert yttrande till en reservation; det är ju självklart. Men det finns en bra reservation – stöd den!

Anf. 161 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! I detta betänkande har trafikutskottet behandlat de motioner som har en direkt koppling till avsnittet om trafiksäkerhet i budgetpropositionen. Som tidigare sagts har till betänkandet fogats sju reservationer, som jag i korthet skall kommentera.

I flera av reservationerna försöker reservanterna slå in redan öppna dörrar. Det gäller t.ex. den första, där det krävs att trafiksäkerhetsverket och naturvårdsverket får i uppdrag att genomföra en informationskampanj om hastighetsgränserna.

Som framgår av betänkandet, prioriterar både trafiksäkerhetsverket och NTF information om hastighetsanpassningen inför sommarsäsongen i år, dels genom NTF:s "dämpa farten"-kampanj, dels genom TSV:s regionala samordningsverksamhet. Dessutom kommer nya former av hastighetsövervakning att prövas från polisens sida, allt i syfte att åstadkomma en bättre hastighetsanpassning.

I en reservation vill vpk föra över 15 milj. kr. från NTF:s anslag till den fond som NTF skall kunna använda till vad vpk kallar alternativt trafiksäkerhetsarbete, dvs. till stöd för föreningar som verkar för s.k. alternativt säkerhetsarbete.

En stor del av NTF:s verksamhet går redan till frivilligorganisationerna på trafiksäkerhetsområdet, och en stor del av resurserna används redan i nuläget för lokal och regional verksamhet.

I en annan reservation vill folkpartiet räkna upp NTF:s anslag från 29,4 till

30 milj. Utskottet tycker dock att förslaget i budgetpropositionen är väl avvägt.

När det gäller bidrag till dieseldrivna lastbilar och bussar, som reservation 4 handlar om, finns det möjlighet att få bidrag till såväl nyanskaffning som upprustning av äldre materiel. Villkor för dessa bidrag är bl.a. att förutskickade avgaskrav på tunga fordon uppfylls. Även när det gäller byte av dieselmotorer m.m. på lastbil eller buss, om det görs så att fordonet i alla avseenden uppfyller de skärpta avgaskraven på en ny lastbil eller buss, bör man alltså kunna räkna med bidrag från det aktuella anslaget.

I reservation 7 vill reservanterna att riksdagen skall uttala att en viss reningsmetod, det s.k. Lemi-systemet, skall berättiga till bidrag för inmontering av reningsutrustningen. Jag är litet förvånad över den debatt som nu har uppstått här i kammaren om majoritetens formulering i den del som motsvarar reservationen. Vi har ibland livliga debatter i trafikutskottet, men sedan brukar skrivningarna stå fast ända in i kammaren. Tydligt är så inte fallet med den här reservationen.

Det kan knappast vara riksdagens uppgift att göra uttalanden om vilka avgasreningsystem som är bäst eller lämpligast. För att användning av en viss metod för avgasrening på äldre bilar skall kunna berättiga till bidrag måste som ett förhandsvillkor gälla att den avgasrenande effekten är tillräcklig och bestående samt att den har bevisats på ett tillfredsställande sätt.

Rune Thorén har tidigare i debatten citerat delar ur skrivningen på det området. Majoriteten anser att det är viktigt att naturvårdsverket, som har fått i uppdrag att utarbeta föreskrifter för godkännande av installationer av sådan utrustning som kan monteras på äldre bilar, får fullfölja det arbetet. Utskottet utgår ifrån att även den metod som motionärerna i detta fall förespråkar provas i det sammanhanget.

Slutligen vill miljöpartiet höja anslaget till reningsutrustning på äldre personbilar, men utskottet anser att den föreslagna bidragsramen är tillräcklig. Med andra ord: Låt oss först se hur stort intresse det finns för att nyttja de anslagna medlen, innan vi skjuter till mera pengar.

Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på de aktuella reservationerna.

Anf. 162 ANDERS CASTBERGER (fp):

Fru talman! Vi tycker från folkpartiets sida att Sten-Ove Sundströms försvar för regeringens linje när det gäller informationskampanj om hastighetsgränserna är minst sagt tunt. Det är visserligen riktigt att myndigheterna har fått i uppdrag att prioritera informationen inför sommaren, men faktum är att vad vi talar om är att trafiksäkerhetsverket och naturvårdsverket skall få i uppdrag att genomföra en särskild informationskampanj. Därmed skulle båda de intressen tillgodoses som det handlar om när det gäller att sänka hastigheterna, nämligen såväl det angelägna i att minska olycksfallsriskerna som omsorgen om miljön.

Att prioritera informationen är inte riktigt samma sak, för här gäller det faktiskt att ta krafttag på informationsområdet. Med en hotande olycksutveckling, med den enorma trafikökning som har skett, med vägar som inte

har beskaffenhet för detta, med en tilltagande nonchalans hos trafikanterna och när hastighetsöverträdelserna ökar alltmer, då räcker det inte med någon prioritering inom myndigheternas ramar, utan då måste det till ett uppdrag att genomföra en särskild kampanj.

Jag erinrar om det radioprogram som jag refererade till inledningsvis, där enligt programledaren påfallande många lyssnare påstod att de inte alls tyckte att hålla hastighetsbegränsningarna eller sänka fartgränserna ens temporärt över sommaren var några särskilt verkningsfulla åtgärder. Hur skall man kunna få förståelse för dessa åtgärder? Hur skall man kunna få till stånd en bättre ordning på vägarna, om inte en sådan här åtgärd som trafiksäkerhetsverket planerar för sommaren också följs upp med en särskild informationskampanj? Detta återstår för Sten-Ove Sundström att svara på.

När det sedan gäller njuget mot det frivilliga trafiksäkerhetsarbetet kan jag bara ytterligare understryka hur viktigt det är för NTF att få sådana resurser att man kan kanalisera dem vidare ut genom sina medlemsorganisationer och därmed driva trafiksäkerhetsarbetet hos många olika organisationer. I NTF:s medlemskara finns både fackföreningar och intresseföreningar av olika slag och även företag. Engagemanget och intresset hos människorna i dessa medlemsorganisationer bör få en uppmuntran och sättas i centrum, för att vi på så sätt också skall kunna driva trafiksäkerhetsarbetet effektivt framåt.

Detta, Sten-Ove Sundström, är någonting för utskottsmajoriteten och för regeringen att tänka på.

Anf. 163 VIOLA CLAESSION (vpk):

Fru talman! Även om timman är sen, är det här en så viktig fråga att jag inte tror att vi kan lämna den än bara med hänvisning till klockan.

Jag önskar att Sten-Ove Sundström litet mer än han gjorde – nu gick han bara direkt på resp. reservation – hade litet grand kommenterat också vad vi sade i våra inlägg. Det är två saker som jag gärna vill höra Sten-Ove Sundström säga något om.

Han hänvisar till vad som står i majoritetsskrivningens text apropå motionen om Lemisystemet m.m. och den reservation som bygger på den motionen, nämligen att majoriteten ändå har gått ett stycke på väg.

Jag tycker fortfarande inte att det räcker. Jag undrar om Sten-Ove Sundström inte har märkt att naturvårdsverket i de här frågorna agerar alltför trögt, trots att det har att tillvarata miljövårdens intressen och stå för miljöförbättringar i samhället.

Jag har ännu inte givit upp hoppet om att det skall gå att komma litet längre än vad inläggen från talarstolen hittills har visat. Det försiggår två parallella debatter, och det handlar om just detta.

Den andra fråga som jag skulle vilja ha kommenterad gäller den otroliga ökningen av biltrafiken på våra vägar, både av tunga transporter och av privatbilismen. Vi har siffror på det, och vi har även tillgång till olyckstalen. De har rakat i höjden på ett katastrofalt sätt – mycket mer än vad någon trodde eller befarade 1982, när nya riktlinjer och målsättningar antogs här i riksdagen. Tycker inte Sten-Ove Sundström att det är dags att börja diskutera också om vi inte skall sätta gränser för bilismens tillväxt och för bilismen?

Anf. 164 ROY OTTOSSON (mp):

Fru talman! Slå in öppna dörrar, heter det! Visst är vi överens om mycket – i ord. Men när det handlar om att fatta de konkreta och litet svårare besluten, att skaka fram pengar, att verkligen släppa fram annan teknik, trots att det finns en del byråkratiska underfundigheter som sätter stopp för det – då kommer vi inte längre.

Det är uppenbart – det framhöll också Castberger värtaligt – att man måste ha en rejäl informationskampanj, om man skall få folk att köra långsammare, även om det bästa naturligtvis vore om man också sänkte hastigheterna permanent. Det vore ju bra om man kunde fortsätta med sommarens temporära sänkning av hastigheterna åtminstone 10–20 år framåt. Det skulle rädda många liv, det skulle rädda många från sjukhusvistelser, och det skulle rädda många från att leva resten av livet i rullstol! Det vore att ta krafttag för de här sakerna.

Så till den här reningsmetoden. Sundström försöker göra ett nummer av att det skulle handla om bara ett visst fabrikat eller en alldeles speciell reningsmetod. Vad det handlar om är en allmän metod, som innebär att man går in på förgasarsidan och renar på det sättet. Det är någonting som naturvårdsverket i dag i praktiken inte tillåter, trots att man allmänt säger att man är positiv till alla typer av teknik. Man ställer kravet att varje enskild bil skall testas separat för 6 000 kr.! Det säger sig självt att det inte går. Man måste gå med på en normal typtestning av det här.

Det är sådana byråkratiska hinder som man lagt i vägen. Det är litet svårt att komma underfund med varför man konstrar på det sättet. Därför är det viktigt att vi klart markerar att det här skall vara teknikneutralt – alla tekniker som kan minska utsläppen skall tillämpas.

Fördelen med att gå in på förgasarsidan och med vatten kyla ned förbränningstemperaturen och på så sätt minska kväveoxidbildningen och dessutom ha med litet smörjolja och litet peroxid som underlättar förbränningen är att det går åt mindre bensin. Reningen fungerar dessutom omgående när man startar bilen – det är perfekt i tätortstrafik – vilket däremot inte katalysatorn gör; som ni vet tar det en stund för den att värmas upp. Den här metoden är billig, och den går att använda även på bilar som kör med blyad bensin. Varför kan man inte gå med på det? Det är tråkigt. Jag kan bara beklaga socialdemokraterna inte går med på detta.

Det vore intressant att få en litet mer utförlig förklaring från Sundström om hur man ser på den snabbt ökande bilismen och det ökade antal trafikolyckor som den för med sig. Tänker man i fortsättningen acceptera det och bara lägga på litet kosmetika ibland? Skall man acceptera att 800 människor om året dödas?

Anf. 165 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Låt mig först uttrycka min glädje över att den debatt som har ägt rum på andra sidan kammaren nu tycks ta slut, så att vi kan få litet lugn i kammaren från det hållet.

När det gäller Anders Castbergers önskan om en särskild kampanj – det önskemålet har också framförts i reservationerna från Anders Castberger och hans parti – skall vi komma ihåg att det görs en sådan kampanj, med de

myndigheter och de organisationer inblandade som vanligtvis sköter det här. De har också ökat sina insatser och får i år kanske något bättre hjälp än tidigare av polisen, som fått nya hjälpmedel för hastighetsövervakningen. Allt talar alltså för att det är de myndigheter som har de bästa erfarenheterna på det här området som också har möjlighet att se till att de kampanjer som planeras verkligen får effekt. Det är alltså inte fråga om någon njugghet i trafiksäkerhetsarbetet, som Anders Castberger försöker påstå, utan det är fråga om att samordna insatserna och göra dem verkligt effektiva.

Viola Claesson gjorde i sitt inledningsanförande ett par frontalangrepp på trafiksäkerhetsverket och i synnerhet dess generaldirektör. Hon avslutade sitt nästa inlägg med att tala om hur trögt naturvårdsverket agerar och hur litet det gör. Jag tror säkert att de här personerna och verken kan svara för sig själva i mångt och mycket, men jag vill ändå kommentera detta.

Jag tror att Viola Claessons kardinalfel är att hon ständigt utmålar bilismen som det stora eländet här i landet och som skyldig till det mesta eländet på miljösidan här i landet. Vi skall komma ihåg att om inte privatbilismen hade den omfattning den har i de glesare delarna av vårt land – större delen av vårt land är ju ganska glest befolkat – skulle inte glesbygdens människor ha en chans att bo kvar på sina orter och utvecklas. Man bör ha litet balans i debatten.

Det är naturligtvis frestande att ta upp en generell trafikpolitisk debatt – jag skall inte göra det eftersom det så småningom kommer en sådan debatt: jag ville nu bara påminna Viola Claesson om detta faktum.

Sedan säger Roy Ottosson att naturvårdsverkets prövning och föreskrifter bara är några byråkratiska underfundigheter. Vidare påstod han att jag hade gjort ett nummer av något visst fabrikat. Det är inte på det sättet.

Först och främst måste vi här i huset på något sätt se till att de beslut vi fattar blir riktiga. Skall man få ett bidrag måste någon på något sätt kunna garantera – oavsett om metoden heter Lemi eller någonting annat – för det första att metoden har en tillräcklig avgasrenande effekt och för det andra att effekten är bestående. Vidare måste man kunna garantera att metoden inte förstör motorerna och mycket annat. Därför är det viktigt att en myndighet får se över detta och utfärda föreskrifter. I det här fallet är det naturvårdsverket som skall göra det. Det är viktigt att man får en garanti för de här sakerna. Ibland kan det här ta litet tid, men det är viktigt att få det ordentligt gjort. Låt oss inte åstadkomma ett verk som tillkommit av tillfällighet, beslutat av politiker, där man ibland kan ifrågasätta om de verkligen har den tekniska kunskapen att fatta sådana beslut. Låt oss inte snickra till några provisorier här i kammaren! Låt oss förlita oss på att naturvårdsverket, som har fått uppdraget att utarbeta föreskrifter, också gör det på ett riktigt sätt!

Anf. 166 ANDERS CASTBERGER (fp):

Fru talman! Jag noterar med beklagande att Sundström står här som en njugghetens bastion och talar om att polisen har fått mer och ny utrustning. Det är ju faktiskt inte enbart det det handlar om! Det är gott och väl att polisen får mer utrustning. Bättre vore om socialdemokraterna också såg till att förbättra och utöka trafiksäkerheten med de 100 poliser som man en gång tog bort. Men socialdemokraterna kommer inte heller fram till detta.

Det handlar här om att genom information skapa förståelse hos allmänheten och trafikanterna för polisens användande av den utrustning med vilken man skall kunna kontrollera att människor under sommarsäsongen håller de gällande hastighetsgränserna eller de föreslagna sänkta hastighetsgränserna. Människor har i dag en ringa förståelse för detta. När sedan Sten-Ove Sundström säger att polisen minsann har tekniska resurser för att ordna en kontroll, har man ju målsättningen att sätta dit folk. Så kan det naturligtvis inte vara. Målet måste vara att få människor att framföra sina fordon på vägen i sådan ordning att det inte uppstår olyckor och att inte någon blir föremål för polisens ingripanden eller bötesförelägganden.

Sten-Ove Sundström kan fortfarande inte på ett nöjaktigt sätt förklara varför det skulle vara så omöjligt för regeringen att till trafiksäkerhetsverket och naturvårdsverket ge ett uppdrag att genomföra en kampanj som ökar människors förståelse så att de följer trafikreglerna. Tänk på att vi om bara några dagar har en helg framför oss, Valborgsmässohelgen och första maj-firandet som särskilt socialdemokraterna värnar om. Strax därpå, också i kommande vecka, har vi ytterligare en helg. Den ligger så att många människor kommer att ta ledigt, och trafiken på våra vägar kommer att öka mycket kraftigt. Inom kort kommer vi dessutom att stå inför såväl pingst och midsommarhelgen som semestertiden. Dessutom har antalet gatuarbeten ökat med minst 6-7 % på våra vägar. Allt detta sammantaget möter Sten-Ove Sundström och regeringen med argumentet att polisen har fått ny utrustning och att man när det gäller informationen skall prioritera inom de olika verkens budgetramar. Det behövs bättre tag från regeringens sida för att se till att utvecklingen när det gäller landsvägsolyckor bryts och att miljön skonas inför den trafikantstormning som vi alla, även regeringen, kan förutse.

Anf. 167 VIOLA CLAESSION (vpk):

Fru talman! Trafikantstormning var ett ganska bra uttryck för det som det här handlar om. Men när jag tänker efter låter det nästan som om det vore något slags naturkatastrof, men så är det inte. Det vore ingen mening med att vi stod här och debatterade, framställde förslag och motionerade om det vore på det sättet. Vi kan genom vissa politiska beslut styra utvecklingen när det gäller trafiksäkerhetsarbetet.

Sten-Ove Sundströms demagogiska knep biter inte på mig. Jag vet inte om de är avsedda att så småningom användas för vidarebefordran till protokollet eller vilken annan avsikt som finns bakom. Han polemiserar emot någonting som jag aldrig har sagt. Jag skall vända på steken så att jag blir litet mer lättfattlig och gör det litet mer besvärligt att komma med finter och knep. Vilket skäl tror Sten-Ove Sundström att det finns till att vi har den utveckling vi har när det gäller olyckorna och en förskräcklig statistik över antalet drabbade i trafiken? Vad är orsaken till detta? Är det en naturkatastrof, eller vad kan det vara fråga om?

Jag menar för min del att de tunga transporter, som har ökat med 50 % på 15 år, och privatbilismens fortsatta ökning har den allra största skulden för alla olycksfall, alla dödade och skadade i trafiken. Sten-Ove Sundström går från den frågan till att tala om att glesbygden behöver bilar. Jag tror inte att man på det sättet skall underskatta människors fattningsförmåga.

Vi talar inte om huruvida de boende i glesbygd har behov av bil eller ej, eftersom detta är obestridligt och kanske kommer att vara så under överskådlig framtid. Det jag talar om är de olycksdrabbade vägarna, exempelvis E 6-an som tidigare nämnts här i kväll. Om vi minskade trafiken på dessa vägar, skulle också antalet olyckor minska. Det går inte att asfaltera bort vare sig olycksstatistiken eller någonting annat. Motorvägsutbyggnad alstrar ännu mer trafik. Jag ber därför än en gång Sten-Ove Sundström: Ta ställning i den här enkla frågan, eller tala åtminstone om orsaken till alla de olyckor som inträffar på vägarna.

Anf. 168 RUNE THORÉN (c):

Fru talman! Jag blir litet förvånad när Sten-Ove Sundström säger att han är glad över att debatten kommit litet vid sidan av här i kammaren. Jag tycker tvärtom att debatten är ett hälsotecken. Vi håller inte på med att gå vid sidan av det vi kommit överens om i utskottet. Jag har i mitt tidigare anförande försökt uttrycka att det i den här kammaren finns en majoritet som tycker att det börjar gå litet sakta med att pröva nya tekniker och se på dem. Naturvårdsverket håller i stället fast vid att det som en gång sagts är det enda som gäller, och man är inte öppen för nya synpunkter.

När det gäller Lemisystemet har jag hänvisat till en reservation som två partier står bakom och till ett särskilt yttrande som tre partier stöder. Det vi har försökt göra är inte på något sätt några hemligheter. Vi har försökt att skapa en majoritet för att de synpunkter vi framför i det särskilda yttrandet skall ges regeringen till känna. Juristerna har mer eller mindre övertygat oss om att det är knappt om tid för att införa den tekniken. Men stödet för Lemisystemet finns kvar, och vi har möjlighet att ta särskilda initiativ i utskottet om så skulle behövas. Men detta kanske är onödigt. Jag hoppas att majoriteten använder sin möjlighet att trycka på, så att det verkligen händer någonting på detta område. Man kan inte som Sten-Ove Sundström säga att det tar en sådan lång tid att arbeta med denna fråga. Naturvårdsverket har ändå haft ganska lång tid på sig att arbeta med frågan, och man har inte minst via massmedia kunnat följa en hel del av det som har skett på avgasreningsområdet. Det kan inte vara främmande för Sten-Ove Sundström.

Anf. 169 ROY OTTOSSON (mp):

Fru talman! Anledningen till att jag igen begärde ordet är att Sten-Ove Sundström vill ge sken av att trafikökningen är ett glesbygdproblem. Vi vet ju om att den stora trafikökningen främst sker mellan de större orterna och i storstäderna. Det är också där den stora ökningspotentialen finns. I glesbygden kör vi redan så mycket vi kan. Det vet jag som bor i glesbygd. Det är inte där trafikökningen sker och de nya problemen uppkommer. Detta var inte något bra argument. Det var ett felaktigt argument. Vi kan återkomma till detta i trafikdebatten här i kammaren på fredag.

Naturvårdsverket är i de flesta sammanhang mycket bra. Vi har ofta anledning att stödja naturvårdsverkets förslag här i kammaren. Men just när det gäller frågan om avgasreningen har det på ett olyckligt sätt hakat upp sig, och därför behövs det ett initiativ från riksdagens sida för att lösa upp knuten.

Det handlar om att få teknikneutralitet, gynna en positiv utveckling och få ner avgasmängderna. Det borde vi kunna enas om.

Anf. 170 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Jag begärde ordet med anledning av Anders Castbergers inlägg. Jag tycker inte om när en talare lägger ord i min mun. Jag sade inte, Anders Castberger, att polisen har fått tekniska resurser för att klara av problemen. Jag försökte tala om att polisen naturligtvis i mån av tillgängliga resurser deltar i den kampanj som trafiksäkerhetsverket och NTF eventuellt startar. Jag sade att polisen till sin hjälp har fått nya tekniska resurser, jag sade inte att polisen ensam skulle klara av problemen.

Anf. 171 ANDERS CASTBERGER (fp):

Fru talman! Antingen vill Sten-Ove Sundström inte förstå vad den här debatten handlar om, eller också kan han, efter alla dessa omgångar, fortfarande inte förstå.

Det är inget fel att polisen får ytterligare tekniska resurser – det är ett bra komplement. Det är inget fel att rikspolisstyrelsen får i uppdrag att tillsammans med trafiksäkerhetsverket och naturvårdsverket arbeta med de här frågorna.

Men vad reservationen handlar om är att dessa verk skall få ett särskilt uppdrag av regeringen att genomföra en angelägen trafiksäkerhetskampanj inför den situation på våra vägar som vi alla, även socialdemokraterna, redan nu kan förutse. Detta borde vara en riktig och rimlig satsning på trafiksäkerheten, och det är faktiskt obegripligt att socialdemokraterna inte kan sträcka sig så pass långt att de kan gå med på att ge verken ett sådant uppdrag.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

26 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

27 § Anmäldes och bordlades

Förslag

1988/89:26 Riksdagens revisorers förslag om utvärdering av glesbygdstödet

28 § Anmäldes och bordlades

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1988/89:SfU17 Invandring

1988/89:SfU20 Kommunala bostadstillägg (KBT)

Trafikutskottets betänkanden

1988/89:TU15 Vägvesende

1988/89:TU16 Järnvägstrafik

29 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 26 april

1988/89:219 av *Per Gahrton* (mp) till utrikesministern om utländska örlogsbesök, m.m.:

I början av april sjönk en sovjetisk atomubåt (kärnvapenbestyckad och atomdriven) utanför Norges kust.

En vecka senare anländer i brevlådan en ny skrift av Greenpeace med titeln Atomfritt Hav. I ett följbrev anknyter man till det sovjetiska skeppsbrottet och konstaterar:

”Fler olyckor med kärnvapenbestyckade fartyg kommer med all sannolikhet att inträffa förr eller senare. Båtarna sjunker till botten och blir liggande där som öppna små kärnkraftverk och spyr ut radioaktivitet för lång tid framåt.”

Vad bör då göras? I broschyren pekar Greenpeace på en lång rad åtgärder för att åstadkomma ett ”atomfritt hav”. Bl.a. heter det:

”Länder utan kärnvapen bör avstå från att delta i kärnvapenflottornas globala strategier och operationer, avstå från att ställa territorium och faciliteter till förfogande för kärnvapenkrig på haven. *De måste också kräva av kärnvapennationerna att ändra sin politik när det gäller att varken förneka eller bekräfta kärnvapenförekomst på fartyg, ubåtar och flyg* (kursiverat av mig).

Greenpeaces följbrev är daterat den 12 april. Den 19 april publiceras en mäsrande makthavarartikel i Dagens Nyheter av kabinettssekreterare Pierre Schori, utrikesdepartementet, och statssekreterare Jan Nygren, försvarsdepartementet. De kräver att det socialdemokratiska partiet skall ändra det kongressbeslut från 1987 som ligger i linje med Greenpeacekravet. Framför allt hävdar de att ”kommunal bojkott mot örlogsbesök skadar vår säkerhetspolitik”.

Ett skäl skulle vara att svensk bojkott skulle leda till att örlogsbesöken minskar. Än sen? Jag har i utrikesutskottet försökt få svar på varför just marinen måste asa med sig sina vapen när de kommer på besök. Arméofficerare från andra länder kommer ju inte åkande i stridsvagnar eller ridande på kanonrör! Tyvärr förbjuder mig sekretessen att i detalj redogöra för vad företrädare för militär och diplomati bakom utrikesutskottets lyckta dörrar har svarat på mina frågor.

Ett annat och sensationellt argument mot svensk bojkott mot atomfartyg i Schoris och Nygrens artikel är att möjligheten att kontrollera kärnvapenbestyckning skulle vara ”ingen alls”.

Har de redan glömt U197 i den blekingska skärgården? Svenska tekniker

rapporterade ju att Gusev och hans mannar inte gått på grund med vilken harmlös last som helst, utan med *kärnvapen ombord!* Därför är det intressant att Schori och Nygren nu hävdar att det är omöjligt att kontrollera om ett fartyg är kärnvapenbestyckat.

Inte bara Greenpeace utan också Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet anser att kärnvapenbesöken spelar stor roll i kapprustningen till havs. I en skrivelse till riksdagen hösten 1988 framhöll IKFF:

”Kärnvapenmakternas manövrar skulle inte vara möjliga utan flottbesök i intilliggande länders hamnar. Dessa fyller flera funktioner, bunkring, rekreation, PR och utbyte av militär information.”

Det finns således ett samband mellan upprustningen till havs och möjligheter för kärnvapenmakternas fartyg att göra flottbesök i Sverige.

Därför var det hoppfullt att SAP-kongressen 1987 förordade ett ensidigt svenskt förbud mot kärnvapenmakternas besök i svenska hamnar, om strävanden att uppnå internationella överenskommelser inte leder till resultat.

Nu börjar slutet närma sig för den tidsfrist som kan intolkas i kongressbeslutet. Flera kommuner har redan gått i förväg med egna beslut. Vad händer då? Går utrikesledningen ut och talar om för kärnvapenmakterna att deras fartyg kommer att stoppas i hela Sverige om de inte är beredda att avge bindande löften om att deras besöksfartyg är kärnvapenfria?

Nej, tvärtom. Andremännen på utrikes- och försvarsdepartementen raljerar med den kommunala självstyrelsen och förordar att Sverige skall kröka ryggen för supermakterna!

I stället borde utrikes- och försvarsledningen berömma kommunalpolitikerna i bl.a. Göteborg för att de vågar demonstrera svensk suveränitet också inför de maffigaste slagskepp.

Lösningen på det problem Schori och Nygren blåser upp, att det finns risk för kommunal utrikespolitik på tvärs med regeringens, är ju inte att Göteborg m.fl. börjar ta emot kärnvapenfartyg, utan att riksdagen stiftar lag som förbjuder alla kärnvapenkapabla fartyg att gästa svenska hamnar såvida de inte garanterar att de saknar kärnvapen ombord.

Mot denna bakgrund vill jag fråga utrikesministern:

1. Är det sant, som hävdas i SvD den 24 april 1989, att Schoris och Nygrens artikel är ett resultat av amerikanska påtryckningar?
2. Är det sant som Schori och Nygren påstår, att svenska myndigheter saknar möjlighet att kontrollera om besökande örlogsfartyg har kärnvapen ombord?
3. Om ovanstående gäller, – hur kunde då fastställas att den sovjetiska ubåten i Gåsefjärden 1981 hade kärnvapen ombord?
4. Exakt vilka säkerhetsmässiga och diplomatiska förluster för Sverige skulle uppträda om några utländska kärnvapenbestyckade örlogsfartyg väljer att avstå från att besöka svenska hamnar?
5. Anser regeringen att det finns något fel i fredsrörelsens argumentation när den hävdar att förbud mot besök av atomfartyg tjänar nedrustningens sak?
6. Har regeringen för avsikt att svika SAP-kongressens beslut 1987 angående kärnvapenbestyckade örlogsbesök?

1988/89:220 av *Håkan Holmberg* (fp) till utrikesministern om Syriens närvaro i Libanon:

Prot. 1988/89:104
26 april 1989

Meddelande om interpellationer

Under de senaste veckorna har den sedan länge katastrofala situationen i Libanon ytterligare förvärrats. Olika libanesiska och andra grupper har sedan 1970-talet permanent bekrigat varandra. Grannstaterna Syrien och Israel har intervenerat för att bevaka sina egna intressen i landet. Medan israelerna nu dragit sig tillbaka till ett mindre område nära gränsen är syrierna alltjämt närvarande i större delen av landet.

Allianserna mellan olika grupperingar har skiftat. Syrierna, som från början framstod som allierade till de kristna miliserna, tycks i dag agera för att definitivt krossa dessa som en maktfaktor i libanesisk politik. Faran är stor att Syriens politik ytterligare försvårar en fredlig uppgörelse mellan de krafter inom Libanon som vill slå vakt om landets integritet och arbeta för en fredlig samexistens mellan dess olika befolkningsgrupper.

Libanons tragedi hänger samman med den större problematiken i Mellan-östern, och kan allvarligt försvåra fredssträngningarna där. Politiska ledare i många länder har engagerat sig för att försöka få ett slut på de nuvarande stridigheterna. Mot bakgrund av detta vill jag fråga utrikesministern:

Vilken är den svenska regeringens inställning till Syriens närvaro i Libanon och den nuvarande syriska politiken där?

30 § Kammaren åtskildes kl. 22.51.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Gunborg Apelgren

Förteckning över talare
(Siffrorna avser sida i protokollet)

Onsdagen den 26 april

Talmannen 6, 2, 4
Andersson, Marianne (c) 69, 79, 83, 85
Bergqvist, Jan (s) 8
Bertilsson, Stig (m) 136, 147
Björck, Anders (m) 13
Björk, Gunnar (c) 6, 11
Björkquist, Lola (fp) 58, 122, 123, 124
Castberger, Anders (fp) 148, 153, 155, 156, 158, 161, 164
Claesson, Viola (vpk) 151, 153, 159, 162
Dahlberg, Rolf (m) 113, 115, 122, 123, 124
Dau, Hans (m) 49
Falkmer, Karin (m) 53
Fleetwood, Elisabeth (m) 125, 128, 129, 132, 134
Franzén, Elisabet (mp) 56, 112, 114, 116, 124
Friggebo, Birgit (fp) 3, 10, 13
Goës, Eva (mp) 35, 46, 48, 75, 82, 97, 102, 108
Gustafsson, Lars (s) 37, 46, 49, 108
Haglund, Ann-Cathrine (m) 88, 101, 104
Hagård, Birger (m) 21, 30, 32, 44, 48, 108
Hörnlund, Börje (c) 52
Johansson, Kurt Ove (s) 143
Johansson, Larz (c) 27, 31, 32, 45, 108
Johansson, Ylva (vpk) 95, 103
Johnsson, Ingvar (s) 59, 76, 82, 84, 85
Jonsson, Elver (fp) 51
Jönsson, Marianne (c) 92, 103
Kindbom, Bengt (c) 125, 132, 134, 140
Klingvall, Maj-Inger (s) 54
Leijonborg, Lars (fp) 24, 31, 43, 47, 91, 101, 105, 108
Lestander, Paul (vpk) 142, 147
Melin, Ulf (m) 64, 73, 74, 80, 83, 85
Mårtensson, Ingela (fp) 138
Nilson, Rolf L (vpk) 127, 128, 129, 130, 135
Norberg, Lars (mp) 116
Nyhage, Hans (m) 55
Olsson, Martin (c) 110, 114, 115
Orring, Ulla (fp) 119, 120, 121
Ottosson, Roy (mp) 153, 156, 157, 160, 163
Persson, Elisabeth (vpk) 118, 124
Petersson, Hans (vpk) 8
Roxbergh, Claes (mp) 4, 12, 129, 130, 142, 146
Samuelson, Björn (vpk) 32, 46, 48, 55, 58, 108, 135
Samuelsson, Marianne (mp) 71, 74, 75, 136
Sundgren, Roland (s) 59

Sundin, Lars (fp) 53
Sundström, Sten-Ove (s) 157, 160, 164
Svensson, Olle, (s) 12, 14, 130, 133, 134
Thollander, Gunnar (s) 120, 121
Thorén, Rune (c) 150, 163
Thun, Sture (s) 136
Tobisson, Lars (m) 6, 10, 13
Wilson, Carl-Johan (fp) 67, 81
Wärnersson, Ingegerd (s) 98, 103

Prot.
1988/89:104

